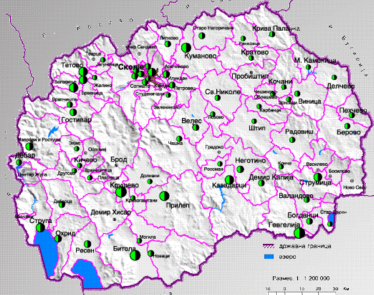

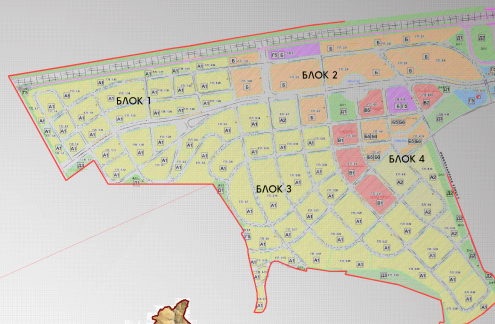
ПРОСТОРЕН ПЛАН НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА 2002-2020

Годишен извештај за спроведување на Просторниот план на Република Македонија во 2008 година

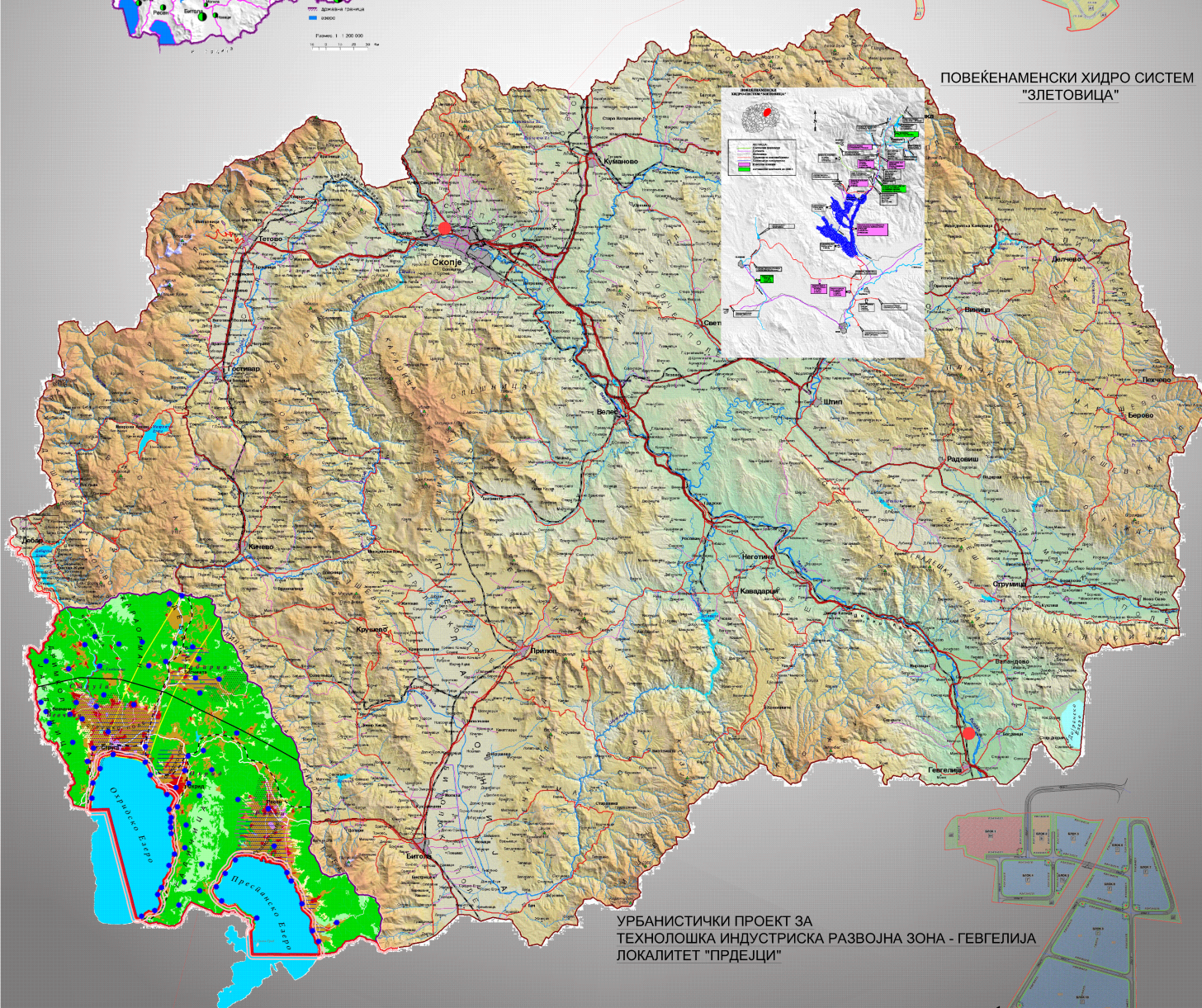
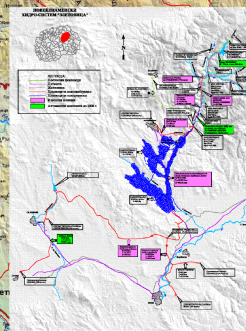
ИЗРАБОТЕНИ УСЛОВИ ЗА ПЛАНИРАЊЕ НА ПРОСТОРОТ

ДЕТАЛЕН УРБАНИСТИЧКИ ПЛАН ЗА
ЛОКАЛИТЕТОТ "ЗАЈЧЕВ РИД" - СКОПЈЕ

ПОВЕКЕНАМЕНСКИ ХИДРО СИСТЕМ
"ЗЛЕТОВИЦА"

НАЦРТ ПРОСТОРЕН ПЛАН НА
ОХРИДСКО - ПРЕЗРАНСКИ РЕГИОН

МИНИСТЕРСТВО ЗА ЖИВОТНА СРЕДИНА И ПРОСТОРНО ПЛАНИРАЊЕ
АГЕНЦИЈА ЗА ПЛАНИРАЊЕ НА ПРОСТОРОТ

ГОДИШЕН ИЗВЕШТАЈ
ЗА СПРОВЕДУВАЊЕ НА ПРОСТОРНИОТ ПЛАН
НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ВО 2008 ГОДИНА

НАРАЧАТЕЛ: **МИНИСТЕРСТВО ЗА ЖИВОТНА СРЕДИНА**
И ПРОСТОРНО ПЛАНИРАЊЕ

МИНИСТЕР: **Д-р. НЕЏАТИ ЈАКУПИ**

ИЗВРШИТЕЛ: **АГЕНЦИЈА ЗА ПЛАНИРАЊЕ НА ПРОСТОРОТ**

ДИРЕКТОР: **ОГНЕН АПОСТОЛСКИ**

СКОПЈЕ, 2009

Работен тим:

**МИНИСТЕРСТВО ЗА ЖИВОТНА СРЕДИНА И
ПРОСТОРНО ПЛАНИРАЊЕ**

Координатор на Извештајот

М-р Соња Фурнаџиска, дипл.инж.арх.

АГЕНЦИЈА ЗА ПЛАНИРАЊЕ НА ПРОСТОРОТ

Раководител на тимот

Соња Манасова, дипл. ек.

Членови на тимот

М-р Душица Трпчевска Ангелковиќ, дипл.инж. арх.

М-р Соња Георгиева Делинова, дипл.град. инж.

Благоја Јанков, дипл.ел. инж.

Звонко Бошев, дипл. геогр.

Јадвига Митровска Цветковска, дипл.инж. арх.

Лидија Петковска, дипл.инж. арх.

Цветанка Маркушоска, дипл. инж. арх.

Никола Гаџовски, дипл.маш. инж.

Мелита Јанчевска, дипл.ел. инж.

Мирослав Богдановски, дипл. соц. раб.

Андријана Андреева, дипл.инж. арх.

Христина Апостолова, дипл. инж. зашт. жив. сред.

Весна Димишковска, дипл. инж. зашт. жив. сред.

Александар Јанакиески, дипл.инж. арх.

Јулијана Богоевска, дипл.инж. арх.

Надворешни соработници

Маја Лукаревска, дипл.инж. арх.

Дејан Диневски, дипл.инж. арх.

Боро Петковски, дипл.инж. арх.

Иван Арсовски, дипл.инж.арх.

Содржина

Вовед.....	1
1. Методолошки пристап.....	3
2. Инструменти за спроведување на Просторниот план на Република Македонија.....	8
2.1. Регионални просторни планови.....	8
2.2. Услови за планирање на просторот.....	11
3. Евидентирани промени во просторот јануари - декември 2008 година.....	20
3.1. Економски основи на просторниот развој.....	20
3.2. Користење и заштита на природните ресурси.....	33
3.2.1. Земјоделско земјиште.....	33
3.2.2. Шуми и шумско земјиште.....	34
3.2.3. Минерални ресурси.....	38
3.2.4. Водни ресурси и водостопанска инфраструктура.....	40
3.2.5. Енергетски извори и енергетска инфраструктура.....	50
3.3. Население и организација на населбите и дејностите.....	57
3.3.1. Демографски развој.....	57
3.3.2. Урбанизација и мрежа на населби.....	68
3.3.3. Уредување на селските населби и подрачја.....	74
3.3.4. Домување.....	75
3.3.5. Јавни функции.....	86
3.3.6. Индустрија.....	88
3.4. Сообраќај и врски.....	92
3.4.1. Сообраќајна инфраструктура.....	93
3.4.2. Комуникациски и доставни системи.....	100
3.5. Заштита и унапредување на животната средина, природното и културното наследство и развој на туризмот.....	105
3.5.1. Животна средина.....	105
3.5.2. Природно наследство.....	124
3.5.3. Културно наследство.....	128
3.5.4. Развој на туризмот и организација на туристичките простори.....	131
3.6. Заштита од воени разурнувања, природни и техничко-технолошки катастрофи.....	137
3.6.1. Заштита од воени разурнувања.....	137
3.6.2. Заштита од природни катастрофи.....	138
3.6.3. Заштита од техничко-технолошки катастрофи.....	141
4. Европска рамка за планирање на просторот.....	143
5. Анализа на остварување на Просторниот план на Република Македонија во периодот од јуни 2004 до декември 2008 година.....	148
5.1. Економски основи на просторниот развој.....	148
5.2. Користење и заштита на природните ресурси.....	152
5.2.1. Земјоделско земјиште.....	152
5.2.2. Шуми и шумско земјиште.....	154
5.2.3. Минерални ресурси.....	156
5.2.4. Водни ресурси и водостопанска инфраструктура.....	157
5.2.5. Енергетски извори и енергетска инфраструктура.....	161
5.3. Население и организација на населбите и дејностите.....	165
5.3.1. Демографски развој.....	165
5.3.2. Урбанизација и мрежа на населби.....	168

5.3.3.	Домување	169
5.3.4.	Јавни функции.....	171
5.3.5.	Развој и разместеност на индустријата.....	186
5.4.	Сообраќај и врски	189
5.4.1.	Сообраќајна инфраструктура	189
5.4.2.	Комуникациски и доставни системи	193
5.5.	Заштита и унапредување на животната средина, природното и културното наследство и развој на туризмот	196
5.5.1.	Животната средина	196
5.5.2.	Природно наследство	203
5.5.3.	Заштита на културното наследство	207
5.5.4.	Развој на туризмот и организација на туристичките простори	208
5.6.	Заштита од воени разурнувања, природни и техничко-технолошки катастрофи	210
5.6.1.	Заштита од воени загрозувања	210
5.6.2.	Заштита од природни катастрофи	211
5.6.3.	Заштита од техничко-технолошки катастрофи.....	211
6.	Заклучни согледувања за 2008 година.....	213
6.1.	Економски основи на просторниот развој	213
6.2.	Користење и заштита на природните ресурси.....	214
6.2.1.	Земјоделско земјиште.....	214
6.2.2.	Шуми и шумско земјиште.....	215
6.2.3.	Минерални сировини	216
6.2.4.	Водни ресурси и водостопанска инфраструктура	217
6.2.5.	Енергетски извори и енергетска инфраструктура	220
6.3.	Население и организација на населбите и дејностите	223
6.3.1.	Демографски развој.....	223
6.3.2.	Урбанизација и мрежа на населби.....	224
6.3.3.	Уредување на селските населби и подрачја	225
6.3.4.	Домување	226
6.3.5.	Јавни функции.....	227
6.3.6.	Индустрија	230
6.4.	Сообраќај и врски	233
6.4.1.	Сообраќајна инфраструктура	233
6.4.2.	Комуникациски и доставни системи	233
6.5.	Заштита и унапредување на животната средина, природното и културното наследство и развој на туризмот	236
6.5.1.	Животна средина	236
6.5.2.	Природно наследство	241
6.5.3.	Културно наследство.....	242
6.5.4.	Развој на туризмот и организација на туристичките простори	242
6.6.	Заштита од воени разурнувања, природни и техничко-технолошки катастрофи	244
6.6.1.	Заштита од воени загрозувања	244
6.6.2.	Заштита од природни катастрофи	245
6.6.3.	Заштита од техничко-технолошки катастрофи.....	245
7.	Картографски прилози.....	246

ВОВЕД

"Годишниот извештај за спроведување на Просторниот план на Република Македонија во 2008" е изработен согласно Законот за спроведување на Просторниот план на Република Македонија ("Сл. весник на РМ" бр.39/04).

Спроведувањето на "Просторниот план на Република Македонија" со плански временски хоризонт до 2020 година, го обезбедува министерството надлежно за работите на просторното планирање.

Просторниот план на Република Македонија се спроведува со изработка и донесување на просторни планови на региони, просторни планови на подрачја од посебен интерес, како и со урбанистички планови и друга документација за планирање и уредување на просторот, предвидена со Законот за просторно и урбанистичко планирање ("Службен весник на Република Македонија" број 24/08).

Заради континуирано следење на состојбите во просторот и спроведување на "Просторниот план на Република Македонија", органите на државната управа, единиците на локалната самоуправа, јавните служби, организациите, претпријатијата, установите, институциите и другите правни лица (извештајни единици) се должни да изготвуваат годишни извештаи за состојбите и промените во просторот од својата област и истите да ги доставуваат до министерството надлежно за работите на просторното планирање.

Постапката и начинот на изготвување, содржината на извештаите, како и роковите за доставување, ги пропишува министерот надлежен за работите на просторното планирање, согласно Правилникот за постапката, начинот на изготвување, содржината на извештаите за состојбите и промените во просторот и рокови за нивно доставување ("Сл. весник на РМ" бр. 42/05 и бр. 111/06).

Годишниот извештај за спроведување на Просторниот план на Република Македонија, Владата на Република Македонија, на предлог на министерството надлежно за работите на просторното планирање, го доставува до Собранието на Република Македонија.

Извештајот за состојбите и промените во просторот во 2008 година (текстуален и графички дел) претставува интегрален сеопфатен документ, со кој Владата на Република Македонија и Македонскиот парламент се известуваат за состојбите и промените во просторниот развој на Република Македонија во текот на една календарска година за сите релевантни области во македонскиот простор (демографија, користење на земјиште, природните ресурси, урбанизација, инфраструктура, економски основи на просторниот развој, развој и дистрибуција на индустријата, туризмот, домувањето, јавните функции, природното и културно наследство, заштитата на животната средина итн.). Со посебен аналитички осврт на проблемите, интересите, конфликтите и условите на развој, согласно методолошкиот пристап на изработка, Извештајот дава оценка на реализацијата и разработката на планските поставки дефинирани во соодветните области во "Просторниот план на Република Македонија".

Флексибилната методологија за изработка на Годишниот извештај, базирана на проактивниот пристап насочен кон разработка и унапредување на информативноста и употребливоста на Годишниот извештај, резултира со постојано негово квалитативно дополнување со цел постигнување поголема

сеопфатност и актуелност согласно тековните промени во развојот на областите опфатени со Просторниот план.

Комплексниот процес на следење на спроведувањето на Просторниот план на Република Македонија ги сублимира активностите на сите релевантни субјекти во државата со цел согледување на состојбите и промените во развојот на секој сегмент на просторниот систем. Токму заради тоа методологија за изработка на Извештајот се карактеризира со флексибилност и прилагодливост во однос на обезбедувањето и користењето на оние податоци кои во моментот на изработка се единствено расположиви како индикатори на состојбите и промените во просторот на државата. Интенцијата е постигнување целовитост и сеопфатност на Извештајот со осврт на сите области вклучително и оние за кои во периодот на изработка на Извештајот не постојат податоци за годината за која се изработува Извештајот. Заради тоа освртот во годишната анализа за тие области базира на обработка на расположивите податоци кои се однесуваат на претходната година, а кои се објавени од релевантни институции.

Сеопфатноста на Извештајот е основа за согледување на остварувањата на Просторниот план во сите сегменти од просторниот систем со цел предлагање мерки и активности за негово спроведување содржани во Програмата за спроведување на Просторниот план.

Владата на Република Македонија, согласно член 3 од "Законот за спроведување на Просторниот план на Р. Македонија", на предлог на министерството надлежно за работите на просторното планирање, донесува "Програма за спроведување на Просторниот план на Р. Македонија". Со Програмата се одредуваат мерките и активностите од значење за спроведување на Просторниот план, приоритетните активности, организационата структура и органите надлежни за спроведување на Просторниот план, содржината и степенот на обработка на податоците и финансиските средства потребни за спроведување на предвидените активности. Програмата се донесува за период од најмалку две години.

Годишниот Извештај за спроведување на Просторниот план на Р. Македонија во 2008 год. е изработен врз основа на доставени информативни листови од извештајните единици за периодот од почетокот на месец јануари до крајот на месец декември 2008 година.

Годишниот извештај е составен од 6 (шест) поглавија и картографски прилог.

1. МЕТОДОЛОШКИ ПРИСТАП

Методологијата претставува збир на сознанија, средства и начини за водење на истражувачките процеси и процесите на синтеза, заклучување, конципирање и експликација.

Општата методолошка матрица ја сочинуваат интердисциплинарноста во истражувањето, диференцијалниот третман во зависност од сферите на истражувањето, системски пристап и комбинација на разни методи, постапки и техники на работа.

Методологијата за изработка на "Годишниот извештај за спроведување на Просторниот план на Република Македонија", се заснива врз следните основни начела:

- јавен интерес на "Просторниот план на Република Македонија";
- единствен систем во планирањето на просторот;
- јавност во спроведувањето на Просторниот план;
- стратешкиот карактер на просторниот развој на државата;
- следење на состојбите во просторот;
- усогласување на стратешките документи на Државата и сите зафати и интервенции во просторот;
- координација на "Просторниот план на Република Македонија", со другите просторни и урбанистички планови и другата документација за планирање и уредување на просторот, со субјектите за вршење на стручни работи во спроведувањето на Планот.

Врз основа на овие начела, при изработката на Годишниот извештај се пристапува кон оценка на имплементацијата на поставените плански концепции во сите релевантни области утврдени со Просторниот план, што претставува една од алките во спрегата на подготовка, донесување и спроведување на "Просторниот план на Републиката до 2020 година". Годишниот извештај за промените во просторот е дел од интегралниот систем на планирање на просторниот развој со кој се воспоставува политика на планирање, организирање и уредување на просторот. Поставен врз принципите на информативност, кооперативност и транспарентност, овој систем обезбедува поголема флексибилност и проактивност на Просторниот план на Државата преку негово иновирање, прилагодување и усогласување со стратешките промени, со цел рационално користење и организирање на сите активности во просторот насочени интегрално кон главната развојна определба на 21-от век, кооперативност и одржлив развој со рационално користење на сите природни ресурси, човековиот потенцијал, создадените вредности и примена на принципите на заштита на животната средина.

"Годишниот извештај за спроведување на Просторниот план" претставува комплексен проект во кој се согледуваат повеќе аспекти на одржливиот економски, урбанистички и социјален развој во 2008 година во пооделните сфери на просторот опфатени со Просторниот план на Република Македонија: демографија, користење на земјиштето, стопанство, индустрија, туризам, урбанизација и систем на населби, сообраќај, енергетика и телекомуникации, водостопанство, културно-историско наследство, природните богатства, заштита

на животната средина и заштита од воени разурнувања, природни и техничко-технолошки катастрофи.

Процесот на изработка на Годишниот извештај базира на темелна подготовка, прибавување и средување на обемна и разновидна документациона основа, голем опсег на експертски анализи во соодветните сектори и области, меѓусекторска комуникација, интерна и екстерна, координација и синхронизација на активностите во спрега со сите извештајни единици, надлежното министерство и изработувачот на Извештајот, Агенцијата за планирање на просторот. Целта е евалуација на реализацијата на концепциите и определбите утврдени со Просторниот план во релевантните области и нивна операционализација во просторот.

При изработката на Годишниот извештај се воспоставува интензивна соработка помеѓу разни институции, локални и централни органи, а во прв ред локалната самоуправа и надлежното Министерство за животна средина и просторно планирање, јавните претпријатија и агенции, потоа секторски институции и други органи во сите области (сектори, подрачја и сл.) кои се опфатени со развојните документи на поединечните ресори (земјоделство, шумарство, водостопанство, сообраќај, енергетика, заштита на животната средина, заштита на природата и биодиверзитетот, стопанскиот развој, културното наследство, урбанизмот, социјалата и трудот) итн.

Според Законот за спроведување на Просторниот план на Република Македонија и Правилникот за постапката, начинот на изготвување, содржината на извештаите и рокови за нивно доставување (Сл. весник на РМ бр.42/05 и бр. 111/06), утврдена е постапката и начинот на изготвување, роковите за доставување, како и содржината на Извештаите за состојбите и промените во просторот што ги изготвуваат органите на државната управа, единиците на локалната самоуправа, јавните служби, организациите, претпријатијата, установите, институциите и другите правни лица (извештајни единици) од својата област на делување.

Извештаите за состојбите и промените во просторот се однесуваат за период од една година и се изработуваат и доставуваат на Информативен лист кој што е составен дел на Правилникот за постапката, начинот на изготвување, содржината на извештаите за состојбите и промените во просторот и рокови за нивно доставување.

Согласно Законот за спроведување на Просторниот план на Република Македонија, Секторот за просторно планирање при Министерството за животна средина и просторно планирање, во месец декември 2008 година достави допис до сите релевантни извештајни единици и дистрибуира вкупно 131 информативни листови со Упатство за изготвување на Информативниот лист. Податоците и информациите содржани во Информативните листови се однесуваат на периодот од месец јануари до декември 2008 година.

Од вкупниот број доставени информативни листови до извештајните единици, добиени се вкупно 88 пополнети информативни листови, односно околу 67 % од вкупно доставените, што претставува намалување во однос на одзивот за претходниот годишен извештај кога овој процент изнесуваше 77%.

Опфатноста на добиените одговори од извештајните единици иако не е целосна, сепак обезбедува солидна основа за објективно согледување на реалните промени во просторот на Републиката во текот на 2008 година. Добиените податоци и информации обезбедени со извештајните листови се дополнети со богатата информациско-документациона база со која располага Агенцијата за

планирање на просторот како изработувач на Годишниот извештај. Врз основа на својата востановена методологија за обезбедување информации и документација за потребите на планерскиот процес и врз основа на обемната база на податоци во својот просторно-информациски систем, Агенцијата поседува релевантни информации кои овозможуваат пореално презентирање на појавите и промените во македонскиот простор во текот на 2008 година.

Работниот тим формиран за изработка на "Годишниот извештај за спроведување на Просторниот план на Република Македонија во 2008 година" со мултидисциплинарен состав на просторни планери од повеќе специјалности: економист, социолог, географ, архитекти, градежен и електро инжињер, урбанисти, инжињер архитект планер, инжињери за заштита на животната средина, информатичари и др., врз основа на сумираните и интерпретирани расположиви податоци и информации добиени од информативните листови и врз основа на постојната истражувачка, планска и друга расположива документација обезбедена од разни нивоа и ресори значајни за Извештајот (студии, статистички публикации, програми, извештаи и други информации), пристапи кон анализа и обработка на целокупната информациско-документациска база со цел согледување и оценка на остварувањата на планските определби и нивната рефлексија врз состојбите и промените во просторот со ex post планска евалуација на спроведување на Просторниот план, според експлицитните и имплицитни ефекти во просторот.

Податоците кои се предмет на обработка и анализа во соодветната област се однесуваат на дефинитивните резултати остварени во анализираната година или на оценети податоци кои се очекува да се остварат до крајот на годината, а кои што се официјално објавени од релевантни институции. Но со цел да се обезбеди целосна информираност за состојбите и промените во сите области кои се опфатени со Просторниот план на Р. Македонија, со методологијата за изработка на годишниот извештај за спроведување на Просторниот план на Република Македонија овозможено е во областите за кои не се располага со податоци и информации за анализираната година, да се користат расположиви податоци кои се однесуваат на претходната година.

Ова методолошко дополнување и измена произлегува од потребата да се даде осврт на состојбите и појавите во просторот кои се актуелни во моментот и кои базираат на расположиви податоци неопходни за обезбедување целосна информираност на Владата на Р. Македонија и на Македонскиот парламент за сите области, текови и промени во просторот.

Транспарентноста на постапката за изработка на "Годишниот извештај за спроведување на Просторниот план на Р. Македонија" базира на вклучување голем број субјекти од локално и национално ниво, тимска работа и синтезен пристап за согледување на реализацијата на планските поставки во поделните области од Просторниот план, како и перманентна координација со Министерството за животна средина и просторно планирање, поточно со Координаторот назначен од Секторот за просторно планирање.

Високиот степен на техничка и информатичка опременост на Агенцијата за планирање на просторот овозможи примена на современи информатички технологии во сите фази на изработка на Извештајот: подготвителни активности, формирање информациско-документациска база, обработка, анализа, евалуација и на крај синтезна презентација на интегралниот текст и негово графичко претставување со тематски карти од одредени области.

Процесот на имплементација на определбите од Просторниот план и нивно ефектуирање во просторот подразбира трајно и континуирано следење на состојбите и промените во поделните области, согледување на бариерите, ограничувањата, но и на новите можности и услови за реализацијата на определбите. Изештаите за годишните промени во просторот овозможуваат интегрално следење на реализацијата на Просторниот план со што се обезбедува солидна информациско-документациска база за согледување и оценка на постојните плански решенија и утврдување на потребата за измена и дополнување на Просторниот план на Република Македонија со цел изнаоѓање и предлагање подобри решенија во организацијата, уредувањето и заштитата на просторот на државата.

Имено, врз основа на стручна организација и синхронизација на целокупните поединечни активности во сите сегменти и фази на работа со примена на синтезниот пристап во процесот на финализирање на текстот, произлегуваат препораки за непосредно спроведување и имплементација на планските поставки и согледувања за нови активности кои треба да бидат вклучени во Програмата за спроведување на Просторниот план која се однесува на период од најмалку две години утврдена со член 3 од Закон за спроведување на Просторниот план на Р. Македонија. Со Програмата се одредуваат мерки и активности од значење за спроведување на Просторниот план, приоритетните активности, организационата структура и органите надлежни за спроведување на Просторниот план, содржината и степенот на обработка на податоците и финансиските средства потребни за спроведување на предвидените активности.

На почетокот од 2008 година беше усвоена првата "Програма за спроведување на Просторниот план на Република Македонија за периодот 2008-2010".

Следењето на реализацијата на Планот е сложена активност во која учествуваат голем број субјекти од разни профили и нивои на власт, стручни и професионални, кои добро ги познаваат состојбите, појавите, условите, меѓусебните односи, пореметувањата, предностите во поделните области во просторот, врз основа на тоа се иницира подготовка на нови предлози за избор на нови плански определби и решенија. Пратењето на остварувањето на Планот како активност е неразделно поврзана со активностите за управувањето со развојот во просторот со што се потврдува и целисходноста на Планот.

Просторот во планерскиот процес не е само ресурс кој се поистоветува со површината на земјата, земјиштето, пејсажот, туку и сето она што се наоѓа под и над земјината површина како составни и активни компоненти на развојот и уредувањето на просторот.

Во планирањето и управувањето со просторниот развој во Република Македонија, просторот претставува вредност со три атрибути:

- просторот е ограничен, даден, односно конечен;
- просторот е необновлив и
- просторот е делив меѓу повеќе корисници.

Просторот има и универзална вредност во однос потесното и пошироко меѓународно опкружување.

Со оглед на тоа што Просторниот план како развоен стратешки документ се сместува во пошироки рамки, надвор од националните граници, Извештајот дава осврт и согледување на меѓународните документи и директиви значајни во областа на просторното планирање во европското и светско опкружување.

Процесот на интегрирање на европскиот простор уште повеќе го актуелизира овој пристап во Годишниот извештај со цел што пореално следење и примена на сите релевантни документи и настани значајни во доменот на планирање на просторот.

Анализите и согледувањата за реализацијата на Просторниот план на Р. Македонија на ниво на локална заедница е прилагодено на актуелната територијална организација на локалната самоуправа според која се утврдени 84 единици на локалната самоуправа, односно 85 со Градот Скопје. Графичката презентација на промените во просторот во поделни области е претставена во размер 1:1 200 000.

2. ИНСТРУМЕНТИ ЗА СПРОВЕДУВАЊЕ НА ПРОСТОРНИОТ ПЛАН НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

2.1. Регионални просторни планови

Разработката на Просторниот план на Република Македонија согласно Законот за просторно и урбанистичко планирање ("Службен весник на Република Македонија" број 24/08) се остварува преку изработка и усвојување на просторни планови на региони, просторни планови на подрачја од посебен интерес, просторен план на општина, на општините во градот Скопје и на Градот Скопје како и со урбанистички планови и друга документација за планирање и уредување на просторот, предвидена со закон.

Ваквиот пристап на разработка на Просторниот план на Република Македонија кореспондира со потребата за остварување поефикасен економски и социјален развој и порационална организација и разместување на производството, населението и населбите во просторот. Просторните регионални планови треба да послужат како територијална рамка во која ќе се планира, организира и остварува политиката на просторниот развој, но не исклучиво како посебна политика, туку пред сè како дел од глобалната политика на економско-социјалниот и урбанистички развој. Ова значи дека целите, задачите и приоритетите во регионалните просторни планови треба да бидат определувани во тесна поврзаност со секторските приоритети, а не парцијално и независно. Со посебни анализи треба да се утврдат секторските приоритети, врз основа на состојбите, проблемите и посебно перспективните можности на одделните региони и општини, на пример, демографските карактеристики, природните ресурси, извозните можности, постоењето на висококвалификувана неангажирана работна сила, претприемачките иницијативи за формирање на мали фирми, постоењето на адекватна инфраструктура, телекомуникациската поврзаност, урбанизираноста на просторот, заштитата на животната средина, природното и културно наследство и сл.

Во просторниот систем на планирање се имаат во предвид, пред сè, целите, задачите, методите, мерките и инструментите на политиката со која државата го помага, поттикнува или поддржува развојот на одделни подрачја, односно региони кои имаат проблеми во развојот или кои претставуваат посебни просторно функционални целини.

Реалната потреба за регионален пристап во разработката на Просторниот план на Република Македонија е поврзана со определбата за рамномерен регионален развој и рационална организација и користење на просторот, односно за рационална организација на вкупните човекови активности во просторот, што ја претпоставува и активната економска и посебно развојна политика на државата, но истовремено ја претпоставува и активната локалните субјекти. Токму од ова произлегува и третманот на регионалните просторни планови како основ за планирање, организирање и остварување на целокупниот општествено-економски, културно-социјален, урбанистички, инфраструктурен и демографски развој и заштита на животната средина.

Основната определба на "Просторниот план на Република Македонија" за рамномерен и интегрален развој на националниот простор е поставена врз законската основа за изработка на посебни регионални просторни планови.

Регионалните планови кои претставуваат разработка на Просторниот план на Република Македонија се насочени кон интеграција и внатрешна консолидација на сите сфери на просторниот развој на регионот (демографија, стопанство, економија, туризам, инфраструктурата, урбанизацијата, домување, заштитата на животната средина, културното и природно богатство, општествен стандард и др.), со цел искористување на развојните фактори и потенцијали поставени врз парадигмата на одржливиот развој.

Реализацијата на оваа определба преку изработката на регионалните просторни планови ќе овозможи запирање на процесот на нерамномерна поларизација на просторот како во рамки на просторно-функционалните региони така и на севкупниот простор на Република Македонија. Ваквиот пристап на внатрешна консолидација на просторно развојната структура на Државата и поделните подрачја добива дополнително значење кое ќе повеќе станува актуелно во услови на сè позасилени активности во спроведувањето на реформските и интегративните процеси во европскиот просторен систем.

Регионалните просторни планови овозможуваат согледување и потврдување на посебните обележја со кои се идентификува регионот, што во услови на глобализација уште повеќе треба да се потврди развојниот субјективитет на поделниот простор како во националните граници така и во надворешното опкружување.

По осамостојувањето на Република Македонија, Собранието на Република Македонија ги усвои следните просторни планови:

- Просторен план на акумулацијата Козјак (Сл. весник на РМ бр. 49/99), усвоен и донесен во 1999 година;
- Просторен план на заштитните зони на изворот Рашче (Сл. весник на РМ бр. 98/02), донесен 2002 година;
- Просторен план на Република Македонија (Сл. весник на РМ бр. 39/04), донесен во 2004 год. и
- Просторен план на регионот на сливот на реката Треска (Сл. весник на РМ бр. 25/07), усвоен и донесен од страна на Собранието на Република Македонија во 2007 година.

Во процес на изработка или во процедура на усвојување се следниве регионални просторни планови:

- 1) Просторен план на Охридско-Преспанскиот регион кој е во фаза на усвојување на Предлог-планот;
- 2) Просторен план на Скопскиот регион, во фаза на Нацрт-план и
- 3) Просторен план на сливот на Црна Река, за кој се завршени подготвителните работи.

Заложбата за рамномерен развој утврдена со Просторниот план на Р. Македонија во 2007 година доби и законска основа со донесувањето на "Законот за рамномерен регионален развој" (Сл. весник на РМ бр 63/2007), кој се заснова на промовирање на полицентричниот модел на развој и отстранување на диспаратите помеѓу планските развојни региони, со цел забрзување на нивниот развој, зачувување на културниот идентитет на заедницата и подршка на меѓуопштинската, регионалната и прекугранична соработка. Основа за планирање и програмирање на рамномерен регионален развој е "Стратегијата за регионален развој на Република Македонија" која претставува долгорочен плански документ врз чија основа ќе се изработат програми за развој на законски предвидените осум плански региони со цел конкретна операционализација на целите за рамномерност во развојот на македонскиот простор.

2.2. Услови за планирање на просторот

"Просторниот план на Република Македонија" со временски хоризонт на плански опфат до 2020 година, согласно Законот за спроведување на Просторниот план на Р. Македонија ("Службен весник на Р. Македонија" бр. 39/04) се спроведува со изработка и донесување на просторни планови на региони, просторни планови на подрачја од посебен интерес, просторен план на општина, на општините во градот Скопје и на Градот Скопје, како и со урбанистички планови и проекти и друга документација за планирање и уредување на просторот, предвидена со закон.

За изработување на одредени урбанистички планови, министерството надлежно за работите на просторното планирање, издава Решение за Услови за планирање на просторот.

Условите за планирање на просторот содржат општи и посебно одредби, насоки и решенија од планската документација од повисоко ниво и графички прилог кој претставува извод од планот.

Согласно Законот, за изработка на ваков документ надлежна е Агенцијата за планирање на просторот која во текот на 2008 година изработи вкупно 270 Услови за планирање на просторот и според законската постапка, истите ги доставува до Министерството надлежно за планирање на просторот кое што врз основа на изработениот документ кој содржи одредби, насоки и решенија од планската документација од повисоко ниво и графичките прилози, издава Решение за Услови за планирање на просторот.

Во структурата на изработени услови за планирање на просторот според видови урбанистичка документација доминираат урбанистичките проекти со 62,2%, потоа следат урбанистичките планови вон населени места со 34,4%, а урбанистичките планови за села учествуваат со 2,6% и најмал процент на учество од 0,8% оствариле генералните урбанистички планови (измена и дополнување).

Условите за планирање претставуваат значаен документ во процесот на организација, уредување и управување со просторот. Тие се првиот чекор во постапката на отпочнување промени во просторот со која инвестициите започнуваат да се реализира. Со нив се обезбедува заштита на јавниот интерес во користењето и уредувањето на просторот на Република Македонија и истовремено се следат и насочуваат сите промени во просторот согласно усвоените концепции и стратегии за развој на релевантните области утврдени со Просторниот план на Република Македонија.

Условите за планирање на просторот што беа изработени во текот на 2008 година беа наменети за изработка на неколку видови урбанистички планови и проекти:

- Генерален урбанистички план (измена и дополна)
- Урбанистички план за село
- Урбанистички план вон населено место
  - Стопански комплекс
  - Туристички комплекс
- Урбанистички проект
  - Далновод и трафостаница
  - Сообраќајна делница

- Брана и хидроелектрана
- Оптички кабел
- Бензинска пумпа
- Базна станица
- Ветерни електрани

Просторната структура на изработени Услови за планирање на просторот во текот на 2008 година, според територијалната организација на единиците на локалната самоуправа, е следна:

Табела 1. Изработени Услови за планирање на просторот во 2008 година по општини

Р. бр.	Општина	Урбанистичка документација	Намена	Населено место
1	Желино	Урбанистички план вон населено место	<i>Стиојански комплекс</i>	Желино
2	Штип	Генерален урбанистички план		Штип
3	Ѓорче Петров	Урбанистички план за село		Орман
		Урбанистички план вон населено место	<i>Стиојански комплекс</i>	повеќе населени места
4	Чашка	Урбанистички план вон населено место	<i>Стиојански комплекс</i>	Извор
		Урбанистички план вон населено место	<i>Туристички комплекс</i>	Папрадиште
5	Чешиново- Облешево	Урбанистички проект	<i>Базна станица</i>	Облешево
6	Берово	Урбанистички план вон населено место	<i>друго</i>	повеќе населени места
		Урбанистички проект	<i>Базна станица</i>	Берово
7	Битола	Урбанистички план вон населено место	<i>Стиојански комплекс</i>	Битола
				Дихово
				Дихово
				Братин Дол
				Кременица
				Крстоар
			Битола	
<i>друго</i>	повеќе населени места			

		Урбанистички проект	Далновод и џрафосџаница	повеќе населени места повеќе населени места повеќе населени места
			друго	Егри Лажец
8	Богданци	Урбанистички план вон населено место	Сџојански комплекс	Стојаково
		Урбанистички проект	Базна сџаница	Стојаково Богданци
9	Боговиње	Урбанистички план вон населено место	Сџојански комплекс	Боговиње
				Пирок Камењане
		Урбанистички проект	Базна сџаница	Ново Село Долно Палчиште
				Камењане Долно Палчиште
10	Брвеница	Урбанистички план вон населено место	Сџојански комплекс	Долно Седларце
			Турисџички комплекс	Челопек
		Урбанистички проект	Базна сџаница	Челопек Теново (две) Милетино
11	Бутел	Урбанистички проект	Базна сџаница	Скопје-Бутел Скопје-Бутел
12	Дебар	Урбанистички проект	Граничен џремин	Цепиште
			Пречисџиџелна сџаница	Могорче
13	Дебарца	Урбанистички план вон населено место	Сџојански комплекс	Оровник
		Урбанистички проект	Аеродром	Оровник
			Базна сџаница	Горенци
14	Делчево	Урбанистички план вон населено место	Сџојански комплекс	Чифлик

15	Демир Капија	Урбанистички план вон населено место	<i>Спојански комплекс</i>	Прждево
		Урбанистички проект	<i>Базна сџаница</i>	Демир Капија Демир Капија
16	Дојран	Урбанистички план за село		Николик
17	Долнени	Урбанистички план вон населено место	<i>Спојански комплекс</i>	Новоселани
18	Другово	Урбанистички план вон населено место	<i>Спојански комплекс</i>	Србјани
19	Гази Баба	Урбанистички план вон населено место	<i>Спојански комплекс</i>	Скопје-Гази Баба
			<i>друго</i>	Скопје-Гази Баба
		Урбанистички проект	<i>Базна сџаница</i>	Јурумлери
			<i>Бензинска јумпа</i>	Брњарци Трубарево
		<i>Далновод и трафосџаница</i>	Скопје-Гази Баба	
20	Гевгелија	Урбанистички план вон населено место	<i>Туриснички комплекс</i>	Мрзенци
		Урбанистички проект	<i>Вейерна електрана</i>	Негорци
				Мрзенци
				Негорци
				Мрзенци
				Негорци
				Негорци
				Негорци
				Негорци
				Негорци
				Негорци
				Негорци
				Негорци
				Мрзенци
				Негорци
				Негорци
				Прдејци
Прдејци				
Негорци				
Негорци				
Негорци				
	<i>Базна сџаница</i>	Негорци		
	<i>друго</i>	Повеќе населени места Прдејци		
21	Гостивар	Урбанистички план вон населено место	<i>Спојански комплекс</i>	Вруток

				Лешница
				Здуње
		Урбанистички проект	<i>Бензинска џумџа</i>	Речане
22	Илинден	Урбанистички план вон населено место	<i>Ситојански комплекс</i>	Миладиновци
		Урбанистички проект	<i>Базна сџаница</i>	Илинден
			<i>друго</i>	Бунарцик
			<i>Пописен цевковод</i>	Бунарцик
23	Јегуновце	Урбанистички проект	<i>Базна сџаница</i>	Шемшево
24	Карбинци	Урбанистички план за село		Карбинци
25	Карпош	Урбанистички план вон населено место	<i>друго</i>	Нерези
			<i>Ситојански комплекс</i>	Бардовци
		Урбанистички проект	<i>Базна сџаница</i>	Скопје-Карпош
26	Кавадарци	Урбанистички план вон населено место	<i>Ситојански комплекс</i>	Кавадарци
				Кавадарци
				Кавадарци
			<i>друго</i>	Ресава
		Урбанистички план за село		Марена
		Урбанистички проект	<i>Базна сџаница</i>	Брушани
			<i>Далновод и џрафосџаница</i>	Глишик
27	Кичево	Урбанистички план вон населено место	<i>Ситојански комплекс</i>	Трапчин дол
28	Кисела Вода	Урбанистички план вон населено место	<i>Пречисџиџелна сџаница</i>	Дражево
29	Кочани	Урбанистички проект	<i>Базна сџаница</i>	Кочани
30	Конче	Урбанистички план вон населено место	<i>Турисџички комплекс</i>	Д. Враштица

31	Кратово	Урбанистички план вон населено место	Спојански комплекс	Трновац
32	Крива Паланка	Урбанистички проект	Базна сџаница	Конопница Жидилово
33	Кривогаштани	Урбанистички проект	Базна сџаница	Крушеани
34	Крушево	Урбанистички план вон населено место	Туриснички комплекс	Крушево
		Урбанистички проект	53 Вейерни електрани	Крушево
35	Куманово	Урбанистички план вон населено место	Спојански комплекс	Биљановце Добрашане Куманово Табановце
			друго	Куманово
		Урбанистички проект	Базна сџаница	Куманово
			Бензинска јумја	Куманово
Спојански комплекс	Речица			
36	Липково	Урбанистички план вон населено место	Спојански комплекс	Опае
		Урбанистички проект	Базна сџаница	Матејче Слупчане
37	Лозово	Урбанистички проект	Бензинска јумја	Повеќе населени места
38	Македонска Каменица	Урбанистички проект	Базна сџаница	Македонска Каменица
39	Маврово и Ростуша	Урбанистички план вон населено место	Туриснички комплекс	Леуново
		Урбанистички проект	Пречисничка сџаница	Требиште Жировница Битуше Повеќе населени места
40	Могила	Урбанистички проект	Базна сџаница	Могила
41	Неготино	Урбанистички план вон населено место	Спојански комплекс	Криволак Курија Неготино Пепелиште
				друго
42	Новаци	Урбанистички проект	Рудник	Гнеотино
			Сообраќајна делница	Гнеотино
43	Охрид	Урбанистички проект	Базна сџаница	Коњско
			друго	Охрид

				Трејца Пештани
44	Пехчево	Урбанистички проект	<i>Базна сџаница</i>	Робово
		Генерален урбанистички план		Пехчево
45	Петровец	Урбанистички план вон населено место	<i>Сџојански комплекс</i>	Ќојлија
		Урбанистички план за село		Ќојлија
		Урбанистички проект	<i>друго</i>	Петровец
46	Повеќе општини	Урбанистички проект	<i>Жичара</i>	Повеќе населени места
			<i>Аеродром</i>	Повеќе населени места
			<i>Далновод и шрафосџаница</i>	Повеќе населени места
				Повеќе населени места
				Повеќе населени места
			<i>друго</i>	Повеќе населени места
Повеќе населени места				
<i>Сообраќајна делница</i>	Повеќе населени места			
	Повеќе населени места			
47	Прилеп	Урбанистички план вон населено место	<i>Сџојански комплекс</i>	Прилеп
				Прилеп
			<i>Турисџички комплекс</i>	Присад
		<i>Пречисџишелна сџаница</i>	Прилеп	
		Урбанистички проект	<i>Базна сџаница</i>	Плетвар
				Плетвар
<i>Сџојански комплекс</i>	Присад Алинци			
48	Радовиш	Урбанистички план вон населено место	<i>Сџојански комплекс</i>	Сулдурци
		Урбанистички проект	<i>Базна сџаница</i>	Калуѓерица
49	Ранковце	Урбанистички план вон населено место	<i>друго</i>	Ранковце
50	Ресен	Урбанистички план	<i>Сџојански</i>	Ресен

		вон населено место	комплекс	
			Пречисителна станица	Наколец
			друго	Долно Дупени
		Урбанистички проект	Бензинска пумпа	Избишта
51	Росоман	Урбанистички план вон населено место	Стипански комплекс	Росоман
52	Сарај	Урбанистички план вон населено место	Стипански комплекс	Глумово
		Урбанистички проект	Бензинска пумпа	Сарај
			Далновод и шрафстаница	Повеќе населени места
53	Сопиште	Урбанистички план вон населено место	друго	Долно Соње
		Урбанистички план за село		Сопиште
		Урбанистички проект	Базна станица	Горно Соње
54	Старо Нагоричане	Урбанистички план вон населено место	Стипански комплекс	Старо Нагоричане
				Младо Нагоричане
				Младо Нагоричане
55	Струга	Урбанистички план вон населено место	Стипански комплекс	Мислешево
				Враниште
				Долна Белица
			Долна Белица	
			Дейонија	Мали Влај
	Урбанистички проект	Базна станица	Драслајца	
		Друго	повеќе населени места	
56	Струмица	Урбанистички план вон населено место	Стипански комплекс	Куклиш
				Водача
				Водача
			Урбанистички проект	Базна станица
		Стипански комплекс	Костурино	
			Стипански комплекс	Рич
57	Свети Николе	Урбанистички план вон населено место	Друго	Пеширово
		Урбанистички проект	Базна станица	Ерцелија
58	Тетово	Урбанистички план вон населено место	Стипански комплекс	Гарје
				Тетово
				Тетово
				Тетово

				Тетово
			<i>Туристички комплекс</i>	Лисец
		Урбанистички проект	<i>Базна сџаница</i>	Лавце
59	Валандово	Урбанистички план вон населено место	<i>Сџојански комплекс</i>	Дедели
				Валандово
60	Велес	Урбанистички план вон населено место	<i>Сџојански комплекс</i>	Кумарино
				Велес
		Урбанистички проект	<i>Базна сџаница</i>	Белештевица
61	Виница	Урбанистички план вон населено место	<i>Сџојански комплекс</i>	Виница
				Липец
62	Вранештица	Урбанистички проект	<i>Базна сџаница</i>	Дупјани
63	Врапчиште	Урбанистички план вон населено место	<i>Сџојански комплекс</i>	Зубовце
				Урбанистички проект
64	Зајас	Урбанистички проект	<i>Базна сџаница</i>	Зајас
65	Зрновци	Урбанистички план вон населено место	<i>Сџојански комплекс</i>	Зрновци
66	Зелениково	Урбанистички план за село		Орешани

Елаборатите за условите за планирање на просторот кои што беа изработени за вкупно 66 единици на локалната самоуправа, претставуваат документациона основа за ефикасна имплементација на планските определби и за усогласување на сите интервенции во просторот со долгорочните цели и развојните определби утврдени со "Просторниот план на Република Македонија" и со усвоените регионални просторни планови: "Просторен план на регионот на акумулацијата Козјак", "Просторен план на регионот на заштитните зони на изворот Рашче" и "Просторниот план на регионот на сливот на река Треска".

3. ЕВИДЕНТИРАНИ ПРОМЕНИ ВО ПРОСТОРОТ ЈАНУАРИ - ДЕКЕМВРИ 2008 ГОДИНА

3.1. Економски основи на просторниот развој

Македонија како мала земја со отворена економија, во која надворешната трговија учествува со висок процент во БДП, ја прави осетлива на надворешните влијанија и промени, заради што од втората половина на 2008 година се соочува со последиците од глобалната финансиска криза. Но сепак и во 2008 година макроекономската стабилност во земјата успешно е одржана. Девизниот курс на денарот е стабилен, а инфлацијата е во контролирани рамки. Интензивните структурни и институционални реформи ѝ овозможиле на Македонија да оствари повисок и одржлив економски раст во 2008 година што е во согласност со определбите на Просторниот план на Република Македонија.

Со цел ублажување на последиците од светската економска криза врз македонската економија, Владата на Република Македонија во месец ноември 2008 година го донесе првиот пакет мерки кои беа насочени кон поддршка на претпријатијата со нарушена ликвидност и наталожени проблеми од минатото, но и кон фирмите коишто добро работат (преку олеснувањата кај данокот на добивка, намалените царини и социјални придонеси, намалените даноци за земјоделците итн.).

Според проценетите податоци објавени од Државниот завод за статистика¹ објективно може да се очекува стапката на реален пораст на македонската економија за 2008 година да изнесува 5,0% што претставува релативно висока стапка во однос на рецесијата која ги зафати економиите на земјите во регионот и пошироко како последица на глобалната криза. Проценетата стапка на економски развој од 5,0% кореспондира со проектираните стапки на годишен пораст на БДП од 5,3% односно 5,1%² утврдени со Просторниот план на Р. Македонија врз основа на планските развојни сценарија (оптимистичко и песимистичко) на просечен годишен пораст на БДП до 2020 година.

Проценетиот пораст базира на остварените резултати во текот на 2008 година на стабилен девизен курс, контролирана стапка на инфлација, пораст на индустриското производство, зголемена стапка на вработеност, но при сè уште мошне висок број на невработени лица што претставува круцијален проблем на македонската економија.

Просечната стапка на инфлација во 2008 година забележа зголемување и изнесуваше 8,3%. Порастот на општото ценовно ниво беше карактеристичен за првиот квартал од годината, додека во следните квартали беше забележано одредено забавување. Доминантни причинители за високата инфлација се глобалните-надворешни фактори. Имено растечките цени на храната, нафтата и суровините на светскиот пазар во најголем дел придонесоа за пораст на инфлацијата и верижно зголемување на цените. Во втората половина на 2008 година дојде до забавување на инфлацијата во домашната економија. Светската

---

¹ Бруто домашен производ, Соопштение број 3.1.9.01 од 27 март 2009, ДЗС.

² Студија "Економски основи на Просторниот план на Република Македонија", група автори, Економски факултет-Скопје, 1998 год.

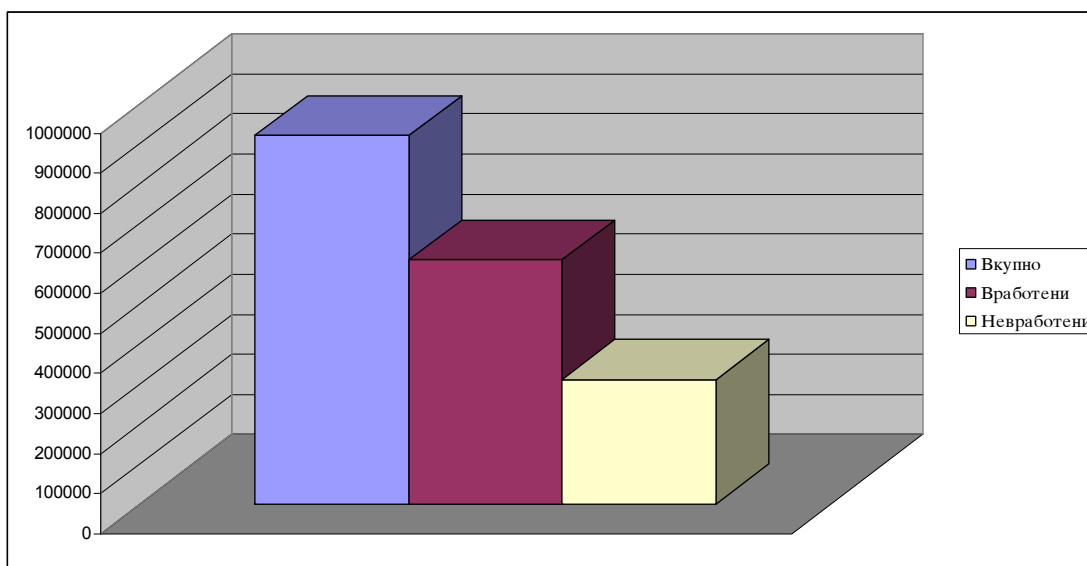
економска криза го скроти нафтениот ценовен шок и цените на храната започнаа да се намалуваат.

Во социјалната сфера, на пазарот на трудот, врз основа на понудата и побарувачката и условите за работа, се утврдува цената на трудот со која е детерминиран стандардот и благосостојбата на работниците и нивните семејства. Состојбата на пазарот на работна сила во Република Македонија е неповолна и се карактеризира со ниска стапка на активност, ниска стапка на вработеност и висока стапка на невработеност. Во 2008 година состојбите и поместувањата кореспондираат со динамиката на економската активност во текот на годината. Согласно Анкетата на работната сила³, во првите три квартали стапката на невработеност континуирано се намалуваше, за да запре позитивниот тренд во текот на четвртиот квартал. Анализата на податоците упатува на заклучокот за промена на трендовите на пазарот на работна сила, како директна последица на забавувањето на растот на домашната економија во последниот квартал од годината заради глобалната криза и високата изложеност на трудиоинтензивните дејности на овој екстерен негативен фактор.

Просечната стапка на невработеност во 2008 година изнесуваше 33,8% или за 1,1 процентни поени е пониска во однос на 2007 година. Наспроти тоа, стапката на вработеност достигна просек од 37,3% или годишен пораст од 1,1 процентен поен.

Според податоците на Државниот завод за статистика во 2008 година активното население⁴ во Република Македонија брои 919424 лица од кои вработени се 609015 лица или 66,2%, а 310409 лица се невработени. Бројот на вработените лица во 2008 година споредено со 2007 година бележи пораст за 3,2%, додека бројот на невработените лица е намален за 2,0%.

График 1. Работна сила во 2008 година
(според Анкета на работна сила)⁵

Според структурата на вработените по сектори на дејност, најголемо е учеството на вработени во преработувачката индустрија (22%), потоа во земјоделството, лов и шумарство (20%), во трговијата на големо и трговијата на

³ Пазар на труд, Соопштение бр. 2.1.9.08, ДЗС, од 4-ти мај 2009 година.

⁴ Исто

⁵ Исто

мало, поправка на моторни возила, мотоцикли и предмети за лична употреба и за домаќинствата, вработените учествуваат со 14% во вкупниот број вработени на ниво на Држава итн.

График 2. Структура на вработени по сектори на дејност во 2008 година

(според Анкета на работна сила)⁶

Реален одраз на стандардот на населението е просечната исплатена плата по вработен која што во 2008 година, според податоците на Државниот завод за статистика се проценува на износ од 16090 денари што претставува номинален пораст во однос на претходната година од 10,3%⁷. Реално, во услови на годишна стапка на инфлација од 8,3%, просечната нето плата забележа реален пораст од 2% што влијае врз порастот на личната потрошувачка која е дел од БДП.

Во однос на состојбите во земјите од регионот, во 2008 година во Република Македонија е остварена и најниска стапка на реален пораст на нето платите со што се продлабочува јазот во однос на регионалните просечни плати. Највисоки нето плати во 2008 година се исплатени во Словенија и во Хрватска.

Владата на Република Македонија со активни мерки на пазарот на труд настојува да го поттикне вработувањето со цел надминување на неповолната состојба на висока невработеност на младите, висока стапка на долгорочна невработеност, пониската вработеност кај жените, што се должи на повисоката економска неактивност кај жените. Истотака во доменот на образованието се превземаат мерки и активности во насока на надминување на проблемот на неусогласеност на потребите на пазарот на труд и образовниот систем преку проширување на мрежата на високообразовни институции според потребите на пазарот. Истотака продолжуваат активностите за стимулирање на вработувањето за сопствена сметка, субвенции за вработување, програмите за обуки, со акцент на дефицитарните занимања и др.

⁶ Пазар на труд, Соопштение бр. 2.1.9.08, ДЗС, од 4-ти мај 2009 година.

⁷ Претходни статистички податоци за Република Македонија за 2008 година, ДЗС, декември 2008 год.

Инвестициите претставуваат значаен фактор за економскиот раст. Со оглед дека Република Македонија перманентно во периодот по осамостојувањето се соочува со недостиг на капитал за инвестиции, покрај зголемување на националното штедење, Владата на Република Македонија и во текот на 2008 година превземаше мерки и активности за создавање услови за поголем прилив на странски инвестиции.

Започнатиот инвестициски циклус во средината на 2007 година се засили во првата половина на 2008 година, во услови на зголемени државни инвестиции во инфраструктурата и зголемени странски директни инвестиции. Глобалната економска криза се рефлектираше врз инвестиционите активности, а со тоа и врз состојбите во домашната економија. Првичните ефекти од кризата се манифестираа во третото тромесечје преку забавена инвестициска активност и пад на инвестициите во последниот квартал на годината.

Странските директни инвестиции кои во себе носат и голема увозна компонента, во првите осум месеци од 2008 година⁸ достигнаа 407,7 милиони евра, што е за 39% повеќе од истиот период од претходната година.

Во надворешниот сектор, обемот на трговијата со странство во 2008 година според претходните податоци од ДЗС⁹ бележи пораст од 26,2% во однос на 2007 година. Извозот на Република Македонија во 2008 година, изнесува околу 3978 милиони САД долари што претставува зголемување за 18,5% во однос на претходната година. Увозот остварил пораст од 31,1%. Салдото на размена е негативно и изнесува околу 2873 милиони САД долари, а покриеноста на увозот со извоз изнесува 58,1%.

Во четвртиот квартал од 2008 година вкупната надворешнотрговска размена се одвиваше во услови на засилено влијание на глобалната криза врз домашната економија изразено преку намалена надворешна побарувачка и влошени услови за размена (намалени цени на метали, нафта и храна). Главен фактор за намалените остварувања во годишниот извоз е намалениот извоз на железо и челик, како последица на намалената побарувачка и падот на цените на металите на светските берзи, што делуваше на намалување на производството и вработеноста во металната индустрија. Негативната динамика кај извозот на облека произлегува од кризата што ја зафати текстилната индустрија кон крајот на годината, изразена преку намалената побарувачка за овие производи.

Економски перформанси во македонската економија се остварени во услови на ефектуирање на процесот на реформски промени и перманентна анализа на можните реперкусии на глобалната финансиска економска криза со предлог мерки за нивно надминување.

Услови и состојби во проспорниот развој на сированските дејности

Стапката на економски пораст на Република Македонија во 2008 година се оценува дека ќе достигна 5% како резултат на остварените високи стапки на пораст на БДП во првите три квартали на годината. Ваквите позитивни трендови беа прекинати во последното тримесечје, кога реалниот сектор ги почувствува ефекти од светската економска криза. Екстерните негативни влијанија го погодија индустрискиот сектор рефлектирајќи се негативно на неговите производствени и деловни активности.

---

⁸ "Макроекономска политика за 2009 година", Министерство за финансии, декември 2008 година.

⁹ Соопштение, Стоковна размена, бр. 7.1.9.01, ДЗС

Проценетиот пораст на бруто-домашниот производ за 2008 година, произлегува од остварените позитивни резултати во повеќе сектори од домашната економија. Најголем реален пораст на додадената вредност се проценува¹⁰ во секторите: Градежништво 13,7%, Трговија 8,3%, Земјоделство, лов, шумарство и рибарство 7,1%, секторот Хотели и ресторани 7,8% и во секторите: Вадење на руди и камен, Преработувачка индустрија и Снабдување со електрична енергија, гас и вода од 4,7%.

Поттикнувачи на економскиот развој и двигатели на растот на БДП во 2008 година се дејностите од областа на индустријата и услугите поради нивното доминантно учество од околу 42% во создавањето на Бруто домашниот производ.

Стопанската структура на економијата на Република Македонија се карактеризира и понатаму со континуирана доминантност на индустријата, но исто така и со промени насочени кон зголемување на учеството и значењето особено на секторот на услугите, трговијата, угостителството и туризмот, финансиските услуги, маркетинг услугите, информатичката и компјутерската технологија и ПТТ услугите и сл.

Според просторната разместеност на стопанските капацитети и нивното учество во создавањето на бруто домашниот производ карактеристична е регионалната нерамномерност. Имено Скопскиот регион со високата концентрација на материјални и човечки ресурси има најголем удел со околу 47% во бруто домашниот производ, потоа следи Пелагонискиот регион со околу 12%, Вардарскиот, Полошкиот, Југозападниот и Југоисточниот остваруваат учество во распон од 7,3 до 7,9% во вкупниот БДП, Источниот регион остварува учество од околу 6% и најмал удел од околу 4% во вкупниот бруто домашен производ остварува Североисточниот регион.

Во услови на доминација на пазарот и приватната сопственост во економскиот систем, разместувањето на стопанските дејности во просторот на Република Македонија и во 2008 година се остваруваше согласно определбите на Просторниот план на Република Македонија во комбинација на методите на концентрацијата и дисперзијата, како комплементарни приоди во лоцирање и просторно разместување на стопанските капацитети.

Согласно постојната законска регулатива во областа на просторното и урбанистичко планирање, просторната организација на стопанството во текот на 2008 година се остваруваше по методот на концентрирана дисперзија во рамки на постојните урбанистички планови за градовите, односно на селата во чии рамки се предвидуваат површини за стопанска намена или во просторот утврден со урбанистичките проекти и со урбанистички планови вон населени места со стопанска функција каде се предвидува изградба на стопански комплекси најчесто со една производна дејност и можности за проширување со комплементарни дејности.

Во изминатите децении на спонтано разместување на стопанските капацитети и со агломирањето на населението во просторот на Република Македонија, се формираа центри-полови на развојот, но исто така и оски на развојот како поврзани единици во некаква "линија".

Половите на развој се сконцентрирани претежно на просторите кои во годините пред осамостојувањето беа формирани општинските центри кои што со Законот за територијална организација на локалната самоуправа во Р. Македонија од 2004 година претставуваат градски населби. Според анализите на

---

¹⁰ Соопштение, Број 3.1.9.01, ДЗС

тековната состојба во 2008 година нема промени во однос на половите на развој, но присутни се сознанијата за различниот интензитет на гравитациско влијание што објективно го вршат врз околниот урбан и рурален простор големите и средно големите градови: Скопје, Тетово, Битола, Прилеп, Куманово, Гостивар и др.

Половите на развој поврзани во некакава линија ги сочинуваат оските на развојот кои во минатото се формирале во зависност од географските карактеристики на просторите, т.е. според релјефот, теченијата на реките и слично. Во денешно време позначајни станаа деловните односи меѓучовечките комуникации, географските белези, како и изградените инфраструктурни системи и стопански капацитети.

Оските на развојот ги повлекуваат линиите на инфраструктурните, посебно на сообраќајните системи, кои потоа, меѓусебно крстосувани, ја формираат целата мрежа.

Со Просторниот план на Р. Македонија дефинирани се пет оски на развој: "Источна", "Јужна", "Север-Југ", "Северна" и "Западна" развојна оска.

Со поголем интензитет на влијанија се издвојува оската "Север-југ" која минува по средината на територијата на Републиката. Таа го следи од Скопје на југ течението на реката Вардар. Формирана е историски во текот на целиот XX век, па и порано, а на југ, преку границата стигнува до Солун. По Првата светска војна таа продолжи и на север, па се спои со оската по течението на реката Морава. Денес, на територијата на земјата ги поврзува градовите: Куманово - Скопје - Велес - Неготино (и Кавадарци) - Демир Капија - Валандово - Гевгелија. На север од Скопје има и еден крак до Приштина. Какви промени и да се случат, во наредните децении оваа оска ќе остане главна.

Оска која може да се издвои по значењето и интензитетот на влијанија е истотака и "Северната развојна оска". Формирана е по Втората светска војна во северниот и западниот дел на државата поврзувајќи ги градовите: Крива Паланка - Куманово - Скопје - Тетово - Гостивар - Кичево - Охрид - Струга. Во современите промени, оваа оска продолжува на исток кон Кустендил-Р. Бугарија и на запад кон Елбасан-Р. Албанија.

Останатите развојни оски сè уште не се доволно активирани, но во перспектива, со развојот пред сè на патната инфраструктура ќе се потврдува нивното значење со што ќе се интензивира влијанието врз околниот простор, делувајќи на остварување порамномерен економски и регионален развој.

Значаен импулс во развојот и напредокот на националната економија обезбедуваат можните форми на специфичните стопански просторни иновации базирани врз стратешките цели коишто треба да се постигнат со нивната промоција.

За формирање на слободните економски зони односно технолошки индустриски развојни зони предвидени се локации во скопскиот, пелагонискиот, гевгелискиот, штипскиот и струмичкиот регион. Според постојната регулатива, статус на вакви зони имаат: ТИРЗ "Бунарцик" која што е преименувана во ТИРЗ "Скопје" и "Фени". Во 2008 година во урбаниот опфат на ТИРЗ "Скопје" евидентиран е само еден стопански капацитет за производство на делови за автомобилската индустрија "Johanson Controls", препознатлив светски бренд во една од најпрофитабилните гранки на индустријата.

Во насока на остварување на определбите за создавање предуслови за поттикнување на странските вложувања, во текот на 2008 година продолжија

активностите за изработка и усвојување на урбанистички проекти за нови две технолошки индустриски развојни зони ТИРЗ "Прилеп" на површина од околу 65 ха и ТИРЗ "Гевгелија" со површина од 50 ха.

Ефектуирањето на зоните и новите инвестиции ќе дадат значаен придонес во поттикнување на економијата како на локалната заедница така и на националната економија.

Во однос на реализацијата на поставките за просторна разместеност на стопанските капацитети останува констатацијата за високата концентрација на производни капацитети на подрачјата на градовите (Скопје, Битола, Охрид, Прилеп, Тетово, Гостивар, Куманово, Струмица и др.), додека на другите подрачја состојбата и понатаму е многу неповолна. Во поголемиот број единици на локална самоуправа со рурални карактеристики, стопанството се потпира исклучиво на земјоделството. Во најголем број рурални населби отсаствуваат урбанистички планови кои што се предуслов за создавање просторни услови за лоцирање производни капацитети и други комплементарни дејности со кои се поттикува економскиот и севкупен развој како на локално така и на национално ниво.

Основа за дисперзија на стопанските содржини според определбите на Просторниот план на Република Македонија за рамномерен развој на просторот на Државата е создавање просторни услови за нивно лоцирање и градба. Изработката на урбанистичката документација е основа за формирање на простори со стопанска намена во самите населби, со што се овозможува отпочнување на инвестиции за комунално опремување и сообраќајна поврзаност со потесното и поширокото окружување. Истотака со усвоената урбанистичка документација за стопански комплекси вон населени места се создава мрежа на дисперзирани мали работни средишта кои што позитивно ќе влијаат на демографскиот, урбаниот и економски развој на општините и вкупно на развојот на Републиката.

Во услови на процес на децентрализација, единиците на локалната самоуправа, соочени се со проблемот на недостиг на адекватен простор за лоцирање на стопански капацитети. Согласно нивните надлежности во областа на урбанизмот, превземаат мерки за измена и дополна на важечката, но застарена документација или за обезбедување простор за стопанска намена со изработка на нова урбанистичка документација за која е потребен подолг временски период определен со процедурата за усвојување и донесување на урбанистичките планови.

Во текот на 2008 година беа превземени значајни активности за измени и дополнувања и за изработка на нови просторни и урбанистички планови со кои се обезбедува простор за лоцирање на нови стопански капацитети во општините.

Според доставените информативни листови од извештајните единици, во текот на 2008 год. донесени се урбанистички планови со кои се обезбедува простор за стопанска намена во долунаведените единици на локалната самоуправа:

Планирани површини за стопанска намена според усвоена урбанистичка документација во 2008 година

1. Ѓорче Петров

- зона за мало стопанство
  - ДУП за мало стопанство (над пруга), П=10 ха;

2. Карпош

- стопански комплекс
  - Во населба Бардовци, П=116 ха;

3. Шуто Оризари

- индустриска зона
  - од двете страни на обиколницата низ Атар на Горно Оризари
  - од двете страни на обиколницата низ Атар на Долно Оризари

4. Битола

- индустриска зона
  - Производен погон м.в. Кафтанџица-Битола, П=5066 м²;
  - Производен погон м.в. Чукур-Битола, П=7200 м²;
  - Производен погон м.в. Гладно-Поле-Битола, П=870 м²
- зони за мало стопанство и сервиси
  - Паркинг за товарни возила-пат Битола-Охрид, м.в. Довлеџик-Битола П=39570 м²;
  - Складишта-м.в. Мулоица, КО Буково-Битола; П=8680 м²;
  - Стопански двор ЈКП Водовод м.в. Стара филтерница-Довлеџик-Битола П=13332 м²;
  - Стопански двор за мало стопанство и градежна оперативе м.в. Средорек-Битола П=4413 м²;
  - Магацин со управна зграда и противпожарна станица пат Битола-Прилеп-Горно Оризари П=9165 м²;
  - Деловен комплекс Стрелиште-Битола П=4200 м²;
  - Агроцентар Новачки пат-Битола П=1637 м²;
  - Стопански двор на Транскоп-патен сообраќај-Битола П=412 м²;
  - Сервиси и мало стопанство м.в. Мулоица, КО Битола-Битола; П=1100 м²;
  - Деловен објект м.в. Кафтанџица-Битола, П=3234 м²;
  - Стоваришта м.в. Кафтанџица-Битола, П=830 м²;

5. Валандово

- индустриска зона
  - УПВНМ, П=17 ха;
- зона за мало стопанство
  - УПВНМ стопански комплекс, П=14 ха;

6. Велес

- сервисна зона
  - дополнување на ГУП со диспозиција за бензинска пумпа;

7. Веница

- зона за мало стопанство
  - Планирана површина со ГУП, П=15 ха;
  - УПВНМ, П=1 ха;

8. Градско

- индустрија и сервисна зона
  - Во населено место, Населба Градско, П=6,5 ха;

9. Гевгелија

- Урбанистички проект за ТИРЗ "Гевгелија-Прдејци", П=50 ха;

10. Дојран

- индустриска зона
  - Душановац, вон населено место П=20 ха;

11. Долнени

- индустриска зона, П=2,6 ха;
- зона за мало стопанство, П=3 ха;
- сервисна зона, П=1,5 ха;
- стопански комплекс, П=15 ха;
- Услужни дејности, П=2,5 ха;

12. Кочани

- сервисна зона
  - УП за дел од с. Долни Подлог УБ 1,9 П=3 ха
- стопански комплекс
  - УПВНМ за стопански комплекс со мала хидроелектрана на брана Градче со спортско-рекреативни и угостителски содржини, П=5,97 ха;

13. Липково

- индустриска зона
  - УПВНМ за индустриска зона, КО Липково, П=6,2 ха;
- сервисна зона
  - УПВНМ за бензинска станица и стопанско-угостителски објект, Матејче, П=4 ха;

14. Ново село

- индустриска зона
  - УП за дел од населено место Борисово, Блок 1, П=24 ха;

15. Прилеп

- Урбанистички проект за ТИРЗ "Прилеп-Алинци", П=65 ха;
- индустриска зона
  - УПВНМ, КО Варош, м.в. "Разлеиште"-погон-П=2,27 ха;
- сервисна зона
  - Стовариште-сервисни објекти, м.в. "Калканица", КО Селце;
- стопански комплекс
  - УПВНМ за погон за обработка на шумски плодови "Бимфорд", м.в. "Долно Садово", П=1,22 ха;

16. Свети Николе

- зона за мало стопанство
  - ДУП за мало стопанство во населено место, П=14,69 ха;

17. Чашка

- индустриска зона
  - Во урбан опфат на с. Извор, П=4,1744ха;

18. Чешиново-Облешево

- индустриска и сервисна зона
  - Лесна индустрија, стоваришта и сервиси (УП за село Облешево-дел од УБ 4- П=8 ха).

Со изработката и усвојувањето на планската урбанистичка документација се отвора процес за надминување на постојната нерамнотежа во размешеноста на стопанските дејности и материјалните фондови, како еден од значајните сегменти на вкупниот развој.

Со Просторниот план на Република Македонија и со усвоените урбанистички планови се создаваат услови за размешување на стопанските капацитети според моделот на концентрирана дисперзија во просторот преку:

- проширување на стопански зони во самите урбани простори,
- основање на нови стопански зони издвоени од градежното подрачје на населбите и нивно комунално опремување и
- плански пристап во утврдување на локалитети за изградба на поединечни стопански комплекси надвор од населбите.

Согласно Просторниот план, постои определбата индустријата, малото стопанство приоритетно да се сместуваат во зоните утврдени со урбанистичките планови во градежните подрачја на населбите во насока за подобро искористување на постојните индустриски и стопански зони наменети за овие дејности, а со цел рационално и целосно да се искористи просторот и инфраструктурата и да се спречи необјективното завземање на нови површини.

Концепцијата на просторната размешеност на производните капацитети на локално ниво се темели на определбата за врамнотежување на развојот со воспоставување на мрежа на дисперзирани мали и разновидни производни единици и понатамошно уредување на веќе формираните големи и сложени стопански целини значајни за стопанскиот развој на Државата.

Промени во просторноста

Во текот на 2008 година, според податоците доставени од извештајните единици, евидентирани се ново-изградени стопански објекти или објекти кои се во градба, во следните општини:

1. Гази Баба

- енергетски објект
- 1) термоелектрана, 300MW, годишно производство 1800 GWч
    - стопански објект
  - 2) ИИЗ, КО Маџари, П=600м²;
  - 3) ИИЗ, КО Маџари, П=500м²;
  - 4) ИИЗ, КО Маџари, П=1800м²;
  - 5) ИИЗ, КО Маџари, П=2600м²;
  - 6) ИИЗ, П=850 м²;
  - 7) ИИЗ, КО Маџари, П=5000м²;
  - 8) друг деловен објект
  - 9) Деловен објект, с. Идризово, П=130 м²;
  - 10) Деловен објект, с. Сингелиќ, П=120 м²;

- 11) Деловен објект, с. Јурумлери, П=280 м²;
- 12) Деловен објект, с. Јурумлери, П=110 м²;
- 13) Деловен објект, с. Трубареве, П=450 м²;
- 14) Деловен објект-трговија, с. Сингелиќ, П=880 м²;
- 15) Деловен објект, Автокоманда, П=300+300 м²;
- 16) Деловен објект, с. Инциково, П= 500 м²;
- 17) Ладилник, с. Идризово, П=800-1000 м²;
- 18) Магацин и ладилник, ИИЗ, КО Маџари, П=1878 м²;
- 19) Магацин, с. Идризово, П=2900 м²;

2. Сарај

- енергетски објект

20) ХЕЦ "Св. Петка"

3. Чаир

21) индустриски објект во "Тенеќе маало"

4. Шуто Оризари

- Објекти со стопанска намена

22) Атар на с. Долно Оризари, П=1 ха;

23) населба Шуто Оризари (ДУП локалитет Б), П=0,5 ха;

5. Битола

- индустриски објект

24) Производен погон, пат Битола-Пелистер, П=100м², 5 вработени;

- друг деловен објект

25) Машинска хала за мала хидроцентра, Довлецик, 2 вработени;

26) Деловен објект с. Кравари, П=224 м², 8 вработени;

27) Деловен објект, Довлецик, П=300м², 5 вработени;

28) Деловен објект Довлецик, П=112 м², 10 вработени;

29) Магацин Кафтанџица, П=252 м², 5 вработени;

30) Магацин, пат за Хераклеа П=200 м², 2 вработени;

6. Богданци

31) енергетски објект_обновливи извори на енергија 45 MW, годишно производство 105 000 MWч или 105 GWч

- индустриски објект

32) Стојаково, текстилна индустрија, П=1085 м², 170 вработени;

- друг деловен објект

33) Богданци, Деловен простор П=30 м²,

34) Богданци, Магацински простор П=762 м²;

35) Стојаково, Магацин за пакување на алкохолни пијалоци, П= 60 м²;

7. Брвеница

- друг деловен објект

36) деловно продажен објект за санитарни и керамички плочки во с. Д. Седларце;

8. Валандово

- друг деловен објект

37) Валандово-П=535 м²

38) Јосифово-П=216 м²

9. Веница

- индустриски објект

- 39) Винаца, производен погон "Зонаимпекс", П=3415 м², 50 вработени;
- 40) Винаца, производен погон и магацин "Зонаимпекс", П= 193 м²;
- 41) Винаца, производен погон "Зонаимпекс", П=290 м², 5 вработени;
- 42) Винаца "Котлара и резервоар "Зонаимпекс" П=301 м²;

10. Дебарца

- фарма

- 43) Свињарска фарма "Римес плус" ДООЕЛ

11. Другово

- рибник

- 4) Малкоец, во изградба;

12. Илинден

- трговски објект

- 44) Бензинска пумпна станица

13. Јегуновце

- индустриски објект

- 45) с. Шемшово, доградба на Хала за производство на жичани производи
П=1000 м², 10 вработени;

- трговски објект

- 46) с. Сиричино, Магацински простор П=60м², 2 вработени;

14. Неготино

- индустриски објект

- 5) Доградба на четири индустриски објекти

15. Новаци

- производен објект- експлоатација на јаглен

- 47) Руднички круг ПК "Брод Гнеотино", П=10 ха, вработени 780

16. Осломеј

- индустриски објект

- 48) Објект за производство на бетон и бехатон плочки, с. Стрелци,
П=2800 м², 13 вработени;

17. Прилеп

- индустриски објект

- 49) Стопански комплекс за преработка на мермер и гранит, н.м. Ново
Лагово, П=650 м²;

- трговски објект

- 50) Магацински простор, Прилеп, П=3956 м²;

- 51) Колонијал, Прилеп, П=730 м²;

- 52) Објект за комерцијално -услужна дејност, Прилеп, П=260 м²;

- 53) друг деловен објект

- 54) Полигон за Автошкола, П=160 м², Прилеп;

- 55) Сервис за моторни возила, Прилеп, П=834 м²;

18. Струмица

- индустриски објект

- 56) Струмица, објект со П=1450 м²;

- 57) Струмица, објект со П=1325 м²;

- 58) Дабиља, објект со П=360 м²;

- 59) Дабиља, објект со П=110 м²;

- 60) Дабиља, објект со П=225 м²;

- друг деловен објект

- 61) Струмица, објект П=1000 м²;
- 62) Струмица, објект со П=228 м²;
- 63) Струмица, објект со П=432 м²;
- 64) Струмица, објект со П=300 м²;
- 65) Струмица, објект со П=593 м²;
- 66) Дабилџа, објект со П=485 м²;
- 67) Добрејци, објект со П=348 м²;
- 68) Дабрејци, објект со П=54 м²;
- 69) Дабрејци, објект со П=267 м²;
- 70) Дабрејци, објект со П=168 м²;

19. Теарце

- индустриски објект

- 71) Метало-стругарска хала, с. Лешок, П=953 м²;
- 72) Погон за преработка на дрво, с. Пршовце, П=368,44 м²;
- 73) Сепарација со дробење песок, с. пршовце, П=696 м²;
- 74) Погон за производство на леб и бели пецива, с. Слатино, П=776,16 м²;
- 75) Погон за виткање бетонска арматуре, с. Слатино, П=50 м²;

- рибник

- 76) Рибник со ресторан, с. Доброште, П=2890 м²;
- 77) Рибник, с. Теарце, П=450 м²;

20. Чешиново-Облешево

- индустриски објект

- 78) Екстра-Фунги-Чешиново, откуп и преработка на печурки, П=579 м², 15 вработени;
- 79) "Слога Јордан-Кадрифаково, фабрика за лупење ориз, П=530 м², 10 вработени;

- друг деловен објект

- 80) ДПТУ "Еуро производ", станица за преглед на возила, П=558 м², 10 вработени;

21. Желино

- индустриски објект

- 81) н.м. Желино, м.в. Клисура "Делфо-комерц"-погон за преработка на камен и гранит, 15 вработени;
- 82) н.м. Желино, м.в. Клисура-"Жетекс"-погон за преработка и доработка на текстилни производи, 25 вработени;

- фарма

- 83) Сточарска фарма со 40 грла добиток, с. Палатица.

Наведените промени во просторот укажуваат за заложбите на единиците на локалната самоуправа како носители на економскиот развој за своите подрачја, во услови на пазарно стопанисување и процес на децентрализација, своите политики да ги ефектуираат преку изработка и усвојување на урбанистичка документација со која се создаваат просторни-локациски услови за градба и отварање на нови стопански објекти со цел зголемување на бројот на вработената работна сила и поттикнување на развојот на локалната и национална економија.

Овие промени ја потврдуваат определбата утврдена со Просторниот план на Република Македонија за дисперзија на стопанските содржини и во просторите каде до сега не биле создадени услови за развој на други дејности освен на земјоделските активности.

Според годишните извештаи добиени од единиците на локалната самоуправа за 2008 година евидентирани се промени во просторот во вкупно 21 општини. Најголем број од новоизградените стопанските капацитети се од областа на деловните и трговските дејности, потоа следат производните дејности. Објектите кои се во градба или се веќе изградени од областа на туризмот и угостителството се евидентирани во општините: Струмица, Теарце, Битола, Кочани и Липково.

3.2. Користење и заштита на природните ресурси

3.2.1. Земјоделско земјиште

Зачувувањето, заштитата и рационалното користење на земјоделското земјиште е основна планска определба и главен предуслов за ефикасно остварување на производните и другите функции на земјоделството. Конфликтните ситуации кои произлегуваат од развојот на другите стопански и општествени активности се решаваат врз основа на критериуми за глобална општествено-економска рационалност и оправданост. Според определбите на Просторниот план на Р. Македонија во областа на заштита и користење на земјоделското земјиште се предвидува спречување на деградацијата на педолошкиот слој и подобрување на неговите производни својства, зголемување на обработливите површини на оние терени каде постојат соодветни услови, како и максимално можно интензивирање на земјоделското производство кое ќе даде соодветен придонес во стратешките цели за одржлив развој на вкупното стопанство и економски просперитет на Република Македонија до 2020 год.

Имајќи ги предвид критериумите за користење на земјоделското земјиште, очекуваните можности за вложување на капитал во примарното производство (долгогодишни насади и развој на сточарскиот комплекс), како и трендот на досегашниот развој, се проценува дека со промената што е предложена да се оствари до 2020 год. ќе се оствари оптимално користење на земјоделското земјиште.

Според расположивите податоци¹¹ за 2007 година, Република Македонија располага со 1077235 ха земјоделско земјиште. Учеството на обработливите површини (526477 ха) и пасиштата (549860 ха) во вкупната земјоделска површина е 48,9% односно 51,1%. Овој однос кореспондира со зацртаните плански предвидувања за 2020 година со кои соодносот помеѓу обработливите површини и површините под пасишта е предвиден на 49% наспроти 51%.

Во структурата на обработливото земјиште доминираат површините под ораници и бавчи со 431608 ха или 82%, овоштарниците зафаќаат површина од 13400 ха или 2,5%, лозјата 22665 ха или 4,3% и остатокот од 58804 ха или 11,2% од вкупното обработливо земјиште се површини под ливади. Според планските проекции утврдени со Просторниот план на Република Македонија, постојната обработлива површина во Републиката претставува 92,3% од планските предвидувања до 2020 година. Во европски рамки Републиката спаѓа во групата со

---

¹¹ Статистичка публикација, бр. 584 "Полјоделство, овоштарство и лозарство, 2007"

средна обезбеденост на земјоделско и обработливо земјиште, односно просечно по жител доаѓа 0,28 ха обработливо земјиште или 0,21 ха ораници.

Според објавените претходни податоци¹², земјоделското производство во 2008 година, во однос на 2007 година, се очекува да биде зголемено за 6,9%.

Вкупното производство на житни растенија во 2008 година е значително зголемено во однос на 2007 година, а производството на инустриски растенија, во 2008 година, во однос на претходната година, се проценува дека е намалено за 3,9%.

Во областа на овоштарството, во 2008 година, во однос на 2007 година, се проценува зголемување на производството за 12,0%.

Вкупното производство на грозје во 2008 година изнесува 247 990 тони, или за 18,3% повеќе во однос на оствареното производство во 2007 година.

Според процените, во 2008 година во однос на 2007 година, се очекува зголемување и кај добиточното производство и тоа за 3,6%.

Земјоделството е мошне значајна област во стопанството на Република Македонија во која според Пописот за земјоделство во 2007 година околу 167 992 лица биле ангажирани во земјоделскиот сектор од кои 24812 лица со полно работно време.

Во последните години земјоделскиот сектор се соочува со значајни структурни и правни реформи особено во процесот на усогласување на националното законодавство со европското и воспоставување и зајакнување на институционалната структура во областите кои ги уредува Заедничката земјоделска политика. Европските интеграциски процеси се основа за зајакнување и создавање на конкурентен земјоделски сектор согласно на барањата на Европската унија. Во таа насока ресорното министерство во оваа област (Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство) вовеле политики, мерки и механизми за спроведување на развојните процеси во земјоделското производство и пазари, земјишната политика. Реформските процеси се темелат на Националната стратегија за земјоделство и рурален развој 2007-2013 година, усвоена во 2007 година. Во документот е дефинирана основата, насоките и мерките на политиката за земјоделство и рурален развој, како и за институционален развој и обединување на националните приоритети во рамките на сеопфатната агенда за интеграција во ЕУ.

Со цел да се надминат постоечките проблеми Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство превзема одредени активности поврзани со креирање на политика во областа на земјоделството во рамките на кои во 2008 година беше донесена Програма за финансиска поддршка во земјоделството со која се предвидуваат финансиски средства кои ќе се користат според точно утврдени намени, критериуми и услови .

3.2.2. Шуми и шумско земјиште

Со Просторниот план на Република Македонија до 2020 год. е предвидено површините под продуктивна намена (користени од примарниот сектор) да се зголемат во однос на сегашните површини за 94.000 ха (4%). Во рамките на продуктивното користење на земјиштето најголеми површини ќе завзема земјоделското земјиште со 1.196.000 ха или 46,5% од вкупната територија на Република Македонија, односно 51,2% од продуктивните површини , а шумите и

¹² "Претходни статистички податоци за Република Македонија, 2008 година", ДЗС, декември 2008

шумското земјиште ќе завземаат 1.140.000 ха или 48.8% од продуктивното земјиште.

Според податоците добиени од ЈП Македонски шуми, на ниво на Р. Македонија во 2008 реализирано е пошумување на 3255 ха и тоа во следните општини: Берово, Пехчево, Крива Паланка, Кратово, Штип, Кочани, Радовиш, Винаца, Струмица, Валандово, Гевгелија, Демир Капија, Кавадарци, Прилеп, Велес, Свети Николе, Битола, Демир Хисар, Крушево, Ресен, Охрид, Струга, Дебар, Кичево, Македонски Брод, Гостивар, Тетово, Скопје, Куманово, Делчево, Пробиштип.

Врз основа на анализата на добиените податоци и информации за 2008 година од извештајните единици за следење на реализација на Просторниот план на Република Македонија, во областа на користење на земјиштето, може да се констатира следното:

- Јавното претпријатие согласно Програмата за проширена репродукција на шумите за 2008 година и договорите склучени со Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство ги реализираше следните активности:
  - пошумување на голини и ерозивни земјишта 380 ха;
  - пошумување во рамките на акцијата "Ден на дрвото" 2.560 ха;
  - мелиорација на деградирани шуми 99 ха;
  - нега на шумски култури 540 ха;
  - санирање на опожарени шуми со пошумување 315 ха;
  - изработи "Оперативен план за заштита од пожари", 26 Посебни планови за стопанисување со шуми и 50 Посебни ловностопански планови.
- Според податоците добиени од извештајните листови пополнети од страна на единиците за локална самоуправа пренамена на непродуктивни површини во продуктивни е реализирана само во општина Македонска Каменица на површина од 12 ха;
- Пошумување е извршено во 16 општини на вкупна површина од 522.4 ха (види Табела бр. 2).

Табела 2. Пошумени површини во 2008 година според податоците од извештајните листови на единиците на локалната самоуправа

Р. бр.	Општина	Реализирано пошумување по локалитети	Површина (ха)
1.	ДЕБАРЦА		7000 (садници)
2.	КОНЧЕ	-КОНЕЧКАПЛАНИНА, ДЕДИНСКА РЕКА	10
3.	КРИВА ПАЛАНКА	-М.В.МИЛЕВ КАМЕН КО ГРАДЕЦ.....8(ха) -М.В.ГАВРАНИЦА КО ОСИЕЧЕ.....42(ха) -М.В.ЗЛАТНА ПЛАНИНА КО ДРЕЊЕ.....3(ха) -М.В.ГОЛЕМ РИД КО ЛОЗАНОВО.....7(ха)	60
4.	МАКЕДОНСКА КАМЕНИЦА	-с.САСА.....1.5(ха) -с.ДУЛИЦА.....10.5(ха)	12
5.	ЈЕГУНОВЦЕ	-атар на с.КОПАНЦЕ.....3(ха)	6

Р. бр.	Општина	Реализирано пошумување по локалитети	Површина (ха)
		-атар на с.РОГАЧЕВО.....3(ха)	
6.	КРАТОВО	-Ш.С.Е. ЦРН ВРВ-БРЕЗА оддел 10а; 11а и 12а.....30(ха) -м.в.КОРИЈА с.ТРНОВАЦ.....23(ха)	53
7.	МАКЕДОНСКИ БРОД	-85/а м.в.ПОДИШТЕ.....10(ха) -85.86,87 м.в.СТОЈАНОВА НАСЕЛБА и СЛАТИНСКИ МОСТ.....20(ха) -10/а м.в.СОЛЕНИЦА.....10(ха) -40/2-ПЕТРОЈЦИ.....3.2(ха) -83/1 НАД ИЛИНО.....1.1(ха)	44.3
8.	НОВАЦИ	-ПРЕСЛАП-О.НОВАЦИ	50
9.	ПЕХЧЕВО	-м.в.ЗАГАЗО и АСАНСКА ЧУКА-КО УМЛЕНА	12.5
10.	ПРОБИШТИП	(ден на дрвото) -ДОЛНИ ПЕЧЕНИЦИ..15(ха) -КОСТОМАР.....10(ха) -дворни места (приватни лица).....0.5(ха)	25.5
11.	ЃОРЧЕ ПЕТРОВ	-16000 садници на опожарени делови од КО ВОЛКОВО и КО ОРМАН -обнова на садници во училишни дворови, градинки, реонки парк и улични дворови	6
12.	ШТИП	-ДРЕНКАТА	50
13.	ТЕАРЦЕ	-во Клисура ДОБРОШКА РЕКА	1.1
14.	ВЕЛЕС	-(ден на дрвото)-пролетна акција ПРЕВАЛЕЦ.....30(ха) -(ден на дрвото)-есенска акција ПРЕВАЛЕЦ и ВЕТЕРСКО.....120(ха)	150
15.	ЖЕЛИНО	атар на с.ЖЕЛИНО	2
16.	ЧАШКА	-КО ЕЛОВЕЦ.....20(ха) -КО ЧАШКА.....20(ха)	40
	Вкупно		522.4

Просторниот план на Република Македонија предвидува дека пошумувањето во шума и вон шума до 2020 година треба во просек годишно да изнесува 6522 ха. Во 2008 година извршено е пошумување на 522.4 ха (според податоците од општините), односно 3255 ха (според податоците на ЈП Македонски шуми), што претставува 8% односно околу 50% од годишниот просек предвиден со Просторниот план на Р. Македонија.

Во однос на производството на шумски сортименти во државните шуми за 2008 год. податоците се презентирани во следната Табела:

Табела 3. Производство на шумски сортименти во државните шуми

Р.бр	Вид на дрво	Износ во м ³
1.	Грубо обработено дрво	732.587
2.	Трупци од иглолисни	69.262
3.	Рудничко дрво од иглолисни	13.143
4.	Друго долго дрво од иглолисни	10.872
5.	Просторно дрво од иглолисни	421
6.	Огревно дрво од иглолисни	6.171
7.	Трупци од листопадни	107.726
8.	Рудничко дрво од листопадни	1.150
9.	Друго долго дрво од листопадни	421

10.	Просторно дрво од листопадни	56
11.	Огревно дрво од листопадни	515.464
12.	Друго грубо обработено дрво, цепаници, дрвени мотки и колци	7.901
	вкупно	1.465.174

*податоците се превземени од публикација на ДЗС

Согласно Акциониот план 2007-2009 за шуми и шумско земјиште треба да се изврши пошумување на голини во времетраење од 3 год. Од вкупно 1.159.600 ха шуми и шумско земјиште во Република Македонија, под шума се 947.653 ха, а останатите 211.947 ха шумско земјиште односно голини наредниот период, во согласност со Просторниот план на Република Македонија, треба да се пошумат. Во првите три години се планира да се изврши пошумување на 2.500 ха голини, со автохтони лисјарски и/или иглолисни садници во зависност од местоположбата и надморската височина. Средствата за пошумување ќе се обезбедат од Програмата за проширена репродукција на шумите, од која ќе се финансираат одгледните и заштитните мерки на овие пошумени површини.

Согласно Акциониот план за периодот 2007-2009, во текот на 2008 исто така извршени се и акции за:

- Отпочнување прва етапа на мелиорација на деградирани дабови шуми во Република Македонија на површина од 450 ха-3 год. (2007-2009);
- Изработка на Студија за интродукција и реинтродукција на дивеч во државните ловишта-предвидена во 2008 година;
- Изработка на Студија за развој на шумската патна мрежа во Република Македонија-2008;
- Изработка на Студија за производниот процес шума/дрво - финален производ со цел да се подобри ефикасноста во работењето- 2008;
- Промена на постојната законска регулатива-3 год. (2007-2009);
- Формирање на информатичка мрежа и воведување на ГИС технологија-2 год. (2007-2008);
- Формирање на шумарски информативен систем со база на податоци.- 2 год. (2007-2008);
- Ажурирање на евиденцијата за државни шуми и разграничување на приватните од државните шуми, во КО каде е во примена катастарот на недвижности- 2 год. (2008-2009);
- Спроведување на инвентаризација на шумите во Република Македонија- 3 год. (2007-2009);
- Усовршување на шумарскиот кадар од областа на планирање и еколошки прифатлив менаџмент-2 год. (2008-2009);
- Изработка на Општ план за стопанисување со шумите во Република Македонија-3 год. (2007-2009);
- Студија за валоризација на шумите-1 год. (2008);
- Изградба на теренски стационар (центар за обука) шумска површина доделена на ШФС, за настава и научно истражувачки активности-3 год. (2007-2009);
- Изработка на Студија за влијанието на активностите на шумарството врз шумските екосистеми- 3 год. (2007-2009);

- Изготвување Студија за капацитети и технологии за користење на биомасата во Република Македонија- 1 год. (2008);
- Да се спроведе сертификација на 30% од шумите во Република Македонија (високостеблените шуми)-3 год. (2007-2009);
- Создавање услови за развој на локални мали и средни трговски друштва за преработување на ДШП (консултации, обука и информации)-2 год. (2008-2009).

3.2.3. Минерални ресурси

Рудното богатство на Република Македонија е разновидно, но со релативно мали истражени резерви. Регистрирани се металични, неметалични и енергетски минерални сировини, чии лежишта се експлоатираат, а најголем број од нив се недоистражени.

Металичните минерални сировини се широко распространети. Најбогати и најквалитетни се олово-цинковите руди застапени во Источна Македонија, каде се врши и нивната експлоатација во постојните рудници Злетово, Саса и Тораница. Рудите на црните метали (железо, хром, манган) најчесто содржат низок процент на метал или се исцрпени рудните резерви.

Разновидниот геолошки состав и геолошко-тектонската еволуција на терените на Република Македонија овозможиле да се создадат голем број на лежишта, наоѓалишта и појави на различни неметални минерални сировини од кои, од економски аспект, најперспективни се: карбонатните сировини (мермер, травертин, варовници, доломити, магнезит, лапорци), силициските творби (кварц, кварцит, кварцен песок, опалит, перлит, туфови), фелтспатите (натриски, калиски), гипсот, архитектонско-градежниот камен (гранит, гнајс), базалтот, дијабазот и други.

Енергетските минерални потенцијали на Републиката се скромни, како по структура, така и по расположивите резерви. Јагленот во вид на лигнит е најголемото енергетско минерално богатство распространето во: Пелагонискиот, Беровско-Делчевскиот, Ресенскиот, Струшкиот, Скопскиот и Кичевскиот седиментен басен.

Реонизација на рудните наоѓалишта

Респектирајќи го геолошкиот состав, тектонскиот склоп, процесите на седиментација и магматска мобилност како основни природни предиспозиции во создавањето на рудните лежишта, наоѓалишта и рудни појави, на територијата на Републиката се издвоени шест основни рудни реони:

1. Западномакедонскиот масив - просторот западно од линијата Радуш-Скопје-Солунска Глава-Битола до државната граница со Албанија.
2. Пелагонидите - средишниот дел на територијата на Републиката помеѓу с. Живојно и рудникот Алшар (во непосредна близина на македонско-грчката граница на југ, па кон ССЗ до линијата с. Драчевица - с. Вражале на околу 10 км јужно од Скопје).
3. Вардарската зона - во правецот ССЗ-ЈИ, од линијата Радуш - с.Табановце на северната државна граница, кон ЈИ по линијата рудник Алшар - с. Николик кај Дојранското Езеро, го зазема средишниот дел на државата.

4. Кратовско-злетовската вулканска област - североисточниот дел од државната територија со простор помеѓу јужните падини на планината Козјак - Кумановското и Кочанското Поле на југоисток.
5. Српско-македонскиот масив - источниот дел од територијата на Републиката, источно од линијата с. Четирце (во близина на северната граница) - Пантелеј (Кочанско) - Ореовица (Радовишко) - Струмица - с. Николик - до источната граница кон Бугарија, во југо-источниот дел со Грција.
6. Кенозојските седиментни басени се најмладите езерски, а веројатно и марински седиментациони басени, со различна кенозојска старост и различна литолошка и геотектонска градба (полошкиот, скопскиот, кума-новскиот, славишкиот, овчеполскиот, делчевско-пехчевскиот, струмичкиот, тиквешкиот, пелагонискиот, ресенскиот, дебарскиот и струшкиот).

Геолошките истражувања и експлоатацијата на минерални сировини во Република Македонија се регулирани согласно Законот за минерални сировини (Службен весник на РМ бр. 24/07 и 88/08), а се во надлежност на Министерството за економија. Геолошките истражувања согласно Законот се реализираат преку Годишна програма за вршење на Основни геолошки истражувања и Годишна програма за вршење на Детални геолошки истражувања. Основните геолошки истражувања се во реализација на Министерството за економија, а се со цел обезбедување на геолошки подлоги за потребите на Државата. Детални геолошки истражувања како и експлоатацијата на минералните сировини се реализираат преку концесии за вршење на детални геолошки истражувања и концесии за експлоатација на минерални сировини, а се во ингеренции на концесионерите.

Врз основа на пополнетиот информативен лист доставен од страна на единиците на локална самоуправа¹³ и од Министерството за економија, во текот на 2008 година издадени се дозволи за геолошки истражувања, односно се остваруваше експлоатација на минерални сировини во следните општини:

1. Од Министерство за економија дадена дозвола за детални геолошки истражувања на минерални сировини: Олово и Цинк во Општина Македонска Каменица со површина од 84,2 ха;
2. Општина Новаци локација Брод Гнеотино, руда Јаглен, површински коп, површина од 10 ха;
3. Општина Новаци локација Рек . Постоечка состојба од 16113 ха;
4. Општина Чешиново - Облешево локација над село Спанчево 8,13 ха Туф-постоечка ситуација од 1999 година;
5. Општина Чашка, површина од 2090,7 ха- постоечка ситуација од 2006 година;
6. Општина Пробиштип 452,92 ха;
7. Општина Долнени, минерална сировина Мермер, локалитет Бела пола с. Небрегово 70 ха;
8. Општина Долнени, минерална сировина Мермер, локалитет Самарница 2 с. Небрегово 90 ха, 2002 год.;

¹³ За изработка на Годишниот извештај за спроведување на Просторниот план на Република Македонија во 2008 година, доставени се информативни листови од 52 ЕЛС. Останатите општини не доставиле извештај за промените во просторот во 2008 година.

9. Општина Долнени, минерална суровина Мермер, локалитет Самарница 1 с. Небрегово 98 ха, 2003 год.;
10. Општина Долнени, минерална суровина Гранит, локалитет Сурик с. Дупијачани 92 ха, 2002 год.;
11. Општина Долнени, минерална суровина Гранит, локалитет Мраморски рид с. Небрегово 300 ха, 2003 год.;
12. Општина Долнени, Минерална суровина-Подземна вода, локалитет с. Лажани 1.92ха, 2006 год.

3.2.4. Водни ресурси и водостопанска инфраструктура

Концептот на одржив развој на една земја е условен од нејзините природни ресурси и од нивното рационално користење. Посебен акцент треба да се даде на водите, можностите за производство на храна и можностите за производство на енергија. Колку водите во одреден простор може да се сметаат за "ресурс" зависи од можностите за реализација на одредени водостопански решенија. Водата како "ресурс" ја има многу помалку од "присутните води". Водата како највитален ресурс мора да се третира како добро од општ интерес поради што треба да се користи рационално, повеќекратно и повеќенаменски.

Долгорочното планирање на активностите во областа на водостопанството и водостопанската инфраструктура треба да се одвива во правец на реализација на планските определби зацртани со ПП на РМ.

Во областа на водоснабдувањето:

- Проширување на постоечките водоснабдителни системи, локални и регионални со зафаќање на нови изворишта; реконструкција и санација на постоечките системи со цел да се намалат загубите во граница 15 до 20% и изградба на нови водоснабдителни системи;

Заштита на водите:

- Изградба на канализациони мрежи и уреди за пречистување на отпадните води од поголемите градови и селата со кои ќе се опфатат 83 % од комуналните отпадни води;

Во областа на наводнувањето на обработливите површини:

- Реконструкција и рехабилитација на постојните системи за наводнување, проширување на постоечките и изградба на нови системи за наводнување.

За подобрување на хидролошките карактеристики на водотеците и целосно искористување на нивниот потенцијал:

- Изградба на акумулации кои имаат повеќекратна намена: водоснабдување, наводнување, заштита од поплави, производство на електрична енергија, обезбедување на биолошки минимум и др.

Во текот на 2008 година продолжија активностите за изградба на два значајни водостопански објекти за Република Македонија: повеќенаменскиот хидросистем "Злетовица" и браната "Св. Петка" на реката Треска, чии градби се започнати во претходните години.

Повеќенаменскиот проект ХС "Злетовица" (за кој што е даден подолу графички прилог) е проект од висок приоритет за реализација во Р. Македонија. Со изградбата на ХС "Злетовица" ќе се овозможи водоснабдување на преку

100.000 жители, наводнување на 3.100 ха обработливи површини и годишно производство на електрична енергија од $56,40 \times 10^6$ KWh.

Со Просторниот план појдовна основа и цел во развојот на водостопанството е да се обезбеди доволна количина квалитетна вода, првенствено за водоснабдување на населението и за сите други дејности кои произлегуваат од сегашниот и планираниот развој на Републиката. Развојот на водостопанството треба да се одвива и во правец на уредување на режимот на водите, користењето и заштитата на водите.

Активностите кои се превземени во 2008 година за реализација на планските определби зацртани со Просторниот план по општини и населени места прикажани се во следната табела:

Табела 4. Преглед на промените настанати во областа на водостопанството и водостопанската инфраструктура во Републиката

	Општина	Водоснабдување	Одведување на отпадни води	Наводнување	Регулација на реки	Заштита од ерозија	Акумулации
1	Скопје						
2	Аеродром						
3	Бугел						
4	Гази Баба	1. Проширување на вод. систем за на с. Булачани (4,65 км)	1. Проширување на ка. мрежа во с. Трубарево				
5	Ѓорче Петров	1. Изградба на довод (0,52 км) и мрежа (0,5 км) во с. Кучково и Волково 2. Звршена изградбата на вод. систем за с. Никиштгани	1. Завршен е колекторот и во фаза на градба е секундарната мрежа во с. Волково, Стопански Двор и Кисела Јабука 2. Изградена е атм. канализација - Јурија (0,9 км)				
6	Карпош	/	/	/	/	/	/
7	Кисела Вода	/	/	/	/	/	/
8	Сарај						
9	Центар						
10	Чаир	/	/	/	/	/	/
11	Шуто Оризари	1. Реконструкција на сек. вод. мрежа (0,4 км)					
12	Арачиново	1. Во с. Арачиново се врши приклучување на домаќинствата на водосна бдителниот систем кој е започнат во 2004 год. 2. Во с. Орланци во започната е изградба на резервоар за водоснабдување	/	/	/	/	
13	Берово	/	/	/	/	/	/

	Општина	Водоснабдување	Одведување на отпадни води	Наводнување	Регулација на реки	Заштита од ерозија	Акумулации
14	Битола	1. Превземени се активности за проширување на постоечките водоснабдителни системи во вкупна долж. од 6,3 км.	1. Превземени се активности за проширување на постоечките канализациски системи во вкупна долж. од 2,3 км.	/	/	/	/
15	Богданци	/	/	/	/	/	/
16	Боговиње						
17	Босилово						
18	Брвеница		1. Систем на одводни канали за с.Челопек.		1. Чистење на коритото на р. Вардар		
19	Валандово		1. Изграден е колектор (2,1 км) и сек. мрежа (7,5 км) во Пирава 2. Сек. мрежа во Валандово (0,45 км)				
20	Василево						
21	Вевчани						
22	Велес	1. Проширување на градската водоснабдителна мрежа	1. Проширување на градската мрежа 1. Изградба на фек. кан. во с. Г. Оризари (0,5 км) и пречистителна станица (400 ЕЖ); 2. Изградба на фек. кан. во с. Иванковци (0,36 км) и пречистителна станица (1000 ЕЖ); 3. Изградба на фек. кан. во с. Бузалково (2,101 км)				

	Општина	Водоснабдување	Одведување на отпадни води	Наводнување	Регулација на реки	Заштита од ерозија	Акумулации
23	Виница	1. Проширување на вод. систем во Виница (0,92 км) и с. Драгобраште (1,6 км)	1. Проширување на фек. канализација во Виница и с. Блатец и Истибања.		1. Регулација на порој Лесковица (0,2 км)		
24	Вранештица						
25	Врапчиште						
26	Гевгелија						
27	Гостивар	/	/	/	/	/	/
28	Градско		1. Извршено е проширување на канал. мрежа во с. Уланци (1,3 км) 2. Изграден колектор во с. Ногаевци (0,5 км)				
29	Дебар		1. Изградба на сепарациона канализацииска мрежа во Дебар во вкупна долж. од 0,850 км				
30	Дебарца						
31	Делчево	1. Реконструкција на сек. вод. мрежа во с. Нов Истевник-Пасјак и во градот Делчево во долж од 1,25 км	1. Доградба на канал. мрежа во градот Делчево во долж од 0,1 км				
32	Демир Капија		1. Проширување на кан. мрежа (1,25 км) во Демир Капија				
33	Демир Хисар						
34	Дојран	1. Изградба на нов водосн. систем (примарна и секундарна мрежа) за Нов Дојран во долж. од 11,5 км со резервоар и пумпна	1. Проширување на секундарната канал. мрежа во Нов Дојран во долж од 1,2 км.				

	Општина	Водоснабдување	Одведување на отпадни води	Наводнување	Регулација на реки	Заштита од ерозија	Акумулации
		станица.					
35	Долнени	1. Приклучени се селата Мало Мраморани и Кутлешево на РВ "Студенчица"	3. Изградба на дел од колектор во долж. од 6,0 км. реципиент р. Стрпошка.				
36	Другово	1. Изграден е вод. систем за с. Малкоец	1. Изградба на сек. фек. канал. (1,068 км) за Другово, но не е во функција 2. Пред започнување е изградба на фек. кан. мрежа со пречистителна станица за с. Г. и Д. Добреноец.				1. Изградена е микроакмулација на р. Гардалејца, КО М. Доленци, со зафатнина од 5000м ³ .
37	Желино						
38	Зајас						
39	Зелениково						
40	Зрновци						
41	Илинден						
42	Јегуновце		1. Изградба на кан. мрежа за с. Рогачево				
43	Кавадарци						
44	Карбинци						
45	Кичево						
46	Конче	1.Проширување на вод. систем за с. Горни Липовиќ	1. Изградена сек. мрежа за с. Дедино во долж. од 0,2 км.				
47	Кочани						
48	Кратово	/	/	/	/	/	/
49	Крива Паланка	1. Изградба на систем за с. Конопница 2. Проширување на пост.	1. Изграден колектор во с. Конопница во долж. од 1,8 км. 2. Проширување на пост. кан.				

	Општина	Водоснабдување	Одведување на отпадни води	Наводнување	Регулација на реки	Заштита од ерозија	Акумулации
		систем во н.м. Баглак	во градот (долж. 0,31 км)				
50	Кривопаштани	1. Проширување на вод. систем во с. Бела Црква во долж. од 2,4 км.	/	/	/	/	/
51	Крушево	1. Изграден е резервоар за с. Д. Дивјаџи, резервоар за градот Крушево, за с. Норово и реконструирана е вод. мрежа во с. Врбоец.		1. Саниран е зафатот за наводнување на Црна Река	1. Чистење на коритото на Црна Река во КО Бучин		
52	Куманово	/	/	/	/	/	/
53	Липково	/	1. Изградба на фек. кан за с. Слупчане (1,35 км)	/	/	/	/
54	Лозово	/	2. Изградба на кан. во с. Дорфулија (2 км) 3. Регионална пречист. станица во Лозово	/	/	/	/
55	Маврово и Ростуша	/	1.				
56	М. Каменица	1. Проширување на сек. вод. мрежа (0,3 км) во М. Каменица			Регулација на р. Каменичка во М.Каменица (0,2 км)		
57	М. Брод	1. Изграден е систем за водоснабдување на с. Грешница					
58	Мопла						
59	Неготино	1. Проширување на вод. мрежа во Неготино (0,5 км)					
60	Новаци	1. Изграден е систем за водоснабдување за с. кремница и с. Гермијан (8 км.)	1. Изградена е канализациона мрежа во с. Новаци во долж. од 2 км од вкупно 4,5 км.				

	Општина	Водоснабдување	Одведување на отпадни води	Наводнување	Регулација на реки	Заштита од ерозија	Акумулации
61	Ново Село	1. Изградба на резервоар (200 м ³) во с. Дражево 1. Изградба на резервоар (200 м ³) во с. Зубово					
62	Осломеј		1. Во с. Стрелци во изградба е фек.кан. мрежа				
63	Охрид						
64	Петровец	1. Изграден вод систем за с. Горно Коњари отпочнат во 2007 год 2. Изграден вод систем за с. Чифлик отпочнат во 2007 год					
65	Пехчево	1. Приклучување на с. Чифлик, Умлена и Робово на ВС "Пехчево"	1. Изграден колектор во Пехчево (0,41 км) 2. Проширување на кан. мрежа во с. Умлена (1,315 км)				
66	Пласница						
67	Прилеп	1. Изградба на довод за с. Чепигово и Тројкрсти (4,0 км) 2. Изградба на довод за с. Канатларци (4,0 км)					
68	Пробиштип	1. Проширување на вод систем за с. Лесново	/	/	/	/	/
69	Радовиш						
70	Ранковце	1. Во фаза на градба е вод систем за с. Опила,					
71	Ресен						
72	Росоман						
73	Свети Николе						

	Општина	Водоснабдување	Одведување на отпадни води	Наводнување	Регулација на реки	Заштита од ерозија	Акумулации
74	Сопиште						
75	Старо Нагоричане	/	/	/	/	/	/
76	Струга						
77	Струмица						
78	Студеничани						
79	Теарце			1.Изградени се отворени канали за наводнување (3,0 км)	1. Регулација на коритото на р. Слатино (0,2 км.)		
80	Тетово						
81	Центар Жупа						
82	Чашка	1. Проширување на вод. систем за с. Мелница (рез. од 150 м ³) и за Чашка (рез. 350 м ³)	1. Изграден колектор во Чашка (1,0 км)				
83	Чешиново Облешево						
84	Чучер Сандево						
85	Штип		1. Изградба на колектор во нас. Балканска (1,2 км)				

3.2.5. Енергетски извори и енергетска инфраструктура

Потребите од одделни видови енергија во Р. Македонија како и можностите за нивно задоволување со производство и од увоз се утврдуваат со Енергетски биланс на Р. Македонија, кој што го изготвува Министерството за економија, а го донесува Владата на Р. Македонија, по претходно мислење од Регулаторната комисија за енергетика. Со Енергетскиот биланс на Р. Македонија, во 2008 год. во бруто потрошувачката на енергија, најголемо е учеството на јагленот, нафтните деривати и електричната енергија, а најмало е учеството на геотермалната енергија, коксот и природниот гас.

Табела 5. Бруто потрошувачка на енергија (во 1000 ТЈ) и нејзино учество (во%)

Видови на енергија	1000ТЈ	%
Електрична енергија	12,98	10,32
Јаглен	62,46	43,38
Кокс	2,78	1,93
Нафтени деривати	35,64	24,75
Природен гас	4,33	3,01
Огревно дрво	7,08	4,92
Геотермална енергија	0,5	0,35
Вкупно	125,77	100,00

График 3. Бруто потрошувачка на енергија во 100ТЈ

Сопственото производство учествува со 56,4% во бруто потрошувачката на енергија додека увозот изнесува 43,6%. Учеството на сопственото производство е зголемено за 7% во однос на 2007 година.

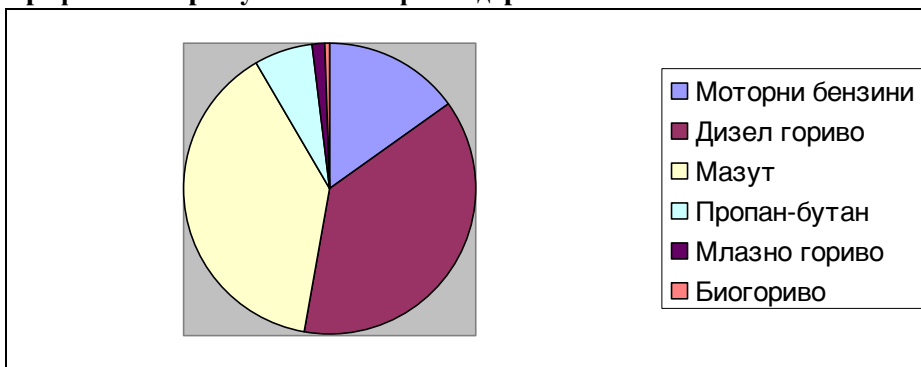
Вкупната потрошувачка на нафтени деривати во Македонија изнесува 809.168 тони од кои најголем дел се мазутот, дизел горивата и моторните бензини.

Табела 6. Потрошувачка на нафтени деривати во РМ (во тони) и нивно учество (во %)

Вид на дериват	тони	%
Моторни бензини	120631	14,91
Дизел гориво	305846	37,80
Мазут	314823	38,91
Пропан-бутан	51290	6,34
Млазно гориво	11578	1,43
Биогориво	5000	0,62
Вкупно	809168	100

Потрошувачката на нафтени деривати е опадната за 13% во однос на 2007 година. Во изминатата година најзастапен дериват во потрошувачката е мазутот што се должи на работата ТЕЦ Неготино (т.н. "ладна резерва") во електроенергетскиот систем на Р. Македонија.

График 4. Потрошувачка на нафтени деривати - во тони

Во 2008 година преку нафтоводот Солун-Скопје увезени се 1.069.297 тони сурова нафта што е за 1,5% помала количина во однос на претходната година. Вкупните количини на произведени нафтени деривати во Рафинеријата ОКТА во 2008 година изнесуваат 1.112.016 тони. Најголем дел од вкупното производство се дизел горивата и мазутот.

Табела 7. Производство на нафтени деривати во Рафинерија ОКТА (во тони) и нивно учество (во %)

Вид на дериват	тони	%
Моторни бензини	199899	17,98
Дизел гориво	447041	40,20
Мазут	424823	28,20
Пропан-бутан	23719	2,13
Млазно гориво	16534	1,49
Вкупно	1112016	100

Вкупно увезените количини на нафтени деривати во Р. Македонија во 2008 година изнесува 88.794 тони, при што Рафинеријата ОКТА учествува со 47.72%, Лукоил Македонија со 31.96%, Макпетрол со 20.32%. Извозот на нафтени деривати во 2008 година е околу 357.250 тони и истиот во однос на 2007 година е зголемен за 32.1%.

Најголем извозник на нафтени деривати е Рафинерија ОКТА со 98,83% додека останатите количини се реализирани од страна на Макпетрол. Продажбата на нафтени деривати на домашен пазар во 2008 година изнесува 781.848 тони, односно продажбата е намалена за 8,89% во однос на 2007 год.

Потрошувачката на јаглен изнесува 7.909.706 тони од кои најголем дел (96,3%) му припаѓа на сопственото производство на лигнит, а најголеми корисници се Термоелектраните во Битола и Осломеј.

Табела 8. Потрошувачка на лигнит (во тони)

Потрошувач	количини
Силмак-Јагуновце	43813
ФЕНИ-Кавадарци	24835
Тетекс-Тетово	24508
Димко Митрев-Велес	3298
Шеќерана-Битола	33048
ТЕ Битола	6549562
ТЕ Осломеј	1222642

Широка потрошувачка	8000
Вкупно	7909706

Покрај коксот, увезен е и камен јаглен кои се неопходни горива за технолошкиот процес во индустријата.

Табела 9. Потрошувачка на камен јаглен и кокс (во тони)

	Камен јаглен	Кокс
ФЕНИ-Кавадарци	160853	4102
МАКСТИЛ-Скопје	2420	1116
Цементарница-Скопје		95330
Шеќерана-Битола		305
Силмак-Јагуновце	42428	
Вкупно	205701	100853

Потрошувачката на јаглен е поголема во однос на 2007 година за 11,7%.

АД ЕЛЕМ во 2008 год. ги продолжи активностите за отварање на рудникот Брод-Гнеотино, кој има годишно производство од 2.000.000 тони јаглен. Изграден е 10kV далновод Букри-Тепавци за потребите на рудникот Брод-Гнеотино кој ќе зафаќа површина од 10ха.

Потрошувачката на огревно дрво во 2008 год. изнесува 650.000 м³ и е еднаква со потрошувачката во минатата година.

Вкупните увезени количини на природен гас во Р. Македонија во текот на 2008 година изнесуваат 120.512.168 м³ додека вкупните испорачани количини на природен гас по тарифни потрошувачи во 2008 година изнесуваат 119.607.641 м³. Увезените количини на природен гас се за 17% поголеми во однос на 2007 година. Малата искористеност на капацитетот на гасоводот (15%) е резултат на застојот на гасификацијата во Р. Македонија. Најголеми потрошувачи на природен гас во 2008 год. се: Топлификација-Скопје, Макстил и АД ЕЛЕМ со учество од 40,5%; 20,6% односно 11,3%. За потребите на ТИРЗ Скопје на локалитетот Бунарџик изграден е гасовод во должина од 2 км со капацитет од 250 м³ на час.

Потрошувачката на геотермалната енергија изнесува 2.005.440 м³ односно 471,85 TJ, што преставува намалување за 6% во однос на претходната година.

Табела 10. Потрошувачка на геотермална енергија (во м³)

Потрошувач	Количини м ³
Геотерма-Кочани	1031600
АД Оранчерији-Босилово	719840
Ромеро Македонија-Виница	254000
Вкупно	2005440

Вкупната бруто потрошувачка на електрична енергија изнесува 8.687 GWh и е помала за 3% во однос на 2007 година. Потрошувачите приклучени на преносната мрежа учествуваат со 27,5% во вкупната потрошувачка на електрична енергија.

Табела 11. Потрошувачка на електрична енергија во преносна 110kV мрежа (во kWh)

Силмак	390405649
Усје	106554310
МХК Злетово	971240
ЖТП	25097650
Алумина	200960
Бучим	96781530

Фени Индустри	697022521
Окта	57834160
Комплекс Енергетика	592989960
АД ЕЛЕМ	236932042
ТЕЦ Неготино	2507210
Загуби во преносната мрежа	183554513
Вкупно	2390851745

Најголеми потрошувачи кои што директно се приклучени на преносната мрежа се: Фени со 29%, Енергетика со 25% и Силмак со 16%. Од 1 јануари 2008 година почнаа да се применуваат Решенија за прогласување на својство на квалификуван потрошувач на електрична енергија донесени од страна на Регулаторната комисија за енергетика со кои девет потрошувачи на ел.енергија приклучени на преносната мрежа (Усје, Окта, Скопски легури, Макстил, Фени, Силмак, Бучим, Арцелормиттал-ЦРМ и Арцелормиттал-ХРМ) стануваат квалификувани потрошувачи на електрична енергија кои можат директно да увезуваат електрична енергија за свои потреби.

Табела 12. Потрошувачка на електрична енергија во дистрибутивната мрежа (во kWh)

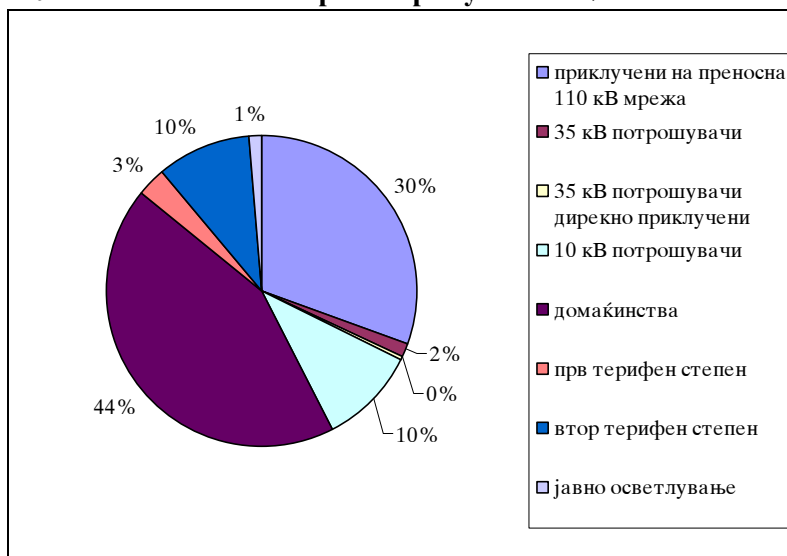
35 kV потрошувачи	115231024
35 kV потрошувачи директно приклучени	8562810
10 kV потрошувачи	753892291
Домаќинства	3134205707
I тарифен степен	215378321
II тарифен степен	703885513
Јавно осветлување	104612185
Загуби во дистрибутивната мрежа	1260635898
Вкупно	6296403749

Во дистрибутивната потрошувачка доминатна е потрошувачката на електрична енергија во домаќинствата со учество од 50%.

Табела 13. Процентуалното учество на сите категории на потрошувачи

приклучени на преносна 110 kV мрежа	30,47
35 kV потрошувачи	1,59
35 kV потрошувачи директно приклучени	0,13
10 kV потрошувачи	10,41
домаќинства	43,27
прв тарифен степен	2,97
втор тарифен степен	9,72
јавно осветлување	1,44

График 5. Учество на сите категории потрошувачи- во %

Потребите од електрична енергија беа обезбедени во најголем дел со производство во АД ЕЛЕМ, АД ТЕЦ Неготино, од постоечките мали хидроелектрани приклучени на дистрибутивниот систем, како и од увоз.

Табела 14. Производство на електрична енергија термоелектрани (во kWh)

ТЕ Битола	4215901068
ТЕ Осломеј	661424595
ТЕЦ Неготино	120835150
Вкупно	4998160813

Табела 15. Производство на електрична енергија хидроелектрани (во kWh)

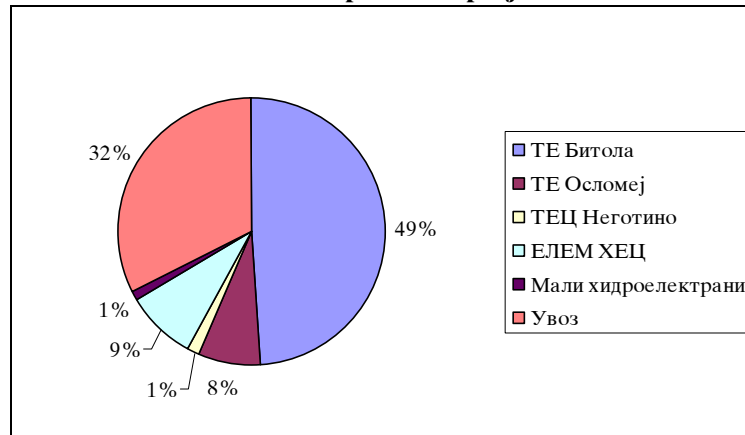
ХЕЦ Маврово	313223051
ХЕЦ Шпиље	182032233
ХЕЦ Тиквеш	55132860
ХЕЦ Глобочица	120235348
ХЕЦ Козјак	67404940
Мали хидроелектрани	97456052
Вкупно	835484484

Во вкупно набавената електрична енергија за потребите на потрошувачите во Р. Македонија домашното производство учествува со 67,56%. Ако направиме споредба во однос на 2007 година, производството на електрична енергија од термоелектраните е намалено за 1,8%, кај хидроелектраните намалувањето е за 15% заради што увозот на електрична енергија го зголеми учеството од 11% во 2007 година на 32% во 2008 година.

Табела 16. Процентуално учество на произведената и набавена електрична енергија

ТЕ Битола	48,82
ТЕ Осломеј	7,66
ТЕЦ Неготино	1,40
ЕЛЕМ ХЕЦ	8,55
Мали хидроелектрани	1,13
Увоз	32,44

График 6. Учество на набавена електрична енергија- во %

Во 2008 година АД МЕПСО, по спроведување на тендерите за набавка на електрична енергија од увоз за потребите на тарифните потрошувачи, склучи договори за набавка на 640.602MWh со просечна цена од 82,22 евро/MWh. Во истата 2008 година преку АД ЕЛЕМ увезени се 317.861MWh со просечна цена од 90.36 евро/MWh.

Во 2008 год. продолжени се активностите на градбата на ХЕЦ Св.Петка која има инсталирана моќност од 2x18,2MW и можно годишно производство од 66GWh. Исто така продолжени се активностите за градба на комбинираната гасна електрана "Енергетика" во Општина Гази Баба-Скопје којашто ќе има годишно производство на електрична енергија од 1800GWh и топлинска енергија од 350GWh.

Преносни и конективни водови

Заради сè поголемиот увоз на електрична енергија на Република Македонија, но и заради стабилноста и доверливоста на електроенергетскиот систем, од големо значење е поврзаноста со електроенергетските системи на соседните држави. Во 2008 година завршени се изведбените работи на 400 kV водот Штип-македонско-бугарска граница во должина од 71,3 км, а продолжено е со градба на новата ТС Штип 400/110kV; 300MVA.

Од преносната 110kV мрежа на Р. Македонија, започнато е со реконструкција на 110kV водовите Скопје1-Тетово1 и Скопје1-Куманово1. Овие два вода се застарени и преставуваат тесно грло во преносната мрежа.

Операторот на електроенергетскиот систем МЕПСО е одговорен за долгорочно планирање на преносната мрежа заради обезбедување сигурност, доверливост и безбедност при снабдувањето со електрична енергија во Р. Македонија. Покрај краткорочните годишни планови, МЕПСО изработува и долгорочен план за развој на преносната мрежа. Согласно Годишната инвестициона програма во 2008 год. започнати се активностите за изработка на техничка документација за следниве нови проекти:

- Двосистемски 2x110kV далновод ТС Битола3-ТС Битола4
- 110kV далекувод ХЕЦМатка-ТС Скопје3
- 400kV интерконективен вод Штип (Р. Македонија)-македонско српска граница

Со изградбата на овие водови ќе се подобри сигурноста и доверливоста во работата, оперативноста на целиот регион, а се создаваат услови за размена на поголемо количество електрична енергија.

ЕВН Македонија започна со реализација на повеќе трафостаници во области каде се јавија нови корисници (ТИРЗ-Скопје) или пак постојните трафостаници не обезбедуваа континуирана и квалитетна испорака на електрична енергија. Започнато е со градба на трафостаниците во:

- Бунарџик 110/20kV; 2x40MVA
- Драчево 110/10kV; 40MVA
- Петровац 110/35/10kV; 40+31,5MVA
- Теарце 110/10(20)kV; 20MVA

Дистрибутивна мрежа

Од особена важност за квалитетно и сигурно напојување со електрична енергија е надоградбата на дистрибутивната мрежа во Р. Македонија. Од информативните листови од општините во Република Македонија добиени се податоци за градбата на нови водови и трафостаници во дистрибутивната мрежа.

Табела 17. Преглед на изградени дистрибутивни трафостаници во РМ по општини

Општини	Нови 10/0,4kV трафостаници	10kV мрежа (км)
Арачиново	6	
Брвеница	1	
Крива Паланка	1	1,5
М.Каменица	1	
Осломеј	2	
Пробиштип	2	реконструкција
Теарце	1	
Велес	1	19
Желино	2	
Ѓорче Петров	2	
ВКУПНО	19	21

Наведените податоци за изградбата на вкупно 19 трафостаници во дистрибутивната мрежа во Р. Македонија за 2008 год. не ги сметаме за целосни, бидејќи во добиениот од ЕВН Македонија прашалник, не се внесени податоци за градба и реконструкција на 10kV трафостаници.

Обновливи извори на енергија

Од обновливите извори на енергија, според добиените прашалници од општините во РМ, во Богданци изготвена е документација за постројка за производство на електрична енергија со инсталирана моќност од 45MW и со планирано годишно производство од 105GWh. Изработена е Студија за оценка на влијанието врз животната средина на проектот: "Поставување на ветерници (ветров парк) во Крушево". Студијата е оценета како соодветна, а со овој проект се предвидува поставување на 53 ветерници на територијата на општина Крушево кои имаат проектиран капацитет за производство на 160MWh електрична енергија. Ваков ветров парк со 21 ветерници се планира да се изгради и во општина Гевгелија. Секоја од ветерниците има инсталирана моќност 3MW, а вкупното можно годишно производство на електрична енергија

изнесува 90GWh.. За ветровиот парк Гевгелија Југ има усвоен урбанистички проект.

Во текот на 2008 година започнато е изготвување на Стратегија за развој на енергетиката на Република Македонија од страна на Македонската академија на науките и уметностите (МАНУ). Целта на стратегијата е да го определи најпогодниот долгорочен развој на енергетиката со искористување на севкупниот енергетски потенцијал во државата како и искористување на предностите од формирањето и постоењето на регионалните пазари на енергија.

3.3. Население и организација на населбите и дејностите

3.3.1. Демографски развој

Населението спаѓа меѓу основните елементи на организација и уредување на просторот. Тоа е најбитен фактор на идниот развој на земјата и општеството. Утврдувањето на концептот на просторната организација, уредувањето и користењето на територијата на Република Македонија зависи од развојот, структурните промени и просторната дистрибуција на населението.

Просторната разместеност и дистрибуција на населението, ја наметнува потребата од соодветна организација на различни активности кои претставуваат неопходни предуслови за нормално одвивање на животот на определена територија. Во тој контекст, проучувањето на населението, неговата динамика и структурните промени, треба да укаже на спецификите во демографскиот развој и нивното значење од аспект на организирање на просторот.

Според податоците за проценка на населението објавени во статистичката публикација "Статистички преглед 601" на крајот на месец декември 2007 година се проценува дека во Република Македонија вкупната популација ќе достигне бројка од 2.045.177 жители, од кои околу 25,7% се концентрирани во Скопје. Проценетата популација за 2007 година претставува 91,9% од планските предвидувања за бројот на населението во Република Македонија до крајот на 2020 година.

На просторот на Републиката евидентни се регионални диспропорции и нерамномерен развој. Ова, пред сè, е изразено преку разместувањето на населението и демографските тенденции во однос на природните потенцијали, развиеноста на стопанството, социјалните капацитети и инфраструктурната мрежа. Кон оваа состојба во голема мера придонесува и диспропорцијата помеѓу материјалното производство и степенот на развиеноста на јавните функции.

Демографскиот развој во Републиката покажува неколку карактеристични позитивни, но и негативни појави на кои треба да се влијае за да се реализираат бараните ефекти. Просечната стапката на наталитет бележи опаѓање. Таа и во 2007 год. изнесуваше 11,1 промили. Позитивните тенденции во демографскиот развој се манифестираат преку стабилизирање на стапката на морталитет која во 2007 година изнесува 9.6 %, намалување на смртноста на доенчињата и малите деца изразено преку стапка изнесува 10,3 промили.

Забележителна негативна појава е нерамномерната распределба на популацијата во одделни региони и тенденцијата на натамошна поларизација. Имено, источните делови на Р. Македонија се карактеризираат со демографска стагнација, а западните со демографска експлозија. Во општините Гостивар,

Дебар, Кичево, Струга и Тетово населението учествува со 13,9% во вкупното население во Републиката и остварува стапка на природниот прираст во распон од 0,6 до 5,7 промили, со што се продлабочува јазот во регионалниот развој. Исто така, во општините со висок пораст на население се остварува низок бруто домашен производ по жител, со што уште повеќе се намалува можноста за подинамичен социо-економски развој на Републиката.

Изнесените демографски состојби наложија потреба во рамките на долгорочните насоки на популационата политика во Република Македонија да се изработи национална стратегија. На почетокот од 2008 година беше донесена Стратегија за демографски развој на Република Македонија за периодот 2008-2015 година.

Оваа национална стратегија е во согласност како со другите национални стратегии во државата, така и со меѓународната правна рамка на ЕУ. Стратегијата го уважува правото на човекот за индивидуално однесување и избор, во контекст на основните права на сегашното и потребите на идното население. Таа овозможува преку социо-економски развој да се создадат сеопфатни, одржливи и изедначени можности за развој на поединците.

Стратегијата за демографски развој ќе служи како основа за развој на националните акциони планови за демографски развој, во кои ќе се дефинираат специфични мерки и активности за остварување на стратешките цели и насоки содржани во оваа стратегија.

Стратегијата ќе овозможи во Република Македонија да се воспостават услови за одржлив демографски развој базиран врз подобар квалитет на животот и благосостојба за секој поединец и секое семејство, независно од местото на живеење, родовата, старосната и етничката припадност на граѓаните, уживајќи го притоа човековото право на индивидуален избор и однесување и имајќи ги предвид потребите на сегашните и идни генерации.

Оваа стратегија е насочена кон подобрување на квалитетот на човечкиот капитал, негов одржлив раст и рамномерна дистрибуција на човечкиот капитал на целата територија и зголемување на социјалната кохезија помеѓу различните групи на население во земјата.

Природно движење на населението

Природното движење на населението, анализирано преку показателите на наталитетот, морталитетот и природниот прираст, покажува тенденција кон постојано намалување, што резултира во релативно побавен процес на репродукција на населението и во подрачја кои имаат високи стапки на наталитет и природен прираст. Според објавените проценети податоци за населението од страна на Државниот завод за статистика за 2008 година¹⁴ природниот прираст се проценува на 4.436 лица што претставува значително зголемување од 1342 лица во однос на 2007 година.

Табела 18. Природно движење на населението во Република Македонија

	2007	2008
Живородени	22.688	23.376
Умрени	19.594	18.940

¹⁴ Извор: "Претходни статистички податоци за Р. Македонија во 2008 година", Државен завод за статистика, декември 2008 год.

Умрени доенчиња	234	216
Природен прираст	3.094	4.436

Анализата за движењето на населението на ниво на општини базира на официјалните расположиви податоци за виталната статистика за 2007 година. Според објавените податоци, посматрано по општини, во 2007 година највисок природен пораст во однос на 2006 година во апсолутен износ од 1479 лица е присутен во главниот град на Републиката, потоа следат општините: Тетово (501), Чаир (467), Сарај (392), Студеничани (303) и Желино (257) лица. Највисока стапка на природен прираст во 2007 година има општината Студеничани (16,5%), потоа следат: Арачиново (16,0%), Желино (9,9%), Липково (8,2%) Зелениково (7%), Чучер Сандево (6,5%), и Дебар (5,7%). Негативни стапки се остварени во општините Дебарца, Вранештица, Старо Нагоричани, Новаци, Карбинци, Демир Хисар, Могила, Другово, Пехчево, Ресен, М. Брод, Ранковце, Берово, Кратово, Чешиново и Облешево, Зрновци, Дојран, Ново Село, Свети Николе, Битола, Осломеј, Пробиштип, Кривогаштани. Демир Капија, Богданци, Гевгелија, Вевчани, Крушево, Босилово, и Веница.

Во триесет општини стапката се движи до 5%, а во останатите девет општини стапката се движи од 5 %о нагоре. Додека вкупната бројка на општини со негативни стапки изнесува триесет и пет општини.¹⁵

Стапките на природен прираст во 2007 година, во однос на 2006 бележат значително опаѓање. Најголемо релативно намалување се забележува во општините: Карбинци, Дојран, Ранковце, Свети Николе Осломеј, Крушево, Вранештица, Гостивар. потоа следи една група на општини (Струмица, Врапчиште, Зелениково, Кочани, Арачиново, Илинден, Неготино, Кавадарци, Пробиштип, Теарце, Центар Жупа) кои што бележат релативно намалување. Најмало релативно намалување на стапките на природен прираст е присутно во општините: Росоман, Лозово, Јегуновце, Градско, Босилово, Делчево.

Стапки на најалиштеј

Во 2007 година во Република Македонија вкупно се родени 22.903 деца, од кои 22.688 живородени и 215 мртвородено дете, односно 9.6 мртвородени на 1000 живородени деца.

Во 2007 година, во споредба со 2006 година, бројот на живородени деца во Република Македонија е зголемен за 103 деца или за 0.5 индексни поени.

Во структурата според полот, кај живородените деца машките имаат поголемо учество и тоа 51.9%, додека кај мртвородените исто така поголемо учество имаат машките деца од 55.3%. Во структурата според пол, кај живородените деца машките имаат поголемо учество и тоа 51.9%, односно, на 100 живородени женски деца 107.8 се машки.

Според возраста на мајката, најголемо учество, односно 64.8% се живородени деца од мајки на возраст од 20 до 29 години. Просечната возраст на мајката при вкупниот број на раѓања е 27.2 години, а 25.4 години при првото

¹⁵Во публикуваните податоци за стапките на природен прираст по општини, за Градот Скопје е објавена единствена стапка без да се прикажат поединечните стапки за сите десет скопски општини.

раѓање, што претставува незначителна промена во однос на претходната година. Генерациска година на раѓање на мајката, која се јавува како најфреквентна при раѓањето на детето, е 1980 и 1981 година. Од податоците за местото на раѓањето и стручната помош што им е укажана на родилката, може да се согледа состојбата на бројот на раѓањата во здравствена установа и со стручна помош. Процентот на живородени деца во 2007 година родени со стручна помош изнесува 99.5%.

Во 2007 година наталитетот варира од 20,8‰ во Студеничани до 3.8‰ во Вранештица, при што просечната стапка на наталитет за Р. Македонија изнесува 11,1‰. Со највисок наталитет од 15 до 25‰ се јавуваат општините Студеничани, Арачиново, Зелениково, Чашка, Долнени, Чучер Сандево, Желино, Петровец, наспроти нив најнизок наталитет од 5 до 7‰ имаат општините Вранештица, Осломеј, Дебарца, Зајас, Демир Хисар, Пехчево, Ресен, Кратово.

Во споредба со 2006 год. стапките на раѓање во 2007 година бележат големо опаѓање во општините (Вевчани, Росоман, Вранештица, Лозово, Студеничани, Чучер Сандево, Пласница, Зајас). Најголемо намалување во апсолутен износ е остварено во Дојран, потоа следат: Карбинци, Другово, Гостивар, Македонски Брод, Врапчиште, Могила, Струмица Теарце.

Табела 19. Родени деца, живородени деца по пол, брачна состојба и место на раѓање во 2007 год.

Општина	Вк родени	Живородени							
		Вкупно живо- родени	пол		брачна состојба		во здрав- ствена установа	на друго место	
			машки	женски	во брак	вон брак		со стручна помош	без стручна помош
Република Македонија	22 903	22 688	11 772	10 916	19 837	2 851	22 574	19	95
Скопје	6 172	6 118	3 176	2 942	5 338	780	6 107	-	11
Аеродром	740	734	381	353	691	43	734	-	-
Бутел	449	441	243	198	409	32	440	-	1
Гази Баба	821	813	420	393	735	78	813	-	-
Ѓорче Петров	443	442	219	223	411	31	442	-	-
Карпош	546	541	283	258	496	45	540	-	1
Кисела Вода	525	517	278	239	485	32	516	-	1
Сарај	587	578	311	267	506	72	572	-	6
Центар	589	586	281	305	501	85	586	-	-
Чаир	1 032	1 027	534	493	879	148	1 027	-	-
Шуто Оризари	440	439	226	213	225	214	437	-	2
Арачиново	242	240	120	120	214	26	238	-	2
Берово	109	109	57	52	103	6	109	-	-
Битола	925	918	505	413	816	102	918	-	-
Богданци	72	71	39	32	68	3	71	-	-

Боговиње	348	346	189	157	296	50	342	-	4
Босилово	127	127	60	67	112	15	127	-	-
Брвеница	190	186	84	102	136	50	172	-	14
Валандово	114	113	60	53	110	3	113	-	-
Василево	143	141	67	74	118	23	140	-	1
Вевчани	19	19	11	8	19	-	19	-	-
Велес	558	557	302	255	499	58	555	-	2
Виница	181	179	87	92	159	20	177	1	1
Вранештица	6	5	4	1	5	-	5	-	-
Врапчиште	305	303	178	125	279	24	302	1	-
Гевгелија	208	204	104	100	189	15	204	-	-
Гостивар	822	817	428	389	712	105	816	-	1
Градско	38	38	17	21	33	5	38	-	-
Дебар	251	247	124	123	228	19	247	-	-
Дебарца	33	33	16	17	32	1	33	-	-
Делчево	146	143	60	83	134	9	143	-	-
Демир Капија	34	34	20	14	32	2	34	-	-
Демир Хисар	62	61	31	30	60	1	61	-	-
Дојран	42	42	22	20	42	-	42	-	-
Долнени	217	214	114	100	196	18	212	-	2
Другово	33	33	18	15	31	2	33	-	-
Желино	396	393	215	178	267	126	386	-	7
Зајас	78	78	38	40	70	8	77	1	-
Зелениково	76	76	40	36	71	5	73	-	3
Зрновци	25	25	14	11	22	3	25	-	-
Илинден	203	202	106	96	190	12	200	2	-
Јегуновце	114	114	62	52	94	20	114	-	-
Кавадарци	416	413	208	205	390	23	413	-	-
Карбинци	48	48	24	24	45	3	48	-	-
Кичево	275	272	154	118	245	27	272	-	-
Конче	42	42	25	17	41	1	42	-	-
Кочани	392	390	199	191	343	47	389	1	-
Кратово	72	71	29	42	64	7	71	-	-
Крива Паланка	184	183	91	92	169	14	182	-	1
Кривогаштан и	70	69	41	28	67	2	69	-	-

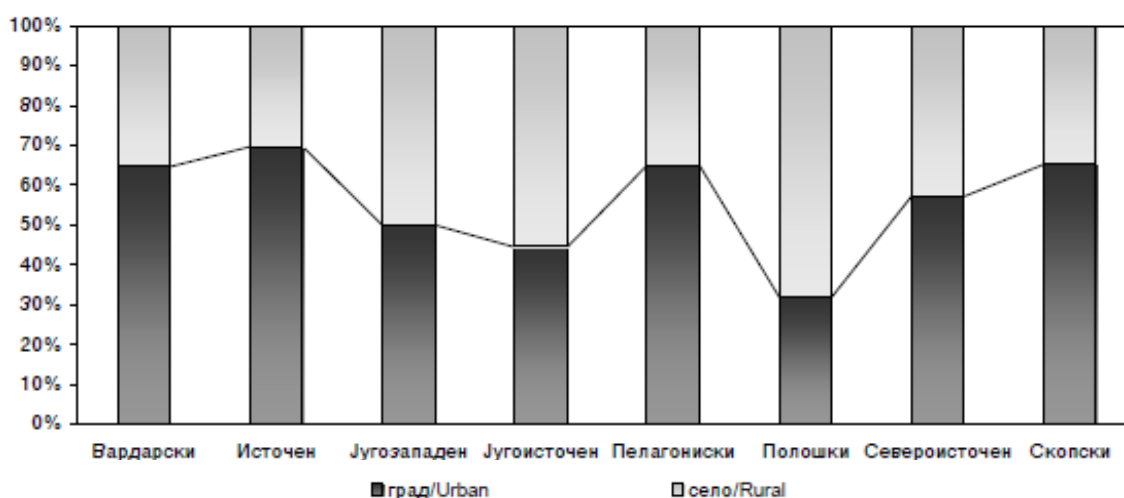
Крушево	120	118	49	69	109	9	117	-	1
Куманово	1 275	1 259	668	591	1 004	255	1 256	1	2
Липково	395	389	209	180	304	85	388	1	-
Лозово	27	26	15	11	26	-	26	-	-
Маврово и Ростуша	103	98	51	47	93	5	98	-	-
Македонска Каменица	68	68	39	29	65	3	65	2	1
Македонски Брод	68	67	25	42	63	4	67	-	-
Могила	75	75	34	41	73	2	75	-	-
Неготино	212	210	114	96	193	17	210	-	-
Новаци	38	37	21	16	37	-	37	-	-
Ново Село	97	97	39	58	91	6	96	1	-
Осломеј	66	66	37	29	51	15	66	-	-
Охрид	590	582	287	295	557	25	582	-	-
Петровец	129	129	71	58	108	21	128	-	1
Пехчево	37	36	19	17	35	1	36	-	-
Пласница	69	69	33	36	57	12	69	-	-
Прилеп	790	784	390	394	677	107	781	-	3
Пробиштип	131	131	65	66	126	5	131	-	-
Радовиш	316	313	158	155	288	25	313	-	-
Ранковце	41	41	24	17	37	4	41	-	-
Ресен	113	112	60	52	104	8	112	-	-
Росоман	35	34	19	15	31	3	34	-	-
Свети Николе	184	181	100	81	171	10	179	1	1
Сопиште	96	95	47	48	93	2	95	-	-
Старо Нагоричане	44	44	24	20	40	4	42	1	1
Струга	645	642	300	342	594	48	640	-	2
Струмица	708	701	363	338	574	127	700	-	1
Студеничани	388	381	201	180	348	33	371	1	9
Теарце	215	215	119	96	144	71	212	-	3
Тетово	1 161	1 151	597	554	951	200	1 148	-	3
Центар Жупа	73	72	36	36	70	2	69	-	3
Чашка	134	128	70	58	108	20	112	4	12
Чешиново - Облешево	53	52	30	22	51	1	52	-	-
Чучер - Сандево	145	144	82	62	138	6	141	-	3

Штип	474	467	237	230	387	80	466	1	-
------	-----	-----	-----	-----	-----	----	-----	---	---

Со цел да се добие поточна претстава за нивото на природното движење во поодделни поголеми простори на Република Македонија, во анализата, стапките на наталитет и морталитет се прикажани на ниво на региони според Номенклатурата на територијалните единици за статистика, НТЕС 3.

Во 2007 година, вкупниот број на живородени деца во Република Македонија изнесува 22.688. Од нив 51.9% се од машки, а 48.1% од женски пол. Најголем број живородени, се во Скопскиот и Полошкиот регион, а најмал број во Пелагонискиот регион. Од вкупниот број живородени деца, 54% се во градските средини. Во Пелагонискиот, Вардарскиот, Североисточниот, Скопскиот и Источниот регион, поголем е бројот на живородени деца во градските средини, а во Југоисточниот и Полошкиот регион поголем е бројот на живородени деца во селските средини.

График 7. Живородени според градски и селски подрачја, по региони

Сџајки на морџалиџеј

Врз смртноста како биолошки процес, човекот може да влијае во голема мерка меѓутоа не може да го запре. Доколку една земја има поразвиена и ефикасна здравствена заштита, што масовно го зафаќа населението и доколку тоа население е попросветено, дотолку смртноста е поретка.

Најопш индикатор за нивото на смртноста на населението на една земја е општата стапка на морталитет, а паралелно се користи и индикаторот за смртноста на доенчиња.

Во 2007 година во Република Македонија бројот на умрените лица е зголемен за 5.2% во однос на претходната година и изнесува 19.594 умрени лица. Поголем број од умрените лица се од машки пол и тоа 10.344 или 52.8%. од вкупно умрените лица.

Во 2007 година намален е бројот на умрените доенчиња за 10% во споредба со претходната година и изнесува 234 умрени доенчиња. Учеството на умрените доенчиња во вкупно умрените лица изнесува 1.2%, на 100 вкупно умрени лица.

Просечната возраст кај умрените од машки пол изнесува 68.8 години, односно 73.0 години кај лицата од женски пол или за 4.2 години, повисока просечна возраст се бележи кај жените. Во групацијата на умрени лица по возраст најголем број умрени лица се на возраст над 65 и повеќе години и тоа 14.545 или 74.2%, потоа од групацијата на возраст од 45 до 64 години умреле 3928 лица или 20%, од групацијата на возраст од 25 до 44 умреле 651 лица или

3.3% или пак од 0 до 24 и повеќе во Република Македонија умреле 470 лица или 2.4% од вкупно умрените лица во 2007 година.

Во првата група со релативно највисок морталитет спаѓаат: Старо Нагоричани (24.7%), Дебарца (21.8%), Новаци (20.5%), Другово (16.1%), Могила (17.8%), М. Брод (17.8%) Вранештица (23.5%), Демир Хисар (16.5%), Лозово (16%).

Во група со морталитет од 5 до 10% спаѓаат општините: Желино (5,3%), Липково (5,5%), Центар Жупа (5,6%), Осломеј (5,7%), Дебар (6,7%), Боговиње (6,7%), Тетово (7,3%), Гостивар (7,3%), Теарце (7,5%), Врапчиште (7,5%), Брвеница (7,5%), Илинден (7,6%), Струга (7,7%), М.Каменица (8%), Василево (8.1%), Маврово и Ростуша (8,3%), Кичево (8,4%), Струмица (8,5%), Скопје (8,9%), Чучер Сандево (9,1%), Валандово (9,1%), Неготино и Кочани (9,3%), Радовиш (9,4%), Дојран и Вевчани (9,6%), Конче и Крива Паланка (9.7%), Пласница (9,8%), Штип, Петровец и Богданци (9.9%) Делчево (10%).

Општини со најмала стапка на морталитет се Арачиново со стапка од 3,7% и општината Студеничани со стапка од 4.3%.

Според стапките на морталитет во 2007 во однос на 2006 година кај некои општини може да се забележи зголемување како што е случајот со Лозово (5,2%), Градско (5%), Другово (4.6%), Пласница (4%), Старо Нагоричане (3,2%), М. Брод (3.1%), Јегуновце (2.7%), М.Каменица (3.1%), Битола (1.7%), додека намалување на морталитетот се забележува во Вранештица (-6.7%), Вевчани (-5.5%), Карбинци (-5%), Ранковце (-3.2%), Осломеј (-2%), Свети Николе (-1.7%).

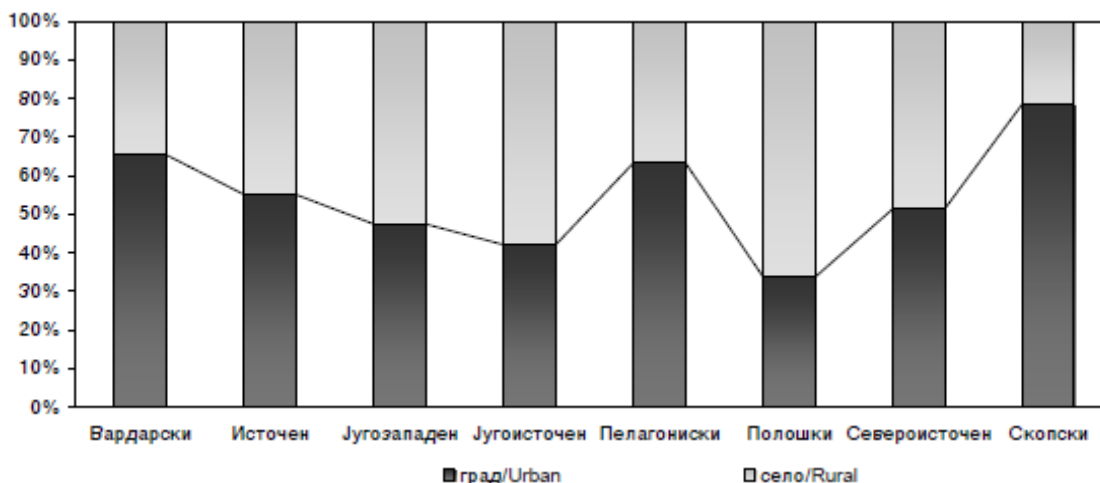
Во 2007 година умреле 19594 лица, од кои 52.7% се од машки, а 47.2% од женски пол. Најголем број на умрени лица, се во Скопскиот регион (5147 или 26.3%), а најмал број во Југоисточниот регион (1639 или 8.4%). Според возраста, 74.2% од умрените лица биле на возраст од 65 и повеќе години. Дури 57.7% од умрените лица починале од болести на циркулаторниот систем, а не е мал и бројот на починати лица од неоплазми (17.9%). Бројот на умрени лица во градските подрачја изнесува 11517 лица или 58.8%, наспроти 8077 умрени лица или 41.2% во селските подрачја. Во однос на претходната година се забележува зголемување кај умрените лица во двете подрачја и тоа за 5.4% кај умрените лица во градските подрачја и за 4.9% кај лицата од селските подрачја. Бројот на умрените доенчиња во градските подрачја изнесува 125 доенчиња, додека во селските подрачја изнесува 109 доенчиња. Во градските средини, 57.1% починале од болести на циркулаторниот систем и 19.4% од неоплазми, додека во селските средини, кај 62.4% како причина за смртта се болестите на циркулаторниот системи.

Табела 20. Просечна возраст на умрените лица, 2007

Региони	Град	Село
Република Македонија	70.2	71.6
Вардарски	71.0	72.5
Источен	68.9	73.0
Југозападен	70.0	71.8
Југоисточен	69.3	72.1
Пелагониски	71.9	74.7
Полошки	69.3	69.7
Североисточен	68.9	72.0
Скопски	70.1	68.6

Од табелата можеме да забележиме дека просечната возраст на умрени лица во 2007 година во Република Македонија е 70.2 години, додека по региони во градските средини со најголема просечна возраст на умрени лица е Пелагонискиот регион со 71.9 години исто така и во селските средини со 74.7 години. Региони со најмала просечна возраст се Источниот и Североисточниот регион со просечна возраст од 68.9 години, додека во селските средини најмала просечна возраст има Скопскиот регион со 68.6 години. Просечната возраст на умрените лица во градските подрачја изнесува 70.2 години наспроти 71.6 години во селските, или за 1.4 години поголема старост имаат лицата умрени во селските подрачја.

График 8. Умрени лица според градски и селски подрачја, по региони

Миграции

Миграциите на населението претставиваат еден од најзначајните, најраспространетите, најтрајните и најуниверзалните феномени на современиот свет. Меѓутоа, и покрај универзалноста, преселувањето во различни подрачја има различни специфичности, кои произлегуваат од посебните економски, социјални, демографски и политички услови. Трајноста е посебна карактеристика на оваа појава, означувајќи ги миграциите како интересен феномен, односно, тие се одвиваат во текот на повеќе децении без поголеми амплитуди и со мали изгледи да се спречат или изменат со вештачки мерки. Тоа не значи дека организирана акција на општествената заедница е без влијание и непотребна. Економската, социјалната и демографската политика, ако неможат да го задржат населението во автохтоната средина, можат да направат многу за адаптација на доселеното население во новата средина. Политиката може посебно да влијае врз успорувањето на динамиката на миграциските процеси. Сите планови на стопанскиот развој, инвестициони програми, останатите мерки на економската политика и законите за општественото уредување мора да водат повеќе сметка за последиците на и онака самостојните миграциони движења.

Механичките промени кај населението изразени преку миграционите движења, особено се одразуваат негативно во случаевите на мали подрачја. Тие влијаат на вкупниот број жители како и на структурните карактеристики на населението, а имплицираат краткорочни и долгорочни последици.

Миграционото салдо во државата во 2007 година е позитивно. Имено вкупниот број на доселени лица изнесува 9804, додека вкупниот број на отселени изнесува 9662 што претставува позитивно салдо од 142 лица кои што се доселиле од Р. Македонија.

Од вкупниот број доселени лица, 7637 се внатрешни имигранти, додека 366 лица се надворешни имигранти. Во вкупниот број 9662 отселени лица, 7637 се внатрешни емигранти, а 224 лица се надворешни емигранти.

Посматрано по општини миграционото негативно салдо е најголемо во општина Чаир (123) и општина Струга (111). Пониско миграционо салдо во распон од 1 до 100 лица е евидентирано во 56 општини. Според тоа може да се заклучи дека во најголем број општини присутна е појавата на поголем број отселувања во однос на бројот на доселени лица.

Позитивното миграционо салдо во најголем број е присутно во скопските општини: Кисела Вода (214), Аеродром (175), Карпош (167), Горче Петров (120), Бутел (89). Во останатите општини позитивното салдо на мигранти се движи во распон од 1 до 94.

Анализата на механичкото движење на ниво на статистички региони ги бележи податоците за внатрешните миграции (преселбите во рамките на статистичкиот регион) кои покажуваат дека, вообичаено, поголем е бројот на преселби од село во град отколку од град во село. Исклучок е само Скопскиот регион каде што миграцијата град-село е за 148 лица поголема од миграцијата село-град.

Салдото на надворешните миграции (разлика помеѓу доселувањата во регионот и отселувањата од регионот) покажува висок прилив на лица во Скопскиот регион и тоа претежно во градскиот дел. Позитивно салдо се забележува во Пелагонискиот (и тоа повеќе во селските средини), Југоисточниот (незначително), додека во Вардарскиот, Североисточниот, Југозападниот и Источниот регион салдото е негативно.

Табела 21. Салдо на миграции по региони и според типот на населеното место во 2007 год.

Миграционо салдо	Република Македонија	Вардарски	Источен	Југозападен	Југоисточен	Пелагониски	Полошки	Североисточен	Скопски
Вкупно	987	-62	-104	-8	41	233	2	-125	1010
Град	1185	6	54	25	142	194	-52	-46	862
Село	-198	-68	-158	-33	-101	39	54	-79	148

Податоците за внатрешните миграции (преселбите во рамките на статистичкиот регион) покажуваат дека, вообичаено, поголем е бројот на преселби од село во град отколку од град во село. Доминантно учество на миграциите село-град со 43.5% од вкупните внатрешни миграции бележиме во Југозападниот регион, а најмало учество со 22% во Североисточниот регион.

Во Скопскиот регион доминираат меѓуградските миграции со 67.7% од вкупните внатрешни миграции (фактички, овде станува збор за преселбите од една во друга општина во рамките на градот Скопје).

Табела 22. Село-град, град-село, меѓуградски и меѓуселски миграции

Регион	Вкупно	Град-село	Село-град	Меѓуградски	Меѓуселски
Република Македонија	6529	1029	1543	2514	1443
Вардарски	435	102	173	68	92
Источен	584	109	254	116	105
Југозападен	603	115	149	112	227
Југоисточен	552	86	178	41	247
Пелагониски	549	133	216	63	137
Полошки	205	21	45	24	115
Североисточен	536	131	184	16	205
Скопски	3065	332	344	2074	315

Териториска дисперзија на населението

Природните и механички движења на населението придонесуваат за негова нерамномерна територијална разместеност и концентрација. Учеството на населението по општини во вкупното население во Републиката, покажува дека повеќе од една четвртина (25,7%) од населението е концентрирано во Скопје или вкупно 525.595 жители (во овој број се вклучени и жителите од Сопиште).

Според податоците за проценката на населението објавена во статистичката публикација "Статистички преглед 601" на крајот на месец декември 2007 година се проценува дека во Република Македонија вкупната популација ќе достигне бројка од 2.045.177 жители. Од нив околу 15,2% или 311.349 се жители кои според "Статистичкиот преглед" припаѓаат на групата Скопје-останат дел и Сопиште¹⁶, додека дисперзијата на населението во другите општини изнесува: Гази Баба (75.131), Горче Петров (41.384), Карпош (60.227), Сарај (37.504).

Од другите општини во Републиката, со релативно повисоко учество се издвојуваат четири: Куманово (106.481), Битола (93.921), Гостивар (82.341), и Тетово (88.756) во кои е концентрирано 18,1% од вкупното население, или во наведените четири општини и градот Скопје живее околу 44% од населението во земјата.

Општини со најмал број на жители се следните: Вранештица (1307), Вевчани (2499), Лозово (2674), Другово (3071), Зрновци (3196), Дојран (3333), Новаци (3488), Конче (3595), Градско (3639), Ранковце (3920). Овие општини заедно учествуваат со околу 1.5% во вкупната популација во Република Македонија во 2007 година според проценка на населението на крајот на 2007 година.

Во останатите општини процентната застапеност на населението е различна, при што со структурно учество од 2 до 5.2% се издвојуваат 10 општини, и тоа: Куманово, Велес, Битола, Прилеп, Тетово, Охрид, Гостивар, Штип, Струга, Струмица. Потоа следат 14 општини со процентна застапеност на населението од 1 до 2%. Со најмал процент на учество се јавуваат најголем број општини.

---

¹⁶ Извор: "Процена на населението на 30.06.2007 и 31.12.2007, Статистички преглед 601", август 2008. Во публикацијата не се дадени податоци за општините Аеродром, Бутел, Центар, Чаир и Шуто Оризари. Податоците кои се однесуваат на наведените општини се прикажани групно како Скопје-останат дел и Сопиште. Во оваа група на општини се вклучени и податоците за проценетото население во општината Сопиште заради непостоење на техничка можност да се направи агрегирање на податоците.

Табела 23. Општини групирани според бројот на жители

Ред. бр.	Број на жители по групи	Општини во Република Македонија
1	0-5000	Вранештица, Вевчани, Лозово, Другово, Зрновци, Дојран, Новаци Конче, Градско, Ранковце, Карбинци, Росоман, Демир, Капија, Зелениково, Старо Нагоричани, Пласница
2	5001-10.000	Дебарца, Пехчево, Кривогаштани, Могила, Центар Жупа М.Брод, Чешиново-Облешево, Чашка, М.Каменица, Петровец, Богданци, Маврово и Ростуша, Демир Хисар, Чучер Сандево, Крушево
3	10.001-30.000	Кратово, Осломеј, Јегуновце, Ново Село, Зајас, Валандово, Арачиново, Василево, Долнени, Берово, Босилово, Пробиштип, Брвеница, Илинден, Ресен, Делчево, Студеничани, Свети Николе, Неготино, Веница, Дебар, Крива Паланка, Теарце, Гевгелија, Желино, Врапчиште, Липково, Радовиш, Боговиње
4	30.001-50.000	Кичево, Сарај, Кочани, Кавадарци, Ѓорче Петров, Штип
5	50.001-100.000	Велес, Охрид, Струмица, Карпош, Струга, Гази Баба, Прилеп, Гостивар, Тетово, Битола
6	над 100.001	Куманово, Скопје

Според табеларниот преглед на општини групирани по број на жители може да се заклучи дека само две општини, Куманово и Скопје (како посебна заедница на десет општини), имаат популација над 100.000 жители, додека најголем број на општини припаѓаат на третата група со број на жители од 10.001 до 30.000.

3.3.2. Урбанизација и мрежа на населби

Урбанизацијата претставува комплексен, доминантен процес во просторниот и вкупниот општествено-економски развој на државата. Интензивниот демографски, функционален и просторно физички развој на урбаните населби од една, и депресираниот развој на руралните од друга страна беа главни одлики кои го карактеризираа урбаниот развој во изминатиот период. Последните неколку години од периодот на транзиција отвараат можности за нивелирање на разликите и диспропорциите во урбаниот развој, преку иницирање на активности за урбанизирање на простори кои се подалеку од урбаните населби, но доволно атрактивни за потенцијалните инвеститори. Интересот за урбанизирање на овие простори е најчесто од доменот на стопанскиот развој и тоа првенствено малото стопанство и туризмот. Од просторен аспект, овие иницијативи се најприсутни на контактните простори, а помалку како тенденции за експанзија на населбите.

И покрај ваквите тенденции, се уште е евидентен процесот на силно влијание на градските населби врз непосредното опкружување. Ова влијание е соодветно на големината, степенот на економски развој и местото и улогата во рамките на системот на населби во државата. Поради тоа се уште е актуелна неусогласеноста помеѓу порастот на нивото на урбанизираност (искажан преку високо ниво на популациска концентрација во урбаните центри) и динамиката на стопанскиот развој и достигнатото ниво на економска развиеност. Овој расчекор претставува основна причина поради која процесот на урбанизација не претставува, во сите сегменти, позитивен влијателен фактор на вкупниот развој.

Актуелните општествени промени имаат значително влијание врз процесот на урбанизацијата преку неговите основни компоненти: демографска, функционална и просторно-физичка.

Карактерот и интензитетот на настанатите промени имаат непосредно влијание врз целокупната структура на населените места. Најзначајните промени сè уште најсилно и непосредно се манифестираат преку промените во центрите со висока популациска концентрација, економска моќ и функционална и инфраструктурна екипираност.

Актуелното достигнато ниво на животниот стандард во 2008 год. може да се проследи низ следните индикатори:

- стапка на наталитет - 11.1 ‰;
- стапка на морталитет - 9.6 ‰;
- стапка на природен прираст - 1.5 ‰;
- здравствен стандард 2,5 лекари/1000 жители (2006 год.);
- станбена површина по жител (2006 год.)- 25, 37 м².

Компарацијата на овие индикатори со соодветните за 2006 година, укажуваат на непроменета стапката на наталитет, мал пораст на стапката на морталитет (0.5‰) и благо опаѓање на природниот прираст. За здравствениот стандард не се достапни податоци за 2007 година, додека кај станбениот стандард има незначително зголемување.

Тенденциите за ширење на градските простори по пат на радијални и линиски поврзувања со приградските простори се актуелни и за овој период. Во окружувањата на големите и средно големите градови (Скопје, Тетово, Битола, Прилеп, Куманово) и понатаму се евидентираат појави од двата типа, за разлика од малите градови каде се појавува ограничен број на радијални проширувања, кои често имаат и карактер на нелегална изградба. Линеарните проширувања и поврзувања се интензивни особено долж коридорите на магистралната инфраструктура.

Преминот од системот на договорна кон пазарна економија, доведе до значителни промени во стопанството. Сепак, меѓусебната поврзаност и условеност на економската развиеност и степенот на урбанизираност е една од основните законитости во развојот. Промените во методологијата на следење, анализирање и објавување на податоците релевантни за овие појави и процеси која ја користат надлежните институции, не даваат можност за согледување на трендовите, влијанијата и меѓусебната корелација на овие битни индикатори за процесот на урбанизација. Стопанскиот развој и достигнатото ниво на економска развиеност во овој период сè уште манифестираат неусогласеност со нивото на урбанизација и урбан развој. Поради тоа, се наметнува потреба од вклучување на дополнителни индикатори за урбаниот развој во насока на согледување на меѓузависностите на овие два процеси. Во таа насока, особено значаен индикатор е планирањето, како предуслов за урбанизација на просторот (урбан и рурален). Овој индикатор се следи низ повеќе параметри, како: интензитетот и обемот на активности за изработка, донесување и спроведување на соодветна планска, стратешка документација.

Во услови на веќе актуелни промени во стопанскиот и вкупниот општествен развој кои настапија со процесот на транзиција, новите пазарни ориентации, продорот на странски инвестиции и се посилна афирмација на приватниот капитал и иницијатива, процесот на индустриска поларизација постепено се трансформира кон процес на умерена дисперзија насочена кон помалите и послабо развиените градови и посебно, периурбаните зони, како и

рурални простори кои поседуваат одредени компаративни предности и предизпозиции за развој.

Процесот на урбанизација на овие простори е непосредно поврзан и условен од потребата за обезбедување на соодветна инфраструктура, услуги и други содржини од општествен стандард. Урбанизацијата на подрачјата кои не се опфатени со просторно-планска документација станува сè поактуелен. Во таа смисла, од особено значење е изработката на документација за ваквите простори, како основа за нивниот одржлив развој, организација, уредување и заштита и усогласување на истата со документација од повисоко ниво.

Концептот на просторен развој на Република Македонија, кој е поставен врз принципите и развојните цели на урбанизацијата, ја дефинира структурата, хиерархијата, бројот и основните атрибути на населените места. Согласно таа структура, системот на урбани населби е поставен врз следните нивоа на централитет:

- центар на државата,
- центри на макрорегион,
- центри на мезорегион,
- центри на микрорегион.

Бројот на населби е точно утврден и произлегува од соодветна законска регулатива и планска документација. Измените во бројот, структурата или некои атрибути на населбите треба да се поткрепени со соодветни студиски и научни истражувања. Во таа смисла, како дел од Годишната програма на Владата на РМ, во текот на 2008 година е изготвена Физибилити студија за организација на нова населба помеѓу Миладиновци и Св. Николе. Оваа студија ги истражува можностите за оформување на нова, независна урбана населба на овој простор, односно изградба на населба која ќе функционира заедно со Св. Николе, со воспоставување на спрега на меѓусебно комплементарни активности.

Со отварањето на процесот на децентрализација, локалната самоуправа прерасна во најодговорен субјект за планирање и локален економски развој. Успешното менаџирање, наметнува потреба од донесување на квалитетни годишни програми за изработка на планска документација на ЕЛС, како основна алатка и механизам за реализација на стратешките цели на просторниот и економскиот развој. Изработката и донесувањето, а особено имплементирање на планската документација е конкретна одговорност на локалната самоуправа, која во голема мера зависи од квалитетот на локалните програми за развој, расположивиот буџет на општините и можноста за привлекување на локални и надворешни инвестиции.

Врз основа на податоците од извештајните единици, активностите на одделни општини во изработка, донесување и спроведување на планската документација, во текот на 2008 година може да се систематизираат низ прегледот кој следува:

Табела 24. Урбанистичко-планска документација усвоена во текот на 2008 год.

Општина	ГУП - нов	површина (ха)	ГУП - измена и дополна	површина (ха)	ДУП - нов	површина (ха)	ДУП - измена и дополна	површина (ха)	УП вон населено место	површина (ха)	УП за село	површина (ха)
Лозово											1	2
Валандово									2	31		
Велес			2		2		2					
Виница	1	498.59			1	2.8						
Свети Николе					1							
Кочани									1	5.97	1	3
Карпош					9	252.64					1	19.04
Битола			3	5.90+	2	5.06	8	27.48	1	1.70		
Боговиње											2	
Дебар							4	27.4	2	14		
Дебарца											5	
Делчево			1	100	1	13.33						
Долнени									1	1.70		
Гази Баба					5	132.26	1	20.54				
Другово									2	16.81		
Ѓорче Петров					6	79.73						
Македонски Брод			2	61								
Македонска Каменица							1	3				
Прилеп			2	96.60	3	14.03			2	3.49		
Пробиштип			1	22.1								
Теарце											9	
Ново Село											1	24
Чашка											2	128.59
Велес			2		2		2					
ВКУПНО	1	498.59	13	285.6	24	247.21	18	54.88	11	74.67	21	212.47

Табеларниот приказ укажува дека во текот на 2008 година најинтензивни се активностите на ниво на деталното планирање, како и за донесување на документација за руралните населби (Урбанистички план за село). Ова е од особено значење поради слабата покриеност на руралните населби во државата со урбанистички планови. Воедно тоа е позитивен показател за активноста на локалната власт и грижата за развој на руралните простори, кои може да бидат значајни генератори на идниот развој. Интензивни активности се евидентирани и во делот на урбанизација на простори надвор од населените места и се резултат на иницијативите на локалните и странските инвеститори за развој на стопански активности, туризам и др.

Табела 25. Новоурбанизирани површини во текот на 2008 год.

Општина	Во градски населби и општински центри(ха)	Бонитет на земјиште (класа)	Во селски населби (ха)	Бонитет на земјиште (класа)
Неготино		3 и 4		
Теарце	51.11	4 и 5	23.24	4
Виница	151	1 - 4		
Ново Село	12	5		
Карпош	228	3,5 и 6	116	4 и 5
ВКУПНО	442.11		139.24	

Една од основните определби на Просторниот план на Р. Македонија е при изработка на планови од пониско ниво површините за сите урбани функции да се бараат во рамките на постојните плански опфати и зафаќањето на нови површини да биде исклучиво на земјиште од послаби бонитетни класи.

Според доставените извештаи, само во 5 општини е регистрирано трансформирање на земјоделско земјиште во урбано, што е недоволен податок за изведување на заклучок вкупно за територијата на државата. Од доставените податоци, по обемот на зафаќање, како и по бонитетот на земјиштето кое се урбанизира, најмаркантна е состојбата и интензитетот на овие активности во општина Карпош и Виница.

Зафаќањето на нови (особено висококвалитетни обработливи) површини, треба да ги почитува националните и стратешки определби базирани на принципите на одржлив развој и заштита на земјоделското земјиште како необновлив ресурс.

Табела 26. Урбанистичко-планска документација во тек на изработка/ донесување

општина	ГУП - нов	површина	ГУП - измена и дополна	површина	ДУП - нов	површина (ха)	ДУП - измена и дополна	површина (ха)	УП вон населено место	површина (ха)	УП за село	површина (ха)
Неготино	1	180	1	15.12			4		3		1	
Лозово											5	29
Валандово									1			
Гостивар									6			
Гевгелија									1	65		
Старо Нагоричане									2			
Струмица									1	2.5		
Крушево			1				2		1			
Конче									1			
Карпош					32	353.85			1	116	2	122
Кочани			1	17.68							1	1.3
Битола			4	155.32	2	9.53	28	69.94	16	273.47	1	5.20

Боговиње								3		6		
Брвеница								3		1		
Гази Баба				19	235.696			2	337.81	2	7.04	
Дебар			1									
Дебарца								2		1		
Делчево								1	3.9			
Долнени										2	3.4	
Другово								2	0.4744	1		
Јагуновце										2		
Македонски Брод						1	65			1	1	
Македонска Каменица						1				1		
Петровец				4				5		8		
Прилеп			2	2039.38		21	166.4	1	70			
Пробиштип			2	13.1	3	31.2		1	10	1	55	
Ново Село								3	18.92			
Липково								1				
Чешино-Облешево										3	13.08	
Теарце										3		
Шуто Оризари			2	10								
Чашка								4		1		
Ѓорче Петров					5	97.00		1	137	1	157	
Желино								1	4.5	1		
Виница					1	38.39			0.34			
ВКУПНО	1		5	35,2	105	282	4	6	20	26,7	46	1402

Врз основа на презентираниите податоци од извештајните листови на ЕЛС, може да се констатира дека најголем интензитет на активностите се одвива на ниво на деталното планирање, што е објективно и очекувано поради значењето и улогата на деталните планови во хиерархијата на вкупната документација и нивната неопходност за реализација на инвестиционите активности во просторот. Веднаш по деталното планирање, следуваат урбанистичките планови за села. Интензивни се и активностите за урбанизација надвор од населените места како потребен инструмент за реализација на иницијативите на ЕЛС и домашни и странски инвеститори. Поради сè поинтензивната ориентација на националното и локалното стопанство кон мали и средни бизниси и локални и странски инвестиции, се очекува ваквите трендови да продолжат со значаен интензитет и во периодот кој доаѓа.

Покриеноста на територијата на Република Македонија со планска документација е сè уште на незадоволително ниво. Една од основните причини за ваквите состојби е недостаток на инвестиции на локално ниво, но исто така и долготрајноста и комплексноста на процедурите за донесување на плановите. Од друга страна и покрај отсуство на официјални податоци, може да се констатира ниско ниво на реализација на планските решенија, како и отстапувања од истите.

3.3.3. Уредување на селските населби и подрачја

Развојот на селските населби и подрачја во досегашниот период, се одвивал во услови на доминантно влијание на урбаните центри и процесите на деаграризација и дерурализација. Во развојот на селските подрачја регистрирани се перманентни, континуирани промени во бројот и структурата на населението, искажани преку намалување на вкупната популација и бројот на аграрното население. Неповолни процеси регистрирани се во категоријата ридско-планински и населби во пограничните подрачја, како и во дел од рамнинските простори, а се манифестираат преку: намалување на бројот на населбите со постојано население; зголемување на бројот на мали населби до 100 жители; намалување на бројот на селското и аграрното население; зголемена виталност на населбите со повеќе од 2000 жители.

Во Република Македонија постојат 1715 села кои покриваат 86,7% од националната територија и во нив живее околу 43% од вкупното население од кое најголемиот процент е со висока старосна структура. Од 1994 до 2002 година, процентот на големи села (над 801 жители) остана стабилен, процентот на средни и големи села (100-800 жители) се намали од 58,1% на 54,8%, додека процентот на напуштени и мали села (до 100 жители) се зголеми од 40,6% на 45,2%.

Главната разлика меѓу селата и градовите е во ориентацијата на главната дејност на заедницата која во селата е земјоделството. Руралното население се карактеризира со пониски нивои на образование што се должи на иселување на младото население, недостаток или мал број на образовни институции, изолираност на неразвиените села и недостаток од дополнително (неформално) образование и обуки на земоделците. Едно од најголемите ограничувања на развојот на земјоделскиот сектор, а со тоа и развој на селските подрачја е недостаток од континуирано образование и трансфер на знаења до земјоделските производители и неразвиеност на системот за континуирано стручно образование (неформално образование).

Појдовна основа за развој и унапредување на квалитетот на живеењето во селските подрачја претставуваат интегралниот и полифункционалниот пристап. Приоритетна задача претставува целосното активирање на расположивите потенцијали кои ќе бидат искористени за создавање на систем за ефикасно организирано пазарно стопанисување.

Преку селективен пристап во примената на стимулативните мерки, водечката улога во развојот ќе ја имаат селските домаќинства, економски и организационо подготвени за натамошно унапредување и зголемување на производството и квалитативното подобрување на животните услови во руралната средина.

Развојниот концепт, кој подразбира квалитативна трансформација на селото, налага сеопфатна општествено координирана активност насочена кон: целосна институционална и организациона интеграција, сообраќајно и воопшто, комуникациско поврзување на селските населби во мрежата на населените места и непосредно поврзување со државните институции и стопанските субјекти со цел да се поттикне и унапреди производството, комплексот на терцијарните дејности, функциите од општествениот стандард и квалитетот на живеењето во селските населби и да се зголеми степенот на вработеноста на селското население.

Приоритетна задача претставува целосното активирање на потенцијалите релевантни за развојот на стопанството, подобрувањето на

животните и работните услови и трајното мотивирање на населението за опстанок во матичната средина. Реализацијата ќе се одвива преку создавање на пазарни услови на стопанисување чии главни носители ќе бидат селските домаќинства способни да обезбедат акумулација за репродукција и зголемување на производните активности и унапредување на условите за живеење во руралната средина.

Последните неколку години, пазарното стопанисување иако постепено, доведува до позитивни промени во насока на поттикнување на развојот на руралните подрачја и населби кои поседуваат одредени ресурси за развој на стопанството, туризмот и други дејности.

Основните потенцијали за развој на руралните подрачја се поврзани со висококвалитетната природна средина и богатото културно наследство кои овозможуваат развој на различни видови рурален туризам. Достапноста на суровини и производи специфични за одредени селски подрачја, локалните традиционални земјоделски и занаетчиски производи, диверзитетот во културата, обичаите и традиционалните настани можат да се стават во функција на ревитализација на селата, преку започнување семејни бизниси и отварање дополнителни работни места во руралните средини. Развојот на земјоделството и агробизнисот остануваат доминантни дејности кои можат да придонесат за интензивен развој на руралните средини. Неопходна е поддршка од централната и локалната власт, преку обезбедување на соодветна економска инфраструктура и водење на активни политики за поттикнување на развојот на руралните средини.

Добри можности за развој на руралните, особено недоволно развиените подрачја нуди имплементирањето на Стратегијата за регионален развој и Програмите за развој на планските региони, кои се особено стимулативни за т.н. подрачја со специфични развојни ресурси.

Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство во рамките на своите надлежности развива кохерентна рурална развојна политика, преку интегрирање на различните програми и иницијативи за развој на руралните подрачја во Република Македонија.

3.3.4. Домување

Домувањето општо, а станбената изградба посебно, претставува важна компонента на социјалниот и општо-стопанскиот развој, организација и уредување на просторот и подигнување на животниот стандард на населението.

Станот со својата околина претставува животна средина, која по должината на траење и користење во човековиот живот и по непосредното делување на човекот, врши пресудно влијание на неговата физиолошка сфера, неговата психа и неговиот емоционален живот.

Проекцијата на потребниот станбен простор согласно ППРМ поаѓа од стандардите 20-25 м² /жител во зависност од типот на населбата (кај градските населби стандардот е повисок и се доближува до максимумот, а во селските е помал поради ангажираноста на значителни површини од населбите за земјоделска обработка), 40-80м²/стан (оптимална големина) и 100% опременост на станот со инсталации и подполно елиминирање на субстандардниот станбен фонд.

За реализација на прогнозираните станбени потреби во Републиката се предвидува просечна корисна станбена површина од 16.355.700м² и 3,4 члена просечен број на членови на едно домаќинство.

Станбената политика како долгорочна стратешка задача треба да овозможи лесна достапност на становите и обезбедување на квалитетен станбен фонд за потребите на граѓаните на Републиката.

За постигнување на позитивен резултат во областа на домувањето донесен е Закон за домување -пречистен текст од 20-6-2003 год како и измена дополна на законот (Сл. весник бр. 13 од 5-2-2007 год.).

Промените во политичко-економскиот систем неминовно доведуваат и до промени во политиката на станбената изградба и воведување на реформи во областа на домувањето како и донесување на низа законски и подзаконски акти во областа на домувањето, кои се во тек на донесување.

Евиденцирани промени во проспорниот јануари-декември 2008 година

Според податоците од општините направени се согледувања на динамика на градење на објекти од областа на **домувањето** на територијата на Република Македонија по општини и населени места во 2008 год.

1. Град Скопје:

Општина Гази Баба: евидентирани се вкупно ново изградени (129)објекти;

- **со одобрение за градба (99)**

- во станбени згради (2)

(н.Автокоманда (1)Пк и (1) , н.Маџари (1)Пк

- во станбени куќи (97)

(с.Сингелиќ(13), нас.Ченто(19), Раштак(3), Маџари(9), Железара(4), Инциково(4), с.Трубарево(11), с.Јурумлери(16),с. Стајковци(9), с. Идризово(3), нас. Гоце Делчев(2), с. Црешево (3), с. Булчани(1);

- **без одобрение за градба евидентирани се (30)**

- во станбени згради (4), во нас. Автокоманда

- во станбени куќи (26)

(во с.Сингелиќ(3), с. Хиподром(4), с.Јурумлери(1), Трубарево(2) с. Стајковци(2), с. Маџари(6), с. Брњарци(4), нас. Ченто(3) , Железара(1);

Општина Ѓорче Пейров: евидентирани се вкупно ново изградени (160)објекти:

- **со одобрение за градба (82)**

- во станбени згради (3)

- во станбени куќи (79)

издадени се 137 одобренија за градба на подрачјето на општината од кои само 45 во селата Волково(31), Ново село(6), Орман (6), Кучково(2);

- **без одобрение за градба(78)**

- во станбени куќи (2)

- доградби, надградби шупи (76)

Општина Карпош: евидентирани се вкупно ново изградени (58) објекти:

- **со одобрение за градба (48)**

- **без одобрение за градба (10)**

Општина Чаир: евидентирани се вкупно ново изградени (37) објекти

- **со одобрение за градба (5)**

- станбени згради(3)
- станбени куќи (2)
  - **без одобрение за градба (32)**
- станбени куќи

Општина Шуто Оризари: евидентирани се вкупно ново изградени (18) објекти .

- **со одобрение за градба** во станбени куќи во н. Шуто Оризари (5) и во атар на Шуто Оризари(3)
- **без одобрение за градба (10)**во станбени куќи.

.....
2. **Општина Битола:** евидентирани се вкупно ново изградени (80) објекти:

- **со одобрение за градба (80)**
  - станбени згради (6) во градот Битола.
  - станбени куќи (74) во Битола,
(во градот Битола (72), с. Трново-с. Магарево(3), с. Кравари (5)

- **без одобрение за градба не се доставени податоци**

3. **Општина Богданци:** евидентирани се вкупно ново изградени (12) објекти;

- **со одобрение за градба (3)**
во станбени куќи во Богданци(2), с. Стојаково(1)
- **без одобрение за градба (9)**
  - станбени згради (1) доградба од 10м² во градот Богданци;
  - станбени куќи (2), доградба (1), надградба(2) во Богданци ,
Гавато(3);

4. **Општина Брвеница** евидентирани се вкупно ново изградени (49)објекти:

- **со одобрение за градба (37)**
  - станбени куќи
(с. Радиовце(4), с.Брвеница(12), с.Челопек(18), Теново(1), с. Милетино(1),
с. Д. Седларце (1) со катност од П+1, П+1+Пк)
- **без одобрение за градба (12)**
  - станбени куќи
(во с. Брвеница(2),с. Челопек(3), с. Теново(4), с. Милетино(1),
с. Радиовце(2);

5. **Општина Велес:** евидентирани се вкупно ново изградени (40)објекти;

- **со одобрение за градба** во станбени куќи со П+1, П+2,
П+Поткровје и П=51207м², во Велес, езеро Младост и нас.
Хабитат

6. **Општина Винаца:** евидентирани се вкупно ново изградени (28)објекти:

- **со одобрение за градба (13)** во станбени куќи(Винаца
(12),со П=1756 м² и висина Х=5,6-10,20м и с.Блатец (1) со
П=160м² и Х=6м)
- **без одобрение за градба (15)** во станбени куќи (Винаца
(15) со П=1412,63м²

7. **Општина Градско:** евидентирани се вкупно(17) ново изградени станбени куќи и тоа само во н. м. Градско:

- **со одобрение за градба (12);**
- **без одобрение за градба(5) ;**

8. **Општина Дебар:** евидентирани се вкупно ново изградени (31)објекти:
  - **со одобрение за градба (9)** во станбени куќи во градот Дебар
  - **без одобрение за градба (22)** станбени куќи во градот Дебар
9. **Општина Дебарца:** евидентирани се вкупно ново изградени (11)објекти :
  - со одобрение за градба (11)во станбени куќи;
10. **Општина Делчево:** евидентирани се вкупно ново изградени (12) објекти:
  - со одобрение за градба (6) во станбени куќи во Делчево со П=600 м²
  - **без одобрение за градба (6)** во станбени куќи
(во Делчево(4), с. Бигла(1) с.Звегор(1), со вкупна површина од 356м²)
11. **Општина Демир Кавија:** евидентиран е вкупно (3) објекти во станбени куќи:
  - со одобрение за градба (2) ;
  - **без одобрение за градба (1);**
12. **Општина Долнени:** евидентирани се вкупно ново изградени (45) објекти:
  - **без одобрение за градба(45)**во станбени куќи и тоа:
(с. Дебреште(10) со П+2ката, с. Лажани(9)со П+2ката, с. Житоше(8) со П+3ката, с. Црнилиште (8), с. Десово(3) со П+3 ката, с. Пешталево(3) со П+1ката, с. Костенци(1)со П+2кат,и с. Секирци(2) со П+1кат .
13. **Општина Другово:** има појава на нелегално изградени објекти за домување но истите не се евидентирани поради непостоење на инспекциска служба од областа на градежништвото.
14. **Општина Дојран** евидентирани се вкупно ново изградени (4) објекти со одобрение за градба и тоа:
  - станбени куќи (2);
  - викенд куќи (2);
15. **Општина Желино:** евидентирани се вкупно ново изградени (55)објекти.
  - **со одобрение за градба (44)** во станбени куќи
(во с.Желино (16), с.Стримница (4), с.Групчин (5), с.Палатица (8), с.Озомиште (2), с.Требош (9);
  - **без одобрение за градба (11)** во станбени куќи во
(с.Желино (2), с.Стримница (2), с.Озомиште (1), с.Требош (2), Групчин (2), с.Палатица(2),
16. **Општина Јегуновце:** евидентирани се вкупно (4) ново изградени станбени куќи со одобрение за градба и тоа:
(во с. Јегуновце(1) с. Шемшево(1), Прељубиште(1), с. Вратница(1)
17. **Општина Конче:** евидентирани се вкупно ново изградени (10) објекти
  - **со одобрение за градба (4)** во станбени куќи во Конче со П=6,5м
  - **без одобрение за градба (6)** во станбени куќи
(с. Конче(2) Долни Липовиќ(2) ,Ракитец(2));
18. **Општина Кочани:** евидентирани се вкупно ново изградени (77) објекти:
  - **со одобрение за градба вкупно (46)**
    - станбени згради (2) во Кочани Н=12,20м

- станбени куќи (44)
(во Кочани(40) со $H=10,50\text{м}$, с. Оризари (4), со $H=8,70\text{м}$),
  - **без одобрение за градба (31)**
    - во станбени куќи и тоа на неколку локалитети во Кочани на лок. Стамен Манов (7) со $P=374\text{м}^2$, лок. 14 бригада (3) со $P=87\text{м}^2$ локалитет Град(8) со $P=258\text{м}^2$, лок. коларски гробишта (3) со $P=95\text{м}^2$, лок. Фабрика за вода(9) со $P=261\text{м}^2$ и с. Оризари (1) со $P=58\text{м}^2$;
- 19. **Општина Крайово:** вкупно ново изградени објекти (13) објекти:
  - **со одобрение за градба (13) во станбени куќи (2) со $P=223\text{м}^2$ и**
(11) доградби на станбени куќи со $P=411\text{м}^2$;
- 20. **Општина Крушево:** евидентирани се вкупно ново изградени (4) објекти:
  - **со одобрение за градба(2)**
  - **без одобрение за градба(2)**
- 21. **Општина Крива Паланка:** евидентирани се вкупно ново изградени (14) објекти:
  - **со одобрение за градба вкупно (8) станбени куќи**
  - **без одобрение за градба (6) станбени куќи**
- 22. **Општина Кривопашиани:** евидентирани се вкупно новоизградени (2)објекти со одобрение за градба во станбени куќи;
- 23. **Општина Лозово:** евидентирано е вкупно(1) ново изграден објект со одобрение за градба во станбена куќа во с.Лозово;
- 24. **Општина Македонска Каменица:** евидентиран е (1) ново изграден објект со одобрение за градба во станбена зграда со вкупно 29 **социјални стана**;
- 25. **Општина Неготино:** евидентирани се вкупно(15) ново изградени објекти **со одобрение за градба во станбени куќи и тоа во:**
(Неготино (12), с. Криволак (1), с. Тимјаник (2));
- 26. **Општина Ново Село:** евидентирани се вкупно(29) ново изградени објекти **со одобрение за градба во станбени куќи и тоа во:**
Ново Село(13), Борисово(1), Зубово(1), Сушица(1), Старо Коњарево(2), Смоларе(1), Ново Коњарево(3), Самоилово(3), с. Мокриево(1), с. Колешино(2), с. Дражево(1) со вкупна површина од $P=3826\text{м}^2$.
- 27. **Општина Осломеј:** евидентирани се вкупно ново изградени (6)објекти во станбени куќи **со одобрение за градба во:**
(с. Србица (1), с. Црвивци(1), Стрелци(1), Шутово (1), с.Туин (2) со максимална висина $H=7\text{м}$ со вкупна површина од $P=796\text{м}^2$.
- 28. **Општина Облешево:** евидентирани се вкупно ново изградени (26)објекти:
  - **со одобрение за градба (25)**
(Облешево(9), с.Чешиново(5), с. Чифлик(4), с. Бања(2); с. Спанчево(3), с. Теранци(2).
  - **без одобрение за градба(1) во станбена куќа с. Соколарци (1)**
- 29. **Општина Пејровец:** вкупно ново изградени (47) објекти:
  - **со одобрение за градба(24) во станбени куќи**
(с.Петровац(1),Којлија(3),Катланово(10),Ржаничино(6),Кожле(1), Дивле(1), Долно Којнари(1), Огњанци(1)

- во викенд куќи (13)
(во Катланово -Кочкова населба(5), Бадар(5), Градиманци(3)
  - **без одобрение за градба(10)** во станбени куќи
- 30. **Општина Пробиштип**: евидентирани се вкупно ново изградени вкупно (11) објекти:
  - **со одобрение за градба (8)** објекти во станбени куќи
(во Пробиштип(3) со Пр+1 , дограби на приземни куќи (2), (1), надградба на станбена куќа со П+1+Пк , викенд куќа во Пониква (1), (1) станбена куќа со П+1кат)во Злетово;
    - **без одобрение за градба (3)** објекта и тоа (2)доградби на станбено деловен објекти во Пробиштип и (1) надградба на станбена куќа П+1+Пк во Злетово
- 31. **Општина Прилеп**: евидентирани се вкупно (19) ново изградени објекти **со одобрение за градба** во станбени куќи со П+2ката;
- 32. **Општина Ранковце**: евидентирани се вкупно ново изградени (23)објекти:
  - **со одобрение за градба (17)** во станбени куќи:(с. Псача(2),с.Ранковце(6),с.Гиновци(2), с. Петралица(4), с.Љубинци(3),
  - **без одобрение за градба (6)**, во станбени куќи:
(с. Ранковце(2), с. Петралица(2),с.Гиновци(1), с.Љубинци(1)
- 33. **Општина Свети Николе**: евидентирани се вкупно ново изградени (2)објекти **со одобрение за градба** во станбени куќи во градско подрачје;
- 34. **Општина Струмица**: евидентирани се вкупно ново изградени (39) објекти:
  - **со одобрение за градба (21)**
    - во станбени згради (1)во Струмица со П=398м² .
    - во станбени куќи (20)
(во Струмица(12) со П= 1241 м², с.Габрово(1) П= 150 м², с.Добрејци(2) со П= 335 м², с.Куклиш(3)со П= 375 м² Баница(1) П= 90 м²,с. Градско Балдовци (1) П= 113 м²;
  - **без одобрение за градба (18)**
    - во станбени куќи
(во Струмица(9), с.Просениково(3), с.Костурино(1), с.Белотино (1), с.Банско(2), с.Куклиш (2).
- 35. **Општина Теарце**: евидентирани се вкупно ново изградени (92)објекти.
  - **со одобрение за градба (92)** во станбени куќи
(с.Теарце(13), с.Слатино(12), с.Лешок(2), с.Непроштено(9), с.Пршовце(1), с.Глоѓи (7), с.Доброште(19), с. Нераште(17), с.Одри(12).

Табела 27. Изградени објекти за домување во 2008 год. врз основа на Информативни листови доставени од општините

Име на општина	Вкупно изградени објекти	Вкупно со одобрение за градба	Вкупно безодобрение за градба	Семејно домување во станбени згради				Семејно домување во станбени куќи *доградби, надградби,			
				со одобрение	П-во м ²	без одобрение	П-во м ²	со одобрение	П-во м ²	без одобрение	П-во м ²
Град Скопје											
Гази Баба	129	99	30	2	155	4	190	97	14004	26	1978
Ѓорче Петров	160	82	78	3	-	-	-	79		2+*76	-
Крапош	58	48	10	-	-	-	-	48	-	10	-
Чаир	37	5	32	3	-	-	-	2	-	32	-
Шуто Оризари	18	8	10	-	-	-	-	8	-	10	-
ВкупноI	402	242	160	8	*155	4	*190	234	14004	80+*76	1978
Битола	80	80	0	6	4800	-	-	74	10770	-	-
Богданци	12	3	9	-	-	*1	10	3	-	2+*6	550
Брвеница	49	37	12	-	-	-	-	37	-	12	-
Велес	40	40	0	-	-	-	-	40	51.207	-	-
Виница	28	13	15	-	-	-	-	13	1916	15	1412,63
Градско	17	12	5	-	-	-	-	12	-	5	-
Дебар	31	9	22	-	-	-	-	9	-	22	-
Дебарца	11	11	0	-	-	-	-	11	-	-	-
Делчево	12	6	6	-	-	-	-	6	600	6	356
Демир Капија	3	2	1	-	-	-	-	2	-	1	-
Долнени	45	0	45	-	-	-	-	0	-	45	-
Дојран	4	4	0	-	-	-	-	2+ ⁰ 2	-	-	-
Желино	55	44	11	-	-	-	-	44	-	11	-
Јегуновце	4	4	0	-	-	-	-	4	-	-	-
Конче	10	4	6	-	-	-	-	4	-	6	-
Кочани	77	46	31	2	--	-	-	44	-	31	1133

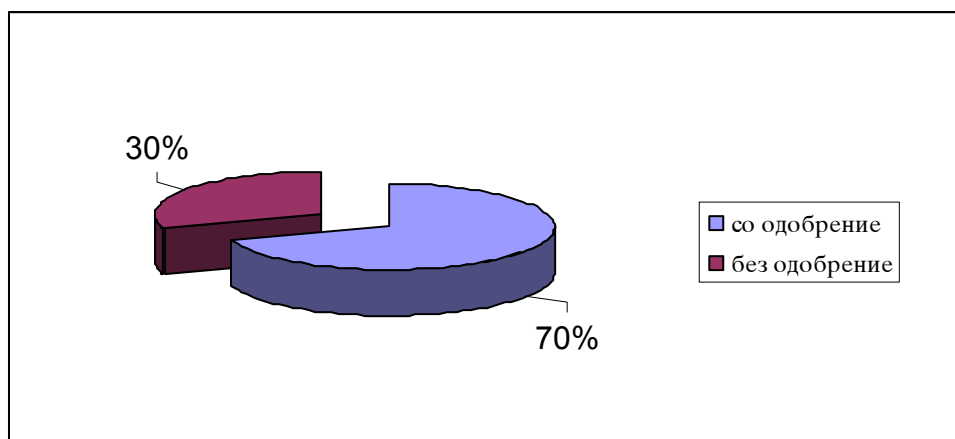
Кратово	13	13	0	-	-	-	-	2+*11	634	-	-
Крушево	4	2	2	-	-	-	-	2	-	2	-
Крива Паланка	14	8	6	-	-	-	-	8	-	6	-
Кривогаштани	2	2	0	-	-	-	-	2	-	-	-
Лозово	1	1	0	-	-	-	-	1	-	-	-
Македонска Каменица	1	1	0	1	-	-	-	0	-	-	-
Неготино	15	15	0	-	-	-	-	15	-	-	-
Ново село	29	29	0	-	-	-	-	29	-	-	3826
Осломеј	6	6	0	-	-	-	-	6	796	-	-
Облешево	26	25	1	-	-	-	-	25	-	1	-
Петровац	47	37	10	-	-	-	-	24+*13	-	10	-
Пробиштип	11	8	3	-	-	-	-	4+*3+ ⁰ 1	-	*3	-
Прилеп	19	19	0	-	-	-	-	19	-	-	-
Ранковце	23	17	6	-	-	-	-	17	-	6	-
Св. Николе	2	2	0	-	-	-	-	2	-	-	-
Струмица	39	21	18	1	398	-	-	20	2304	18	-
Теарце	92	92	0	-	-	-	-	92	-	-	-
Вкупно II	822	613	209					583+*27+⁰3		124+*85	5429,36
Вкупно I+II	1224	855	369	18	5355	4+*1	10+*190	807+*27+⁰3	82231	279+*85	9255,36

*доградби, надградби

⁰викендуќи

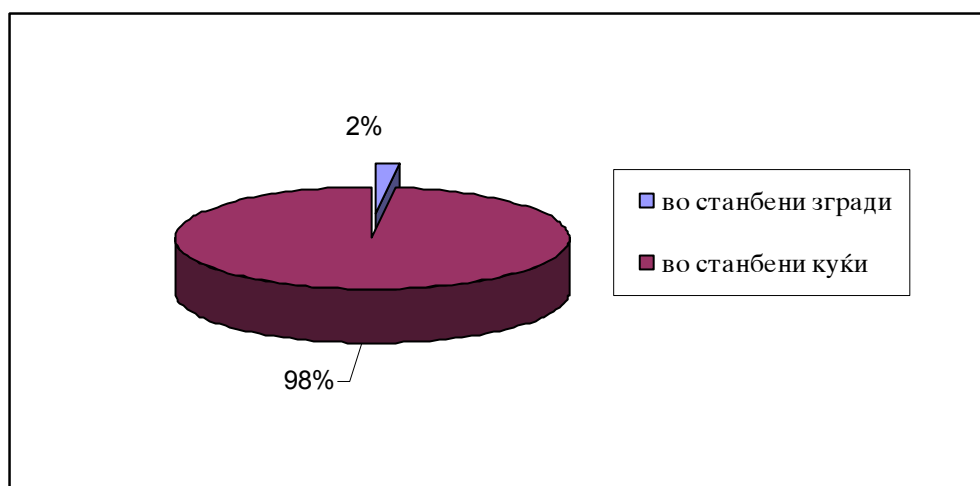
-нема податоци

График 9. Објекти со одобрение за градба и без одобрение за градба

Според податоците од општините во 2008 год. евидентирани се вкупно 1224 ново изградени објекти од кои со одобрение за градба вкупно 855 објекти или 70% и 369 објекти без одобрение за градба (дивоградби) односно 30%.

График 10. Број на станбени згради и станбени куќи

Од вкупниот број на новоизградени објекти во 2008 год. (23) се станбени згради односно 2%, додека станбени куќи 1201 односно 98%.

Бесправна градба

Бесправната градба на објекти се манифестира преку изградба на објекти од страна на физички и правни лица без уредна документација. На територијата на Република Македонија во текот на 2008 година, врз основа на доставените податоци од општините¹⁷ евидентирано е вкупно (369) бесправно изградени објекти.

Од вкупниот број на бесправно изградени објекти (4) се станбени згради односно 1%, семејни куќи (279) односно 75%, доградби, надградби (86) односно 23% .

Најголем број на бесправно изградени објекти евидентирани се во Градот Скопје вкупно (160) и тоа во општина Горче Петров (78) , Чаир (32) , Гази Баба (30), додека за преостанатите општина не се доставени податоци за диво изградени објекти. Во преостанатите општини во Р. Македонија вкупно

¹⁷ Нема податоци од сите општини

бесправно изградени објекти евидентирани се (209) и тоа најмногу во општина Долнени (45), Дебар (22), Кочани(31).

Ваквите појави имаат бројни и битни реперкусии врз просторот кои се манифестираат преку масовна узурпација на земјоделското земјиште, неконтролирано ширење на комуналниот систем со што општините се оптеретуваат со енормни трошоци, пореметување на еколошката рамнотежа и нарушување на пејсажот со хаотични градби.

Зајкнување на мерките за санација на бесправната градба да се изврши со:

- легализација
- санација и легализација
- рушење
- раселување

Мерките за сузбивање на бесправната градба може да се дефинираат:

- На ниво на Просторен план на Регион кој ги утврдува процесите на урбанизација, миграторни движења и диспропорции во регионалниот развој;
- На ниво на урбанистичко планирање кое по пат на регулација и парцелација треба да овозможи реализација на потребите на граѓаните за семејна изградба во рамките на реалните можности
- На ниво на општинските инспекциски служби кои неминовно бараат кадровско и организационо јакнење;
- На ниво на земјоделската политика, во смисол на решавање на станбеното прашање на земјоделското население во зависност од основната дејност на тој простор (земјоделието)
- На ниво на катастарот со кој треба да се отежнува изградбата на објекти без соодветна документација

Социјални сџанови

Како едно од најприоритетните точки кон кои е насочена станбената политика е изградба на социјални сџанови.

Врз основа на член 28 од Законот за домување ("Службен весник на Република Македонија" бр.21/98, 48/00, 39/03, 96/04, 120/05 и 13/07) Владата на РМ донесе **Програма за изградба на сџанови во сојсџвеност на РМ за 2008 год.** (Сл. Весник бр. 16 од 31 јануари 2008 год.) во која програма е опфатена и изградба на социјални сџанови на територијата на Републиката.

Табела 28. Изградба на социјални станови по општини

Ред. бр.	Општина	Број на објекти	Предвидени станови со програма	Реализирани станови 2008г.	П=м2	Реализирана П=м ²
1	Скопје	6	313	102	12688,46	4013,36
2	Битола	2	148	0	6160,75	0
3	Охрид	1	71	0	2912,5	0
4	Гевгелија	2	44	0	1587,88	0
5	Прилеп	1	75	0	3055,5	0
6	Кичево	1	32	0	1216,16	0
7	М. Каменица	1	29	29	1165,07	1283,5
8	Кочани	1	29	29	1136,45	1330,5

9	Берово	1	45	0	1833,3	0
10	Крива Паланка	1	46	46	1842,92	1897,8
11	Штип	1	91	0	3434,52	0
12	Кавадарци	1	30	30	1234,5	1234,5
13	Струмица	1	43	0	1751,82	0
14	Гостивар	1	81	0	3645	0
15	Дебар	1	24	0	894,78	0
	Вкупно	22	1101	236	44.559,61	9759,66

Со програмата е планирана изградба на 22 објекти со 1101 социјални станови со вкупна површина од 44.559,61м² и реализација до крајот на 2009 год. Врз основа на извештајот на Јавното претпријатие за стопанисување со станбен и деловен простор на Р. Македонија во 2008 год. реализирани се 236 стана или околу 21,43% од предвидените со програмата. Вкупно реализирана станбена површина изнесува 9759,66м² односно 21,90% од предвидената 44.559,61 м².

Реализацијата на преостанатите социјални станови сеуште е во припремна фаза (15-100%) и е различна во секој град каде е предвидена нивна изградба.

Табела 29. Станови за млади брачни парови

Град Скопје	Локација (објект)	Катност	Број на објекти	Станови број во програма	Во градба	Површина во програма (м ²)	Површина во градба (м ²)
	1.4 Б1 Б-1 РЦ Аеродром (М 4.4)	П+5+Пк	1	56	56	3406,68	3406,68
	1.12 Б1 Б-1 РЦ Аеродром (М 4.12)	П+5+П	1	56	56	3406,68	3406,68
	Б-13 прва фаза УЕ 18	П+6+Пк	1	42	0	2447,15	0
	Блок 3.8 објект 20 Радиобран	П+4+Пк	1	50	0	3076,84	0
	Б-8 УЕ 18 втора фаза	П+6	1	39	0	2303,48	0
Вкупно			5	243	112	14640,83	6813,36

Со програмата е планирана и изградба на 5 објекти со 243 стана за млади брачни парови со вкупна површина од 14640,83 м² и реализација до крајот на 2009 год. Бројот на реализирани станови во 2008 год. изнесува 112 стана или околу 46% од предвидените со програмата. Вкупно реализирана станбена површина изнесува 6813,36 м² односно 46,53% од предвидената 14.640,83 м².

Табела 30. Проект Ф/П 1340 на Советот на Европа - Фонд за социјален развој за изградба на станови за лица со ниски примања.

Град	Локација (објект)	Катност	Број на објекти	Станови			
				број во програма	број во градба	површина во програма (м ²)	површина во градба (м ²)
Делчево	Б-1 Центар	П+4+Пк П+2+Пк	1	38	38	2127,42	2127,42
	Вкупно		1	38	38	2127,42	2127,42

Од Проект Ф/П 1340 на Советот на Европа - Фонд за социјален развој за изградба на станови кој ќе се издаваат на лица со ниски примања, во завршна фаза на градење е еден (1) објект и тоа во Делчево со 38 стана и вкупна површина од П= 2127,42 м². Остануваат за изведба уште приклучок на електрика, средување на партер, изградба на паркинг градежни работи кои треба да се довршат во 2009 год.

3.3.5. Јавни функции

Организацијата на јавните функции е позитивен фактор за културните, економските и општествените активности и потребите на граѓаните. Во нив спаѓаат:

- образовната дејност
- здравствената дејност
- социјална заштита
- дејности на културата
- физичка култура

Просторната дистрибуција и функционалната организација на јавните функции е директна последица на разместеноста, големината и степенот на населбите.

Основниот пристап во развојот на мрежата на јавните функции во однос на системот на населбите е претпоставката дека нивниот развој ќе биде ускладен со можностите за алиментирање на нивната работа. Со новите законски прописи, кои се во процедура, ќе се редефинира обемот на обврзувачките услуги кон граѓаните. Наместо статичен и униформен модел на организација, врз основа на критериумите, нормите и стандардите ќе се одвива развој на јавните дејности во рамките на населбите и локалните заедници.

Мотивите, интересите и инвестиционите критериуми на приватните инвеститори, различните фондации и други непрофитни асоцијации, ќе бидат, исто така, значајни за организирањето на јавните функции.

Евиденцирани промени во просторот јануари-декември 2008 година

Според податоците од општините направени се согледувања на динамика на градење на објекти од областа на јавни функции на територијата на Република Македонија по општини и населени места во 2008 год.

Основно образование: Според податоците од информативните листови на општините во четири општини евидентирано е изградба на објекти од областа на основно образование и тоа реконструкции на веќе постојни училишни згради:

Општина Дебарца: Реконструкција на основно училиште во с. Мешешта и село Велмеј;

Општина Дојран: ОУ Кочо Рацин (I-VI подд.) со капацитет за 333 ученици (фаза: во градење)

Општина Пробиштип: Основно училиште во Злетово (реконструкција на кров);

Општина Пејровец: Реконструкција на основно училиште во с. Огњанци;

Средно образование: Од областа на средното образование во две општини евидентирани се промени:

Општина Пробиштип:

- Реконструкција на СОУ Наум Наумовски Борче (обнова на фасада, промена на браварија прозори и врати).
- Реконструкција на рударско-геолошко училиште(реконструкција на кров на физкултурна сала, промена на под, санација на санитарните јазли, приклучок до градска канализација)

Општина Шуто Оризари:-поставен камен темелник на средно училиште;

Министерството за образование во својата годишна програма има предвидено повеќе градежни работи на основни и средни училишта во повеќе општини на територија од Р. Македонија. Програмата опфаќа продолжеток на изградба на веќе започнати со градење училишни згради, реконструкција и санација на постојни училишни објекти, обновување и поправка инсталациите во објектите (водовод, канализација, парно греење).

Социјална заштита: Од објекти за социјалната заштита евидентирани се вкупно (2) објекти и тоа во следните општини:

Општина Карпош: Објект за предучилишни деца во ОУ"Јан Амос Коменски" во нас. Тафталице со капацитет за 768 деца (фаза: завршни работи)

Општина Горче Петров: Детска градинка УЗ" Даме Груев", со П=1369,60м², капацитет 120-150деца(фаза:во тек е градење на објектот)

Здравство: Од објекти за здравствената заштита евидентирани се промени во 3 општини тоа во :

Општина Битола: Болница за геникологија, акушерство и други заболувања на локација со П=0,22ха покрај Лавчански пат -Битола (фаза-во градба)

Општина Дојран: (1)амбуланта од примарна здравствена заштита

Општина Тетово: Болница за белодробни заболувања во Лешок (завршено со градење)

Култура: Од објекти на културата евидентирани се промени во 2 општини тоа во :

Општина Неготино: доградба на музеј на град Неготино

Општина Велес: реконструкција на постојан објект за изградба на библиотека Бели Мугри со П=480 м², со 320 седишта;

Театар ЈХК Цинот со П=3800 м² (во фаза на градење)

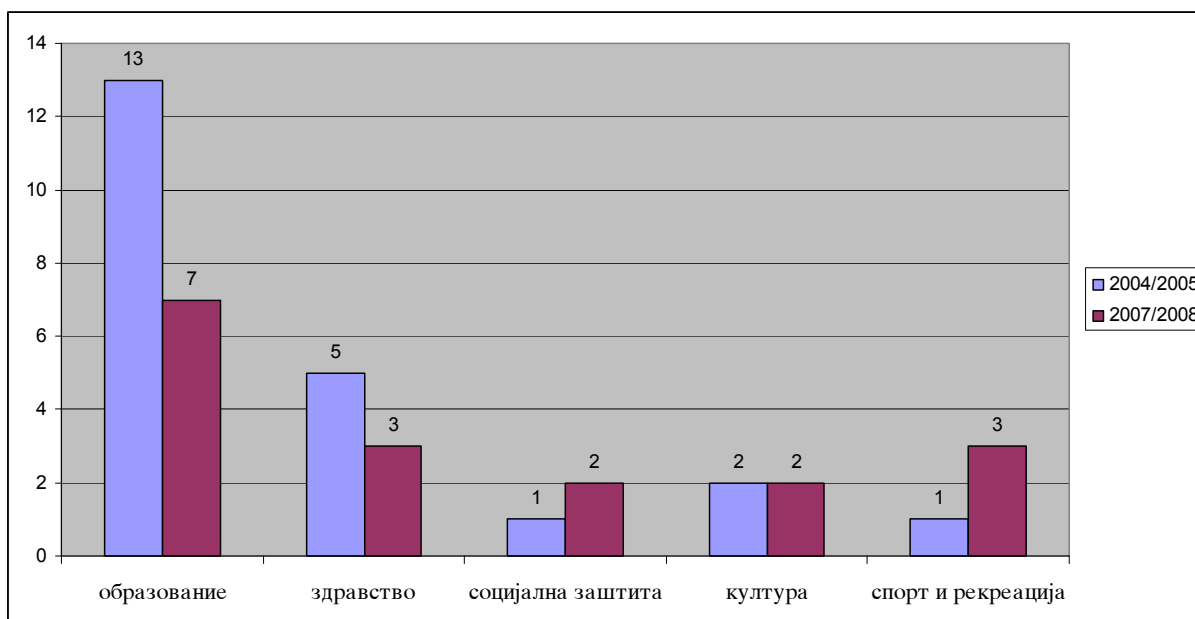
Објекти за спорти и рекреација: Од објекти од областа на физичка култура евидентирани се промени во вкупно (3) општини и тоа во:

Општина Гази Баба: Градба на физкултурна сала во Трубареве со П=950м².

Општина Брвеница: Градба на физкултурна сала во с. Брвеница

Општина Липково: Градаба на Фискултурна сала во с. Слупчане

График 11. Динамика на изградени објекти од областа на јавни функции во 2004-2008 год. по општини (према податоци од Информативни листови)

* нема податоци од сите општини

Врз основа на податоците во Информативните листови доставени од 46 општини може да се заклучи дека на територијата на Република Македонија евидентирана е динамиката на изградба на објекти од областа јавни функции во околу 14 општини. Доколку се споредат податоците од информативните листови на општините во период од 2004-2008 год. може да се забележи дека само во областа на социјалната заштита, културата и спортот и рекреација има поголема динамика на изградени односно започнати со градба објекти.

3.3.6. Индустија

Во просторната развојна структура на стопанството во Република Македонија, индустријата е клучен фактор кој делува поттикнувачки на развојот на другите дејности: земјоделството, шумарството, трговијата, градежништвото, сообраќајот, занаетчиството итн. Индустријата се јавува како потрошувач на производите и услугите на овие дејности во фазата на нивна преработка и од просторен аспект претставува локациски фактор за развој на комплементарни дејности и капацитети со кои се заокружува целокупниот технолошки и репродукциски процес на производство. Развојот и разместувањето на индустриските дејности и капацитети во просторот претставува фактор за динамизирање и модернизација на локалната и национална економија.

Во однос на тековната состојба присутни се сознанијата за потребата за организациски и структурни промени во развојот и разместеноста на индустријата, набавка на модерна технологија, воведување на ефективна организација и раководење, потоа освојување на нови пазари и протежирање на оние видови индустрии со компаративни предности на одредени подрачја: природни ресурси, положба, способни работници, пазар, капитал и традиција и поврзани со вкупната препознатлива физиономија на подрачјето. Конкурентна предност е близината на Европскиот пазар, под услов обезбедување добра патна поврзаност.

Индустриското производство е носител на економскиот развој, но истовремено и причина за значително неповолно влијание врз животната средина. Според принципите на одржливиот развој, стопанскиот развој и заштитата на животната средина прават единствен процес на меѓусебни интерактивни влијанија и спреги. Животната средина овозможува простор за лоцирање на стопански капацитети, а повратно трпи физички и други промени во намената и користењето на земјиштето, исцрпување на ресурсите и загадување. Постојната законска регулатива е во функција на определбата за одржлив развој чија суштина базира на сознанието за ограниченост на глобалните ресурси. Одржливиот развој подразбира процес на промени во кој економијата придонесува кон подобрување на човековата благосостојба на сегашните генерации, без компромиси или хипотеки на терет на благосостојбата на идните генерации. Тоа значи дека на идните генерации треба да се препуштат глобалните ресурси во одредена состојба како би биле во можност да обезбедат сопствена благосостојба, во најлош случај во ист обем кој го имале сегашните генерации.

Карактеристика на индустријата и во текот на 2008 година е недостигот и ограниченоста на сопствената акумулација и потребата за поинтензивен развој и менување на производната структура. Индустријата и натаму ќе биде упатена на користење дополнителна акумулација од странство.

Според тековната состојба присутно е сознанието за незадоволителното ниво на техничко-технолошкиот прогрес и знаење, потреба за нивна ревитализација, обемот и ефикасноста на инвестициите не задоволуваат, извозната насоченост и увозната зависност на производството се неповолни, обемот и квалитетот на работната сила не ги задоволуваат современите потреби и стандарди за интегрирање во меѓународниот економски простор.

Сегашното ниво на технолошка опременост укажува дека без покрупни зафати за обновување на постојната техника и технологија во иднина не може да се очекува забрзување на динамиката на индустриски развој. Потребата за брзи промени наложува неопходност за брзо прилагодување на домашната индустрија со тенденциите во светот со цел компатибилност на индустриската структура со развиениот свет.

Користењето на основните средства е значаен фактор на производството. Потенцијалите во овој домен сè уште не се користат во доволна мера. Просечната искористеност на капацитетите во индустријата заради сложените услови на стопанисување во рамки на проектираното време за работа е значително пониска што укажува дека постои реален основ во наредниот период да се обезбеди зголемено производство.

Заради високиот степен на истрошеност на основните средства, потребни се дополнителни вложувања за нивна замена, реконструкција и модернизација. Иновирањето на основните средства како значаен фактор во остварувањето подинамичен развој низ процесот на ревитализација на производството, е ограничено од ниската акумулативна и репродуктивна способност на индустријата, така што овој процес ќе се одвива со позабавено темпо во подолг временски период.

Индустриското производство сè уште се карактеризира со недоволна извозна ориентираност. Обемот на извозот се одржува на релативно ниско ниво. Идната производна активност во наредниот период треба да биде насочена кон извозот, со зголемување на пласманот на производите на надворешните пазари.

Искуството од развиените земји како и научните сознанија кажуваат дека кадрите со нивото и квалитетот на знаењата, нивната применливост во процесот

на производство и способноста за создавање нови производи и технологии се повеќе стануваат основен фактор на производството и иницијатори на развојот. Квалификационата структура на вработените во индустријата се уште не задоволува. На тоа упатува ниското учество на работниците со високо образование, како и високото учество на вработените без квалификации. Образовното ниво на вработените не ги задоволува ни сегашните потреби на претпријатијата во индустријата, бидејќи дел од работните задачи ги вршат работници со понизок степен на образование од предвидениот што несомнено има одраз и врз резултатите од нивното работење.

Во тој контекст остварувањето на зацртаните цели на општостопанскиот развој и посебно развојот на индустријата неминовно е поврзано со едукативниот процес и поголемото потпирање на тој развој врз знаењата и умешноста на работната сила.

Индустријата во Р. Македонија не ги поседува во доволна мерка особините на високата технологија, усогласени со одржливиот развој: мала суровинска и енергетска интензивност, висока информативна и научна интензивност, високо учество на стручната работна сила, висока фрагментација на пазарот со специфични барања, високи вложувања во предкомпетитивни истражувања, сеопфатно влијание врз карактеристиките на голем број сегменти на социо-економскиот систем.

Што значи, пошироко воведување и развој на еколошки-просторно прифатливо индустриско производство со развој на штедливи технологии (во однос на природните ресурси, енергијата и горивото и работната сила) и (или) малкуотпадни (безотпадни) технологии.

Во наредниот период неопходно е да се подигне степенот на финализација на производите, односно суровинските извори да се користат со што е можно повисок степен на финализација. Истовремено, во услови на пазарен начин на стопанисување неопходно ќе биде да се остварува перманентно следење на потребите и барањата на пазарот, односно треба да се создадат услови за брзо реагирање и прилагодување на промените.

Според филозофијата на одржлив развој, економскиот односно индустрискиот развој и заштитата на животната средина прават единствен систем. Одржливиот развој претставува алтернатива за загрозените природни и создадени вредности и за создавање на хумано општество и окружување. Разрешувањето на конфликтите во овој систем треба да почива на интеракција на релацијата простор и социо-економската компонента на развојот.

Животната средина дава простор за локација на производните капацитети, од неа се црпат природните материјални ресурси и енергија за производство, а повратно трпи физички промени, промени во намената на користење на земјиштето, исцрпување на суровините и загадување.

Според претходните податоци¹⁸ објавени од Државниот завод за статистика, индустриското производство на Р. Македонија во 2008 год. забележа пораст од 5,5% и покрај присуството на економската криза во глобални рамки и во соседството. Зголеменото индустриско производство во 2008 година произлегува од остварените позитивни движења во гранките кои имаат поголемо учество во структурата како што се: производството на прехранбени производи и пијалаци; производство на основни метали, производство на метални производи во металопреработувачката фаза, производство на машини и уреди; производство

---

¹⁸ Извор: Соопштение бр. 6.1.9.02, ДЗС

на хемикалии и хемиски производи, издавачка дејност, печатење и репродукција на снимени медиум и др..

Отвореноста на македонската економија услови во втората половина на 2008 година и особено во последниот квартал од годината, да се почувствуваат последиците од глобалната економска криза преку намалување на производството во металургијата и најави за намалено производство во текстилната индустрија пред сè заради намалениот обем на побарувачка на светскиот пазар.

Негативните ефекти најпрво се рефлектираа во индустријата за производство на основни метал и текстилната индустрија. Високиот пад на цените на металите ги доведе компаниите од оваа индустрија во незавидна позиција. Во месец септември цените на никелот, цинкот, оловото и бакарот на светските берзи забележа осетен пад. Намалените цени на наведените производи на светските пазари како и намалената екстерна побарувачка за домашните производи доведоа до намалување на индустриското производство. Намаленото производство придонесе за отпуштање на работниците или нивно праќање на принуден одмор.

Генерално, врз основа на податоците објавени од Државниот завод за статистика¹⁹ најголем придонес за растот на индустријата има преработувачката индустрија која учествуваше во 2008 година со околу 84% во структурата на вкупното индустриско производство во Македонија. Од вкупно дваесет преработувачки гранки, кај дванаесет гранки беа забележани позитивни годишни резултати. Сепак во последниот тримесечен период, раст на производството имаа само седум дејности, што укажува на силно влијание на глобалната економска криза врз реалниот сектор. Падот на светските цени на металите и неметалната странска побарувачка, значително ги погодија индустриските гранки ориентирани кон извоз.

Изнесените согледувања за состојбите и динамиката на индустријата во 2008 година се потврдуваат со оценката што ја објавува Државниот завод за статистика за деловните тенденции во преработувачката индустрија врз основа на Анкетата²⁰ на раководителите на стопанските субјекти од оваа стопанска област. Според нивните оценки, деловната состојба на претпријатијата од крајот на третото тримесечје бележи континуирано влошување кое што се продлабочува на крајот на годината. За разлика од првото полугодие од годината кога како најзначајни ограничувачки фактори за производство се истакнуваа недостатокот на суровини, енергија и квалификувани кадри, во последното тримесечие со поголем интензитет се издвојуваат намалената странска побарувачка, неизвесноста во економското опкружување и недостигот на финансии.

Во однос на структурата на индустриското производство и во текот на 2008 година остануваат општите обележја со кои се карактеризира индустријата во Република Македонија: ниско учеството на гранките кои имаат карактер на носители на развојот, кои се пропульзивни и кои овозможуваат вклучување во меѓународната економска соработка. Не задоволува и учеството на производството кое е извозно ориентирано наспроти учеството на гранките кои се високо увозно зависни. Планската определбата за диверзификацијата на производната структура и асортиман на индустриското производство изостанува.

---

¹⁹ Соопштение бр. 6.1.9.02, ДЗС

²⁰ Деловни тенденции, Соопштение бр. 6.1.9.01, ДЗС

Тоа и понатаму се карактеризира со базно-суровинска зависност, со доминантно учество на трудоинтензивните дејности.

Во насока на надминување на постојната состојба и создавање перспектива за развој на оваа значајна стопанска област во економијата на Република Македонија, во Министерството за економија во текот на 2008 година беа преземени интензивни активности за подготовка на национален документ за индустриска политика како интегративна проактивна политика која ќе води кон зголемување на конкурентноста на економијата со дефинирани цели, приоритети, мерки и инструменти во создавање на конкурентна економија.

Истотака во текот на 2008 година беше донесена Програма за поддршка на кластерите со мерки за поддршка на компаниите за активно делување во кластери согледувајќи ја корисноста од здружување и создавање мрежа на кластери. Во рамки на вертикалниот аспект на индустриската политика подготвени се стратегии за развој на текстилната и челичната индустрија и во фаза на изработка е анализа на конкурентноста на македонската индустрија "Зелена книга на конкурентноста".

Просторната разместеност на производните и на нив комплементарни услужни дејности се темели на поставената определба на организација на производните дејности на принципот на концентрирана дисперзија. Определбата за алокација на производни капацитети во плански утврдени простори се остварува преку изработка на соодветна урбанистичка документација и уредување на просторот.

Од локационен аспект, индустријата по својот карактер е дејност која претпоставува концентрација во определени точки (полови, оски и зони) на повеќе гранки кои користат заедничка инфраструктура и други заеднички служби и сервиси, што позитивно влијаат врз економските ефекти. Ваквата концентрација на индустријата со комплементарен карактер, едновременно е и најпогодниот облик за зачувување и унапредување на животната средина.

Во текот на 2008 година продолжија активностите за изработка и усвојување на урбанистички проекти за две нови технолошки индустриски развојни зони: ТИРЗ "Прилеп" и ТИРЗ "Гевгелија" со кои се создава можност за брзо ефектуирање на новите инвестиции.

Во текот на 2008 година успешно продолжи производството на автомобилски делови во фабриката "Johnson Controls" со вкупно 60 вработени. Активирањето и уредувањето на просторот на ТИРЗ "Скопје" каде е лоциран стопанскиот капацитет на светски познатиот произведен бренд во областа на електрониката "Johnson Controls", дава поттик за отпочнување нови инвестиции и привлекување нов капитал на овој атрактивен простор оценет позитивно во однос на локацијата и просторните и урбанистички решенија што ги нуди.

Промените во просторот евидентирани во областа на индустријата врз основа на извештајните листови добиени од извештајните единици се презентирани во Поглавието на Економските основи како интегрален дел на промените во просторот на вкупното стопанство.

3.4. Сообраќај и врски

Сообраќајниот систем во Република Македонија го сочинуваат патниот, железничкиот, воздушниот, езерскиот и поштенскиот сообраќај, а системот за врски го сочинуваат телекомуникациите и радиодифузниот систем.

Централната положба на Република Македонија на Балканскиот Полуостров е детерминирана како простор низ кој поминуваат мошне значајни меѓународни сообраќајни коридори, што претставува значајна погодност за интеграција на сообраќајните системи како можен генератор за развој на сообраќајот на локално-балканско ниво.

Комуникациската мрежа на Република Македонија, сочинета од повеќе комуникациски потсистеми, е етаблирана преку системот за сообраќај и врски врз чија основа, помеѓу другото, се темели и организацијата на просторот на државата. Комуникациските системи во Република Македонија, кои се од особено значење за развојот на стопанските активности, се очекува да се подобруваат, унапредуваат и да се развиваат во две насоки на развој на комуникациите:

- екстерното поврзување на државата (стратешки коридори);
- интерното поврзување во државата (регионални и локални потреби).

Во рамките на пратење на реализација на Просторниот план на Република Македонија, врз основа на информативениот лист кој имаат обврска да го пополнуваат единиците на локалната самоуправа, како и органите на државната управа, јавните служби, организациите, претпријатијата, установите, институциите и другите правни лица - извештајни единици, во областа на сообраќајот и врски (патен, железнички и воздушен сообраќај) реализирани (изградени) или во тек на реализација, за 2008 год. добиени се следните податоци:

3.4.1. Сообраќајна инфраструктура

Патен сообраќај

Податоците добиени од општините, од Агенција за државни патишта, од Министерство за транспорт и врски како и други институции дадени се во табеларен приказ прикажан подолу.

Бирото за регионален развој достави информација дека не располага со конкретни податоци за промени во просторот во 2008 година.

Табела 31. Реализација на магистрални, регионални и локални сообраќајници во 2008 година

Податоци од општините ¹

Податоци од Агенција за државни патишта, од Министерство за транспорт и врски и од ЕЛЕМ ²

* - општини во кои нема промени

** - општини кои не дале податоци

	Општина	Магистрални				Регионални				Локални				Мостов и (м)	Придруж ни објекти
		назив	км	ш/м	ха	назив	км	ш/м	ха	назив	км	ш/м	ха		
1	Скопје **														
2	Аеродром **														
3	Бутел **														
4	Гази Баба ^{1,2}	Обиколница (Автопат)	8,15	2x10,8	17,604										
5	Ѓорче Петров*														
6	Карпош*														
7	Кисела Вода **														
8	Сарај **														
9	Центар **														
10	Чаир*														
11	Шуто Оризари*														
12	Арачиново*														
13	Берово**														
14	Битола ¹										7,00				
15	Богданци *														
16	Боговиње *														
17	Босилово**														
18	Брвеница*														
19	Валандово ¹										1,00				

20	Василево**																		
21	Вевчани **																		
22	Велес*																		
23	Виница*																		
24	Вранештица **																		
25	Врапчиште **																		
26	Гевгелија **																		
27	Гостивар*																		
28	Градско*																		
29	Дебар*																		
30	Дебарца*																		
31	Делчево*																		
32	Демир Капија*																		
33	Демир Хисар**																		
34	Дојран*																		
35	Долнени*																		
36	Другово ¹									Пат до с. Горно Душегуби ца	0,40	4,50	0,18						
37	Желино ¹										1,10								
38	Зајас**																		
39	Зелениково **																		
40	Зрновци **																		
41	Илинден **																		
42	Јегуновце*																		
43	Кавадарци**																		
44	Карбинци **																		
45	Кичево **																		
46	Конче ¹										0,96	3,00	0,28 8						
47	Кочани*																		

48	Кратово **																	
49	Крива Паланка*																	
50	Кривогаштани*																	
51	Крушево ¹										0,80							
52	Куманово*																	
53	Липково*																	
54	Лозово*																	
55	Маврово-Ростуше ²					Р-409	14,74	6,00	8,84									
56	Македонска Каменица*																	
57	Македонски Брод ¹									с.Горно Крушје	5,00							
58	Могила **																	
59	Неготино*																	
60	Новаци ^{1,2}									Од Ергела до Гнеотино	1,50							
61	Ново Село*																	
62	Осломеј*																	
63	Охрид**																	
64	Петровец*																	
65	Пехчево*																	
66	Пласница**																	
67	Прилеп ¹									Асфалтира ни	62,00							

Табела 32. Отпочнати работи за изградба на сообраќајници во 2008 год.

Податоци од Агенција за државни патишта

Општина	Магистрални				Регионални				Локални				Мостови	Придружни објекти
	назив	км	ш/м	ха	назив	км	ш/м	ха	назив	км	ш/м	ха		
Куманово	(Е-75) М-1	7,50							за н. м. Двориште (рек)	1,50				
ВКУПНО		7,50								1,50				

Табела 33. Изградба на придружни објекти на сообраќајници во 2008 год.

Податоци од Агенција за државни патишта

Општина	Магистрални				Регионални				Локални				Мостови	Придружни објекти
	назив	км	ш/м	ха	назив	км	ш/м	ха	назив	км	ш/м	ха		
Гевгелија	М1				Р- 103									Клучка Прејци
ВКУПНО														

Дислокација на сообраќајници во 2008 год.

Податоци од ЕЛЕМ

Дислокација на регионален пат Р-421 Кичево-Осломеј, стационача од 0+000 со км 2+99287, заради проширување на површинскиот коп на Рудник Осломеј-Запад.

Податоците од Министерство за транспорт и врски се исти со податоците од Агенција за државни патишта.

Железнички сообраќај

Во 2008 год. нема изградено ни еден км железничка пруга, што значи дека густината на покриеноста на територијата на Македонија (25.713км²) со железничка мрежа останува иста, 2,7км на 100км².

Воздушен сообраќај

Во 2008 година од областа на воздушниот сообраќај нема реализирано ниту еден проект кој директно или индиректно влијае на промените на просторот.

Со цел зголемување на ефикасноста на сообраќајот и транспортниот систем во Република Македонија, во текот на 2008 година беа преземени активности со цел заокружување на правната рамка со која се регулираат односите во одредени видови на сообраќај:

- донесен е нов Закон за јавни патишта ("Сл. весник на РМ" бр.84/08);
- формирана е Агенција за државни патишта наместо Фондот за магистрални и регионални патишта;
- превземени се активности за реструктурирање на ЈП Македонијапат;
- утврдени се приоритетни проекти за имплементација до 2010 година;
- од страна на Републикиот совет за безбедност на сообраќајот на патиштата изработена е Национална стратегија за безбедност на патишта за периодот 2009-2014 година;
- донесен е Законот за Агенција за регулирање на пазарот на железнички услуги ("Сл. весник на РМ" бр.07/08);
- во текот на 2008 година се изработија и преостанатите подзаконски акти кои произлегуваат од Законот за железници и Законот за безбедност на железничкиот сообраќај;
- продолжи процесот на трансформација на ЈП Македонски железници;
- започнувајќи од 01.01.2008 година пазарот за давање железнички услуги во товарниот превоз е либерализиран;
- во јули 2008 година е донесен Законот за облигационите и стварноправните односи во воздушниот сообраќај;
- во август 2008 година е донесен Закон за дополнување на законот за воздухопловство;
- во текот на 2008 година беа превземени повеќе активности во однос на концесиите на аеродромите "Александар Велики"-Скопје, аеродромот "Св. Апостол Павле"-Охрид и предвидената изградба на нов карго-аеродром во Штип;
- во текот на 2008 година од надлежните институции и државни органи беа превземени и други активности кои се во насока на имплементација на определбите зацртани со Просторниот план на Република Македонија во областа на сообраќајот.

3.4.2. Комуникациски и доставни системи

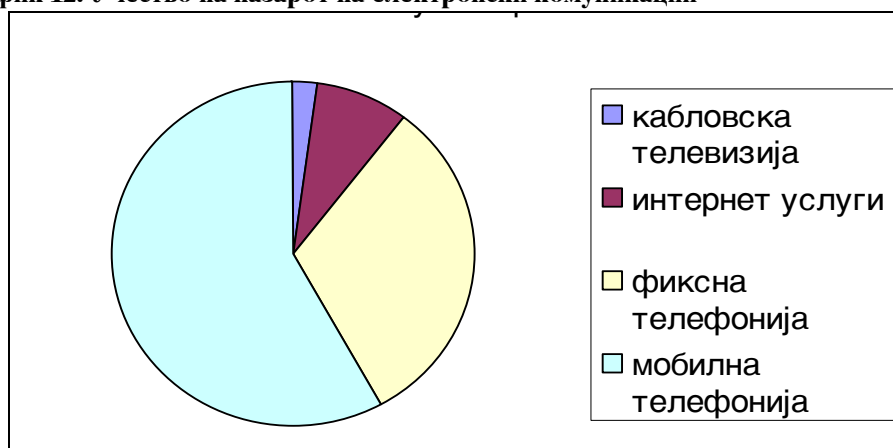
Изминатата година продолжи намалувањето на вкупниот број на претплатниците кај фиксните оператори, зголемување на корисниците во мобилната телефонија и интернет корисниците и зголемување на пропусната моќ на интернет корисничките пакети.

Според податоци од Агенцијата за електронски комуникации во вкупниот приход најголемо е учеството на мобилната телефонија а најмало на кабловската телевизија (без интернет).

Табела 34. Приход (во евра) и учество (во %) на пазарот на електронски комуникации во Република Македонија

	Учество %	евра
кабловска телевизија	2,20	8650472
интернет услуги	8,37	32809527
фиксна телефонија	31,47	123495504
мобилна телефонија	57,96	227505016
вкупно	100	392460519

График 12. Учество на пазарот на електронски комуникации

Во однос на регионот (Хрватска, Турција, Албанија, Босна и Херцеговина, Црна Гора, Србија и Косово), учеството во приходот на разните услуги во комуникациите е доста изедначено со тоа што во Република Македонија зголемено е учеството на интернетот за сметка на фиксната телефонија.

Фиксна телефонија

И во 2008 година забележано е натамошно намалување на корисниците на фиксната телефонија во Република Македонија. Според податоците од Агенцијата за електронски комуникации на РМ, бројот на активни фиксни линии изнесува 452041 од кои резиденцијални се 88,7%.

Табела 35. Број на фиксни линии според технологија

ПСТН-резиденцијални	398458
ПСТН-деловни	38123
ИСДН-резиденцијални	2064
ИСДН-деловни	13396
ИСДН БРА-резиденцијални	2064
ИСДН БРА-деловни	12987
ИСДН ПРА-резиденцијални	0
ИСДН ПРА-деловни	409

Во вкупниот број на фиксни линии најголем е бројот на резиденцијалните PSTN линии со учество од над 85% и на деловните PSTN линии со учество од 8%. Во текот на 2008 година, според тромесечните извештаи на Агенцијата за

електронски комуникации на РМ бројот на деловните линии во сите категории е во мал пораст за разлика од бројот на резиденцијални фиксни линии кои во сите категории бележат намалување.

Табела 36. Удел на пазарот (во %) на приход според услугите

Вид на услуга	М-Телеком	Останати оператори
национални повици по приход	97,98%	2,02%
меѓународни повици по приход	95,91%	4,19%
вкупен удел по приход	92,49%	7,51%

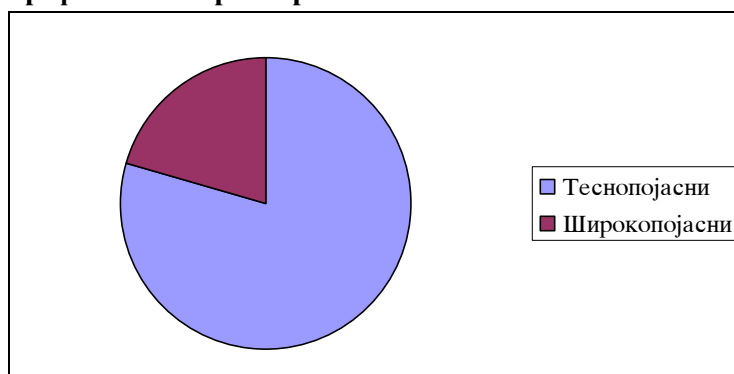
Иако уделот на останатите оператори (Космофон, ОнНет) се зголемува, Македонски Телекомуникации и понатаму останува доминантен субјект на пазарот на фиксната телефонија во Р. Македонија. Така преку овој оператор регистрирани се вкупно 412982 телефонски приклучоци од кои PSTN се 398056 корисници, ISDN BRA се 14516, а ISDN PRA се 40 корисници. На територијата на Р. Македонија во функција се 1835 телефонски говорници.

Од добиените прашалници евидентирано е дека ЕВН Македонија за свои потреби има пуштено во работа нова телефонска централа за 3000 корисници а има поставено оптички кабли во вкупна должина од 5,5км помеѓу свои објекти во Скопје. Исто така од добиените податоци од општините во РМ, евидентирано е дека во текот на 2008 година пуштени се во работа две телефонски централи (во Липково и Гази Баба), а направена е реконструкција на телефонската мрежа во Арачиново.

Интернет

Во 2008 година зголемен е бројот на корисници на интернетот. Разните поволности кои ги нудат операторите, придонесоа за зголемување на бројот на широкопојасните корисници. Вкупниот број на интернет претплатници во 2008 година изнесува 877513. Од нив во широкопојасен опсег (broadband со 256 Kb/s и повеќе) регистрирани се 181573 линии од кои што резиденцијални се 145290 а деловни се 29183 претплатници.

График 13. Интернет претплатнички линии - во %

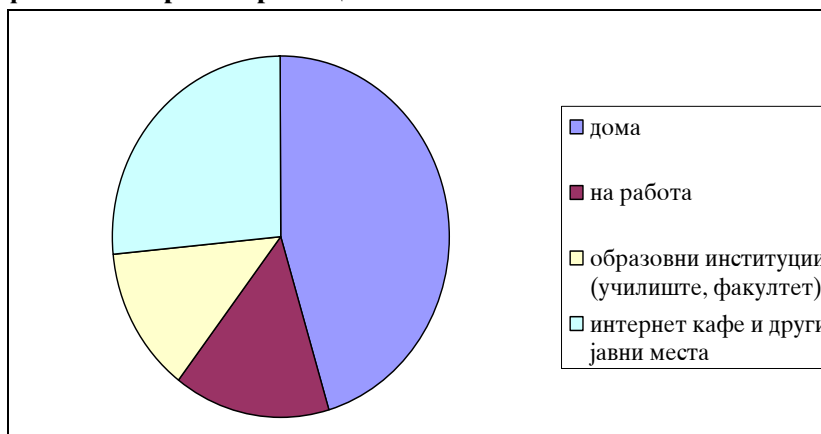
Теснопојасниот пристап е доминантен во застапеноста со учество од 80% од вкупниот број на корисници.

Бројот на лица кои употребуваат интернет во Република Македонија е во постојан пораст. Така, во однос на 2007 година овој број е зголемен за 114,7% (податоците се однесуваат за првиот квартал од 2008 година).

Табела 37. Користење на интернет кај население

во домот	409928
на работа	137820
образовни институции (училиште, факултет)	118701
интернет кафе и други јавни места	241213

График 14. Интернет корисници

Во 2008 година 29,4% од домаќинствата имале пристап на интернет од дома, што претставува зголемување за 12,9% во однос на 2007 год. Зголемувањето на бројот на корисници се должи на зголемената понуда од разните провајдери, зголемувањето на брзината и месечниот сообраќај како и намалувањето на цената на корисничките пакети.

Преку Македонски Телекомуникации во 2008 година регистрирани се вкупно 6878 dial up корисници, 96942 АДСЛ корисници, ISA/HS ISA 181 корисник, IP VPN 954 корисник. Истовремено, преку давање на заеднички (врзани) услуги регистрирани се 4096 корисници 2 Play (интернет и говор) како и 1948 3 Play корисници (интернет, говор и телевизија).

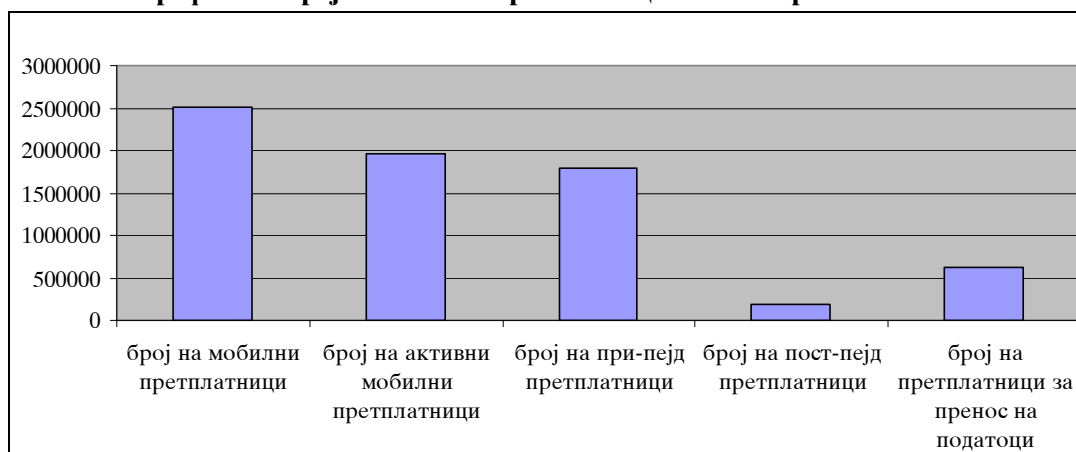
Мрежа за мобилна телефонија

Пазарот на мобилната телефонија е во голем подем така да во 2008 година број на корисници го надмина вкупниот број на жители во Р.Македонија. На овој процес голем придонес е влезот на третиот оператор во 2007 година, зголемувањето на понудата на разните видови на пакети и услуги во мобилната телефонија како и употребата на повеќе од една сим картичка од различни оператори со цел да се искористат атрактивните понуди на пакетите од операторите.

Табела 38. Број на мобилни претплатници во категории

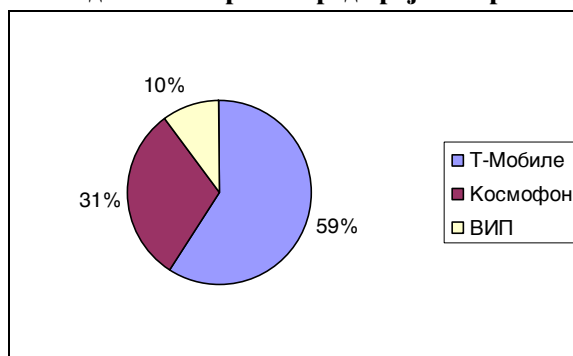
број на мобилни претплатници	2501938
број на активни мобилни претплатници	1967531
број на при-пејд претплатници	1786677
број на пост-пејд претплатници	180854
број на претплатници за пренос на податоци	614628

График 15. Број на мобилни претплатници по категории

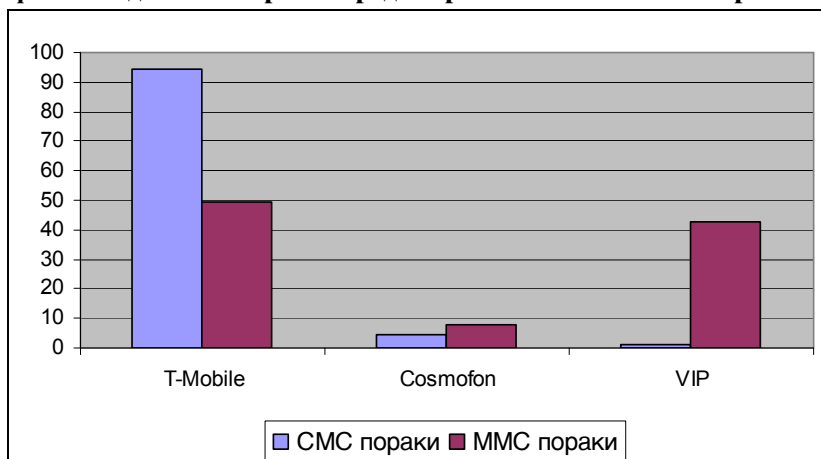
Во текот на 2008 година, според податоците на Агенцијата за електронски комуникации на РМ, се зголемува учеството на пост-пејд претплатниците во вкупниот број на корисници на мобилна телефонија.

График 16. Удел на пазарот според број на корисници- во %

Во пазарот на мобилната телефонија доминантно е учеството на Т-Мобиле според бројот на корисниците, испратените СМС и ММС пораки, додека според просечниот број на испратени повици и минути на користење на GSM мрежата, најдобри показатели евидентирани се кај ВИП.

График 17. Удел на пазарот според испратени СМС и ММС пораки- во %

Од прашалниците добиени од општините евидентирано е дека во Република Македонија во текот на 2008 година изградени се 11 базни станици за мобилна телефонија (7 во Гази Баба, 2 во Крива Паланка и по една во Облешево и Теарце).

Радиодифузна мрежа

Радиодифузната мрежа во Р.Македонија во 2008 година, забележа натамошен развој. Доделени се седум дозволи за радио и 12 дозволи за работа на телевизиите на локално ниво, на места каде нема локални медиуми. Исто така Советот за радиодифузија, во рамките на своите надлежности во текот на 2008 година додели 8 дозволи за национални телевизиите. Од нив, 4 дозволи се за телевизиски програмски сервиси со претежно забавен општ формат, по една дозвола за сервиси од општ и од специјализиран формат со информативна функција и две дозволи за специјализиран формат со забавна функција.

Во текот на 2008 година, Советот за радиодифузија во соработка со Агенцијата за електронски комуникации реализираше подготвителни активности за спроведување на постапката за доделување на одобрение за оператор на јавна комуникациска мрежа кој ќе врши пренос на телевизиски сигнал преку дигитални предаватели на територијата на РМ, како прв чекор во процесот на дигитализација на терестријалната телевизија. Советот за радиодифузија во 2008 година ги продолжи активностите поврзани со трансформацијата на локалните јавни радија, анализа на рекламните практики на радиодифузерите и др.

Според податоците од Советот за радиодифузија на РМ во 2008 година вкупно регистрирани се 52 оператори на јавни комуникациски кабелски мрежи. Од нив пет оператори се регистрирани за работа на целата територија на Р.Македонија.

Зголемен е бројот и на регистрираните трговски радиодифузни друштва кои емитуваат свои програми на територијата на Р. Македонија. Советот за радиодифузија во текот на 2008 година додели 37 дозволи за вршење на радиодифузна дејност.

Вкупниот број на доделени дозволи за вршење на радиодифузна дејност за емитување на ТВ и радио програми на крајот на 2008 година изнесуваше 147 и тоа: 16 дозволи за сателитско емитување на ТВ програми на територија на РМ, 5 дозволи за терестријално емитување на ТВ и три за радио на национално ниво, 10 дозволи за терестријално емитување на ТВ и 16 дозволи за радио на регионално ниво, 48 дозволи за радио на регионално ниво и една дозвола за непрофитно радио на подрачјето на Скопје.

Агенцијата за електронски комуникации нема точни податоци за бројот на претплатници на радиодифузни содржини во 2008 година, но според нивна проценка овој број изнесува 177679.

Македонски Телекомуникации во текот на 2008 година ја имплементира IPTV платформата за обезбедување на нова услуга која преставува телевизија преку интернет протокол. Услугата нуди голем избор на ТВ канали и содржини со различни можности: EPG (електронски програмски водич), PVR (снимање програми по избор), PiP-Слика во слика (следење на два програми истовремено), паузирање програма во живо, враќање наназад на програмата.

Се повеќе оператори на јавна комуникациска мрежа нудат пакет услуги, во вид на комбинација на кабловска телевизија, интернет и фиксна телефонија. Операторот Македонски Телеком нуди и филмови преку услуга именувана како "Видео по нарачка", а операторот Кејбл тел нуди пакет филмски канали по принцип "Плати по гледање".

Во текот на 2008 год. ЈП Македонска радиодифузија-Скопје не ги прошири своите радиодифузни мрежи со нови објекти, односно не е направена никаква промена во просторот споредено со претходната 2007 година.

Поштенска мрежа

Во текот на 2008 година отворени се единици на поштенска мрежа во: Д.Полчиште, Топлици, Чајле и Битола, а затворени се единиците во: Св. Наум, Октиси, Асамати и Черкези.

Според податоците од АД за поштенски сообраќај Македонска пошта-Скопје, на територијата на Р. Македонија во текот на 2008 година евидентирани се вкупно 317 поштенски единици со 638 поштенски шалтери од кои во функција се 508 шалтери. Од вкупниот број на единици на поштенска мрежа автоматизирани се 165 единици.

Во 2008 година формирана е Агенција за пошти на Р. Македонија која како независно регулаторно тело, согласно Законот за поштенските услуги ќе врши јавни овластувања. Издадени се седум Стандардни дозволи-лицанци со кои давателите ќе можат да даваат поштенски услуги на прием, пренос, сортирање и достава на писмоносни пратки со тежина над 50 грама до 2 кг и на пакети со тежина до 20 кг на целата територија на Р. Македонија, додека во процедура се барањата на повеќе поднесители за добивање на стандардна дозвола.

3.5. Заштита и унапредување на животната средина, природното и културното наследство и развој на туризмот

3.5.1. Животна средина

Емисиите на загадувачки материи и супстанции во медиумите на животната средина, кои се јавуваат како резултат на човековата активност, предизвикуваат пореметување на природните процеси, нарушување на природната рамнотежа и загадување во животната средина. Заштитата и унапредувањето на животната средина претставува систем од мерки и активности кои се превземаат во сите медиуми и области на животната средина со цел да се обезбедат оптимални услови за живот.

Климатските промени се издвојуваат како приоритетно прашање со кое се соочува човештвото на почетокот на XXI век. Научните истражувања покажуваат дека основна причина за глобалното затоплување е зголемената концентрација на емисии на стакленички гасови, кои се јавуваат како последица од антропогените активности. Минатата година во Република Македонија е донесена Националната стратегија за механизмот за чист развој 2008 - 2012 година. Кон крајот на 2008 година започнаа првите активности околу реализацијата на проектот “Градење на локалната експертиза во развивањето на проекти за климатски промени”.

Студијата “Индикатори за животната средина на Република Македонија” публикувана во текот на 2008 година, претставува прв чекор и обид да се публикува документ кој ќе овозможи и поттикне размислување и дискусија околу националните индикатори како потребен и неопходен елемент за креирање на успешна политика за заштита на животната средина во Републиката. Во 2008 година е усвоена Стратегијата за управување со отпад на Р.Македонија за периодот 2008-2012 година, со која се предвидени активности за имплементација на политиката на животната средина преку воспоставување на интегриран систем за управување со отпад. Во периодот 2006-2008 година се превзедоа низа активности за изработка на Национална стратегија за одржлив развој на Р. Македонија, во насока на воспоставување на концепт за одржлив развој на национално и локално ниво. Проектот сеуште не е завршен.

Во 2008 година година се донесени следните законски регулативи:

- Закон за измена и дополна на Законот за животна средина (Сл.в. на РМ бр.159/08);
- Закон за изменување и дополнување на Законот за управување со отпадот (Сл.в. на РМ бр.102/08 и бр.143/08);
- Закон за генетски модифицирани организми (Сл.в. на РМ бр.35/08);
- Закон за води (Сл.в.на РМ бр.87/08) и други законски и подзаконски акти.

Анализите на степенот на загадување во медиумите на животната средина на годишно ниво, вклучувајќи ги и мерките кои се превземаат за заштита на истите, овозможуваат увид во поврзаноста помеѓу индустрискиот развој, состојбата и квалитетот на животната средина, односно влијанијата врз здравјето на човекот; активно следење на евентуалните промени во медиумите и областите на животната средина и создаваат добра основа за креирање на одржлива политика за заштита на животната средина и подобрување на квалитетот на животот во иднина.

Воздух

Сознанијата и показателите со кои се располага во последниве децении укажуваат на фактот дека не сме далеку од времето кога обезбедувањето на доволни количества "чист" воздух, ќе стане многу сериозен проблем.

Пребрзиот технолошки развој, урбанизацијата, индустријализацијата и останатите активности диктирани од современиот начин на живот предизвикуваат појави кои тешко се контролираат, појава на ефект на стаклена градина, оштетување на озонската обвивка, испуштање на големи количества на загадувачки супстанции, зголемување на емисиите на загадувачките супстанции кои даваат ефект на закиселување и ја разрушуваат биосферата и др. Сè почеста е појавата на природни катастрофи (земјотреси, поплави, пожари, вулкански ерупции) и катастрофи предизвикани од човековиот фактор, како истекување и горење на големи количества на нафта, индустриски несреќи со емисии на отровни супстанции во воздухот и т.н. Загадениот атмосферски воздух предизвикува штетни последици по здравјето на човекот и другите живи организми, како и по нивната животна средина, а нанесува штета и на економијата на живеењето на човекот.

Земајќи ги предвид сите овие показатели, односно промени на локално и глобално ниво, потребно е да се превземат мерки за подобрување на состојбата, особено на квалитетот на воздухот согласно планските цели и определби утврдени со Просторниот план на Република Македонија. Токму поради тоа, од особен интерес е да се располага со податоци за потеклото, застапеноста и влијанието на загадувачките супстанции во воздухот, со цел да се превземат мерки за нивна редукација. Затоа, Македонскиот информативен центар за животна средина ги собира, обработува и анализира податоците за емисиите во воздухот од поединечните извори како и на емисиите во воздухот од сообраќајот.

Врз основа на член 20 од Законот за квалитет на амбиентниот воздух (Сл.в. на РМ, бр.67/04 и бр.92/07), министерот за животна средина и просторно планирање и министерот за здравство донесоа Правилник за критериумите, методите и постапките за оценување на квалитетот на амбиентниот воздух (Сл. весник на РМ, бр.82/06) кој се применува од 01.01.2008 година. Со овој правилник се пропишуваат: критериумите, методите и постапките за оценување на квалитетот на амбиентниот воздух во однос на сулфур диоксид, азот диоксид, азотни оксиди, суспендирани честички до 10 микрометри, олово, бензен, јаглерод моноксид и озон.

Согласно со Индикаторите за животна средина на Република Македонија 2008¹, во однос на загадување на воздухот и осиромашување на озонот утврдени се следните индикатори:

- Емисии на супстанции што предизвикуваат киселост - индикаторот ги следи трендовите на емисиите од антропогени извори на супстанциите што предизвикуваат киселост, односно процеси на закиселување на воздухот. Тоа се азотни оксиди, амонијак и сулфур диоксид, при што моќноста за предизвикување киселост на секоја од нив се мери според потенцијалот на закиселување.

Индикаторот, исто така, обезбедува информации за емисиите по сектори: производство и претворање на енергија, патен и друг транспорт, индустрија (од процеси и енергија), фугитивни емисии, отпад, земјоделство и останати.

- Емисии на озонски прекурсори - индикаторот ги следи трендовите на озонските прекурсори: азотни оксиди, јаглерод моноксид, метан и неметански испарливи соединенија, предизвикани од антропогените активности, при што секој се мери според својот потенцијал за формирање на тропосферски озон.

Индикаторот, исто така, обезбедува информации за емисиите по сектори: енергетски индустрии, патен и друг транспорт, индустрија (процеси и енергија), друго (енергија), фугитивни емисии, отпад, земјоделство и друго (неенергетски).

- Надминување на граничните вредности за квалитет на воздух во урбани подрачја - овој индикатор го прикажува надминувањето на граничните вредности за квалитет на воздухот во урбаните средини. Надминувањето на граничните вредности за квалитет на воздухот се појавува кога концентрацијата на загадувачките материи ги надминува граничните вредности за SO₂, PM₁₀, NO₂ и целните вредности за O₃ утврдени со Уредбата за гранични вредности за нивоа и видови на загадувачки супстанции во амбиентниот воздух и прагови на алармирање, рокови на постигнување на граничните вредности, маргини на толеранција за гранична вредност, целни вредности и долгорочни цели.
- Потрошувачка на супстанции што ја осиромашуваат озонската обвивка. Супстанциите што ја осиромашуваат озонската обвивка (ODSs) се соединенија кои предизвикуваат осиромашување на озонската обвивка. Во оваа група се вклучени CFCs, HCFCs, HBFCs, CCl₄, халони, метилхлороформ, метилбромид. Генерано, многу се стабилни во тропосферата, а се распаѓаат само под влијание на ултравиолетовото зрачење на сонцето. При распаѓањето ослободуваат хлорни или бромни атоми кои ги уништуваат молекулите на озон во стратосферата.

За утврдување на состојбата со концентрациите на загадувачките супстанции во амбиентниот воздух се врши редовен мониторинг со Државниот автоматски мониторинг систем за квалитет на амбиентен воздух, како и мерните станици на други надлежни институции, и истите се идентификуваат квалитативно и квантитативно. Мониторингот има суштинска задача во рамките на управувањето со животната средина. Имено, тој претставува основа за превземање на мерки за заштита од загадувањето и средство кое се употребува за подобрување на квалитетот на воздухот во животната средина.

¹ Индикатори за животна средина на Република Македонија 2008, Скопје, Министерство за животна средина и просторно планирање (Македонски информативен центар за животна средина)

Во Република Македонија мониторингот на квалитет на воздухот се врши автоматски со фиксни мониторинг станици, семплери и со рачно земање проби од веќе одредени мерни места. Мерењето на квалитетот на амбиентниот воздух го вршат следните институции: Министерство за животна средина и просторно планирање (15 автоматски мониторинг станици), Завод за здравствена заштита - Скопје (7 мерни места), Завод за здравствена заштита - Велес (3 мерни места) и Управа за хидрометеоролошки работи (19 мерни места). Во тек на 2008 година нема воспоставено нови мерни места.

Обработените податоци добиени од следењето и мерењето на загадувачките супстанции во воздухот од сите мерни места се анализираат и проучуваат и представуваат основа за прогнозирање на загадувањето, превземање на акции за подобрување на квалитетот на воздухот и изготвување на документи, планови и програми за превземање на мерки за заштита.

Во насока на определување на количините на загадувачките супстанции во воздухот во МИЦЖС се прибираат и обработуваат податоците од поголемите компании кои согласно Законот за животна средина и Законот за квалитет на амбиентен воздух се должни да вршат мониторинг и мерење на емисиите во воздухот. Исто така во МИЦЖС се собираат и податоци од контролните мерења извршени по барање на Државниот инспекторат, мерењата од централната лабораторија за животна средина и од овластени институции и лаборатории кои мерат емисии.

Податоците се користат по потреба за поединечни извештаи на барање на релевантни научни стручни институции, невладини организации и засегната јавност и др. Исто така се подготвуваат и годишни извештаи во кои податоците² се сведуваат на тони на емисија на ниво на година за утврдување на годишните количини на емисии на загадувачките супстанции во воздухот на државно и регионално ниво, на ниво на општина и град.

Вода

Водата искористена за водоснабдување на населението, за наводнување на земјоделските површини, за обавување на индустриските процеси и друго после употребата ги менува своите природни карактеристики. Водите кои содржат поголемо или помало количество на штетни материи кои предизвикуваат физички, хемиски, биолошки или бактериолошки промени во составот и се опасни за луѓето и животните кои доаѓаат во допир со нив или предизвикуваат загадување на реципиентите во кои се испуштаат се нарекуваат отпадни води.

Разликуваме природно и антропогено загадување на водите:

- природното загадување е последица на ерозивните процеси во природата со кои, особено во површинските водотеци се внесуваат големи количини на минерални и органски материи;
- антропогеното загадување е последица на човековите активности.

---

² Податоците за количините на загадувачки супстанции во воздухот за 2008 година ќе бидат достапни во Годишниот извештај од обработени податоци за квалитетот на животната средина за 2008 година кој го подготвува Македонскиот информативен центар за животна средина. Во периодот на изработка на "Годишниот извештај за спроведување на Просторниот план на Р. Македонија во 2008 година" овие податоци сè уште беа во фаза на обработка заради што изготвувачот не беше во можност да ги вклучи и презентира во Годишниот извештај за спроведување на Просторниот план.

Согласно **RIMSYS (River Monitoring SYStem)** програмата, квалитетот на водотеците во Република Македонија се следи на 20 мерни места поставени на 11 поголеми водотеци во Републиката, и тоа: р.Треска, р.Лепенец, р.Вардар, р.Пчиња, р.Брегалница, Крива Река, Елешка Река, Црна Река, р.Струмица, р.Црни Дрим и р.Радика.

Анализата на податоците за квалитет на површинските водотеци овозможува проценка на влијанието на поголемите населени места и индустриски капацитети врз квалитетот на водата, како и преносот на загадувачките материи по должината на водотеците.

Во рамки на Македонскиот информативен центар за животна средина, при МЖСПП, воспоставена е база на податоци за квалитетот и квантитетот на водотеците во Република Македонија. Податоците за квалитативната состојба на водотеците се добиваат од Управата за хидрометеоролошки работи. Квалитетот на водата во површинските водотеци се оценува преку следење на хидролошките параметри, физички и органолептички индикатори, минерализација, кислородни оксигенски индикатори, показатели на еутрофикација и штетни и опасни материи.

Во табелата се дадени средногодишните вредности на кислородните показатели и нутриентите измерени во површинските водотеци во Републиката во текот на 2008 год.

Табела 39. Квалитет на водотеците во однос на кислородните показатели и нутриентите

Мерно место	Мерен параметар				
	кислородни показатели			нутриенти	
	Растворен O ₂	БПК5	ХПК	нитрити	нитрати
Св. Богородица - Треска	11.29	3.68	1.79	9.02	995.58
Граница - Лепенец	11.55	9.21	3.75	53.23	2837.50
Устие - Лепенец	10.23	11.80	4.99	45.15	2940.50
Таор - Вардар	7.60	10.88	4.56	56.22	1851.92
Пелинце - Пчиња	10.76	7.68	3.42	4.01	221.92
Трновец - Крива Река	11.05	7.23	3.30	19.32	870.77
Катлановска Бања - Пчиња	10.16	7.08	3.36	32.67	1515.58
Нагоевци - Вардар	8.64	8.32	3.74	168.43	2530.00
Балван (Крупиште) - Брегалница	10.42	7.68	3.85	29.94	1555.00
Убого - Брегалница	9.20	8.52	4.69	23.24	1707.64
Брод - Елешка	8.90	10.32	4.89	34.18	1983.92
Скочивир - Црна Река	6.46	14.75	7.72	45.94	1393.33
Паликура - Црна Река	11.83	6.28	3.20	13.91	1443.67
Демир Капија - Вардар	9.7	8.49	3.85	44.77	2386.83
Гевгелија - Вардар	9.95	9.35	4.05	25.03	1986.50
Ново Село - Струмица	8.40	10.36	4.83	239.68	3329.92
Шпиље - Црни Дрим	9.43	2.14	1.10	46.60	355.58
Бошков Мост - Радика	11.26	3.23	1.48	18.58	157.00
Башино село - Вардар	8.34	9.34	3.80	152.41	2336.33

Анализата на податоците за кислородните показатели добиени од мерните места на водотеците во Р.Македонија, покажува дека во однос на количината на растворен кислород во текот на 2008 година, на сите мерни места е регистриран квалитет на вода од I класа, со исклучок на мерните места Таор на реката Вардар и Скочивир на Црна Река. Во однос на петдневната биолошка потрошувачка на кислород на ниту едно мерно место во Републиката квалитетот на водата во површинските водотеци не одговара на води од I класа. Најмали вредности за БПК5 се регистрирани на мерното место Шпиље на реката Црни Дрим, а најголеми вредности на мерното место Скочивир на Црна Река. Во однос на

хемиската потрошувачка на кислород највисоки вредности се регистрирани на мерното место Скочивир на Црна Река, заради што водата на ова мерно место е од III класа.

Најниска вредност во однос на концентрацијата на нитрити е забележана на мерното место Пелинце на реката Пчиња каде водата е со квалитет од I-II класа, додека сите останати водотеци имаат води со квалитет од III-IV класа. Во однос на концентрацијата на нитрати, сите водотеци имаат води со квалитет од I-II класа.

Анализата на квалитетот на водотеците во однос на средногодишните концентрации на опасни и штетни материи не покажува драстична промена на квалитетот на водотеците во однос на претходните години.

Квалитетот на водотеците во Р. Македонија во текот на 2008 година во однос на присуство на опасни и штетни материи главно се задржува во I-II класа, со исклучок на мерните места Балван (Крупиште) - р.Брегал-ница, Брод - р.Елешка, Скочивир - Црна Река и Ново Село - р.Струмица, каде се регистрирани повисоки средногодишни концентрации на Mn, и сите мерни места со исклучок на мерните места Св. Богородица - р.Треска, Граница - р.Лепенец, Таор - р.Вардар, Пелинце - р.Пчиња и Скочивир - Црна Река, на кои се регистрирани повисоки средногодишни концентрации на Cd, заради што квалитетот на водите е оценет во III-IV класа.

Квалитетот на водата во езерските води во Републиката се оценува преку евалуација на хигиенско-епидемиолошкиот статус на локалитетот; кислородните показатели (растворен кислород, сатурација и БПК5), физичко-хемиските и санитарно-микробиолошките параметри карактеристични за езерските води.

Класификацијата на езерските води се врши врз основа на санитарно-хигиенски увид на претходно утврдени места за мониторинг, како и лабораториска аналитичка процедура согласно постојната законска регулатива: Уредба за класификација на водите (Сл.в. на РМ бр.18/99) и Одлука за максимално допуштени концентрации на радионуклиди и опасни материи во меѓурепубличките водотеци и меѓурепубличките води (Сл.лист бр.8/78). Целта на санитарно-хигиенските теренски увиди е да се откријат потенцијалните загадувачи на езерската вода и да се превземат мерки за нивно благовремено санирање.

Квалитетот на водата во Преспанското Езеро се следи на шест репрезентативни мерни места.

Табела 40. Санитарно-хигиенска состојба со водите од плажите на Преспанското Езеро пред почетокот на туристичката сезона во 2008 година

Месец	Мерни места											
	Стење		Отешево		Претор		Сливница		Крани		с.Д.Дупени	
	Хем	Бак	Хем	Бак	Хем	Бак	Хем	Бак	Хем	Бак	Хем	Бак
Јуни	II	II	II	I	II	I	II	I	II	II	II	I

Реализација: ЈЗУ Завод за здравствена заштитна-Биола и ПЕРесен

Испитувањата спроведени пред почетокот на туристичката сезона во 2008 година покажуваат дека според физичко-хемиската анализа водата припаѓа на I-II класа, може да се користи за спорт и рекреација и во однос на претходните години е со подобар квалитет. Нивото на водата во Преспанското Езеро е намалено во однос на минатата година.

Во последните 19 години под дејство на негативните антропогени влијанија во корелација со периодот на сушата во претходните години, се забележува забрзување на природниот процес на стареење на Дојранското Езеро. Ставањето во функција на хидросистемот за спас на Дојранското Езеро во 2002 година, кој користи подземни води со квалитет на вода за пиење од бушените бунари во

Ѓавачко поле 200-800л/с (63 милиони метри кубни вода се испумпани од 2002 година до денес), како и поволните хидролошки услови во последните години придонесоа нивото на водата значително да се зголеми за 90см, а со тоа и квалитетот на водата да се подобри. Зголемувањето на нивото на водата на езерото продолжува и понатаму и се одржува и во првите шест месеци од 2008 год.

Согласно програмата за превентивна здравствена заштита за 2008 година на Заводот за здравствена заштита на Велес, предвидено е следење на здравствената исправност на водата од Дојранското Езеро на шест репрезентативни мерни места.

Табела 41. Добиени резултати за квалитет на водите од Дојранското Езеро

Датум	Мерни места											
	Градска плажа		Партизан		Стара Мрдаја		Мрдаја		Рибарско прет.		Ачикот	
01-13.06 2008	Хем	Бак	Хем	Бак	Хем	Бак	Хем	Бак	Хем	Бак	Хем	Бак
	1-5	1-2	1-5	1-2	1-5	1-2	1-5	1-2	1-5	1-2	1-5	1-2

Реализација: ЈЗУ Завод за здравствена заштита-Велес и П.Е.Гевџелија

Анализата на квалитетот на водата во Дојранското Езеро покажува дека според бактериолошките показатели, на сите мерни места водата е со квалитет од I - II класа. Според физичко-хемиските параметри, поради зголемената матност, водата припаѓа на III-V класа. Според сатурацијата со кислород и присуство на фосфати спаѓа во IV класа. Во однос на количината на суспендирани материи и сув остаток езерото спаѓа во III класа. Според содржина на растворен кислород, ХПК, БПК₅, нитрити, нитрати, хлориди, сулфати и манган водата припаѓа на I-II класа.

Отстапувањата во квалитетот на водата се должат на природниот геолошко-хемиски состав на водата (природно збогатување на водата) и не се одразуваат штетно по здравјето на луѓето, заради што во текот на 2008 година водите на Дојранското Езеро слободно се користеа за рекреативни цели.

Од извршените санитарно-хигиенски увиди на Дојранското Езеро во првата половина на 2008 година, утврдено е дека брегот е покриен со изумрени школки, а крајбрежниот појас е обраснат со трска и зелени водни растенија.

За заштита на Охридското Езеро изграден е колекторски систем кој ги собира отпадните комунални води од градовите Охрид и Струга, кои понатаму се пречистуваат во пречистителна станица во с.Враништа. Сеуште постојат објекти кои не се вклучени во колекторскиот систем и претставуваат потенцијални загадувачи на водите во езерото. Во потенцијални загадувачи се вбројуваат хотелско-угостителските објекти, како и туристичките населби кои се сместени по должината на охридското крајбрежје од с.Пештани до Св. Наум, хотелско-угостителските објекти и туристичките населби од Струга до с.Радожда (на овој потег единствено хотелот Макпетрол е приклучен на колекторскиот систем преку колекторскиот систем од с. Радолишта); приватните куќи сместени на брегот од Охридското Езеро од плажата Сараиште до црквата Св. Софија, како и приватните куќи од населба Канео и реките кои директно се вливаат во Охридското Езеро: р.Черава; р.Сатеска; Велгошка и Коселска река.

Направената хемиска анализа на водите во Охридското Езеро пред почетокот на туристичката сезона во 2008 година покажува дека во ни една мостра нема присуство на фекално загадување (амонијак, нитрити и нитрати). Во однос на кислородните параметри (растворен кислород, сатурација и ВПК₅) анализата на мострите со вода покажува дека водите спаѓаат во I-II класа, односно можат да се користат за капење, рекреација и спортови на вода. Во однос на присуството на тешки метали (Zn, Cd, Pb и Cu) во сите испитани мостри

забележана е многу мала застапеност на цинк. Бактериолошката анализа на земените мостри езерска вода покажува дека најверојатниот број на термотолерантни колиформни бактерии во 100 мл вода изнесува од < 2 - 110, што според Уредбата за класификација на водите, земените мостри одговараат на I и III класа.

Како потенцијални загадувачи на Охридското Езерото се реките кои директно се вливаат во него: р. Черава, р. Сатеска, Велгошка и Коселска река. Физичко-хемиската и микробиолошка анализа на водата во реките кои се влеваат во Охридското Езеро пред почетокот на туристичката сезона во 2008 година, ги даде следните резултати:

Табела 42. Квалитет на реките кои се вливаат во Охридското Езеро пред почетокот на туристичката сезона во 2008 година

	Физичко-хемиска анализа	Микробиолошка анализа
Велгошка река	V класа	IV класа
Коселска река	I класа	III класа
р.Сатеска	I класа	II класа
р.Грашница	I класа	III класа
р.Черава	III класа	III класа

Состојбата на квалитетот на водите во Република Македонија укажува на веќе нарушена природна рамнотежа во водотеците, како последица од загадувањето на реките со органски материи, тешки метали и одредени посебни загадувачи (пестициди, токсични и органски соединенија). Загадувањето е особено големо низводно од градовите, како резултат на испуштањето на непречистени комунални и индустриски отпадни води. Нивото на загаденост на делниците на водотеците кои минуваат низ помалку населени подрачја е нешто пониско.

Врз основа на податоците добиени од информативните листови на единиците на локалната самоуправа во 2008 година, во фаза на градба се пречистителни станици во 3 села со што се очекува, од аспект на заштита на водите, да овозможат зачувување и подобрување на квалитетот на постојните водотеци во Републиката. Исто така за заштита од штетните дејства на водите поплави и порои, Дирекцијата за заштита и спасување во текот на 2008 год. превзема акција за чистење на реката Вардар по целиот тек од Вруток до Гевгелија во должина од 40 км.

Заради надминување на недостатоците на стариот Закон за води и во насока на воведување на интегрален пристап во управувањето со водните ресурси на територијата на Република Македонија, во 2008 година е донесен новиот Закон за води (Сл.в. на РМ бр.87/08), со кој се предвидени мерки за заштита на водите од загадување и воедно мерки за заштита од штетното дејство на водите.

Почва

Вкупната површина на Република Македонија изнесува 25.713 км². Земјиштето е претежно планинско, со поголем број на котлини. Ридско-планинското земјиште покрива 79%, рамнините околу 19,1% и природните езера 1,9% од вкупната површина. Како резултат на променливоста на климатските и топографските карактеристики, геолошката подлога, степенот на антропогено влијание и друго, како одлучувачки фактори во формирањето на карактеристиките на почвата, на територијата на Републиката се утврдени над 30 видови почвени типови и уште повеќе подтипови, вариетети и форми.

Формирањето на почвата е екстремно бавен процес, заради што истата се смета како необновлив ресурс и бара посебни мерки и активности за заштита од контаминација.

Влијанието на природните фактори и антропогените активности може да предизвика деградација на почвата и загрозување на останатите медиуми на животната средина.

Последните истражувања покажуваат дека 96% од површината на територијата на Република Македонија е зафатена со ерозивни процеси (Статистика на животната средина, 2007).

Во изминатите неколку години континуирано се превземаат антиерозивни шумски биомелиоративни и технички-мелиоративни мерки. Трендот за пошумување во сечиштата, вон шумските региони, камењарите и голините и посебно еродираните површини се задржува и во изминатата 2008 година.

Според обработените податоци обезбедени од информативните листови на извештајните единици, во текот на 2008 год. е извршено пошумување во 16 општини во Републиката (види област "Шумско земјиште").

Според обработените податоци обезбедени од информативните листови на извештајните единици, во текот на 2008 год. за заштита на земјиштето од ерозија беа превземени техничко-мелиоративни и шумски биомелиоративни мерки во три општини.

Антропогените активности преку употреба на ѓубрива и пестициди во земјоделството и емисии на загадувачки материи во индустрискиот сектор предизвикуваат локална и дифузна контаминација на земјиштето. Во аридни и субаридни климатски услови, кумулативното дејство на надворешните влијанија може да доведе до опустинување на земјиштето.

Употребата на големи количини на ѓубрива во земјоделството без претходно да се изврши анализа на составот на почвата, може да доведе до зголемување на концентрацијата на некои хемиски елементи во почвениот раствор. Нитратите се главни контаминанти меѓу минералните ѓубрива.

Поради зголемената употреба на пестициди во земјоделството, постои потенцијална опасност од нивна акумулација во почвените организми со кои доаѓаат во контакт, од многу мали концентрации, до степен на загрижувачко биолошки активно ниво. Сувата клима и високото ниво на подземни води се фактори кои ја зголемуваат перзистентноста на пестицидите и можноста за акумулација на стабилните пестициди и нивните метаболити во почвата, водата и биомасата. Посебно опасни се пестицидите кои не се разградуваат и се акумулираат во почвата.

Од 01.01.2008 година стапи на сила Законот за ѓубрива (Сл.в. на РМ, бр.110/07) со кој се очекува примена на подобрувачи на почвените својства и спроведување на целосна контрола на видот и количината на употребени ѓубрива на обработливите површини, а со тоа и намалување на концентрациите на загадувачки материи во почвата.

Испитувањата од изминатите години (Статистика на животната средина, 2007) бележат опаѓачки тренд во производството на вештачки ѓубрива и пестициди.

Иако работата на индустрискиот сектор во нашата земја во последните неколку години не е на завидно ниво, постоечките индустриски и рударски капацитети, поради застарените технологии на производство и малиот број на реализирани мерки за заштита на медиумите на животната средина кај јаловиштата, околу рудниците, претставуваат сериозна опасност за околината и пред се здравјето на луѓето кои живеат во нивната непосредна близина.

Во табелата е прикажано приоритетното рангирање на индустриските контаминирани места - жешки точки според ризикот кој го поседувале во однос на животната средина во 2008 година. Моделите за одредување на ризикот се

базирани на податоци за токсичноста на загадувачките супстанции, можноста за создавање на исцедок, површината и волуменот на индустриските депонии, карактеристиките на пределот, како и геофизичките и морфолошките карактеристики на почвите, длабочината на подземните води, оддалеченоста на површинските води, како подземните бунари и сл.

Табела 43. Приоритетно рангирање на индустриските контаминирани места - жешки точки според ризикот кој го поседуваат во однос на животната средина

Рангирање	Жешка точка	Количина на депозити за кои е потребно санирање или отстранување (тони)	Површина за која е неопходна ремедијација (m ²)	Општинска припадност	Оценка на ризикот кој го поседуваат
1.	ОХИС А.Д.	252.200	76.725	Скопје	0.99
2.	Бучим - рудник за бакар	196.000.000	900.000	Радовиш	0.96
3.	МХК Злетово - топилница	1.115.000	95.000	Велес	0.89
4.	Лојане - рудник	1.000.000	100.000	Куманово	0.76
5.	Саса - рудник	13.000.000	285.000	Македонска Каменица	0.73
6.	Силмак - постројка за фero-силикон	851.000	80.000	Јегуновце	0.71
7.	Тораница - рудник	3.000.000	25.000	Крива Паланка	0.63
8.	Макстил - постројка за железо и челик	2.500.000	125.000	Скопје	0.61
9.	Злетово - рудник	14.000.000	280.000	Пробиштип	0.60
10.	РЕК Битола - термоцентра и рудник за јаглен	11.000.000	100.000	Битола	0.53
11.	ФЕНИ Индустири - топилница	6.800.000	167.000	Кавадарци	0.39
12.	МХК Злетово - постројка за вештачки ѓубрива	3.700.000	70.000	Велес	0.38
13.	РЕК Осломеј - термоцентра и рудник за јаглен	2.000.000	280.000	Кичево	0.37
14.	Годел - кожара	5.600	500	Скопје	0.35
15.	ОКТА А.Д. - рафинерија за нафта	3.000	6.000	Скопје	0.34
16.	Тане Цалески - постројка за површински третман на металите	10	100	Кичево	0.34

Висок ризик - докажана контаминација на почвата и подземните води на голема површина

Среден ризик - можна контаминација на почвата и подземните води на одредена површина

Низок ризик - ограничена контаминација на мала површина

Во однос на површината на која е потребно да се изврши ремедијација на почвата и количината на депозити за кои е потребно санирање или отстранување од почвениот покривач на приоритетно место се издвојуваат рудниците Бучим, Злетово и Саса. Во однос на оценка на ризикот кој го имаат врз животната средина со најизразено негативно влијание се издвојуваат АД Охис, рудникот Бучим и топилницата МХК-Злетово.

Во Република Македонија се повеќе се наметнува потребата од донесување на соодветен закон кој ќе ја третира почвата од повеќе аспекти како медиум на животната средина.

Бучава

Бучавата во животната средина претставува несакан или штетен надворешен звук создаден од човековите активности којшто е наметнат од блиската средина и предизвикува непријатност и вознемирување, вклучувајќи ја и бучавата емитувана од превозни средства, патен, железнички и воздушен сообраќај и од места со индустриска активност.

Во урбаните средини бучавата се зголемува до точка на која што станува прашање на општа загриженост. Сознанијата за штетните ефекти од бучавата не се спектакуларни, а широката јавност во голема мерка го прифаќа намалувањето на квалитетот на животната средина како неизбежна последица од технолошкиот напредок и урбанизацијата. Сепак научните докази сугерираат дека изложувањето над дозволените нивоа на бучава предизвикува здравствен ризик врз луѓето.

Со мерење на бучавата и превземањето на мерки за нејзино намалување или спречување, во голема мерка се придонесува за подобрување на условите за живот и работа на луѓето како и за зачувување на животната средина воопшто.

Во тек на 2008 година се донесени следните подзаконски акти од областа на заштита од бучава во животната средина:

- Правилник за гранични вредности на нивото на бучава во животната средина (Сл.весник на РМ, бр.147/08);
- Правилник за примената на индикаторите за бучава, дополнителни индикатори за бучава, начинот на мерење на бучава и методите за оценување со индикаторите за бучава во животната средина (Сл.весник на РМ, бр.107/08);
- Правилник за поблиските услови во поглед на потребната опрема која треба да ја поседуваат овластени научни стручни организации и институции како и други правни и физички лица, за вршење на определени стручни работи за мониторинг на бучава (Сл.весник на РМ, бр.152/08) и
- Правилник за локациите на мерните станици и мерните места (Сл.весник на РМ, бр.120/08).

Мерењето и следењето на бучавата се потребни за постигнување и одржување на нивоа на бучава во животната средина во дефинирани области и под различни услови, со крајна цел да се заштити здравјето и добросостојбата на населението.

Надлежни институции за мерење на нивоата на бучава и за мониторинг на бучавата во РМ се:

- **Централната лабораторија** на Министерството за животна средина и просторно планирање, која врши мерења само на барање на правни или физички лица;

- Републички завод за здравствена заштита при Министерството за здравство;
- Заводите за здравствена заштита во Скопје и Битола и Кичево, кои вршат проценка на штетното влијание на комуналната бучава врз експонираното население.

Мерењата кои се вршени од страна на надлежните институции се наменети за да може да се обезбеди непречено:

- Прибирање на податоци;
- Систематизација на податоците;
- Обработка на податоците;
- Воспоставување на база на податоци, со можност за нивно користење;
- Определување на таканаречени "црни точки".

Врз основа на постојната законска регулатива, податоците од мерењето и следењето на нивоата на бучава и од мониторингот се доставуваат до Македонскиот информативен центар за животна средина при МЖСПП. Собраните, обработените и верификуваните податоци и информации за состојбата со бучавата во животната средина претставуваат официјална база на податоци за состојбата со бучавата во животната средина, која служи како основа за управување и заштита од бучавата. Податоците се доставуваат до Меѓународните институции, јавноста и останати заинтересирани субјекти во Република Македонија.

Податоци за нивоата на бучава за 2008 година не се доставени од страна на градските заводи за здравствена заштита до Министерството за животна средина и просторно планирање.

Опшад

Во последните неколку години поради видливите последици од негативното влијание на отпадот врз здравјето на луѓето, природните процеси во животната средина и економската ефикасност на претпријатијата, вниманието во целост е свртено кон отпадните материји и емисии. Од економски аспект, отпадот се третира како претходно платен, а неупотреблив материјал, кој поради транспортот до местото определено за негово депонирање, претставува дополнителен трошок за економското претпријатие. Од еколошки аспект, отпадот се дефинира како материјал кој после соодветно управување и третман би можел повторно да се искористи како влезна суровина во истиот или друг произведен процес, со што би се намалило прекумерното користење на природните ресурси.

Количината на создаден отпад претставува индикатор за економската ефикасност на производните претпријатија и степенот на искористеност на природните ресурси во секое општество.

Во Република Македонија, вкупното количество на создаден отпад вклучувајќи го и отпадот од рударството е проценето на 26 милиони тони на годишно ниво.

Како подрачје богато со минерални суровини, отпадните материји од рударството во Република Македонија се застапени во најголем процент.

Отпадните материји од животинско потекло кои се создаваат во земјоделскиот сектор се проценети на 18,85% од вкупната количина на отпад создадена на годишно ниво. Органските отпадни материји од земјоделството претставуваат потенцијален извор на биогаз, како алтернативен извор на енергија и еколошко губриво, како спореден производ. Проектите за изградба на био-дигестори се издвоени меѓу најатрактивните на нашето поднебје.

Поради стагнацијата на индустрискиот сектор во Република Македонија, отпадните материи во индустријата, се застапени во помал процент. Индустрискиот неопасен отпад е застапен со 8.15%, а индустрискиот опасен отпад со 0.3%.

Во Република Македонија, постојат околу 50 активни општински депонии. Бројот на диви депонии во руралните подрачја изнесува околу 1000. Општинските депонии се неправилно изградени, не се управуваат и не ги задоволуваат барањата и стандардите во однос на животната средина и заштитата на здравјето на луѓето.

Депонијата Дрисла, која го опслужува Скопскиот Регион, е единствената депонија во Републиката на која се врши релативно добро управување со отпадот.

Од сите постојни општински депонии во Републиката, единствено на депонијата Дрисла се врши регистрација на комуналниот отпад. До крајот на 2008 година на депонијата се одложени вкупно 1.810.927 t отпад, а според геометриските пресметки депонирани се вкупно 7.000.000 м³ отпад на површина од 17 ха. Исто така, на депонијата Дрисла, се наплаќа такса за депонирање на тон одложен отпад од општините надвор од Скопскиот Регион кои ги користат услугите за депонирање. На депониите во Општина Велес, Општина Битола и Општина Винаца се наплаќа фиксен надоместок за депонирање на отпад од другите општини кои ги користат услугите на овие депонии, независно од количината на депониран отпад.

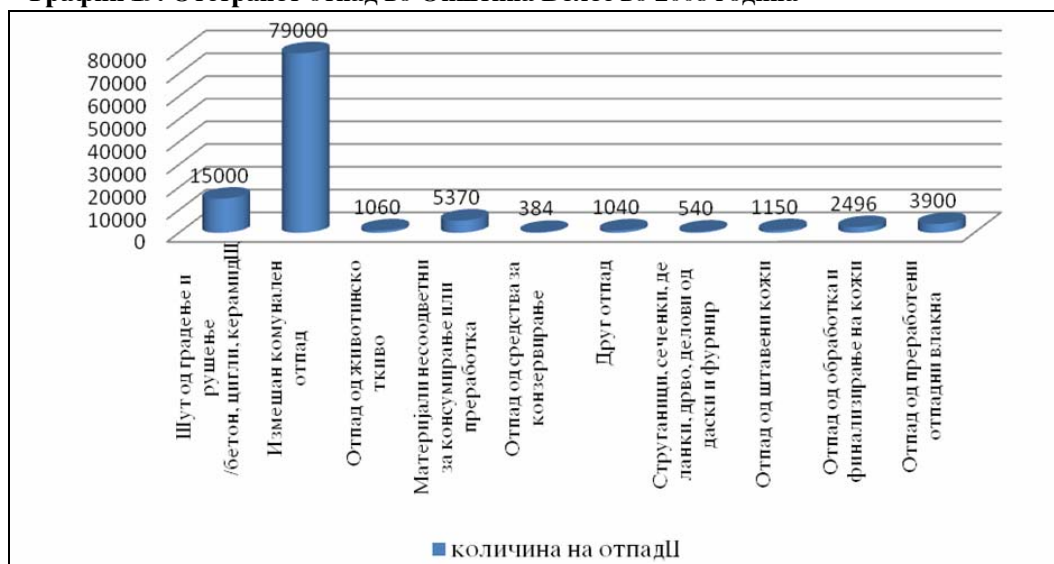
Во графичките прикази подолу е претставена количината на депониран комунален и неопасен отпад во текот на 2008 година на општинските депонии во Ресен, Велес и Новаци.

График 18. Отстранет отпад во Општина Ресен во 2008 година

Во текот на 2008 година во Општина Ресен регистрирана е најголема количина на одстранет мешан отпад од домаќинствата и индустрискиот сектор и најмала количина на комерцијален отпад. Во однос на биоразградливоста, од вкупната количина на депониран отпад во Општина Ресен во текот на 2008 година, биоразградливиот отпад учествува со 83,33%, или пет пати повеќе во однос на неразградливиот отпад.

График 19. Отстранет отпад во Општина Велес во 2008 година

Во текот на 2008 година во Општина Велес регистрирана е најголема количина на одстранет мешан комунален отпад и шут од градежни акривности и најмала количина на отпад од средства за конзервирање и отпад од дрво.

Во Општина Новаци во текот на 2008 година се депонирани вкупно 739 t инертен отпад (отпад од стругање и глодање на необоени метали).

График 20. Отстранет отпад во Општина Новаци во 2008 година

Од вкупната количина на отстранет отпад во Општина Новаци во текот на 2008 година, депонирани се приближно 42,3% отпад од минерално потекло и 57,7% цврст отпад од ремедијација на почви.

Од вкупната количина на опасен медицински отпад во Републиката, само 35% се селектира, транспортира и инсинерира на депонијата Дрисла во Скопје. Останатиот опасен медицински отпад заедно со другиот медицински отпад се депонира на општинските или дивите (нелегални) депонии во Републиката. Податоците за количината на депониран медицински отпад покажуваат дека опасниот медицински отпад учествува со 15% од вкупната количина на медицински отпад.

Во ЈЗУ Универзитетски клиника, Завод и Ургентен центар - Скопје во текот на 2008 година се создадени вкупно 104,144t медицински отпад.

Во ЈЗУ „Општа болница“ - Кичево во текот на 2008 година се создадени вкупно 1860t медицински отпад.

Во ЈЗУ „Општа болница“ Општина Охрид во текот на 2008 година се создадени вкупно 7,775t медицински отпад.

Рециклирањето на отпадните материји овозможува заштеда на големи количини на природни ресурси и повеќекратно искористување на еднаш употребените материјали за истата или друга намена.

Поради недостатокот од финансиски средства или искуство во областа на управување со отпадот, во Република Македонија ниту една општина нема обезбедено рециклирање на истиот. Поранешните претпријатија „Југосуровина“ и „Отпад“ го загубија поранешниот југословенски пазар за секундарни суровини и престанаа со работа. Од овие две големи претпријатија произлегоа неколку помали приватни компании. Во Републиката постојат неколку приватни компании за рециклирање на отпад.

Отпадните метали, кои сочинуваат најголем дел од собраниот отпад за рециклирање, се преработуваат во фабриката за челик „Макстил“ во Скопје. Денес, има добро воспоставена мрежа на собирачи на отпадни метали како и стабилен пазар за нивна продажба како секундарна суровина. Приближно 80% од генерираното отпадно железо се враќа во производниот циклус. Приближно 50-60% од преработеното старо железо (отпад од автомобили, уреди од домаќинството, технолошки и индустриски отпад, стара машинерија/опрема и други челични производи) потекнуваат од отворената машинерија од индустрискиот сектор.

Пазарот за рециклирање на пластика во Република Македонија сеуште не е развиен. Се врши собирање на тврда пластика и тоа HDPE, PVC, PP и PS (отпад од автомобилски батерии, цевки, сандаци, контејнери и друго). Поради високите трошоци за собирање, во моментот PET се собира неформално и во ограничен обем.

Отпадните автомобилски гуми сеуште не се рециклираат, иако постојат и можности и интерес за нивна инсинерација.

Гледиштата на јавноста за отпадните материји и прашањатата поврзани со истите се важно социолошко прашање. Најчесто, како резултат на недостаток на информации и разбирање, можат да се манифестираат како силно спротиставување на неопходните промени во постојната пракса на управување со отпадот и да предизвикаат препреки и пролонгирање на роковите за реализација на интегрираната стратегија за управување со отпадот. Во таа насока, во текот на 2008 година, во неколку општини низ Република Македонија, успешно беа реализирани проекти за подигање на јавната свест за можностите за собирање, селектирање, третман и повторно искористување на комуналниот отпад. Согласно податоците добиени од информативните листови, во текот на 2008 година во Општина Теарце е отпочната акција за собирање на отпадот од дивите депонии во с.Нераште, Доброште, Теарце, Глоѓи, Пршовце, Слатино, Непроштено и Лешок, а во Општина Петровец е утврдена локација за претоварна станица на комунален отпад во село Р'жаничино.

Природа и биолошка разновидност

Основни обележја на биолошката разновидност во Република Македонија се богатството и хетерогеноста на видовите и екосистемите и високиот степен на реликтност и ендемизам.

Богатството и разновидноста на екосистемите во Република Македонија е резултат од хетерогеноста на природните услови, пред сè од карактеристиките на рељефот, геолошката подлога, климата, почвата и т.н. Територијата на Република Македонија и покрај малата површина, се одликува со богатство на рељефни форми, со многу хетерогена геолошка подлога, со сложен педолошки состав и комбинирано климатско влијание.

Севкупното влијание на овие фактори во текот на долгата геолошка историја довело до создавање на богата мрежа на најразлични реликтни и

рецентни екосистеми - водни, блатни, ливадски, халофитски, степолики, брдски пасишта, шуми, планински (субалпски и алпски), како и антропогено условените - плевелни и рудерални, заедно со културните екосистеми.

По своето значење, определено пред сè, според територијалната застапеност, богатството на видовиот и генетскиот диверзитет, еколошката функционалност, економската вредност и слично, како клучни екосистеми се издвојуваат шумските, сувите тревести, планинските и водните екосистеми.

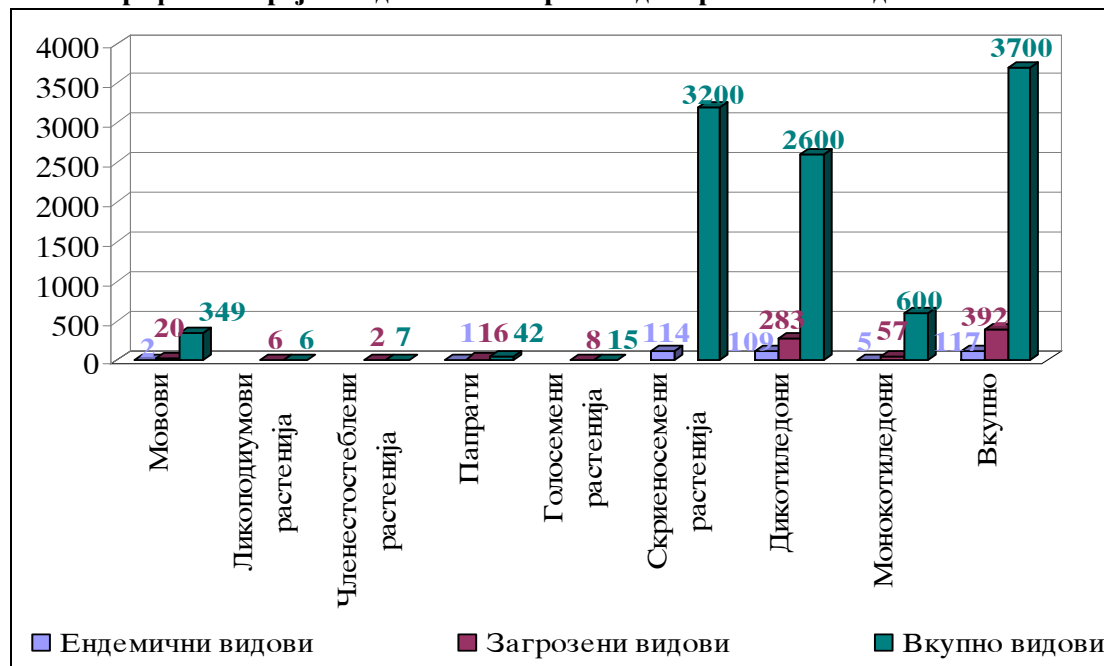
И покрај фактот што диверзитетот на флората и фауната сè уште не е целосно проучен, сепак, според расположливите сознанија, покажува огромно богатство - над 18.000 таксони од флората, фунгијата и фауната, од кои над 900 се македонски ендемити. Високата стапка на ендемизам претставува посебна одлика на македонскиот биодиверзитет.

Бидејќи национални црвени листи на растенија, габи и животни се уште не се изготвени, анализата на засегнатите / загрозуени видови се направени во согласност со меѓународните критериуми содржани во повеќе меѓународни документи (конвенции, договори, Светска црвена листа, Европска црвена листа, ЕУ-директиви) и т.н.

Во Светската црвена листа на IUCN вклучени се 72 таксона виши растенија од Република Македонија од кои 19 се локални ендемити. На анексите на Бернската конвенција се наведуваат 12 видови виши растенија.

Флората на вишите растенија во Република Македонија е мошне богата и разновидна и претставена е со околу 3700 видови. Рецентната флора на вишите растенија е представена со мозаик од најразлични флорни елементи (терциерни реликти, медитерански, илирски, кавкаски, средноевропски, евроазиатски, космополити и т.н.), исто така, кај вишите растенија се среќаваат голем број на ендемити (балкански, јужнобалкански, македонски и др.). Најголем број ендемични растителни видови (114) се регистрирани кај скриеносемените растенија.

График 21. Број на ендемични и загрозуени диви растителни видови

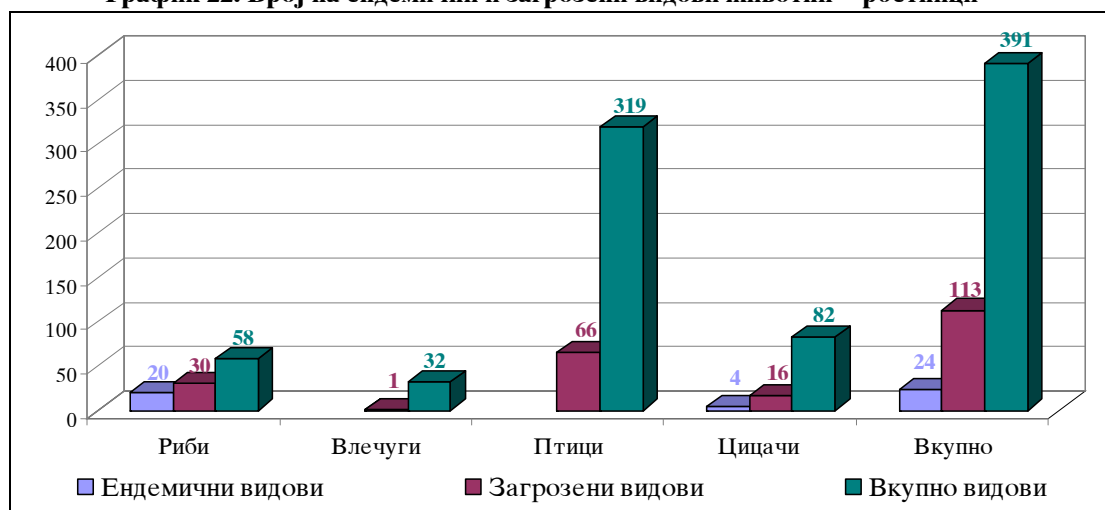
Габите претставуваат многу хетерогена група на организми, така што досегашните истражувања, главно се насочени кон типовите Ascomycota и Basidiomycota, додека останатите се слабо проучени. Од вкупниот број регистрирани самоници габи на територијата на Република Македонија (околу 1250 видови) најголем дел припаѓаат на типовите Muxomicota (10), Oomycota (20), Zygomycota (35), Ascomycota (130) и Basidiomycota (1050). Во прелиминарната

Национална црвена листа на загрозени видови габи вклучени се 67 видови кои припаѓаат на типот Basidiomycota.

Основно обележје на фауната е високиот степен на таксономска разновидност, кој е претставен со 9339 видови и 228 подвидови или вкупно 9567 таксони.

Во Европската црвена листа на животни - рбетници вклучени се 113 видови од кои: 30 видови риби, 66 видови птици, 16 видови цицачи и 1 вид од влечугите. Од вкупно 20 ендемични видови риби од Република Македонија, 17 видови се вклучени во категоријата на глобално загрозени видови.

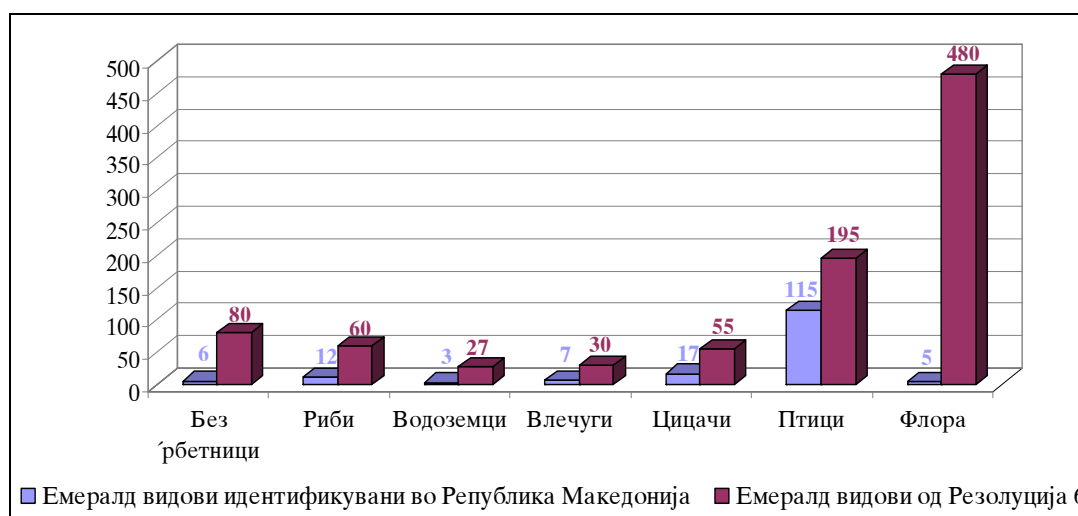
График 22. Број на ендемични и загрозени видови животни - рбетници

Независно од бројните истражувања, за најголемиот број ендемични видови, не постојат доволно информации за рецентниот статус на нивните популации и директните закани кои го загрозуваат нивниот опстанок.

Вкупниот број на идентификувани "Емералд" видови (во согласност со Резолуција број 6 од Бернската конвенција) на територијата на Република Македонија изнесува 165 видови, од кои: 6 видови животни - без рбетници, 12 видови риби, 3 вида водоземци, 7 видови влечуги, 115 видови птици, 17 видови цицачи и 5 вида растенија.

График 23. Број на Емералд видови

Во процесот на остварување економски развој по секоја цена, забележлив е трендот на ерозијата на моралните и традиционалните вредности на општеството, занемарување на принципот за одржлив развој, односно користење на природните ресурси до степенот на нивната одржливост, што резултира со реална закана од трајно исчезнување на загрозените растителни и животински

видови, сорти и раси и традиционалните рурални предели. Во прилог на ваквата констатација е и нискиот степен на образование и недоволната свест кај граѓаните на Република Македонија за зачувување на националните природни богатства и можноста за нивно одржливо користење.

Ваквата состојба е посебно изразена кај биолошките ресурси (диви растенија и животни) од кои се добиваат и економски ефекти. Државата, од една страна нема изградено законска регулатива која би овозможила одржување на популациите. Од друга страна, под налетот на остварување на брз профит дивите форми се собираат неконтролирано, без грижа за нивната нормална репродукција и можното влијание врз животната средина предизвикано од нивното исчезнување.

Заканите кон биолошката разновидност и природата може да се дефинираат како:

- Загуба, модификација и фрагментирање на стаништата (преобразба на природните станишта, особено на водните површини, изградба на акумулации, неадекватно планирање при проширувањето на човековите населби, изградба на патишта за моторни возила и автопати, како и изградба на далноводи);
- Прекумерно искористување на биолошките ресурси (прекумерно испасување на некои мали области, прекумерен лов и риболов, незаконска експлоатација и уништување на шуми, неконтролирано собирање и тргување со диви растенија, габи и животни, безмилосно исцрпување на водите и неадекватно одреден еколошки минимум);
- Загадување (загадување на воздухот, интензивно загадување на водите после 70-те години на минатиот век, недостаток на мониторинг на копнените води, загадување на почвата како последица на индустријата, рударството, земјоделството, сообраќајот и депониите);
- Интродуцирани и инвазивни видови, природни патогени, природни катастрофи;
- Климатски промени (се очекуваат драстични промени);
- Секундарни / дополнителни или непланирани ефекти (ланец на исчезнување) и други фактори (недоволна имплементација на националната легислатива, низок степен на јавната свест, недостиг од капацитети во институциите, несоодветно имплементирање на документите за просторно планирање, ерозија, недостаток од познавање на одредени аспекти од биолошкото разнообразие, несоодветен или недостаток на мониторинг системи).

Мониторинг на одредени компоненти на биолошката разновидност во Македонија сеуште не е воспоставен, иако тоа претставува обврска од Законот за заштита на природата (Службне весник на РМ бр. 67/04). За сега постојат само неколку спорадични случаи на организиран и континуиран мониторинг на одделни видови (рис, мршојадци, видови од Охридското Езеро) од кои некои се во фаза на подготовка. Овие фрагментарни мониторинзи ги спроведуваат некои невладини организации. Во таа смисла, може да се каже дека за мониторинг на влијанијата на климатските промени врз биодиверзитетот воопшто не може да стане збор.

За таа цел и со оглед на значењето на ваквиот тип мониторинг, Владата на Република Македонија ги усвои Националните индикатори за животна средина во кои се вклучени три индикатори за заштита на природата и биолошката

разновидност и тоа: индикатори за заштитени подрачја, разновидност на видови и за загрозени и заштитени видови.

И покрај фактот што биолошката разновидност кај нас не е целосно проучена, нејзините компоненти покажуваат релативно добра сочуваност и овозможуваат Република Македонија да се вброи меѓу ретките земји во Европа со богато разнообразие на растителен и животински свет. Ваквата состојба треба да претставува голем мотив и предизвик за понатамошно залагање за сеопфатна заштита на сите природни богатства како добра од општ интерес.

Интегрирано спречување и контрола на загадувањето - ИСКЗ

Инсталациите, како неподвижни технички единици во кои се врши една или повеќе пропишани активности кои се непосредно поврзани, може да имаат негативно влијание врз квалитетот на животната средина во непосредната околина. Системот на **Интегрирано Спречување и Контрола на Загадувањето (ИСКЗ)** или **Integrated Pollution Prevention and Control (IPPC)** се применува како интегриран пристап за регулирање на влијанието на инсталациите врз животната средина. Имплементацијата на системот на ИСКЗ овозможува елиминирање или минимизирање на емисиите во непосредната околина, до прифатливо ниво. Видот на активностите и капацитетите кои потпаѓаат под режимот на работа според ИСКЗ се дадени во “Уредба за определување на активностите на инсталациите за кои се издава интегрирана еколошка дозвола односно дозвола за усогласување со оперативен план и временски распоред за поднесување на барање за дозвола за усогласување со оперативен план (Сл.в. на РМ бр.89/05)”.²¹

Дозвола, во однос на интегрираното спречување и контрола на загадувањето, е дел од пишаната одлука или целата пишана одлука (или неколку такви одлуки) со која се дава овластување за работа на целата или на дел од инсталацијата, а што е предмет на одредени услови со кои се гарантира дека инсталацијата е усогласена со барањата утврдени со Законот за животна средина или некој друг закон. Дозволата може да опфаќа една или повеќе инсталации или делови од инсталации на истата локација, со кои работи ист оператор.

Регистар на дозволи за усогласување со оперативен план за инсталации кои вршат активности од Прилог 1 од Уредбата, односно Прилог 2 доколку инсталацијата се наоѓа во заштитено подрачје, го воспоставува и води Органот на државната управа надлежен за работите од областа на животната средина. Регистарот на дозволи за усогласување со оперативен план за инсталации кои вршат активности од Прилог 2 од Уредбата го воспоставува и води Градоначалникот на општината, односно Градоначалникот на Градот Скопје. Градоначалникот на општината, односно Градоначалникот на Градот Скопје е должен да достави копија до органот на државната управа надлежен за работите од областа на животната средина од општинскиот Регистар на Б-интегрирани еколошки дозволи за своето подрачје.

Во Република Македонија се лоцирани индустриски капацитети кои со своите процеси предизвикуваат кумулативно загадување на животната средина (загадување на воздухот, почвата, водите и создавање на отпад) и како такви подлежат на добивање на дозволи за усогласување со оперативен план.

---

²¹ Уредбата содржи две листи на активности кои потпаѓаат под режимот на Интегрирани еколошки дозволи - А и Б листа, а со тоа и два вида на дозволи. А листата е пренесена од Прилог 1 од Директивата за ИСКЗ и е проширена со активностите: производство на асфалт и управување со отпад во рудници и за неа е одговорно Министерството за животна средина и просторно планирање. Б Листата опфаќа активности и капацитети помали од А листата и за неа е одговорно Министерството за Локална самоуправа.

Во текот на 2008 година се доставени 29 барања за добивање на А интегрирана еколошка дозвола и 4 барања за добивање на Б интегрирана еколошка дозвола. Во текот на истата година се издадени две дозволи за усогласување со оперативен план:

1. “Фени Индустри” - с.Возарци - Кавадарци и
2. “Силмак” - Јегуновце - Тетово.²²

Оцена на влијанието врз животната средина

Согласно Законот за животна средина, Владата на Република Македонија, на предлог на органот на државна управа надлежен за работите од областа на животната средина, ги определува проектите за кои задолжително се спроведува постапка за оцена на влијанието врз животната средина и ги определува критериумите врз основа на кои се утврдува потребата за спроведување на постапка за оцена на влијанието врз животната средина, за други, генерално определени проекти, кои би можеле да имаат значително влијание врз животната средина, како и ги определува критериумите врз основа на кои се утврдува потреба од спроведување постапка за оцена на влијанието врз животната средина при настанување на промени на постојни објекти.

Во текот на 2008 година во Одделението за оценка на влијанието врз животната средина при МЖСПП е спроведена постапка за 5 Студии за оцена на влијанието врз животната средина од:

1. Изградба на инсталација за обработка и екстракција на индустриски отпад од депонијата на поранешната компанија Југохром-Општина Јегуновце;
2. Проект за управување со отпадни води на локално ниво, Општина Прилеп;
3. Колекторски систем со пречистителна станица за отпадни води за Берово;
4. Изградба на Автопат Е-75, делница Демир Капија - Смоквица, Коридор 10 и
5. Поставување на ветерници (ветров парк) во Крушево.

3.5.2. Природно наследство

Заштитата и унапредувањето на животната средина и природата се темелни вредности на уставниот поредок на Република Македонија. Согласно Уставот на Република Македонија, секој човек има право на здрава животна средина и секој е должен да ја унапредува и штити животната средина и природата. Обврска на државата е да обезбеди услови за остварување на правото на граѓаните на здрава животна средина. Сите природни наследства на Република Македонија, како и растителниот и животинскиот свет уживаат посебна заштита како добра од општ интерес за Републиката.

Заштитата на природата, како и заштитата на животната средина се заснова на Законот за заштита на природата, Законот за животна средина како и со други закони и подзаконски акти кои ја регулираат оваа област.

Со Законот за заштита на природата се уредува заштитата на природата преку заштита на биолошката и пределската разновидност и заштита на природното наследство, во заштитени подрачја и надвор од заштитените подрачја.

---

²² Извор на податоци од Одделението за интегрирано спречување и контрола на загадувањето - ИСКЗ при Министерство за животна средина и просторно планирање.

Заштитата на природата се остварува со:

- утврдување на компонентите на биолошката и пределската разновидност и нивната загрозеност;
- создавање на услови и превземање на мерки за заштита на природата со цел зачувување и рационално управување со одредени компоненти на биолошката и пределската разновидност, како и одржливо и рационално користење на природното богатство;
- планирање и уредување на просторот;
- вградување на условите и мерките за заштита на природното богатство во плановите за стопанисување со природното богатство во одделни стопански дејности;
- следење и подготвување на извештаи за состојбата на природата, известување на јавноста за состојбата на природата, како и овозможување на учество на јавноста во донесувањето на одлуките за заштита на природата;
- донесување и спроведување на стратегии, програми, акциони планови, планови за управување, услови и мерки за заштита на природата;
- поттикнување и поддршка на заштитата на природата преку подигање на јавната свест, а посебно во воспитно-образовниот процес;
- одржливо користење на природното богатство и доделување на статус на природно наследство;
- воспоставување на систем на заштита и управување со природата;
- поврзување и хармонизирање на националниот и меѓународниот систем за заштита на природата и
- поттикнување на научно-истражувачката работа во областа на заштитата на природата.

Во современото планирање на просторот, согласно Просторниот план на Република Македонија, активностите за заштита на природата треба да се насочени кон одржливо уредување на природните потенцијали на просторот, преку анализа на состојбата во која се наоѓаат, проучување на потенцијалните влијанија од актуелните промени во просторот и разгледување на алтернативни решенија и мерки за заштита.

Заштитата на природата е дејност од јавен интерес и во Законот за заштита на природата е даден обемот на заштита, целите на законот, остварувањето на заштитата, начелата за заштита, категориите на заштитени подрачја, режимите на заштита, како и спроведувањето на мерки за заштита, надлежности од областа на заштитата на природата, управување со заштитени подрачја, мониторинг на состојбата на природата, финансирање и казни.

Согласно измената и дополната на Законот за заштита на природата (Сл.в. на РМ бр.84/07, член 66), задржана е истата категоризација на заштитените подрачја од Законот за заштита на природата (Сл.в. на Р.М бр.14/07 и бр.67/06), со мали измени во начинот на дефинирање на истите:

1. Строг природен резерват

Строг природен резерват е подрачје кое поради своите значајни или карактеристични екосистеми, геолошки или физичко-географски карактеристики и/или видови, како и изворно сочувана дивина, стекнува статус на природно наследство, првенствено заради спроведување на научни истражувања или мониторинг на заштитата.

Пространоста на подрачјето на кое се протега строгиот природен резерват обезбедува интегритет и остварување на целите поради кои го стекнало статусот на природно наследство.

Зачувувањето на биолошката разновидност во рамките на строгиот природен резерват се постигнува преку заштита без какво било свесно влијание врз природните процеси во живеалиштето или популациите на видовите.

2. Национален парк

Националниот парк е пространо претежно неизменето подрачје на копно или вода со особени повеќекратни природни вредности, кое опфаќа еден или повеќе сочувани или незначително изменети екосистеми, а првенствено е наменет за зачувување на изворното природно, културно и духовно богатство.

Националниот парк има научно-истажувачка културна, воспитно-образовна и туристичко-рекреативна намена.

3. Споменик на природата

Споменик на природата е дел на природата со една или повеќе природни карактеристики и специфични, загрозени или ретки обележја, својства или форми и има посебна научна, културна, воспитно-образовна, духовна, естетска и/или туристичка вредност и функција.

Споменици на природата се: езера, реки, клисури, водопади, извори, пештери, формации на карпи, геолошки профили, минерали и кристали, фосили, ретки или автохтони дрвја и грмушки кои се одликуваат со голема старост и специфични хабитуелни карактеристики, како и ограничени мали подрачја на ендемски и ретки животински или растителни заедници значајни по својата научна вредност.

Во спомениците на природата и во нивната непосредна близина не се дозволени активности кои ги загрозуваат нивните обележја и вредностите, заради кои се прогласени за споменици на природата.

4. Парк на природата

Парк на природата е подрачје кое поседува еден или повеќе изворни, ретки и карактеристични компоненти на природата (растителни, габни и животински видови и заедници, рељефни форми, хидролошки вредности и друго).

Паркот на природата може да биде ботанички, зоолошки, геолошки, геоморфолошки и хидролошки.

5. Заштитен предел

Заштитен предел е подрачје каде што интеракцијата на луѓето со природата во текот на времето создала предел кој се истакнува од другата околина по своите географски особености, биолошката разновидност и творбите на човекот и има рекреативно, историско и научно значење.

Заштитата на пределот ќе се врши преку преземање на активности за зачувување и одржување на значајните или карактеристичните особини на пределот произлезени од неговата природна конфигурација и/или од типот на човековата активност.

6. Повеќенаменско подрачје

Повеќенаменското подрачје е подрачје кое вообичаено се распространува на релативно голема територија на копно и/или вода, кое е богато со води, шуми или ливади и може да биде искористено за лов, риболов или туризам или за размножување на диви животни.

По исклучок од ставот (1) на член 88, повеќенаменското подрачје како заштитено подрачје, во смисла на овој закон, е подрачје богато со води, шуми и ливади, а кое е од исклучително значење за потребите на одбраната.

Повеќенаменското подрачје може да биде антропогено изменето, како и да опфаќа населби. Повеќенаменското подрачје не мора да опфаќа еколошки значајни подрачја или други вредности од национален интерес.

Согласно член 65 од Законот за заштита на природата, заради заштита на биолошката разновидност во рамки на природните живеалишта, процесите кои се случуваат во природата, како и абиотичките карактеристики и пределската разновидност треба да се воспостави систем на заштитени подрачја, кој претставува дел од меѓународните **еколошки мрежи на заштитени подрачја**.

Пан-Европската Стратегија за биолошка и пределска разновидност (*Pan European Biological and Landscape Diversity Strategy – PEBLDS*) како инструмент за поддршка и успешна имплементација на Конвенцијата за биолошката разновидност (Рио, 1992 година), меѓудругото, има за цел да обезбеди иновативен и проактивен пристап при намалување или целосно спречување на деградацијата на биолошките и пределските вредности на ниво на цела Европа преку воспоставување на **Пан-Европска еколошка мрежа (Pan European Environmental Network - PEEN)**. Иницијативата за воспоставување на Пан-европска еколошка мрежа произлегува од јасно изразената потреба да се создаде кохерентна, конзистентна, сеопфатна и широкоопфатна перспектива за природата на европско ниво. Оваа перспектива треба да се базира на концептот на одржливост, а да се фокусира на взаемното влијание на природните процеси кај екосистемите и вијанијата од активностите на антропогениот фактор. Во Република Македонија, реализацијата на проектот за развој на индикативна карта на PEEN за југоисточна Европа (2003 - 2006), координиран од страна на ECNC – Европскиот центар за заштита на природата, се смета како прв чекор кон развојот на Пан-Европска еколошка мрежа кај нас.

Еколошката мрежа **Натура 2000** е мрежа на заштитени подрачја воведена во 1992 година, согласно Директивата за живеалишта (92/43/ЕЕС) и Директивата за птици (79/409/ЕЕС). Со воспоставувањето на еколошката мрежа треба да се обезбеди долгорочен опстанок на највредните и најзагрозените видови и живеалишта ширум Европа. Мрежата се состои од посебни подрачја за зачувување (*Special Areas of Conservation - SACs*), согласно Директивата за живеалишта (92/43/ЕЕС) и посебни заштитени подрачја (*Special Protection Areas - SPAs*), согласно Директивата за птици (79/409/ЕЕС). Воспоставувањето на еколошката мрежа Натура 2000 и транспонирањето на Директивата за птици и Директивата за живеалишта во националната легислатива се дел од клучните цели што Р.Македонија треба да ги постигне во процесот на приближување кон Европската Унија. Во моментот, транспонирањето на Директивите е проценето како релативно напредно, со 36% транспонираност на одредбите од Директивата за птици и 57% транспонираност на одредбите од Директивата за живеалишта.

Кон крајот на 2002 година, е одобрен предлог за воспоставување и развој на **Емералд мрежа** на Подрачја од посебен интерес за заштита (*Areas of Special Conservation Interest – ASCI*). Во Република Македонија се спроведоа неколку проекти во оваа област и исто така се предложија/назначија неколку Емералд подрачја, како цврста основа за воспоставување и развој на Национална Емералд мрежа.

Во рамките на следење на имплементацијата и реализацијата на планските определби пропишани во Просторниот план на Република Македонија, врз основа на информативениот лист кој имаат обврска да го пополнуваат единиците на локалната самоуправа, како и органите на државната управа, јавните служби,

организациите, претпријатијата, установите, институциите и другите правни лица - извештајни единици, во областа на природното наследство врз основа на добиените податоци за 2008 година од информативниот лист пополнет од Министерството за животна средина и просторно планирање (Сектор за природа при Управата за животна средина), како надлежен орган за вршење на стручни работи за заштита на природата, се добиени следните податоци:

- Собранието на Република Македонија го донесе Законот за прогласување на локалитетот Куклица за споменик на природата (Сл.в. на РМ, бр.103/08) како ново заштитено подрачје со кое се проширува националната мрежа на заштитени подрачја;
- Владата на Република Македонија ја прифати одлуката за прифатливоста на предлогот за повторно прогласување на локалитетот Плоче - Литотелми за заштитено подрачје во категоријата строг природен резерват;
- Владата на Република Македонија ја прифати одлуката за прифатливоста на предлогот за повторно прогласување на локалитетот Локви - Големо Коњари за заштитено подрачје во категоријата строг природен резерват;

Владата на Република Македонија ги усвои Националните индикатори за животна средина во кои се вклучени три индикатори за заштита на природата и биолошката разновидност и тоа: индикатори за заштитени подрачја, разновидност на видови и за загрозени и заштитени видови.

3.5.3. Културно наследство

Континуираното следење на промените во просторот согласно Законот за спроведување на Просторниот план на Република Македонија (Сл. Весник бр. 39/04) се имплементира и во областа на недвижното културно наследство. Во текот на 2008 год. промените се однесуваат на воспоставување мерки за заштита на националното недвижно културно наследство и во континуитет продолжува започнатиот процес на ревалоризација на целокупното недвижно културно наследство на територијата на Републиката.

Управата за заштита на културното наследство има клучна позиција во остварувањето на заштитата на националното културно наследство и во таа смисла релевантна информација претставува Годишниот Извештај за 2008 година на УЗКН.

Во текот на 2008 година, согласно поставениот приоритет на задачи кои се однесуваат на примената на Законот за заштита на културното наследство, реализирани се:

Ревалоризација

1. прогласување на значајно културно наследство

1. Коџа Мехмед бег џамија - с.Табановце, Куманово, донесено Решение (бр.08-689/9 од 11.12.2008) за прогласување на џамијата за значајно културно наследство.

Џамијата се наоѓа во с.Табановце, општина Куманово, на КП 1258, КО Табановце, месност "Аништа", со координати $X=21^{\circ}42'29"$, $Y=42^{\circ}12'56"$.

Корисна површина на заштитеното добро е 598 m^2 , од кои под објектот 78 m^2 и дворно место 520 m^2 . Површината на контактната зона (делови од КП 1257, КП 1374, КП 1375, КП 1373, КП 1259 и КП 1260) е 3682 m^2 .

Според неговото значење предметното добро се категоризира како значајно културно наследство.

За заштитеното добро се предвидува режим на заштита од втор степен, а на неговата контактна зона режим на заштита од трет степен.

2. изработени елаборати за ревалоризација /процедурата е во тек/

Поголем број елаборати за ревалоризација на поединечни заштитени добра се во тек на разгледување и дополнување.

Постапката за донесување на Закон за прогласување на Старото градско јадро Охрид за културно наследство од особено значење, е во тек.

3. престанок на заштита

Табела 44.

1	куќа на ул. "Санде Штерјовски" бр.17, Кичево, донесено Решение за престанок на заштита (бр.08-185/9 од 03.04.2008 год.);
2	куќа на ул. "Лиман Каба" бр.13, Дебар, донесено Решение за престанок на заштита (бр.08-503/8 од 08.05.2008 год.);
3	куќа на ул. "Гоце Делчев" бр.124, Тетово, донесено Решение за престанок на заштита (бр.08-923/6 од 04.08.2008 год.).

4. Незаштитени недвижни културни добра

Иден статус на заштита: *привремена заштита*

1. **Споменичка целина** - археолошки локалитет "Црвено поле" во с.Барбарево, Ново село, донесено Решение за привремена заштита (бр.08-46/1 од 09.01.2008) со кое се определуваат следните мерки за заштита:

- да се утврдат границите на доброто и контактните зони;
- да се извршат истражувачки работи на доброто со цел истото да се стекне со статус на заштитено добро со определена категорија.

2. **Старите дебарски бањи во с.Баниште**, Дебар донесено Решение за привремена заштита (бр.08-49/1 од 09.01.2008), со кое се определуваат следните мерки за заштита:

- да се извршат истражувачки работи на доброто со цел истото да се стекне со статус на заштитено добро со определена категорија.

3. **Археолошкиот локалитет "Бејбунар" во Охрид**, донесено Решение за привремена заштита (бр.08-2140/3 од 14.10.2008).

Археолошкиот локалитет се наоѓа на КП 6688, 6690, 6692, 6695, 6674, 6673/1, 6673/2, 6672/1, 6672/2, 6672/3, 6672/4, 6671, 6670, 6669, 6668, 6667/1, 6667/2, 6667/3, 6667/4, 6666/1, 6666/2, 6660, 6659 и 6658, со координати со координати $X=20^{\circ} 31' 46''$, $Y=41^{\circ} 06' 32''$ и вкупна површина од 132.790,00 м².

За доброто се определуваат следните мерки за заштита:

- спроведување на истражувачки работи на доброто,
- изработка на елаборат за валоризација.

4. **Културниот предел "Кокино"**, општина Старо Нагоричане, донесено Решение за привремена заштита (бр.08-1935/6 од 13.11.2008).

Културниот предел "Кокино" се наоѓа на КП49, 314, 332, 333, 334, 343, 342, 341, 339, 340, 344, 345, 346, 348, 349, 350, 336, 337, 338, 335, 281, 538, 539, 540, 548, 493, 494, 495, 496, 497, 543, 487, 488, 486, 485, 478, 472, 479, 481, 483, 384, 489, 490, 491, 492, 498, 499, 500, 501, 502, 503, 504, 505, 506, 507, 508, 509, 510, 511, 512, 513, 514, 515, 516, 517, 518, 519, 520, 521, 522, 523, 524, 526, 527, 528, 531, 558, 562, 541, 637, 658, 659, 542, 905, 904, 913, 1070, 1071, 1072, 1069, 1068, 1067, 1066, 1065, 1055 и 1057 со координати $X=21^{\circ} 57' 32''$, $Y=42^{\circ} 15' 47''$ и вкупна површина од 875.538,00 м².

За доброто се определуваат следните мерки за заштита:

- спроведување на истражувачки работи на доброто,
- изработка на елаборат за валоризација.

5. Археолошкиот локалитет "Тумба-Маџари", општина Гази Баба, Скопје, донесено Решение за привремена заштита (бр.08-2211/3 од 13.11.2008).

Археолошкиот локалитет се наоѓа во општина Гази Баба помеѓу населбите Маџари II и Методија Андонов-Ченто и ги опфаќа следните Катастарски парцели: КП 546, 570/1, 570/4, 576/1, 576/2, 576/3, 577, 578, 548/1, 548/2, 564, 565/3, 565/2, 565/1, 566/1, 566/2, 567/1, 567/2 и 547, со координати $X=21^{\circ} 30' 75''$, $Y=42^{\circ} 00' 46''$ и вкупна површина од 3.100 м².

За доброто се определуваат следните мерки за заштита:

- спроведување на истражувачки работи на доброто,
- изработка на елаборат за валоризација.

Студии и елаборати изработени за потребите на промените во просторот:

5. Заштитно-конзерваторски основи:

Табела 45.

5.	ДУП за Голем Ринг - Стара железничка станица, Центар, Скопје,
6.	ДУП за УЗ1, УБ 1.1 - опфат 7, Табана, Охрид,
7.	ДУП за УЕ 5, УБ 4, Битола,
8.	ДУП за Голем Ринг, јужен дел - исток, Центар, Скопје,
9.	ДУП за Голем Ринг, јужен дел - запад, Центар, Скопје,
10.	ДУП за дел од УЗ 1, УБ 1.1-опфат Чаршија, Охрид,
11.	ДУП за УЕ 8, УБ3, Битола,
12.	ДУП за УЗ 2, УБ 2.3-опфат 1, Охрид,
13.	ДУП за станбена населба Зајчев Рид, Карпош, Скопје,
14.	ДУП за Дебар Маало 1, Центар, Скопје,
15.	Урбанистички план за село Саса, локалитет Рударско-индустриски комплекс Саса, Македонска Каменица,
16.	ДУП за ЦГП дел 3, УБ 10, Битола,
17.	ДУП за УЗ 6, УБ 6.1-опфат 1, Охрид,
18.	ДУП за ЦГП 3-дел, УБ 17, Битола,
19.	ДУП за ЦГП 4-дел, УБ 10/1, Битола,
20.	ДУП за дел од УЗ 2, УБ 2.2-Полигон, Охрид,
21.	Урбанистички план вон населено место Горно Нерези, локалитет Македонско село, Карпош, Скопје,
22.	ДУП за ЦГП 2 дел, УМ 2, Битола,
23.	ДУП за ЦГП 4 дел, УБ 13, Битола,
24.	ДУП за дел од четврт 1а, Блок 1, Гостивар,
25.	ДУП за дел од УБ 9/2, Струга,
26.	ДУП за ЦГП на град Гевгелија,
27.	ДУП за УБ1, Стар Дојран,
28.	ДУП за УЗ2, дел од УБ 2.1-опфат Кеј, Охрид,
29.	ДУП за УЕ 9/2 квартал 2, Прилеп,
30.	ДУП за ЦГП 3 дел, УБ 5, Битола,
31.	Урбанистички план вон населено место за просторот мотел Вардар до граничен премин Богородица, Гевгелија,
32.	ДУП за нас.Карпош 2, Битола,
33.	ДУП за ЦГП 1 дел, урбана четврт 1, Битола,
34.	ГУП за УАЕ бр.18, УБ 18/2, Прилеп,

35.	ГУП за локалитет Гумење, дел од УБ 7,8 и 9, Крушево,
36.	ГУП за УЕ Х.Т.Карпош, Центар и дел од УЕ 11 Ноември-УБ 43, 65 и дел од 67, Куманово,
37.	ГУП за град Винаца,

3.5.4. Развој на туризмот и организација на туристичките простори

Туризмот денес во светот е една од стопанските дејности со најбрз пораст. Потенцијалите за растеж на оваа стопанска област, која ангажира значаен обем на работна сила, со големи ефекти во стопанството на локално, национално и регионално ниво, бараат соодветен приод во областа на планирањето и превземањето мерки во политиката и стратегијата на развој на туризмот во Р. Македонија.

Туризмот со своето мултиплицирано влијание во процесот на стопанисување, посредно и непосредно, ги вклучува и другите гранки и дејности во вкупната понуда на туристичкиот пазар. Ова пред сè се однесува на угостителството, трговијата, сообраќајот, занаетчиството, здравството и на разни други видови услуги. Исто така, преку туризмот се нудат и се продаваат и нематеријални вредности како што се: разни информации, природни убавини, културно-историско минато, обичаи, фолклор, забава, спортско-рекреативни активности и слично.

Покрај природно-атрактивните, општествено-културните, комуникациско-сообраќајните, просторните и другите фактори на туристичката понуда, Р. Македонија во најголем дел во просторите со меѓународно и национално туристичко значење, располага и со значителни материјално-рецептивни фактори, каде сместувачките капацитети и угостителските објекти за исхрана и послужување на пијалоци (хотели, мотели, барови, ресторани, кафеани и др.) го чинат јадрото на материјалната основа, а истовремено најнепосредо се вклучени во сите програми на туристичката понуда. Без нивното постоење, останатите развојни фактори остануваат целосно или недоволно користени. Ова посебно се однесува на квалитетот и атрактивноста на просторот, односно природни фактори за развој на туризмот.

Врз обемот и квалитетот на материјално-рецептивните фактори, кои посредно и непосредо учествуваат во формирањето на вкупната туристичка понуда, непосредно влијаат стопанските и нестопанските дејности како што се: трговијата, сообраќајот, занаетчиството, сервисни и здравствени услуги, културните, спортско-рекреативните и друг вид манифестации кои придонесуваат за збогатување на содржината на престојот, пред сè на странските посетители-туристи.

Основната вредност на македонскиот простор од аспект на развојот на туризмот се постојните потенцијали и извонредни услови што ги поседува Републиката во однос на геостратешката поставеност, разновидноста на природни и создадени вредности на кои се надоврзува човековиот ресурс како основа за нови вложувања во оваа профитабилна дејност која што и во 2008 година не забележа задоволителни резултати во однос на можностите и потенцијалите со кои располага македонскиот простор. Потребни се дополнителни активности и инвестиции за динамизирање на оваа исклучително значајна област за зголемување на атрактивноста на просторот и амбиентот за претприемачите и создавање перспектива за развој на туризмот во локалната и национална економија.

Просторот на Р. Македонија согласно туристичката валоризација се карактеризира со исклучително богатство на природни и антропогени

атрактивни туристички вредности. Со концептот за развој и организација на туристичките простори утврден со Просторниот план на Р. Македонија, дефинирани се десет туристички региони со 54 туристички зони. Во рамките на туристичките простори утврдени се околу 200 туристички локалитети со локално, регионално, национално, меѓународно и транзитно значење.

Врз основа на комплексно согледаните природни и создадени услови и ресурси по обем, квалитет, распространетост или уникатност, функционалност, атрактивност и степен на активност на територијата на Република Македонија, како посебни целини може да се издвојат следните видови туристички потенцијали: водените површини, планините, бањите, целините и добрата со природно и културно наследство, транзитните туристички правци, градските населби, ловните подрачја и селата.

Според овие потенцијали и дефинираните туристички локалитети во нив, погодни услови за развој постојат за следните видови туризам: капашишен (лакијален), планински зимско-спортски, планински климатско лекувалишен, бањски, ловен, транзитен, рурален туризам, рекреативен и др.

Но и покрај обемните природни и создадени потенцијали на туристичката понуда за странски и домашен туризам, диференцирани во однос на туристичките вредности и содржина, а во согласност со трендовите на меѓународната и домашната туристичка побарувачка, може да се констатира дека развојот на туризмот во Република Македонија сè уште не ја остварува предвидената динамика и дека достигнатото ниво во сите видови туризам заостанува зад реалните рецептивни можности и потенцијалната туристичка побарувачка.

Расположивите податоци од Државниот завод за статистика базирани на објавените проценки²³ за остварениот бруто домашен производ во Република Македонија за 2008 година укажуваат на сè уште малите ефекти што се постигнуваат во развојот на туристичката дејност која што во создавањето на бруто домашниот производ на македонската економија остварува зголемување за 0,4 структурни поени во однос на 2007 година.

Според објавените податоци²⁴ на Државниот завод за статистика, бројот на туристите во Р. Македонија во 2008 година изнесувал 605320, односно за 12,9 % повеќе во однос на 2007 година. Бројот на домашните туристи е зголемен за 14,4 % и достигна бројка од 350363 туристи, а бројот на странските посетители е зголемен за 10,8 % и се оценува дека ќе изнесува 254957 странски туристи.

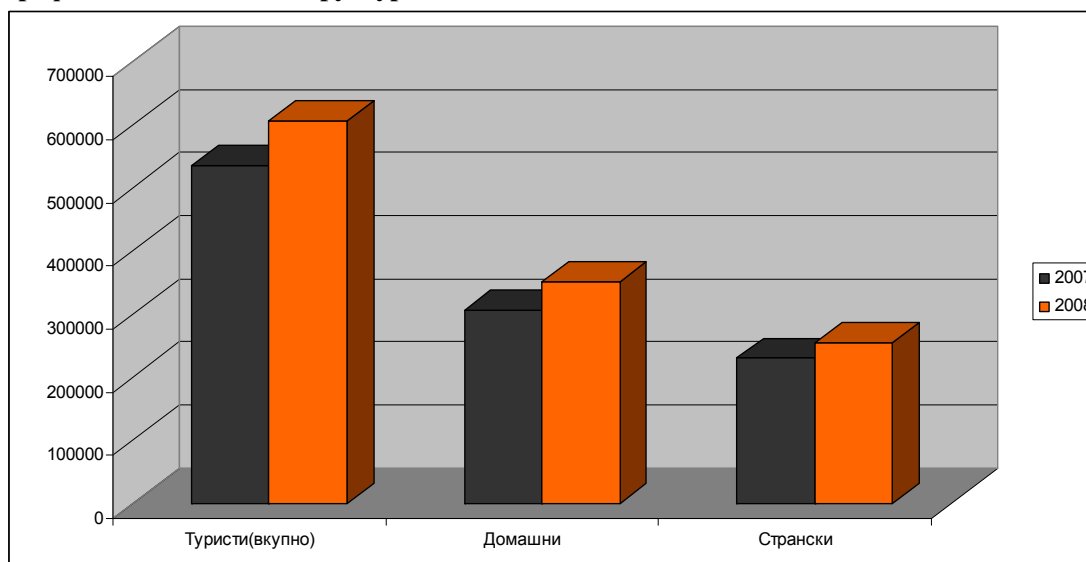
---

²³ Национални сметки, БДП, Соопштение бр.3.1.9.0.1, ДЗС

²⁴ Туризам, Соопштение бр.8.1.9.06, ДЗС

График 24. Динамика и структура на посетеност

Табела 46. Број на туристи во Република Македонија

Туристи	Година	
	2007	2008
Вкупно	536 212	605 320
Домашни	306 132	350 363
Странски	230 080	254 957

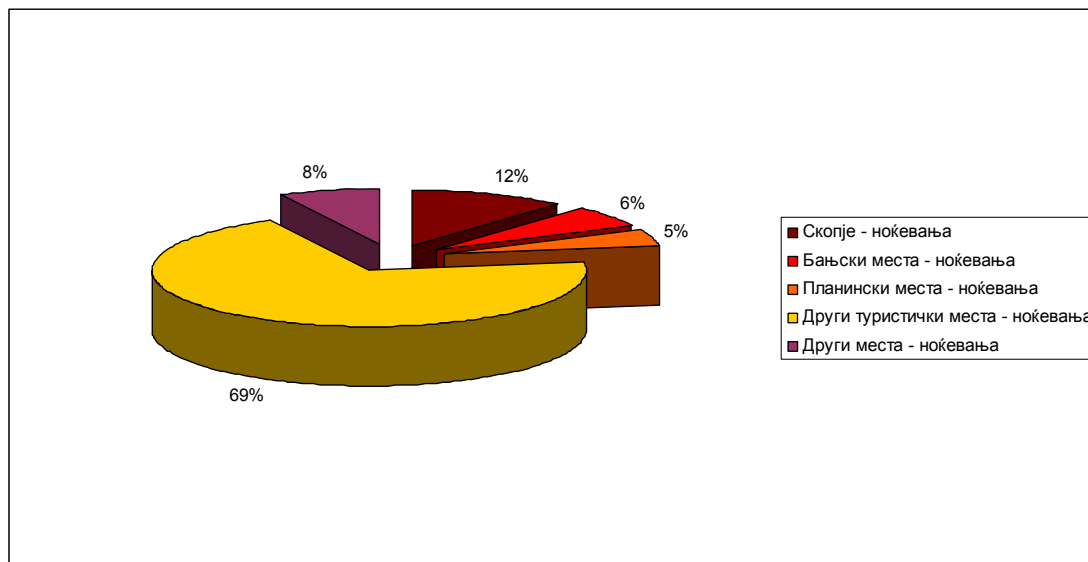
Врз основа на ова бројот на ноќевањата за 2008 год. изнесува околу 2.235 520 или за 10,7% повеќе во однос на претходната година.

Бројот на ноќевањата од просторен аспект по видови туристички места²⁵ бележи зголемување во споредба со претходната година во Скопје за 12,1 %, во бањските места за 10,3%, во планинските места е остварен најголем пораст од 30%, во другите туристички места во кои спаѓаат местата што поседуваат атрактивни фактори (климатски, културно-историски, сообраќајни и сл.), како и места покрај реките и природните и вештачките езера (Охридско, Преспанско, Дојранско, Мавровско и сл.) овој процент на зголемување изнесува 9,5 % и на крај во другите места, кои не можат да се распоредат во претходните групи, зголемувањето изнесува 19,5%.

Во однос на структурата на ноќевања според туристичките места може да се заклучи дека најголем обем на ноќевања се реализирани во категоријата други туристички места во која се опфатени местата покрај природните и вештачките езера, потоа следи Градот Скопје, другите места, планинските места и на крај бањските места.

²⁵ Туризам во Република Македонија 2004-2008 година, Статистички преглед 8.4.9.01/616, ДЗС, Скопје, 2009 г.

График 25. Структура на ноќевања по видови туристички места во 2008 година²⁶

Според претходните резултати од спроведениот Попис²⁷ на капацитетите во угостителството во Република Македонија, бројот на угостителски објекти-дуќани изнесува 4731, додека бројот на објекти за сместување на гости изнесува 475. Најголема концентрација на угостителски објекти има на територијата на Скопје, каде што се евидентирани 989 објекти или 19,0% од вкупниот број на објекти на територијата на Република Македонија. Просторната размесетност на угостителските капацитети во останатите општини е следна: Центар 7,5%, Аеродром 2,6%, Карпош 2,4%, Тетово 8,3%, Битола 5,2%, Охрид 5,0%, Гостивар 4,9%, Струга 4,4%, Куманово 4,1%, Струмица 3,3% итн.

Остварените позитивни резултати во однос на претходната година базираат на превземените мерки на активната политика за поттикнување на развојот на туризмот во 2008 година во која активностите беа насочени кон промоција на туристичката понуда со целосно ангажирање на деловните субјекти од туристичкото стопанство преку промотивни материјали, презентација на меѓународните туристички берзи, субвенции на бизнис форуми, учество на меѓународни манифестации, соработка со странски туроператори, новинари и разни федерации, како и имплементација на "Стратегијата за развој на туризмот во Република Македонија" со цел презентација на туристичките потенцијали и вредности на нашата земја и продажба на нашиот туристички производ на странскиот пазар со привлекување на поголем број туристи од разни дестинации во светот.

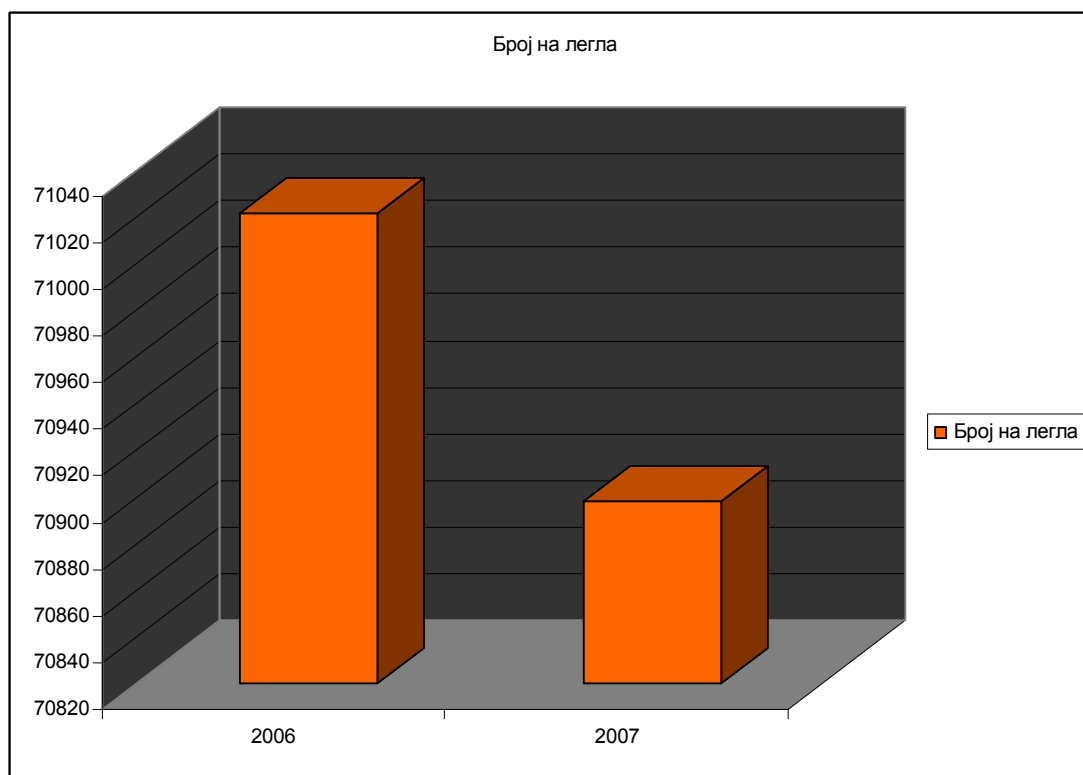
Реализирањето на предвидените активности и мерки со политиката за развој на туризмот во 2008 година резултираше со номинално зголемување на прометот за околу 14 % споредено со претходната година.

Во однос на планските определби дефинирани со концептот за Развој на туризмот и организација на туристичките простори утврден со Просторниот план на Република Македонија може да се заклучи дека обемот и нивото на туристичката понуда заостанува зад реалните рецептивни можности и потенцијали во просторот. Наместо брзиот пораст предвиден со Просторниот план во кој беа планирани до крајот на 2020 година околу 110000 легла, во 2007 година во сите видови сместувачки капацитети евидентирани се вкупно 70898 легла, што

²⁷ Угостителство, Соопштение бр. 8.1.9.07, ДЗС, фебр. 2009

претставува 64,5% од вкупно планираните до крајот на планскиот период. Во однос на 2006 година бројот на легла е намален за 1,2% или 123 легла помалку²⁸.

График 26. Број на легла

Според видовите сместувачки капацитети, бројот на леглата се најзастапени во приватните соби, потоа следат хотелите и слични објекти, потоа туристички логори (кампови) во кои се вклучени приколки и шатори и на крај леглата во планинарските домови и куќи.

Според објавените статистички податоци²⁹ за бројот на ноќевања по категорија на хотелски капацитети, може да се заклучи дека доминира бројот на легла во хотели со 4 ѕвезди категорија, односно 36,4% од вкупниот број на ноќевања отпаѓа на оваа категорија.

Во однос на планските проекции се забележува отстапување и на бројот на реализираните ноќевања. Имено со Просторниот план е предвидено до крајот на 2020 година ноќевањата да достигнат бројка од околу 7,5 милиони од кои 70% се предвидени за домашните туристи, а остатокот од 30% ноќевања за странските туристи. Според објавените податоци на Државниот завод за статистика, до крајот на 2008 година реализирани се околу 2.235.520 туристички ноќевања што претставува само 29.8% од планските предвидувања до 2020 година.

За остварување на планските предвидувања значајни се емитивните сфери дефинирани како просторни целини од кои што доаѓа туристичката клиентела во македонскиот туристички простор. Утврдувањето на емитивните сфери е мошне важно за туристичкиот развој заради идентификување на можните нови туристички пазари. Во оваа смисла се издвојуваат по значење промотивните активности кои подразбираат содржини соодветни на емитивната сфера каде што се пласираат. Во текот на 2008 година од ресорното министерство беа превземени

²⁸ Расположливите податоци за бројот на леглата се однесуваат за 2007 година, објавени во СГ за 2008, ДЗС.

²⁹ Туризам во Република Македонија 2004-2008 година, Статистички преглед 8.4.9.01/616, ДЗС, Скопје, 2009 г.

промотивни активности, но нивниот обем и квалитет (заради ограничениот обем на средства) не соодветствува на оптималниот со кој би се постигнале саканите и очекувани ефекти во оваа перспективна дејност за македонската економија. Тука пред сè се потенцира емитивната сфера со интернационално значење.

Емитивни сфери кои имаат значително учество во вкупниот број доаѓања на странски туристи во 2008 година се: Бугарија, Грција, Србија, Албанија, Словенија, Хрватска, Турција, Холандија и други.

Значајна активност која беше спроведена во текот на 2008 година е имплементацијата на "Стратегија за развој на туризмот во Република Македонија" во чија активност е формирана Агенција за промоција и подршка на туризмот на Република Македонија. Агенцијата е со седиште во Струга и е во фаза на организирање во делот на избор на управен одбор и други органи.

Според информативните листови на годишните извештаи добиени од локалната самоуправа за 2008 година во областа на туризмот и организација на туристичките простори евидентирани се промени во просторот во неколку општини. Објектите кои се во градба или се веќе изградени од областа на туризмот и угостителството се лоцирани во следните општини:

- општина Струмица
  - Куклиш, 1 објект, п=746м²
- општина Теарце
  - с.Нераште, угостителски објект со летен базен, п=4567м²

Во текот на 2008 год. отпочната е постапка за изработка на урбанистички планови со кои се предвидува изградба и на објекти од областа на туризмот и угостителството во следните општини:

- општина Битола
  - УПВНМ за хотелски комплекс, Медитилија, п=1.70ха;
- општина Кочани
  - УПВНМ за стопански комплекс со мала хидроелектрана на брана Градче со спортко рекреативни и угостителски содржини, п=5.97ха;
- општина Липково
  - УПВНМ за бензиска пумпа и стопанско угостителски објект, п=4 ха.

Добиените податоци укажуваат на активирањето на локалните самоуправи во превземањето иницијативи за поттикнување на развојот на туризмот во своите подрачја. Но останува потребата за воспоставување проактивна политика на Државата во сите сегменти кои имаат влијание врз пораст и унапредување на туристичката понуда и зголемувањето на вкупните ефекти од оваа стопанска дејност врз вкупната економија на Р. Македонија. Туристичката валоризација е втемелена на сознанието за природниот амбиент, создадените вредности и нивните атрактивни атрибути кои ќе овозможат најдобри ефекти на туристичкиот производ. Компаративни предности на амбиенталните, културните, природните, сообраќајните и други карактеристики на одредени подрачја се предуслов за динамизирање на оваа перспективна стопанска дејност во македонската економија.

3.6. Заштита од воени разорнувања, природни и техничко-технолошки катастрофи

3.6.1. Заштита од воени разорнувања

Тргувајќи од проценките за степенот на загрозеноста на оделни сегменти на територијата на Републиката од евентуалните воени дејства, евидентно е сознанието дека на најголемите разорнувања ќе бидат изложени Градот Скопје и другите градови и населени места, а тоа значи дека најголемите загуби и жртви ќе има во цивилното население, што впрочем и се случило во сите досегашни современи војни од глобален и локален карактер.

Од тука политиката на заштита на населението од воени разорнувања, изразена преку просторното и урбанистичкото планирање треба да се насочи во два основни сегмента:

- планирање и уредување на простори погодни за евакуација на населението и материјалните добра и
- планирање и изградба на засолништа.

Проценката на степенот на загрозеноста на одделните локални урбани структури, заснована врз општата оценка и зоните на загрозеноста на Републиката и според констатираните потреби, како и определување на натамошна политика (и конкретни локации) за изградба на нови засолништа ја изготвува и ја спроведува Дирекцијата за заштита и спасување.

Основ за изградба на засолништа

Со одредбите на Законот за просторно и урбанистичко планирање е пропишана обврската, просторните и урбанистичките планови да содржат плански мерки за заштита од воени разорнувања, што подразбира анализа на состојбата со засолништата во урбаниот опфат и нивната валоризација.

Обврската на планирање и изградба на засолништа заради заштита на населението од воени разорнувања во станбените, стопанските, деловните, јавните и другите видови на градежни објекти е уредено со повеќе закони и подзаконски акти: Законот за одбрана (Сл.весник на РМ, бр.42/2001), Законот за заштита и спасување (Сл.весник на РМ, бр. 36/2004 и 49/04), Законот за просторно и урбанистичко планирање (Сл.весник на РМ, бр.51/2005), Уредба за начинот на изградбата, одржувањето и користењето на засолништата и другите заштитни објекти и определувањето на потребниот број засолнишни места (Сл.весник на РМ, бр.80/2005), Уредба за спроведување на спасувањето на населението од урнатини (Сл.весник на РМ, бр.98/2005), Уредба за начинот на применувањето на мерките за заштита и спасување, при планирањето и уредувањето на просторот и населбите, во проектите и при изградба на објектите, како и учество во техничкиот преглед (Сл.весник на РМ, бр.105/2005), Одлука за утврдување на загрозени зони (Сл.весник на РМ, бр.105/2005), Методологијата за содржината и начинот на проценување на опасностите и планирање на заштитата и спасувањето (Сл. Весник на РМ бр. 76/06), Правилник за стандарди и нормативи за уредување на просторот (Сл. весник на РМ, бр.2/2002), Правилникот за поблиска содржина и начинот на графичка обработка на плановите и за начинот и постапката за донесување на просторните и урбанистичките планови (Сл. весник на РМ, бр. 2/2002).

Засолнувањето опфаќа планирање, изградба, одржување и користење на засолништата и други заштитни објекти и засолнување на населението, материјалните и културните добра на Републиката. Потребите за засолништа и

други заштитни објекти, се планираат според прописите за просторно и урбанистичко планирање, а се предвидуваат во просторните и урбанистичките планови. Засолништата и другите заштитни објекти за заштита на населението се градат според местото на живеење, местото на работа, а на јавни места како јавни засолништа. Според отпорноста засолништата се градат како засолништа за основна, дополнителна и зајакната заштита. Обврска за изградба на засолништа за основна заштита имаат инвеститорите на објектите наменети за телекомуникации, телевизиски, радио и печатени медиуми, значајни индустриски и енергетски објекти, значајни сообраќајни објекти и објекти наменети за јавни здравствени служби, образованието и културата. Уредба за спроведување на засолнувањето (Сл.весник на РМ,бр.93/2005).

Обврска за изградба на засолништа за дополнителна заштита имаат инвеститорите на станбени и станбено деловни објекти. Ова е уредено со Уредба за начинот на применувањето на мерките за заштита и спасување, при планирањето и уредувањето на просторот и населбите, во проектите и при изградба на објектите, како и учество во техничкиот преглед (Сл.весник на РМ,бр.105/2005).

Обврска за изградба на јавни засолништа има Републиката и единицата на локалната самоуправа. Обврската за изградба на засолништа се однесува на загрозените зони. Загрозените зони ги утврдува Владата и истите се составен дел на просторните и урбанистичките планови, а се утврдени со Одлуката за утврдување на загрозени зони (Сл.весник на РМ,бр.105/2005).

Засолништата се градат како двоенаменски објекти, со тоа што не смее да се загрози нивната примарна заштитна функција. Засолништата за основна заштита мораат да обезбедат заштита од натпритисок, урнатини, радиоактивни врнежи, хемиска контаминација и пожари, а се проектираат и опремуваат за подолг престој. Засолништата за дополнителна заштита мораат да обезбедат заштита од урнатини, а се проектираат и опремуваат за престој до 48 часа. Задолжителното зајакнување на првата армирана бетонска плоча е во функција на обезбедување од урнатини.

Споед податоците од информативните листови добиени од единиците на локалната самоуправа, во текот на 2008 година не е изградено ниедно јавно засолниште.

Врз основа на напред наведеното може да се заклучи дека одредбите за изградба на јавни засолништа не се почитуваат воопшто од единиците на локалната самоуправа, иако на тоа се и законски обврзани според Законот за заштита и спасување, чија примена започна од 01 јануари 2005 година.

Специфичноста на областа за заштита и спасување ја наметнува потребата во наредниот период сериозно да се пристапи кон примената на законската регулатива за изградба на засолништа, со оглед на фактот дека со донесените уредби подетално е разработена оваа материја и во однос на надлежностите на Советите на општините и градоначалниците и во однос на инвеститорите при проектирањето и изградбата на објектите.

3.6.2. Заштита од природни катастрофи

За успешно функционирање на **заштитата од природни и елементарни катастрофи** во процесот на урбанистичко планирање потребно е да се превземат соодветни мерки за **заштита од пожари**, односно евентуалните човечки и материјални загуби да бидат што помали во случаи на пожарите.

Во процесот на планирање потребно е да се води сметка за конфигурација на теренот, степен на загрозеност од пожари и услови кои им погодуваат на

пожарите: климатско-хидролошките услови, ружата на ветрови и слично кои имаат влијание врз загрозеност и заштита од пожари.

Заради поуспешна заштита од ваквите појави во урбанистички планови се превземаат низа мерки за отстранување на причините за предизвикување на пожари, спречување на нивното ширење, гаснење и укажување помош при отстранување на последиците предизвикани со пожари, кои се однесуваат на:

- изворите за снабдување со вода, капацитетите на водоводна мрежа и водоводните објекти кои обезбедуваат доволно количество вода за гаснење на пожари;
- оддалеченоста меѓу објектите со различна намена и отпорност на пожари на конструкциите внатре во индустриската зона;
- широчината, носивоста и проточноста на патиштата со кои ќе се овозможи пристап на противпожарни возила до секој објект и нивно маневрирање за време на гаснење на пожарите.

Заштитата од пожари опфаќа мерки и дејности од нормативен, оперативен, организационен, технички, образовно-воспитен и пропаганден карактер, кои се уредени со Законот за заштита и спасување (Сл.в. на РМ бр.36/04) кој е во согласност со директивите на Европска Унија, како и Уредбата за спроведување на заштитата и спасувањето од пожари.

Во текот на 2008 година беа забележани голем број на пожари но, не како во изминатите години. Добиени се информации од вкупно 31 општина од единиците за локална самоуправа и од Дирекцијата за заштита и спасување.

Табела 47. Опожарени објекти и површини и свлечишта

	Општини	Пожари	Свлечишта
1	Скопје	- Шумски пожари на површина од 8600 ха мешана шума	
2	Гази Баба		- Санирање на одронети карпести блокови
3	Кисела Вода		- Едно свлечиште со широчина од 45 м
4	Битола	- Шумски пожари на површина од 120 ха нискостеблеста шума влезен од Р.Грција	
5	Валандово	- 9 шумски пожари	
6	Велес	- 33 шумски пожари на површина од 224 ха и 565 ха трева	
7	Виница	- 10 шумски пожари	
8	Гевгелија	- 13 шумски пожари на површина од 300 ха нискостеблеста шума	
9	Гостивар	- 20 шумски пожари на површина од 200 ха мешана шума	
10	Дебар		- Санирање на одронети карпести блокови

11	Дојран	- 1 шумски пожар на површина од 30 ха	
12	Долнени	- 2 шумски пожари на површина од 72 ха	
13	Желино	- 1 шумски пожар на површина од 7 ха	
14	Кавадарци	- 13 шумски пожари на површина од 200 ха нискостеблеста шума	
15	Кичево	- 29 шумски пожари на површина од 120 ха нискостеблеста шума	
16	Кочани	- 42 шумски пожари на површина од 37.3 ха - 59 пожари на објекти	
17	Кратово	- 1 шумски пожар на површина од 70 ха. нискостеблеста дабова шума	
18	Крива паланка	- 33 шумски пожари на површина од 71.6 ха - 16 пожари на објекти	
19	Кривогаштани	- 1 шумски пожар на површина од 50 ха	
20	Крушево	- 3 шумски пожари	
21	Куманово	- 13 шумски пожари на 360 ха мешана шума	
22	Македонски Брод	- 31 шумски пожари на површина од 2348,58 ха	
23	Охрид	- 7 шумски пожари	
24	Пехцево	- 8 шумски пожари	
25	Прилеп	- 9 шумски пожари на површина од 100 ха нискостеблеста деградирана шума	
26	Радовиш	- 9 шумски пожари на површина од 105 ха нискостеблеста шума	
27	Ресен	- 5 шумски пожари	
28	Свети Николе	- 1 шумски пожар на површина од 130 ха нискостеблеста шума	
29	Струга	- 11 шумски пожари	

30	Струмица	- 215 шумски пожари на површина од 890ха - 1 полски пожари на површина од 91ха	
31	Чашка	- 10 шумски пожари на површина од 301 ха - 13 други пожари на површина од 100.5 ха	

3.6.3. Заштита од техничко-технолошки катастрофи

Едно од можните и неопходно потребни превентивни мерки за заштита од **техничко-технолошки катастрофи** е планирањето, кое преку осознавање и анализа на состојбите и опасностите од можните инциденти, во одржувањето на инсталациите и опремата, треба да создаде прифатлив однос кон животната средина. Притоа основните методолошки постапки за планирање и уредување на просторот се:

- оценка на состојбите на природните компоненти на животната средина и степенот на загрозеност од појава на технички катастрофи;
- оценка на оптовареноста на просторот со технолошки системи со одредено ниво на ризик;
- анализа на меѓусебната зависност на природните услови и постојните технолошки системи;
- дефинирање на нивото на постојниот ризик при редовна секојдневна работа на технолошките системи и при појавата на инцидентни случаи;
- процена на загрозеноста на луѓето и материјалните добра;
- утврдување на критериумите за избор на оптимална варијанта на заштита врз основа на проценетиот степен на загрозеност.

Со примена на оваа методолошка постапка може да се очекува остварување на следните основни цели за заштита од техничко-технолошки катастрофи:

- максимално усогласување и користење на просторот од аспект на заштита во рамките на просторните можности;
- вградување на мерките на кои се засновува организацијата на заштита и спасување на човечките животи и материјалните добра од техничко-технолошки катастрофи во определувањето на намената на просторот;
- интегрирање на елементите на загрозеноста во рамките на комплексот на прашањата врзани со заштитата на животната средина.

Заради постигнување на целосна заштита на луѓето, материјалните добра и потесната и пошироката животна средина постојат три нивоа на преземање на сигурносни, превентивни мерки:

Прво ниво: ги вклучува сите мерки кои се преземаат во одржувањето на опремата и инсталациите, заради сигурно користење на опасни материјали во технолошките процеси и одбегнување на технолошки катастрофи.

Второ ниво: се однесува на сите мерки кои треба да обезбедат ограничување на емисијата како последица од пожар, експлозија или ослободување на хемикалии.

Трето ниво: вклучува мерки кои се преземаат за заштита на животната средина во смисол на ограничување на ефектите од емисија на опасни материји, или последици од пожар и експлозии.

При изработката на плановите од пониско ниво треба да се има предвид следното:

- потребата од оформување на системот на евиденција и анализа на технолошките акциденти, компактибилен на системот МАРС на Европската унија, како база за евиденција на опасни материјали, присутни во технолошките постројки и можни причини на катастрофи;
- потребата од предвидување на превентивни мерки за спречување на технолошки катастрофи, базирани врз анализата на однесувањето на исти или слични постројки;
- потребата од замена на халогенираните јагленоводороди како разладни средства и пропеланти; редуција на сегашната емисија на голем број на опасни супстанции до 50% и редуција на емисија на бензен, хлорметан, духлоретан, бакар и кадмиум од 60-70%; намалување на емисијата на јагленороден-диоксид и сулфур-диоксид и дефосфатизирање и денитрифицирање на отпадниот материјал;
- изработка на соодветни планови и програми за заштита на населението и едукација и тренинг на персоналот во случај на евентуална техничка катастрофа.

Според податоците од достасаните информативни листови, во 2008 година нема евидентирано техничко-технолошка хаварија.

4. ЕВРОПСКА РАМКА ЗА ПЛАНИРАЊЕ НА ПРОСТОРОТ

Стратешка цел на Република Македонија е финализирање на процесот на интегрирање во Европската Унија. Постојниот статус на земја кандидат за членство во Европската Унија пред нашата Држава поставува повеќе задачи насочени не само кон остварување на очекуваните ефекти изразени преку макро економските перформанси за повисоки стапки и ниво на економски развој, политичка и безбедносна стабилност, понапредно технолошко ниво, повисоко образование и научно ниво, туку и апсолвирање на новините во областа на просторното планирање и вклучување во процесот на трансферирање и примена на насоките и определбите од просторната и регионалната политика практикувана од земјите членки на Унијата.

Новата политичка констелација, техничкиот развој и глобалната поврзаност се битни фактори кои имаат значително влијание врз просторната организација и создавањето на нови контури на Европа.

Рапидниот развој на глобалната економија определува нова мрежа на врски и етаблира нови соодноси помеѓу корпорации, граѓани, градови и региони низ целиот свет. Текуштиот процес на Европската интеграција поставува пред просторното планирање и урбаната политика задачи на супранационално ниво кои треба да се имплементираат во тековниот и иден процес на планирање и организација на просторот и во нашата Држава.

Главни европски политики

За разбирање на европската политика во областа на просторниот развој, која е една парцијална политика, важен е нејзиниот однос кон главните европски политики. Главните европски политики според *Unity, Solidarity, Diversity for Europe, its People and its Territory, 2001, (Единство, солидарност и разновидност за Европа, нејзините жители и територијата)* се:

- Политика на конкуренција,
- Заедничка земјоделска политика,
- Вработување, човешките ресурси, развој и кохезија,
- Политика на заштита на животната средина,
- Регионална политика,
- Политика на истражувања и развојот,
- Сообраќајна политика,
- Енергетска политика,
- Политика на претприемаштво за средни и мали претпријатија,
- Заедничка политика во областа на рибарство.

Од сите наведени политики, најголемо влијание врз просторното планирање на развојот и територијално уредување на Европската Унија и целиот континент, имаат три политики: политика на заштита на животната средина, регионалната политика и сообраќајната политика.

Перспектива на просторниот развој на Европа (ESDP) и европските регионални проекти во областа на планирање на просторниот развој

ESDP е донесена со посебна резолуција 1999 година. Тоа е прв формален документ во областа на планирањето на просторниот развој во Унијата од 1989 г., кога е донесена одлука за подготовки на европската стратешка рамка во доменот

на планирање на просторниот развој, односно кога Европската унија и Европската комисија отпочнале да соработуваат во оваа област. Овој документ претставува новост во таа смисла што во него одржливоста не се смета само како енвајронментално прифатлив економски пораст и развој (an environmentally acceptable economic development), туку и како просторно урамнотежен развој (a balanced spatial development). Освен тоа, во овој документ на еден нов начин се настојува на усогласување на одлуките од различни сектори според заедничка просторна матрица, за што се користи изразот "секторско планирање со просторни последици" (spatially effective sector planning). Во Хановер, во септември 2000 год., на 12. седница, донесени се **Водечките принципи за развој на европскиот континент (Guiding principles for Sustainable Development of the European Continent)**. Тие не се правно обврзувачки, но во нив е нагласено значењето на територијалната димензија во остварување на човечките права и демократијата. Нивната цел се состои во дефинирање на мерки и политики на просторниот развој со чија помош луѓето во сите држави членки ќе остварат прифатлив животен стандард, што се смета како еден од битните предуслови за стабилизација на демократските процеси и структури во регионите и градовите во Европа, односно нивното активно учество во процесот на европската интеграција и демократизација.

Водечките принципи кои се усвоени во Хановер претставуваат еден документ чија цел е остварување на сеевропскиот одржлив развој.

Во последната верзија ESDP претставува планско-развоен документ од индикативен и интегративен вид, значи, еден општ "план/програм" на супранационално ниво. На тој начин, **Унијата е прв голем светски регион кој дефинира заедничка просторна визија за развој на својата територија.**

Сумарно, ESDP претставува **стратешка политичка рамка за подобрување на соработка помеѓу Европската комисија, државите членки и нивните региони и градови**, односно за усогласување на разни политики. Со овој документ е дефинирана една просторна визија за развој на територијата на Унијата, со што ESDP е промовирана како рамка на политиката и референтен документ во доменот на одржливиот просторен развој (со што се инсистира на почитување на сите главни принципи на одржливост - еколошки, економски, социјални и културни). Иако не е задолжителен, тој ги дефинира политичките опции и "водич/насоките" за донесување на одлуки на сите управувачки нивои (од супранационално односно европско, на еден крај, преку национално/државно и регионално, до локално, на друг) што би водело кон одржив и урамнотежен развој.

Европска мрежа на опсерватории на просторно планирање (ESPON) и други информатичко-статистички поддршки

Остварување на ESDP е поддржано со паралелна статистичко-информатичка и истражувачка поддршка под името Европска мрежа на опсерватории на просторното планирање (ESPON. European Spatial Planning Observatory Network-Study Programme on European Spatial Planning), која е покрената од Европската комисија и владите на држави членки на Европската унија 1998 г. и потоа реализирана во текот на следните две години на истражување. Оваа програма продолжува во периодот 2002-2006 г. во рамките на *INTERREG III B*.

Програмата е покрената со цел да се идентифицираат можните институционални, правни, административни и финансиски параметри за мрежа на истражувачки институции кои би биле собрани во рамките на ESPON. Истражувањата базираат на користење на повеќе десетини индикатори, кои треба да дадат опфатен, детален и сигурен увид во разноликоста на компонентите

на единствениот европски простор (региони, градови, просторни оски и др.), од следните седум групи: 1. Географска положба, 2. Економски потенцијал, 3. Социјална интеграција, 4. Просторна интеграција, 5. Оптоварување на земјиштето, 6. Природно наследство и 7. Културно наследство.

ESDP и големи регионални програми

Во остварување на последната од наведените мисии на ESDP, посебна и особена улога имаат оние регионални иницијативи и шеми на просторниот развој кои опфаќаат и поделни земји членки на Европската унија и поделни земји кандидати за прием во Унијата. Уште во текот на подготовките на ESDP, Европската комисија во 1996 г. покренала регионална иницијатива под име *INTERREG II C*, со цел да се подржи транснационалната соработка во просторното планирање на европските земји и региони (значи не само во земјите на Унијата). По повеќегодишна сестрана соработка во рамките на разни регионални и слични програми и проекти, продолжува под назив *INTERREG III B*, кој, исто така, се реализира преку низа поделни проекти, во рамките на пет големи програми кои треба да ги одразат доминантните географски лајтмотиви на европската територија:

- CADSES/VISION PLANET (Strategies for an integrated spatial development of the Central European, Adriatic, Danubian and South-Eastern European Space), опфаќа региони на централна и југоисточна Европа, дунавскиот појас и јадранскиот басен, на четири земји членки на Унијата, седум земји кандидати за членство и седум земји надвор од унијата;
- NORTH-WESTERN EUROPE опфаќа региони на северозападна Европа, од седум земји членки на Унијата и Швајцарија;
- BALTIC SEA REGION опфаќа подрачја на четири земји членки на Унијата, Норвешка и шес други земји (четри кандидати за прием во Унијата и прибалтичките делови на Русија и Белорусија);
- ALPINE SPACE опфаќа региони во четири членки на Унијата и уште три држави (Лихтенштајн, Словенија и Швајцарија);
- NORTH SEA REGION опфаќа подрачја во шест членки на Унијата и Норвешка.

Регионални иницијативи ESTIA и OSPE

ESTIA и OSPE се две најважни регионални иницијативи во областа на просторниот и урбанистичкиот развој и енвајронменталната политика и на Балканот:

- ESTIA (European Space and Territorial Integration Alternatives, Spatial development strategies and policy integration for the South-East Europe), *и.е., Альтернативи на европската просторна и територијална интеграција, спротивоста и политиката на интеграција на просторниот развој за југоисточна Европа. Во овој проект учествуваат Албанија, Бугарија, Грција, Македонија, Романија и СР Југославија;*
- OSPE (Observatory of Spatial Planning and Environment in South-East Europe), *и.е., Обсерваторија за просторно планирање во југоисточната Европа, е проект кој е комителен на првостепен. Тој ги опфаќа истите земји, но во него повеќе се нагласени аспекти на информатичката поддршка на подготвките, донесувањето и спроведувањето на одлуки во областа на*

одржливиот развој и истражувачките институционални и организациони аранжмани (т.е. регионална сервисорија и мрежа на национални јунктови/фокални точки).

Други регионални иницијативи, програми и проекти

Покрај копроектите *ESTIA/OSPE*, за разгледување и дефинирање на идните правци на развојот на Република Македонија од битно значење се и големот број на други иницијативи, програми и проекти на регионалната интеграција во овој дел на светот. Помалку или повеќе, сите претставуваат одредени "реплики" и "деривативи" на разните обиди од европската интеграциска традиција, но и своевидни "експерименти", најпрвин заради прилагодување на пристапи и методи согласно со локалните услови. Иако ниту една од овие иницијативи не е изворно просторно-енвајронментална (како што тоа се *ESTIA* и *OSPE*), тука се наведени бидејќи повеќето содржат поделни елементи од оваа област (на пример, од сообраќај и телекомуникации, енергија, заштита на животната средина, регионална соработка и регионално планирање, просторно планирање, социјална кохезија, одржлив развој, странски инвестиции и др.):

- *Централноевропската иницијатива (CEI, Central European Initiative)*, од 1989 г., денес опфаќа 17 членки (две од Унијата, седум членки на *CEFTA*, четири земји кои настанале од претходната Југославија и три земји од европскиот дел на бившиот СССР);
- *Црноморска економска соработка (BSEC, Black Sea Economic Cooperation)*, со 11 членки (5 балкански земји, 3 црноморски крајбрежни земји, членки на бившиот СССР и три кавкаски земји, исто така членки на бившиот СССР), од 1992г.;
- *Централноевропска зона на слободна трговија (CEFTA, Central European Free Trade Area)*, основана 1992г., која има 7 членки (од 1999г.);
- *Конференција за стабилност, безбедност и соработка на земјите од Југоисточна Европа (Conference on Stability, Security and Cooperation of South Eastern Europe)*, од 1996 г., покасно наречена *Процес на соработка во Југоисточната Европа (Southeast Europe Cooperation Proces)*, претставува единствена автохтона иницијатива на самите балкански земји, т.е. продолжение на поранешната мултилатерална балканска соработка во периодот 1975-91г., со седум членки;
- *Процес од Ројомон* од 1995г., односно *Процес на стабилност и добрососедство во Југоисточната Европа (Proces of Stability and good Neighbourliness in SEE)*, чии основач е Европската Унија и во кој учествуваат повеќе десетици учесници од Унијата, други делови на Европа и SAD, како и најзначајните европски организации - EU, Советот на Европа и OEBS;
- *SECI (Southeast European Cooperative Initiative)*, т.е. *Иницијатива за соработка во Југоисточната Европа*, од 1996 г., покрената од страна на САД, со 12 членки од Балканот и од централна Европа, со 5 земји кои пружаат поддршка, и поголем број меѓународни организации кои учествуваат во работа (Европска Унија, Европска комисија, Светска банка, Европска банка за обнова и развој и Европска инвестициона банка), како и поедини регионални форуми;
- *Пакт за стабилност во Југоисточна Европа (Stability Pact for SEE)* (инаку досега најамбициозна иницијатива во однос на сеопфатноста, политичкото ниво на кое е водена и ангажираноста на човечките,

финансиските и други ресурси), кој е резултат на разни обиди за поттикнување на соработка на Балканот во периодот подолг од една деценија. Од 1999г. е формално дел на OEBS и опфаќа повеќе десетици земји - корисници на помош, а покрај тоа и голем број на меѓународни организации (UN, NATO, OECD, Совет на Европа итн.), меѓународни финансиски организации (WB, IMF, EIB, EBRD и др.) и регионални иницијативи;

- *Јадранско-јонската иницијатива (AI, Adriatic-Ionian Initiative)*, од 2000 година, со 4 земји од претходната Југославија, Албанија и две членки на Европската Унија;
- *Дунавска комисија (Danube Commission)*, инаку најстарата регионална меѓународна организација во тој дел на Европа (со единаесет постојани членки, од 1998 г.) и со Европската Унија во статус на набљудувач;
- *Работна заедница на додунавскиите региони (Working Community of Danubian Regions)*, чии 24 членки се држави региони /области од 11 земји;
- *Работна заедница "Алпе-Јадран" (Alpe-Adria Working Community)*, со 19 членки и набљудувачи, држави и региони (уште од 1978 г.).

5. АНАЛИЗА НА ОСТВАРУВАЊЕ НА ПРОСТОРНИОТ ПЛАН НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ВО ПЕРИОДОТ ОД ЈУНИ 2004 ДО ДЕКЕМВРИ 2008 ГОДИНА

По усвојувањето на "Просторниот план на Република Македонија" во месец јуни 2004 година, согласно Законот за спроведување на Просторниот план (Сл. весник на РМ бр. 39/04), отпочнаа активностите за реализација на законската обрска за изработка на годишни извештаи за спроведување на Просторниот план на Република Македонија. Досега се изработени вкупно пет извештаи: "Годишен извештај за спроведување на Просторниот план во 2004 година" кој се однесуваше на периодот од усвојувањето на Просторниот план во месец јуни до крајот на календарската 2004 година, потоа извештаи за 2005, 2006, 2007 и овој извештај за 2008 година. Со изработката на годишните извештаи оформена е богата информациско-документациска база која овозможува согледување на промените и состојбите во просторот во доменот на релевантните области опфатени со Просторниот план за секоја година поединечно. Извештајниот материјал содржан во петте извештаи претставува солиден информациски фонд кој дава можност за аналитички осврт на остварувањето на Просторниот план во изминатиот четири и пол годишен период од неговото усвојување, со цел согледување на карактеристичните појави, промени, проблеми, трендови на развој во поединечните области во просторниот систем, согледување на нови можности и потенцијали индикативни во овој период кои укажуваат на потребата за измени и дополнување на планските насоки и определби утврдени со Просторниот план во одредени области каде што се присутни таквите појави и потреби за промени.

Ова поглавие дава осврт на синтезните евидентирани промени во просторот и согледувања за остварување на определбите и насоките утврдени во секоја поединечна област од Просторниот план на Република Македонија, во изминатиот четири и пол годишен период.

5.1. Економски основи на просторниот развој

Основната вредност на македонскиот простор од економски аспект се постојните природни и создадени потенцијали во синергија со човековиот ресурс кој се карактеризира со својата сè уште поволна (прифатлива) старосна структура и расположива работна сила која треба продуктивно да се активира. Во однос на развојните фактори утврдени со Просторниот план на Република Македонија, во анализираниот период, покрај недостигот на капитал, се издвојува и сè уште незадоволителната состојба на инфраструктурните системи кои што се предуслов и фактор за подинамичен и перспективен економски развој. Потребни се дополнителни активности и инвестиции за динамизирање на оваа исклучително значајна област со која што се зголемува атрактивноста на просторот и амбиентот за нови инвестиции и се отвара перспектива за економијата и општеството во целина.

Република Македонија, по осамостојувањето во 1991 година, во насока на јакнење на процесот на воспоставување демократско општество со парламентарна демократија и правна држава врз демократски основи, како една од преференциите кои ги зацрта, беше и определбата за создавање отворено стопанство со извозна ориентирана економија и неприкосновеност на приватната

сопственост. Државната дерегулација, либерализираниот режим на надворешната трговија и на цените се основните атрибути во начинот на стопанисување и општествено живеење.

По рецесијата предизвикана од транзицијата која започна во 1991 година, македонската економија забележа пораст во 1996 година³⁰. Меѓутоа во периодот од 1996 до 2003-та година (освен 2001 година кога оствари негативна стапка од -4,5%), стапката на раст беше релативно ниска, делумно како резултат на различните надворешни шокови.

Од 2004-та па до 2008-та година растот беше забрзан со реални годишни стапки од: 4,1% во 2004 и 2005-та година, 4,0% во 2006-та год., 5,9% во 2007 година и 5,0% (проценета стапка) во 2008 година³¹, што е во согласност со определбите за динамизирање на развојот на националната економија. Анализата на остварените стапки на развој укажува на воспоставениот тренд на пораст на економијата и остварување на зацртаните сценарија на пораст на бруто домашниот производ на македонската економија од 5,3% односно песимистичко сценарио на просечен годишен пораст од 5,1%.

Државата во анализираниот период се соочуваше со недостиг на капитал за инвестиции и покрај зголемувањето на националното штедење, заради што стратешка цел беше создавање услови за поголем прилив на инвестиции, посебно создавање поволни услови за привлекување директни странски инвестиции. Принципот на еднаков третман на домашните и странски инвеститори и правната сигурност на инвеститорите претставуваат системски погодности во насока на поттикнување на инвестирањето.

Според сознанијата за тековната состојба, реалниот сектор се соочува со високи цени на кредитите, заради што уште повеќе, во услови на финансиска криза, се наметнува потребата за изнаоѓање можности за примена на стимулативни мерки како на национално така и на локално ниво за поттикнување на инвестициите. Во услови на недостиг на сопствени средства и лимитирани можности за задолжување на земјата во странство, останува потребата за ангажирање странски капитал пред сè со директни инвестиции, заеднички вложувања, концесии, јавно приватно партнерство, донаторство и друго.

Зацртаната развојна политика на Владата за инвестирање во јавната инфраструктура ќе биде дополнителна погодност во насока на развој на економијата, со оглед дека развиената инфраструктура е клучен фактор за развој и разместеност како на производните така и на услужните дејности.

Во услови на економска криза секоја иницијатива за нова инвестиција претставува потенцијална можност за нови вработувања, поттикнување на развојот и повисок стандард на живеење.

Во пакетот на системски мерки за создавање поволна клима за нови бизниси значајна е и улогата на урбанистичките планови и проекти, особено нивното ефектуирање во периодот 2004-2008 година во насока на поттикнување на локалната и национална економија преку развој на претприемништвото и отварање на мали и средни претпријатија кои се главни двигатели на локалниот и национален економски раст и развој.³²

Со Просторниот план утврдена е определбата за пораст на инвестициите особено директните странски инвестиции кои што влијаат на економскиот раст

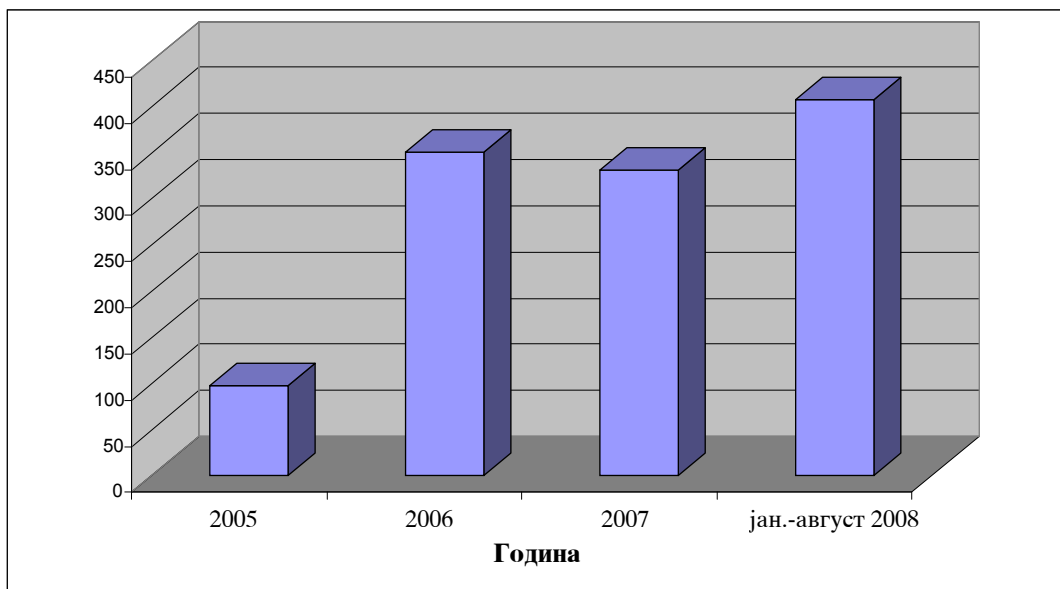
³⁰ Извор на податок: Статистички годишници на ДЗС

³¹ Проценети податоци, Соопштение Бр. 3.1.9.01, ДЗС, март 2009 година.

³² Во Република Македонија, како и во другите пазарни економии учеството на малите и средни претпријатија во вкупниот број претпријатија изнесува над 95%.

преку зголемување на вкупниот обем на инвестиции во земјата. Емпириските податоци покажуваат дека странскиот капитал е попродуктивен обезбедувајќи однапред конкурентска предност. Истотака присуството на странски претпријатија обезбедува поголема ефикасност со воведување нови технологии зголемувајќи ја продуктивноста на постоечкиот домашен капитал. Динамиката на прилив на СДИ во периодот од 2005 до 2008 година, прикажана на графикот, покажува тренд на континуиран пораст, остварувајќи највисоко ниво во 2008 година (само за периодот јануари-август странските директни инвестиции изнесуваа 407,7 милиони евра):

График 27. Директни странски инвестиции - во милиони САД \$

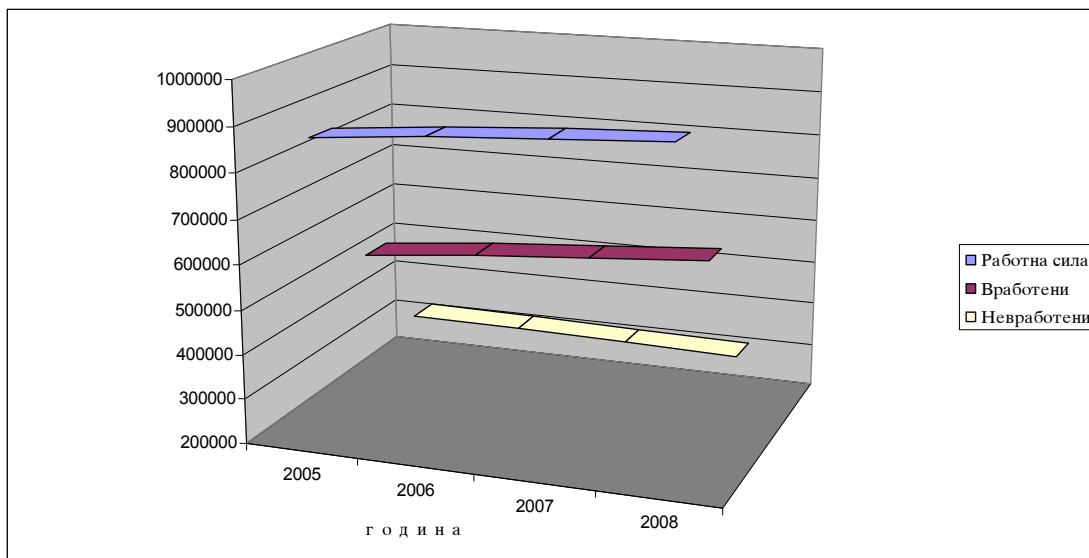
Современиот економски пристап насочен кон остварување на развојните цели се заснова на потребата од квалитетен и функционален човечки капитал при што концентрацијата на човековите ресурси во образованието и науката претставува неминлив предуслов и чинител на сопствениот развој на секоја држава. Состојбата на пазарот на труд во Република Македонија е неповолна. Се карактеризира со ниска стапка на активност, ниска стапка на вработеност и висока стапка на невработеност.

Невработеноста претставува еден од најголемите и долготрајни проблеми присутни во нашата земја. Во 2006 година Владата на Република Македонија ја усвои Националната стратегија за вработување 2006-2010 година, во која како една од стратегиските цели се наведува зголемување на општата стапка на вработеност. Политиката на државата е во насока на следење на политиките на ЕУ и на специфичноста на состојбите на нашиот Пазар на труд.

Според податоците од Анкетата на работната сила³³ во периодот 2005-2008 година, бројот на активното население и бројот на вработени бележи благ пораст, додека бројот на невработени опаѓа што може да се види од графичката презентација.

³³ Статистички годишници, ДЗС

График 28. Активно население во периодот 2005-2008 година

Во однос на реализацијата на поставките за просторна разместеност на стопанските капацитети останува констатацијата за високата концентрација на производни капацитети на подрачјата на градовите (Скопје, Битола, Охрид, Прилеп, Тетово, Гостивар, Куманово, Струмица и др.), додека на другите подрачја состојбата и понатаму е многу неповолна. Во поголемиот број единици на локална самоуправа со рурални карактеристики, стопанството се потпира исклучиво на земјоделството. Во најголем број руралните населби отсаствуваат урбанистички планови кои што се предуслов за создавање просторни услови за лоцирање на производни капацитети и други комплементарни дејности со кои се поттикува економскиот и севкупен развој како на локално така и на национално ниво.

Согласно постојната законска регулатива во областа на просторното и урбанистичко планирање, лоцирањето и разместувањето на стопанските дејности во анализираниот период се остваруваше по методот на концентрирана дисперзија во рамки на постојните или новите урбанистички планови и проекти.

Значаен импулс во развојот и напредокот на националната економија обезбедуваат можните форми на специфичните стопански просторни иновации базирани врз стратешките цели коишто треба да се постигнат со нивната промоција.

За формирање на слободните економски зони кои со новата законска регулатива се трансформираа во технолошки индустриски развојни зони, со Просторниот план на Република Македонија предвидени се локации во скопскиот, пелагонискиот, гевгелискиот, штипскиот и струмичкиот регион. Според постојната состојба, статус на вакви зони имаат: ТИРЗ "Бунарцик" која што е преименувана во ТИРЗ "Скопје" и "Фени". Во насока на остварување на определбите за создавање предуслови за поттикнување на странските вложувања, во текот на 2007 и 2008 година беа превземени активности за изработка и усвојување на урбанистички проекти за нови технолошки индустриски развојни зони: ТИРЗ "Штип", ТИРЗ "Тетово", ТИРЗ "Прилеп" и ТИРЗ "Гевгелија".

Променетата сопственичка структура и структурата на носителите на стопанската активност сè уште не ги дадоа очекуваните ефекти во однос на поттикнување на конкурентноста и воведување на иновации во производните и услужните процеси.

Во однос на актуелните состојби во стопанството и особено потребата за негово динамизирање, како приоритет се поставува понатамошно реструктурирање на стопанството според пазарните критериуми: промена и прилагодување на производните програми, рационално користење на просторот, подобрување на комуналната инфраструктура и заштита и унапредување на околината. При процесот на одлучување и алокацијата на стопанските капацитети приоритетна е определбата за користење на просторот на постојните урбанизирани активни зони, па дури по искористувањето на расположивиот постоен урбанизиран простор, да се планираат нови зони или да се уредуваат веќе планираните утврдени со постојната урбанистичка документација.

При просторната алокација на стопанските дејности, потребно е да се воспостават механизми и мерки за поттикнување и олеснување на лоцирањето на новите стопански капацитети во подрачјата со слабо развиена економија.

Во вакви услови, напорите на македонската владина политика треба и понатаму засилено да се насочуваат кон обезбедување стабилност на економските текови, инфраструктурно опремување на целиот простор на Државата со цел ревитализација на економските активности и засилување на започнатите интегративни процеси.

5.2. Користење и заштита на природните ресурси

5.2.1. Земјоделско земјиште

Земјоделството е третиот најголем сектор по услугите и индустријата кој има значително влијание во остварувањето на бруто домашниот производ на Република Македонија.

Зачувувањето, заштитата и рационалното користење на земјоделското земјиште е основна планска определба и главен предуслов за ефикасно остварување на производните и другите функции на земјоделството. Конфликтните ситуации кои произлегуваат од развојот на другите стопански и општествени активности се решаваат врз основа на критериуми за глобална општествено-економска рационалност и оправданост. Според определбите на Просторниот план на Р. Македонија во областа на заштита и користење на земјоделското земјиште се предвидува спречување на деградацијата на педолошкиот слој и подобрување на неговите производни својства, зголемување на обработливите површини на оние терени каде постојат соодветни услови, како и максимално можно интензивирање на земјоделското производство кое ќе даде соодветен придонес во стратешките цели за одржлив развој на вкупното стопанство и економски просперитет на Република Македонија до 2020 год.

Имајќи ги предвид критериумите за користење на земјоделското земјиште, очекуваните можности за вложување на капитал во примарното производство (долгогодишни насади и развој на сточарскиот комплекс), како и трендот на досегашниот развој, се проценува дека со промената што е предложена да се оствари до 2020 год. ќе се оствари оптимално користење на земјоделското земјиште.

Според статистичките податоци за периодот од 2004 до 2007 година, земјоделското земјиште по категории на користење бележи континуирано намалување од 1265 илјади хектари во 2004 година на 1077 илјади хектари во 2007 година.

Табела 48. Земјоделски површини по категории на користење- во илјада хектари

	2004	2005	2006	2007
Вкупно	1265	1229	1225	1077
Обработлива површина	560	546	537	526
Ораници и бавчи	461	448	439	431
Овоштарници	15	13	13	13
Лозја	26	26	25	23
Ливади пасишта	58	59	60	59
Бари, грски и рибници	704	682	687	550

Во структурата на обработливото земјиште доминираат површините под ораници и бавчи во просек од околу 82%, овоштарниците зафаќаат површина од околу 2 до 3%, лозјата 4 до 5% и остатокот околу 10% од вкупното обработливо земјиште се површини под ливади и пасишта. Во европски рамки Републиката спаѓа во групата со средна обезбеденост на земјоделско и обработливо земјиште, односно просечно по жител доаѓа 0,28 ха обработливо земјиште или 0,21 ха ораници.

Земјоделското производство во периодот 2005-2008 оствари осцилаторни движења. Имено во овој период остварен е тренд на порст со исклучок на 2007 година кога земјоделското производство забележа намалување за 3% во однос на претходната година.

Табела 49 .Индекси на земјоделското производство

	2005	2006	2007	2008
Земјоделство - вкупно	100.3	104.8	97.0	106.9
Полјоделство	101.7	101.8	89.4	108.6
Житни растенија	94.8	93.3	78.3	130.4
Индустриски растенија	130.0	85.7	88.1	96.1
Овоштарство	106.7	113.2	120.4	112.0
Лозарство	107.2	93.2	82.5	118.3
Сточарство	94.4	112.3	111.4	103.6
Говедарство	108.2	116.3	136.8	103.7
Свињарство	100.9	95.5	156.6	102.8
Овчарство	100.2	119.2	68.2	104.0
Живинарство	87.6	106.0	83.3	101.7

За остварување на стратешките цели за динамизирање на развојот на земјоделското производство, во текот на 2007 година, врз основа на политиката утврдена во оваа стопанска област, беа преземени значајни мерки и активности како што е Пописот за земјоделство кој што се спроведе за првпат по 40 години. Попис го даде статистичкиот портрет на македонското земјоделство и на сите активности што се превземаат во оваа стопанска дејност. Со податоците од Пописот се обезбедува сеопфатна слика за состојбите во македонското земјоделство со релевантни информации за бројот на индивидуалните земјоделски стопанства, вкупниот користен земјишен фонд за земјоделство, рибарство и шумарство, добиточниот фонд по видови и по категории, земјоделската механизација и опрема, агротехничките мерки според видот и

површината на земјиште на која се применуваат, работната сила ангажирана во оваа дејност и сл.

Деталните статистички податоци, обработени по методологијата и статистичките стандарди на ЕУ ќе бидат во функција на воспоставување на Земјоделскиот информациски систем и воспоставување на Регистар на фарми и интеграција на различни регистри/бази на податоци во Регистарот, кои се дел од Земјоделскиот информациски систем.

Продолжува определбата за превземање интензивни активности за развој на земјоделството.

Во 2007 година беа донесени неколку закони со кои се обезбедува поддршка на определбите на Просторниот план на Р. Македонија во доменот на земјоделството.

Законот за земјоделско земјиште објавен во "Сл. весник на РМ бр. 135/07" со кој се уредува користењето, располагањето, заштитата и пренамента на земјоделското земјиште има за цел рационално користење на земјоделското земјиште како ограничен природен ресурс, заштита на земјоделското земјиште и обезбедување правна сигурност на сопствениците и корисниците на земјоделското земјиште.

Во 2007 година беше донесена "Националната стратегија за земјоделство и рурален развој 2007-2013 година" со која се дефинира основата, насоките и мерките на политиката за земјоделство и рурален развој, како и институционалниот развој, со што се овозможува обединување на националните приоритети во рамки на сеопфатната агенда за интеграција во ЕУ. Основната стратешка цел здртана во Националната стратегија е зајакнување на способноста на земјоделството да биде конкурентно на интегрираните регионални пазари на Европската Унија и Југоисточна Европа, преку мерки за зголемување на ефикасноста на земјоделското производство, преработка и маркетинг; воспоставување на ефективни јавни и приватни институции; подобрување на приходите од фарма; осигурување на потрошувачите за пристап до безбедна, здрава храна; оптимална употреба на земјиштето, шумите и водата; и создавање на рурални општини способни за опстанок преку одржлив рурален развој.

5.2.2. Шуми и шумско земјиште

Шумското земјиште³⁴ зафаќа приближна површина од 1,16 милиони хектари (45% од вкупната територија на РМ), од која под шума се 947.653 хектари (37,2 проценти)³⁵. Според видовиот состав, околу 82% се листопадни, 12% иглолисни и 6% мешани шуми. Според нивното потекло, 29% од шумите се категоризирани како високостеблени и 71% нискостеблени шуми.

Шумите во државна сопственост зафаќаат 90,14% од вкупната површина додека вкупното учество на дрвната резерва изнесува 92,2%. Приватните шуми зафаќаат 9,86% (94 146 хектари) од вкупната површина под шума и учествуваат со 7,8% во вкупната дрвна резерва.

Македонија има значајни ресурси на други шумски производи: лековити растенија, печурки, шумски плодови итн. и разновиден дивеч. Значењето на шумите се потенцира со фактот што најголемиот дел од заштитените подрачја во

---

³⁴ Според Законот за шуми (Службен весник бр. 47/97, 7/2000 и 89/2004), шума е земјиште обраснато со шумски видови дрвја и грмушки, како и шумски голеини и ливади, шумски патишта, шумски расадници и други површини кои се тесно поврзани со шумите

³⁵ МЗШВ-Стратегија за одржлив развој на шумарството на РМ, 2006

Република Македонија се под шума. Покрај тоа, шумите имаат други многу значајни функции како што се рекреативни (спорт, еко туризам, рекреативен лов), подобрување на квалитетот на почвата и животната средина, зачувување на биолошката разновидност, заштита од ерозија и поплави. Исто така, во последната деценија на глобално ниво е усвоено дека шумите имаат влијание врз намалувањето на глобалното затоплување преку врзувањето на јаглеродниот диоксид.

Некои од главните закани и проблеми во стопанисувањето со шумите се: бесправната сеча која зафаќа големи размери; други нелегални активности; шумските пожари кои во последните 10 години приближно опожариле 100.000 ха; климатските промени преку процесот на сушење на шумите, пренамноженоста на штетни инсекти и појава на болести. Сето ова води кон огромни загуби на секторот, во економска и еколошка смисла.

Во периодот од 2004 до 2008 година извршено е пошумување во шума и вон шума на вкупно 11206 ха односно просечно 2241 ха годишно (види Табела бр. 50). Проектиите утврдени во Просторниот план на Р. Македонија во областа на пошумување во шума и вон шума просечно годишно треба да изнесуваат 6522 ха. Споредено со остварениот годишен просек од 2241 ха во периодот од 2004-2008 год. евидентно е дека оваа бројка е далеку под просекот даден со проектиите во Просторниот план на Р. Македонија, но евидентен е напредокот во 2008 год. кога се посадени вкупно 3255 ха.

Табела 50. Пошумување во шума и вон шума во период од 2004-2007 -во хектари

Година	2004	2005	2006	2007	2008
Вкупна бруто маса	1978 (*)	2063 (*)	2106 (*)	1804 (*)	3255 (**)

* податоци превземени од статистичкиот годишник на Р.Македонија за 2008год.

** податоци превземени од Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство на Р.Македонија

Според податоците објавени во "Статистичкиот годишник на Р. Македонија" од 2008 година, во однос на сеча во шума и вон шума во периодот од 2004-2007 исечени се вкупно 3.396.000 м или просечно 849.000 м, што е под просекот од 1.419.000 м во 2010 и 1.650.000 м во 2020 предвиден со Просторниот план на Р. Македонија.

Табела 51 . Сеча во шумите и вон шумите во период од 2004-2007 - во 000 м³

Година	2004	2005	2006	2007
Вкупна бруто маса	845 (*)	821 (*)	901 (*)	829 (*)

*податоците се превземени од Статистичкиот годишник на Р.Македонија за 2008год.

Со проекцијата во областа на шумарството до 2020 год. утврдена со Просторниот план на Р. Македонија се очекува да се постигне производство од 1.475.000 м /год. Во периодот од 2004 до 2008 година остварено е производство од 1.291.997 м просечно годишно. Овој просек од година во година е во постојан пораст.

Табела 52. Производство на шумски сортименти во државни шуми - во м³

Година	2004	2005	2006	2007	2008
Вкупна бруто маса	1.194.194 (*)	1.225.458 (*)	1.305.728 (*)	1.269.430 (*)	1.465.174 (**)

* податоците се превземени од статистичкиот годишник на Р.Македонија за 2008год.

** податоци превземени од Државен завод за статистика

5.2.3. Минерални ресурси

Рудното богатство на Република Македонија е разновидно, но со релативно мали истражени резерви. Регистрирани се металични, неметалични и енергетски минерални сировини, чии лежишта се експлоатираат, а најголем број од нив се недоистражени.

Врз основа на геолошкиот состав, тектонскиот склоп, процесите на седиментација и магматска мобилност како основни природни predispositions во создавањето на рудните лежишта, наоѓалишта и рудни појави, на територијата на Републиката се издвоени шест основни рудни реони.

Спред пополнетиот информативен лист доставен од Министерството за економија во чија надлежност е издавање концесии за експлоатација на рудните ресурси, во периодот 2005-2008 година врз основа на концесии се врши експлоатација на рудното богатство во вкупно 17 општини на површина од околу 1230 ха.

Табела 53. Експлоатација на минерални сировини по видови, површини и по општини (издадени концесии)

Р.бр.	Општина	Локалитет	Вид на минерална сировина	Површина во ха
1	Шуто Оризари	Коњски дол Г. и Д. Оризари	Песок и чакал	2
2	Липково	Рудник Лојане-с.Лојане	Антимон	9,7
3	Куманово	Красте-Бел Камен-с. Пчиња	Варовник	33
		с. Сопот	Варовник	9
4	Ранковце	Славишко поле-с. Ветуница	Вулкански туф	25
5	Кратово	Бреза-Лисец	подземна вода	69
6	Чешиново-Облешево	с.Уларци	Керамичка глина	86
		с.Уларци	Керамичка глина	112,5
		с. Жиганци и с. Пишица	Керамичка глина	78
7	Кочани	с. Грдовци и с. Прибачево	Керамичка глина	64
8	Виница	Топлички рид	Подземна вода	0,3
9	Пехчево	Крстот с. Умлена	Кварц	9
		Подуево	Глина	17
10	Струмица	Буковиќ	Варовник	11
11	Конче	Грамадите с. Долни Липовиќ	Кварц	2
12	Велес	Гроот	Никел	79
13	Чашка	Дрми с.Ораов Дол	Кварц	150
		с. Ораовдол	Кварц	150
14	Кавадарци	Вирот - Црквата - с. Моклишта	Минерална вода	8
15	Прилеп	с. Мајдан	Подземна вода	33
		Поле - с. Бешиште	Оникс	67
16	Новаци	Брод Гнеотино	јаглен	115
17	Демир Хисар	с. Базерник - Сопотница	Глина и Глинизиран шкр.	100

5.2.4. Водни ресурси и водосџанска инфраструктура

Во изминатиот период позначајни зафати во областа на водостопанството и водостопанската инфраструктура се завршувањето на градбата на браната "Козјак" и отпочнување со градба на браната "Св. Петка".

Браната "Козјак", е со следните технички карактеристики:

- котата на круна на браната 472,1 м.н.в.
- кота на максимално работно ниво 459,0 м.н.в.
- кота на минимално работно ниво 432,0 м.н.в.
- кота на катастрофално ниво 469,6 м.н.в.

Акумулацијата "Св. Петка" ќе ги има следните карактеристики:

- кота на максимално работно ниво 357,3 м.н.в.
- кота на минимално работно ниво 355,0 м.н.в.
- кота на катастрофално ниво 362,3 м.н.в.
- вкупен волумен $9,1 \times 10^6 \text{ м}^3$

Со изградбата и на "Св. Петка" целосно ќе се заокружи проектот за хидроенергетското искористување на водите р. Треска кој се состои од три каскадни акумулации: "Козјак", "Св. Петка" и "Матка".

За обезбедување на потребни количини на вода за водоснабдување на градот Велес во 1991 год започната е изградбата на браната "Лисиче" на реката Тополка. Во 2008 год. завршена е изградбата на браната "Лисиче" и полнењето на акумулацијата. Исто така за целосно искористување на хидролошкиот потенцијал на сливот на река Тополка во текот на 2008 год. изграден е зафат на вода и довод од Врановска Река до акумулацијата "Лисиче".

Повеќенаменскиот проект ХС "Злетовица" е проект од висок приоритет за реализација во Р. Македонија. Реализацијата на овој проект е започната во 2004 год. Со изградбата на ХС "Злетовица" ќе се овозможи водоснабдување на преку 100.000 жители, наводнување на 3.100 ха обработливи површини и годишно производство на електрична енергија од $56,40 \times 10^6 \text{ KWh}$.

ХС "Злетовица" се состои од:

- брана и акумулација "Кнежево";
- алиментационен довод од р. Крушевичка;
- алиментационен довод од реките Емиричка и Венечка;
- зафати и главни доводи за водоснабдување на населението во општините Кратово, Пробиштип, Штип, Св. Николе, Карбинци и Лозово;
- зафати и главни доводи со мрежа за наводнување на 3.100 ха;
- зафати, доводи, цевководи и останати објекти за енергетските објекти: ХЕЦ "Злетово I", "Злетово II" и "Злетово III";

Браната "Кнежево" ќе се изгради на реката Злетовица во близина на селото Кнежево, а 19,5 км возводно од населеното место Злетово. Браната е со височина од 75,5 м. Корисниот волумен на акумулацијата изнесува $23,5 \times 10^6 \text{ м}^3$.

Со посебни алиментациони доводи водите од реките Кучешка, Емиричка и Венечка ќе се доведуваат до акумулацијата "Кнежево". Енергетскиот потенцијал на водите од реките Емиричка и Венечка пред да се испуштат во акумулацијата ќе се искористат преку ХЕЦ "Злетово I". Втората централа ХЕЦ "Злетово II" се надоврзува на првата централа, користејќи ги испуштените води од ХЕЦ "Злетово I" и зафатените протечни води од меѓуслив. Третата централа ХЕЦ "Злетово III" е во продолжение на втората централа користејќи ги испуштените

води од ХЕЦ "Злетово II", водите зафатени од меѓусливот и водите зафатени од реката Злетовица.

И во текот на 2008 год. продолжуваат активностите за изградба на повеќенаменскиот водостопански објект ХС "Злетовица" кои се одвиваат според предвидената динамика.

Во општина Делчево во 2005 год. изградена е браната "Лошана" на река Лошана. Акумулацијата овозможува водоснабдување на 15.000 жители од општината и наводнување на 200 ха.

Изградбата на овие акумулации е во насока на реализација на планските определби на Просторниот план на Р. Македонија за подобрување на хидролошките карактеристики на водотеците и целосно искористување на нивниот потенцијал.

Водоснабдување

Согласно Просторниот план на Република Македонија и долгорочните планирања, основна цел во развојот на водостопанството е обезбедување на доволна количина на квалитетна вода, првенствено за водоснабдување на населението и прехранбената индустрија, а потоа за сите други дејности кои произлегуваат од сегашниот и планираниот развој на просторот.

Иако поголем број од градовите во Републиката се соочуваат со недостиг на вода (Тетово, Штип, Кавадарци, Неготино Куманово и др.) мал број од градовите имаат превземено активности со кои ќе се реши или ублажи проблемот. Во градовите превземени се активности главно за проширување и реконструкција на постоечките секундарни водоснабдителни мрежи.

Активност е превземена за градот Прилеп кој се водоснабдува од ВС "Студенчица", но во летниот период се соочува со недостиг на вода, поради што во 2004 год. е изграден нов довод на вода од акумулацијата "Прилеп" и филтерница со капацитет од 216 м³/час.

Градот Свети Николе се водоснабдува од акумулацијата "Мавровица" на река Мавровица. Поради несоодветниот квалитет на водата Градот веќе подолг период се соочува со недостиг на вода и во 2007 год. изведени се хидрогеолошки истражни дупнатини и експлоатациони бунари, за обезбедување на соодветни количини на вода. Истражуваната област се протега од месноста Дивјак кај с. Кнежје до месноста Домус Бунар кај с. Црнилиште во должина од 5 км. Овие бунари се алтернативно водоснабдување на Свети Николе до изградба на ХС "Злетовица".

За селските населби изградени се локални водоснабдителни системи, но не е изграден регионален систем кој би опслужувал повеќе населби. Во изминатиот период 2004 - 2008 год забележан е пад во изградбата на водоснабдителните системи.

Во 2005 год. превземени се активности во вкупно 168 населени места за изградба на водоснабдителни системи. Во 106 села изградени се системи за водоснабдување, во 18 села се превземени активности за доградба на водоснабдителната мрежа, а во 22 населени места е извршена реконструкција на постоечката водоводна мрежа. Во фаза на изградба се 22 водоснабдителни системи. Водоснабдувањето е претежно со зафаќање на извори и помал дел од бунари.

Во 2006 год. превземени се активности во 121 село за изградба или проширување на водоснабдителните системи, изградени се 47 водоснабдителни

системи, во фаза на изградба се 38 и во 36 села извршено е проширување на постоечката водоснабдителна мрежа.

Во текот на 2007 год., за водоснабдување превземени се активности во вкупно 50 села, од кои во 27 села водоснабдителните системи се изградени или се во фаза на изградба, а во 23 села водоснабдителните системи се проширени со мали интервенции - изградба на доводи или резервоарски простори.

Во 2008 год извршено е проширување на постоечката водоснабдителна мрежа во 17 села, а во 12 е започнато или е во фаза на градба водоснабдителен систем.

Заштита на водите

Со Проспорниот план на Р. Македонија приоритет е заштитата на подземните и површинските води од загадување со отпадни води, преку изградба канализациони системи и пречистителни станици.

Најголеми загадувачи се градовите, но главните активности се насочени за проширување и реконструкција на постоечките мрежи. За Скопје како најголем загадувач со води од домаќинствата и индустријата изработена е само физибилити студија за изградба на пречистителна станица кај селото Трубареве.

Од останатите градови само во Куманово е изградена пречистителна станица која е во функција од 2006 год. Во оваа пречистителна станица ќе се прифаќаат и отпадните води од селата Ржановце, Опае и Лопате.

Во општина Велес изграден е регионален канализационен систем околу езерото "Младост": фекален колектор со заедничка пречистителна станица, кој ќе ги зафаќа отпадните води од селата Мамутчево, Кумарино, Сујаклари и Отовица.

Во Република Македонија изграденоста на канализационите системи е на ниско ниво, посебно во селата каде се уште отпадните води се одведуваат во септички јами. Во изминатиот период и во оваа област е забележано опаѓање на изградба на канализациони системи.

Во 2005 год. за одведување на отпадни води превземени се активности во 77 населени места. Во 51 населено место изградени се системи за одведување на отпадни води, во 12 населени места превземени се активности за доградба на канализационата мрежа и само во 1 населено место е извршена реконструкција на канализационата мрежа. Во 13 населени места канализационите системи се во фаза на градба.

Изградбата на канализационата мрежа не се одвива паралелно и со изградба на пречистителни станици. Пречистителни станици изградени се само во 7 населени места, во фаза на градба се 2 пречистителни станици и 2 регионални се предвидени со проектната документација, но не се започнати со изградба. Едната регионална пречистителна станица е предвидена за Богданци, Стојаково и Ѓавато и втората е предвидена за Ѓиновце и Петралица.

Во 2006 год. изградба или проширување на канализациони мрежи се одвива во вкупно 67 села. Во 31 село завршена е изградбата на канализационите системи, во 25 села се во фаза на изградба и во 11 села проширени се канализационите мрежи.

Во 2007 год. од вкупниот број (39 села) во фаза на изградба или изградени се канализациони системи во 32 села, а проширување на канализационите системи извршено е во 7 села. Изградени се 13 пречистителни станици за вкупно 16 села.

Најинтензивна е градбата во општина Маврово и Ростуше каде се изградени 4 пречистителни станици за 6 села.

Во 2008 год. во 19 села се реконструирани и проширени канализационите системи, во 10 се градат и во 3 села е завршена изградбата на канализациониот систем. Пречистителни станици во фаза на градба се во 3 села.

Наводнување на обработливите површини

Согласно планските проценки и определби утврдени со Просторниот план на Република Македонија, на територијата на Република Македонија утврдени се околу 658.000 ха обработливо земјиште од кои погодни за наводнување се 370.580 ха или 56%. Со системи за наводнување покриени се 126.617 ха, а се наводнуваат само 50.000 до 60.000 ха земјиште.

Во областа на наводнувањето на обработливите површини, со поддршка на Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство, во 2006 год. започната е изградба на системи за наводнување во Јужниот регион на реката Вардар, како дел од проектот "Јужна Вардарска Долина". Во 2007 год. завршена е првата фаза од изградбата на системите за наводнување која опфаќа вкупна површина од 2.628 ха и реконструкција на површина од 1.050 ха:

- Систем Миравци кој опфаќа површина од 535 ха;
- Систем Удово кој опфаќа површина од 468 ха;
- Систем Негорци/Предејци кој опфаќа површина од 540 ха;
- Систем Паљурци кој опфаќа површина од 1085 ха. Системот Паљурци опфаќа и реконструкција на системи на површина од 1.050 ха.

Во втора фаза се предвидува изградба на системи за наводнување на површина од 3.904 ха на системите Миравци, Удово, Валандово, Грчиште, Кованци, Негорци/Предејци, Паљурци и Гевгелија. За оваа фаза завршена е проектната докуменатација која требаше да се реализира во текот на 2008 год., но нејзината реализација не е отпочната.

Како можни изворници за наводнување се сметаат и малите акумулации чии број, согласно планските определби на ПП на Р. Македонија до 2020 год. треба да се зголеми за уште околу 100 профили. Изградбата на мали акумулации се одвива со слаб интензитет. Во текот на 2006 год. беше изградена микроакумулација на Црна Река во атарот на село Добромири. Во текот на 2007 год. започната е изградба на микроакумулација на река Гардалејца, КО М. Доленци во општина Другово. Водите од оваа акумулација ќе се користат за наводнување на 8,0 ха обработливи површини. Изградбата е завршена во 2008 год.

Во 2005 год. започната е изградба на две мали акумулации: "Сарандер" во општина Гевгелија и "Годивје" во општина Кривогаштани. Поради недостиг на средства запрена е изградбата на акумулацијата "Сарандер", а во општината Кривогаштани поради необезбедена документација за градба запрена е изградбата на акумулацијата "Годивје".

Во развојот на системите за наводнување со ПП зацртано е: реконструкција и рехабилитација на постојните системи; доградба на постојните системи и изградба на нови системи. Во реконструкцијата и рехабилитацијата на системите е вложено многу малку. Причина за тоа може да се бара и во лошата состојба во која се наоѓаат водостопанските претпријатија кои ја имаат главната улога во изградбата и одржувањето на овие системи.

Регулација на реки и системи за одводнување

Во оваа област значајно е да се спомене реализирањето на планските определби за заштита на изворот Рашче зацртани со "Просторниот план на заштитните зони на изворот Рашче", преку започнување на изработка на Основниот проект за регулација на коритото на р. Вардар во должина од 5 км за заштита на изворот Рашче од поплавување.

Во текот на 2004 и 2005 год. се поплавија големи површини на обработливо земјиште и голем број на материјални добра претрпеа штета. Причината за тоа беше недоволно одржување на системите за одводнување, но и нерегулираните речни корита или неодржување на веќе регулираните речни корита.

Дирекцијата за заштита и спасување во соработка со Министерството за земјоделие, шумарство и водостопанство, во текот на 2006 год, превземаа активности за чистење на одводните канали и водотеците на територијата на Р. Македонија во вкупна должина од 157,62 км во Скопскиот, Тетовскиот, Кумановскиот, Валандовскиот, Кочанскиот, Струмичкиот, Гевгелискиот, Пелагонискиот, Охридскиот, Струшкиот, Македонско Бродскиот, Демир Хисарски регион и во реонот на општина Пласница

Во текот на 2007 год, превземени се активности за реализација на "Акционен план за чистење на одводните канали и водотеците во Р. Македонија". Со оваа акција исчистени се канали во должина од 104,887 км.

За заштита од штетните дејства на водите поплави и порои Дирекцијата за заштита и спасување во текот на 2008 год. превзема акција за чистење на реката Вардар по целиот тек од Вруток до Гевгелија во должина од 40 км.

5.2.5. Енергетски извори и енергетска инфраструктура

Република Македонија освен увозот на нафта, гас и кокс во последниве години увезува и електрична енергија за кои одвојува значителни количини на девизи. Малите и незначителни инвестиции во енергетиката во изминатата деценија, предизвикаа сериозен недостаток на електрична енергија.

Бруто потрошувачката на енергија за периодот 2004-2008 година е во постојан пораст. Просечната годишна стапка на пораст на бруто потрошувачката во 2008 год. во однос на 2004 год. изнесува 3%.

Табела 54. Бруто потрошувачка на енергија (во 1000 ТЈ) по години

Видови на енергија	2004	2005	2006	2007	2008
Електрична енергија	9,77	11,39	12,78	12,84	12,98
Јаглен	57,04	56,42	53,16	54,23	62,46
Кокс	3,2	3,17	3,19	2,64	2,78
Нафтени деривати	31,67	33,39	36,3	40,35	35,64
Природен гас	2,27	2,59	2,75	3,43	4,33
Огревно дрво	7,08	7,08	7,08	7,08	7,08
Геотермална енергија	0,3	0,3	0,42	0,5	0,5
Вкупно	111,33	114,34	115,78	121,07	125,77

Најголеми просечни годишни стапки на пораст во посматраниот временски период е забележан кај потрошувачката на природен гас (17,5%) и кај геотермалната енергија (13,6%). Кај електричната енергија просечната годишна стапка на пораст изнесува 3,8%, кај нафтните деривати 3%, а кај јагленот 2,3%. Непроменета е потрошувачката на огревно дрво а единствено кај коксот евидентирана е незначително намалување на потрошувачката.

Табела 55. Учество-потекло во вкупната потрошувачка на енергија по години-(во %)

	2004	2005	2006	2007	2008
Сопствено производство	61.68	60.51	56.95	52.52	56.4
Увоз	38.32	39.49	43.05	47.48	43.6

Учеството на сопственото производство постојано се намалува за сметка на увозот. Со Просторниот план на Р. Македонија во 2010 год. по сценарио на најмал (ниска) и најголем стопански развој (висока варијанта), планирано е сопственото производство во вкупното да учествува со 64% односно 67%.

Вкупната потрошувачка на нафтени деривати во Македонија во изминатиот период (2004-2008 год.) има осцилации. До 2007 година регистриран е пораст за да во 2008 година вкупната потрошувачка е опадната што е последица од зголемената цена на бензинот во тој период.

Табела 56. Потрошувачка на нафтени деривати во РМ (во тони) и нивно учество (во %)

Вид на гориво	2004	2005	2006	2007	2008
Моторни бензини	123230	121782	131102	131461	120631
Дизел гориво	336165	351627	381576	381664	305846
Мазут	216990	230000	261880	341733	314823
Пропан-бутан	30660	37907	40245	46032	51290
Млазно гориво	12070	16593	9629	8078	11578
Биогориво				7000	5000
Вкупно	718785	757909	824352	915968	809168

Со Просторниот план на Р. Македонија, во 2010 год. се предвидува потрошувачката на сите видови течни горива да изнесува 685.500 тони, а на мазут 990.500 тони.

Единствен преработувач на нафта е Рафинеријата ОКТА, која бележи постојан пораст на производството. Вкупното производство на сите видови на нафтени деривати за периодот од 2004 до 2008 година е зголемено за 1,42 пати при што годишната стапка на пораст изнесува 9,2%.

Табела 57. Производство на нафтени деривати во Рафинерија ОКТА (во тони) по години

Вид на гориво	2004	2005	2006	2007	2008
Моторни бензини	146578	191901	202874	184832	199899
Дизел гориво	358743	382689	440267	405910	447041
Мазут	255190	298570	305276	391805	424823
Пропан-бутан	20105	22969	24122	25787	23719
Млазно гориво	53	14960	28845	21374	16534
Биогориво		901			
Вкупно	780678	911990	1001384	1029708	1112016

Искористеноста на Рафинеријата ОКТА во однос на нејзиниот проектиран капацитет за преработка на 2.500.000 тони сива нафта се движи од 31% во 2004 година до 44% во 2008 година. Според Просторниот план на Р. Македонија, во 2010 год. се очекуваше искористеност од 55% на капацитетот на Рафинеријата.

Потрошувачката на јаглен (лигнит) во 2008 година во однос на 2004 година е зголемено за 1,06 пати при што просечната годишна стапка на пораст изнесува 1,5%.

Табела 58. Потрошувачка на лигнит (во тони) по години

Потрошувач	2004	2005	2006	2007	2008
Силмак-Јагуновце	90000	69480	51838	46100	43813
ФЕНИ-Кавадарци	107117	121532	157717	18006	24835

Тетекс-Тетово	34939	24436	31227	25709	24508
Димко Митрев-Велес	4390	4312	4476	4329	3298
Останати потрошувачи	2000	2000	2000	34656	33048
ТЕ Битола	7207431	6381000	5954875	6211528	6549562
ТЕ Осломеј	703098	712000	646026	532472	1222642
Широка потрошувачка	8000	8000	8000	8000	8000
Вкупно	7453877	7322760	6856159	6880800	7909706

Кај индустриските потрошувачи на јаглен во прикажаниот период регистрирано е постојано намалување на потрошувачката. За разлика од лигнитот, потрошувачката на камен јаглен во периодот 2004-2008 година е зголемена за 3,9 пати.

Табела 59. Потрошувачка на камен јаглен (во тони) по години

Потрошувач	2004	2005	2006	2007	2008
Силмак-Јагуновце	50000	74910	83370	27000	42428
ФЕНИ-Кавадарци	0	24937	0	172189	160853
МАКСТИЛ-Скопје	2283	2753	2337	2731	2420
Вкупно	52283	102600	85707	201916	205701

Потрошувачката на коксот во 2008 година е помала од потрошувачката во 2004 година за 7,3%.

Табела 60. Потрошувачка на кокс (во тони) по години

	2004	2005	2006	2007	2008
Силмак-Јагуновце	15000	0	290	197	0
ФЕНИ-Кавадарци	4609	5941	5163	4384	4102
Шеќерана-Битола	583	585	236	344	305
Цементарница-Скопје	88435	101700	109100	89500	95330
МАКСТИЛ-Скопје	355	111	225	1070	1116
Вкупно	108982	100337	115014	95495	100853

Со Просторниот план на Р. Македонија, сопственото производство на јаглен (лигнит) во 2010 год. е планирано да изнесува 7.560.000 тони според ниската варијанта, односно 9.800.000 тони според висока варијанта на развој.

Потрошувачката на огревно дрво во целиот анализиран период 2004-2008 год. изнесува 708.000 м³, додека со Просторниот план на Р. Македонија, во 2010 год. се планира оваа потрошувачка да изнесува 770.000 м³.

Вкупните испорачани количини на природен гас на потрошувачите во РМ е во пораст. Но, искористеноста на гасоводниот систем, кој има можност за транспорт на 800x10⁶ nm³ останува на ниско ниво (15% во 2008 година).

Табела 61. Испорачани количини природен гас (во 10⁶ nm³) по години

	2004	2005	2006	2007	2008
Вкупни количини	67.88	77.32	88.22	102.78	129.93

Потрошувачката на геотермалната енергија изнесува 2.005.440 м³ односно 471,85 ТЈ. Тоа преставува 47% од вкупниот експлоатационен потенцијал во Македонија кој има вредност од 1000 ТЈ и е планиран со Просторниот план на Р. Македонија да биде искористен до 2010 година.

Табела 62. Потрошувачка на геотермална енергија (во m³) по години

	2004	2005	2006	2007	2008
Геотерма-Кочани	1095342	1133803	1264630	1116954	1031600
АД Оранчери-Босилово	265120	265120	690960	719840	719840
Ромеро Македонија-Виница		330400	311000	291000	254000
Брегалница-Виница	353100				

Вкупно	1713562	1729323	2266590	2217794	2005440
--------	---------	---------	---------	---------	---------

Вкупната бруто потрошувачка на електрична енергија во 2008 година изнесува 8.651 GWh и е во постојан пораст. Со Просторниот план на Р. Македонија, во 2010 год. според ниската варијанта потрошувачката е планирана да изнесува 8.660 GWh додека според високата варијанта 10.950 GWh. Производството на електрична енергија е намалено кај хидроектраните (заради неповолните хидрометеоролошки прилики во периодот 2004-2008 година), а е зголемено кај термоелектраните како и увезените количини што е особено неповолно за трговскиот дефицит на РМ. Увезените количини на електрична енергија во 2008 година се за 2,19 пати поголеми во однос на 2004 година.

Табела 63. Потрошувачка и производство на електрична енергија (во GWh) по години

	2004	2005	2006	2007	2008
Производство	6209	6459	6557	6051	5950
- хидроенергија	1477	1495	1646	960	898
- термоенергија	4732	4964	4911	5091	5053
увоз	1231	1662	1923	2600	2700
Вкупна потрошувачка	7440	8121	8489	8651	8651

Еден од предусловите за остварување на побрз раст на економијата е обезбедување на соодветни количини на енергија. Глобалната финансиска криза ќе има влијание и врз енергетскиот сектор во Македонија.

Македонија има релативно висока потрошувачка на енергија во индустријата, според процентуалното учество во однос на вкупната потрошувачка на финална енергија, како и според економската моќ на државата.

Од аспект на потрошувачката на енергија во индустријата, посебно е карактеристична челичната индустрија која има свои специфики. Тоа се релативно мал број на компании, енергетски интензивни и силно зависни од движењето на светскиот пазар на челик и легури. Во последните години оваа индустрија имаше голем подем меѓутоа кон крајот на 2008 година со падот на цените на легурите, одреден број компании почнаа да ги затвараат погоните.

Енергетски извори

Во однос на енергетските извори во периодот 2005-2008 година започнати се со градба ХЕЦ Св.Петка и ТЕ-ТО Когенеративна електрана. Со Просторниот план на Р. Македонија, во 2010 год. (ниска варијанта) планирано е да се активира рудникот Живојно, термоелектраната во Неготино да се прилагоди на работа на природен гас, да се изградат ТЕ-ТО Скопје и хидроцентралите Бошков Мост, Козјак и Матка-2 (Св.Петка).

АДЕЛЕМ во изминатиот период, спроведе повеќе активности за пуштање во работа на јагленокопите Брод-Гнеотино и Осломеј-Запад.

Преносни и конективни водови

Заради сè поголемиот увоз на електрична енергија на Република Македонија, но и заради стабилноста и доверливоста на електроенергетскиот систем, од големо значење е поврзаноста со електроенергетските системи на соседните држави. Во 2008 година завршени се изведбените работи на 400 kV водот Штип-македонско-бугарска граница и продолжено е со градба на новата ТС Штип 400/110kV.

Од преносната 110kV мрежа на Р. Македонија, во периодот 2004-2008 година започната е реконструкција на три далноводи како и реконструкција или градба на шест трафостаници од 110kV. Со изработка на проектна и техничка документација започнато е со два 110kV преносни далноводи.

Дистрибутивна мрежа

За квалитетно и сигурно напојување со електрична енергија на потрошувачите од особена важност е постојаната надоградбата на дистрибутивната мрежа во Р.Македонија. Во периодот од 2004-2008 година направени се реконструкции и градба на 4 трафостаници од 35kV како и 351 трафостаници од 10kV (податоци од прашалниците добиени од општините во РМ).

Алтернативни извори на енергија

Искористување на алтернативните извори на енергија е многу мало во однос на потенцијалот кој го има Р. Македонија. Изминатите години (2005-2008) освен поединечните инсталирања на сончеви колектори на објекти за домување и индустрија, во фаза на изработка на документација се ветропарковите во Крушево, Гевгелија Југ, Штип, Свети Никола и Радовиш. Македонија има поволна местоположба во однос на ветровите и над 250 сончеви денови. Заедно со неискористениот потенцијал на геотермалните извори, ова е потенцијален голем ресурс за развој на т.н. "зелена енергија" со која во многу може да се подобри енергетската состојба во Р. Македонија.

Гасоводи-нафтоводи

Во периодот 2005-2008 година во однос на гасоводниот систем изградено е многу малку. За потребите на ТИРЗ Скопје на локалитетот Бунарџик изграден е гасовод во должина од 2км. Во изработка е Физибилити студијата за развој на гасоводната мрежа во Р. Македонија, за можните правци за магистрални гасоводи, економската и финансиската оправданост за нејзина понатамошна изградба и др.

Во однос на нафтоводите, освен изградениот нафтовод Солун-Скопје, направена е измена на трасата на нафтоводот АМБО со кој се планира транспорт на сирова нафта од Бугарија до Албанија, а ќе минува низ Македонија. Новата траса на нафтоводот АМБО внесена е во Просторниот план на Р. Македонија.

5.3. Население и организација на населбите и дејностите

5.3.1. Демографски развој

Досегашните истражувања укажуваат на постоење на неповолни трендови на некои демографски карактеристики, врз кои единствено може да се интервенира преку активната популациска политика. Во периодот од 2004 до 2008 година кога започна законската обврска за годишно следење на спроведување на ППРМ, во областа на демографскиот развој идентификувани се повеќе карактеристични движења и состојби: изразита регионална нерамномерност во растот на населението, природен прираст на населението повисок во однос на поразвиените европски земји, промени во старосната структура со тренд на зголемување на бројот на стари лица, нето стапка на репродукција на вкупното

население различна кај постојните социо-економски и други структури, изразени разлики помеѓу урбаните и руралните средини и др.

Тргувајќи од определбата дека популациската политика преку систем на мерки и активности треба да влијае врз природниот прираст, се оценува дека за обезбедување на плански развој и излез од состојбата на неразвиеност, се наметнува водење активна популациска политика во согласност со можностите на социо-економски развој на Републиката. Во овие рамки треба да се води единствена популациска политика со диференциран пристап и мерки по одделни подрачја, со цел да се постигне оптимализација во користењето на просторот и ресурсите, хуманизација на условите за семејниот и општествен живот на населението, намалување на миграциите, како и создавање на услови за порамномерен регионален развој на Републиката.

Во прв ред населението треба да ја прифати неопходноста за менување на репродуктивното однесување и потребата од воспоставување нови норми при своето биолошко однесување, како предуслов за остварување на позначајни ефекти во наредниот период.

Националната стратегија за демографски развој на Република Македонија која беше усвоена од Владата на Република Македонија на почетокот од 2008 година е основен документ со кој се идентификуваат приоритетните области и задачи во формулирањето на демографската политика. Овие приоритети и задачи имаат за цел да воспостават долгорочен тренд за стабилизација на природниот прираст на населението, зголемување на наталитетот, намалување на морталитетот и намалување на забрзаното стареење на населението, преку овозможување на висок квалитет на човековиот капитал, подобар квалитет на живот на секој македонски граѓанин и за секое македонско семејство и обезбедување на услови за напредок кон една социјално-кохезивна заедница на граѓани.

Стратегијата за демографски развој ќе служи како основа за развој на националните акциони планови за демографски развој, во кои ќе се дефинираат специфични мерки и активности за остварување на стратешките цели и насоки содржани во оваа стратегија.

Според податоците за проценка на населението објавени во статистичката публикација "Статистички преглед 601" на крајот на месец декември 2007 година се проценува дека во Република Македонија вкупната популација ќе достигне бројка од 2.045.177 жители, од кои околу 25,7% се концентрирани во Скопје. Процентата популација за 2007 година претставува 91,9% од планските предвидувања за бројот на населението во Република Македонија до крајот на 2020 година.

Демографскиот развој во Републиката покажува неколку карактеристични појави на кои треба да се влијае за да се реализираат бараните ефекти. Стапката на наталитет во 2007 год. изнесуваше 11,1 ‰ исто како и во 2006 година. Позитивните тенденции во демографскиот развој се манифестираат преку стабилизирање на стапката на морталитет (околу 9,6‰) и намалување на смртноста на доенчињата и малите деца која во 2007 година изразено преку стапка изнесува 11,5 ‰, а во 2005 година изнесува 13,2 ‰.

На ниво на Р. Македонија стапката на наталитет во 2007 година изнесува 11,1 промили наспроти 11,5 промили во 2004 година. Стапката на морталитет е зголемена од 8,8 во 2004 на 9,6 промили во 2007 година, додека стапката на природен прираст бележи намалување од 2,7 промили во 2004 на 1,5 промили во 2007 година.

Табела 64. Природно движење на населението во Р. Македонија период 2004-2008 год.

	2004	2005	2006	2007	2008	2008/2007
Живородени	23.361	22.482	22.585	22.688	23.376	103
Умрени	17.944	18.406	18.630	19.594	18.940	96.7
Умрени доенчиња	308	287	260	234	216	92.3
Природен прираст	5417	4076	3955	3.094	4.436	79.2

Табела 65. Природно движење на населението во Р. Македонија период 2004-2007 год.

	2004	2005	2006	2007
Живородени	11.5	11.0	11.1	11.1
Умрени	8.8	9.0	9.1	9.6
Природен прираст	2.7	2.0	1.9	1.5

Познато е дека со економскиот развој на земјата и подигнувањето на општото воспитно - образовно ниво на населението, стапките на морталитет, а подоцна и стапките на раѓање започнуваат да опаѓаат, сè до одредени нивои на кои подоцна стагнираат. Следствено на ова и природниот прираст манифестира исти тенденции. Природниот прираст на населението во Република Македонија во 2007 година изнесува 3094 лица или намалување за 901 лице во однос на 2006.

Забележителна негативна појава е нерамномерната распределба на популацијата во одделни региони и тенденцијата на натамошна поларизација. Имено, источните делови се карактеризираат со демографска стагнација, а западните со демографска експлозија.

Миграционото салдо во државата во 2007 година е позитивно. Имено вкупниот број на доселени лица изнесува 9804, додека вкупниот број на отселени изнесува 9662 што претставува позитивно салдо од 142 лица кои што се доселиле во Р. Македонија.

Механичките промени кај населението изразени преку миграционите движења влијаат на вкупниот број жители како и на структурните карактеристики на населението, а имплицираат краткорочни долгорочни последици.

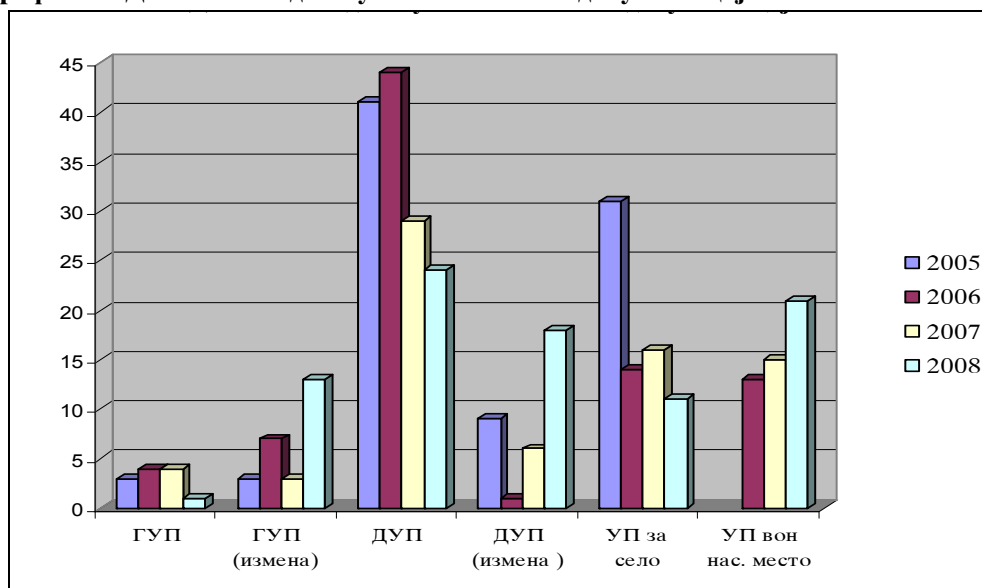
Табела 66. Миграциони движења во Р. Македонија за период од 2004 до 2007 год.

Доселени		Отсеелени		Миграционо салдо	
2004	2007	2004	2007	2004	2007
12038	9804	12151	9662	-113	142

Од табелата може да се заклучи дека миграционото салдо во Р. Македонија во 2004 година било негативно додека во 2007 тоа е позитивно. Имено вкупниот број на доселени лица во 2007 година изнесува 9804, додека вкупниот број на отселени изнесува 9662, што претставува позитивно салдо од 142 лица кои што се доселиле од Р. Македонија.

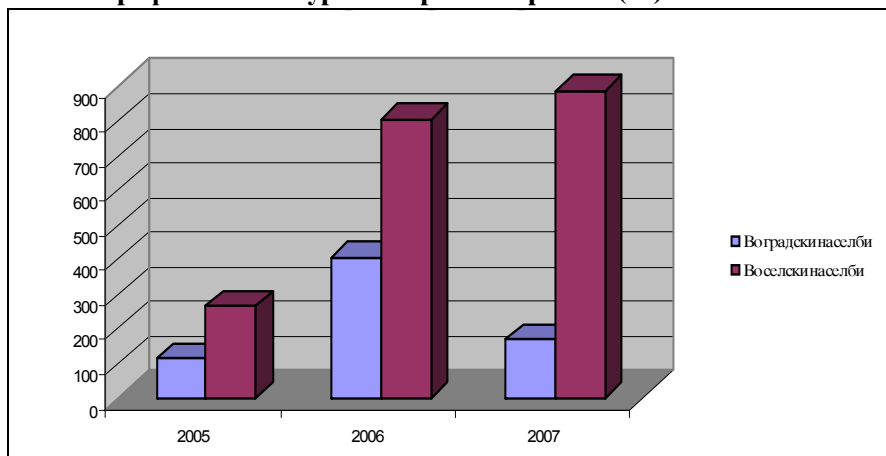
5.3.2. Урбанизација и мрежа на населби

График 29. Динамика на донесување на планска документација

Споредбата на динамиката на донесување на планската документација во периодот 2005-2008 година укажува на различни трендови во зависност од нивото на планирање, односно видот на планска документација (доколку се работи за објективни и комплетни податоци добиени од општините). Така имаме евидентен пораст во активностите кои се однесуваат на измени на ГУП-ови и на изработка на ДУП-ови. Динамиката на изработка и донесување на Урбанистички планови за село е во постојано опаѓање, иако покриеноста особено на селските населби со планска документација, вкупно е сеуште на ниско ниво. Значаен пораст имаат активностите надвор од населените места, што е секако очекувана манифестација како резултат на развојот во услови за пазарно стопанисување и децентрализација на надлежностите од централно на локално ниво.

График 30. Новоурбанизирани површини (ха)

Зафаќањето на нови површини за урбанизација е актуелно и во урбаните и во руралните населби. Во урбаните населби се намалува интензитетот на овие процеси, што можеби е индикатор за јакнење на одговорноста за рационално користење и заштита и зачувување на квалитетното земјоделско земјиште, како една од основните определби на Просторниот план. Од друга страна отсуството на податоци од најголем број општини, во однос на оваа информација, пак не дозволува прифаќање на вакви заклучоци со сигурност. Во руралните населби

тенденциите за урбанизација на нови површини се во континуиран пораст во периодот 2005 - 2008 год. како резултат на потребата од изработка на планска документација како основа за идниот развој на овие простори кои се особено погодни за развој на мали бизниси, класичен екотуризмот и др.

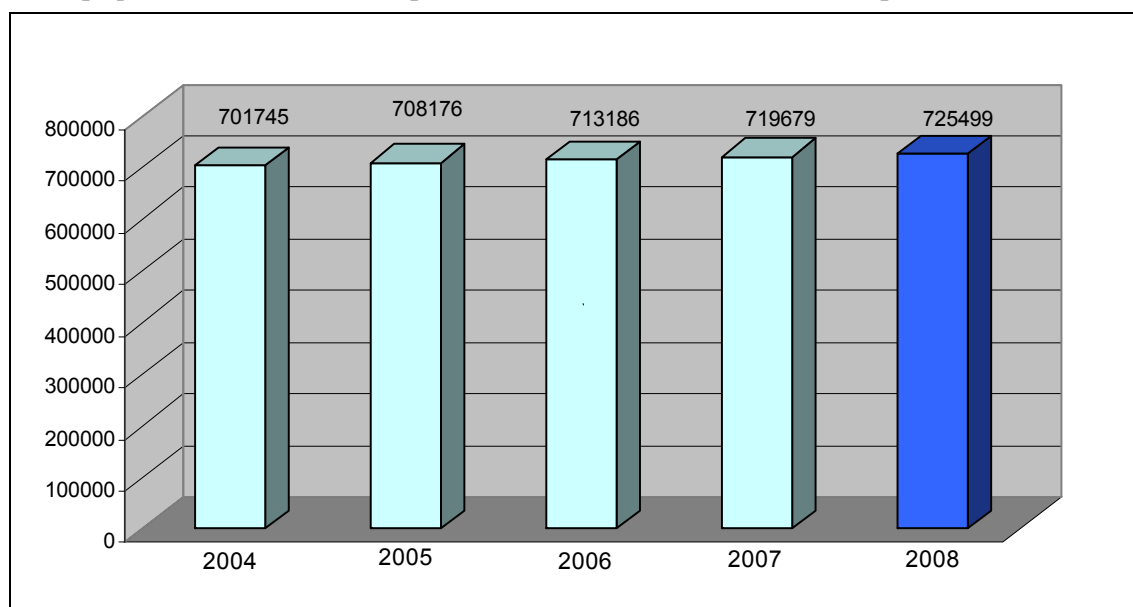
5.3.3. Домување

Обем на станбениот фонд

Согласно Статистичките податоци доставени од Државен завод за статистика на Р. Македонија (Статистички годишник за 2008 год.) на почетокот на 2008 год. бројот на изградени станови изнесува 725.499 станови што во однос на 2004 год. (701.745 стана) изнесува зголемување од 3,4%, односно за 23.754 стана.

Со Просторниот план на Р. Македонија се предвидува изградба на 213.794 нови станови кои заедно со постојните 580.342 станови од Попис во 1994 го даваат вкупниот станбен фонд за 2020 г. кој изнесува 725.076 станови. Бројот на изградени станови во 2008 год. согласно ППРМ би требало да изнесува 695.464 стана.

График 31. Динамика на изградени станови на годишно ниво во периодот 2004-2008

* податоци за број на изградени станови заклучно со 2007 год. презентирани во Статистички годишник 2008 год.

Со ППРМ реализацијата на станбената изградба предвидено е да се одвива етапно, при што се предвидува до 2010 година да се изгради околу 40% од предвидениот станбен фонд, а останатите 60% до 2020 година.

Од анализата на податоците за период 2004-2008 година може да се забележи дека имаме надминување на предвидениот број на станови со ППРМ што говори за зголемена станбена изградба во овој период, односно динамиката на градба не ги прати предвидувањата согласно ППРМ.

Компарација помеѓу предвидениот и реализираниот станбен фонд укажува на доста интензивна станбена изградба во анализираниот период.

Табела 67. Основни показатели на стандардот на домување

Година	Просечна површ.на	Просечна површ. станбен простор по	Просечен број на жители по еден
--------	-------------------	------------------------------------	---------------------------------

	стан (м ²)	жител (м ²)	стан
2004	71,30	24,81	2,87
2005	71,34	24,96	2,86
2006	71,43	25,18	2,84
2007	71,52	25,37	2,82
2020	60-80	20-25	3,06

* статистички годишник 2008 год.

Компарацијата на показателите за стандардот на домување за 2008 год. (со последни статистички податоци од 2007 год.) и предвидените со ППРМ за плански период до 2020 год. упатува на следните констатации:

- Просечната големина на стан предвидена за 2020 год. изнесува околу 68-80 м², додека реализираната во 2008 год. -71,45м²
- Просечната станбена површина по жител предвидена за 2020 год. изнесува 20-25 м²/жител, додека реализираната во 2008 год. веќе ја надминува предвидената, односно изнесува 25,37 м²/жител
- Предвидениот просечниот број жители на еден стан за 2020 год. изнесува 3,06 лица на стан; додека реализираниот во 2008 год. изнесува 2,82.

Анализирајќи ги основните показатели на стандардот на домување во период од 2004-2008 година може да се забележи дека се задоволува проекцијата на потребниот станбен простор од 20-25м² /жител односно 60-80 м² станбена површина и 100% опременост на станови, особено во поглед на просечната површина на стан и просечната станбена површина по жител.

Сируктура на станови според видоџ на станови

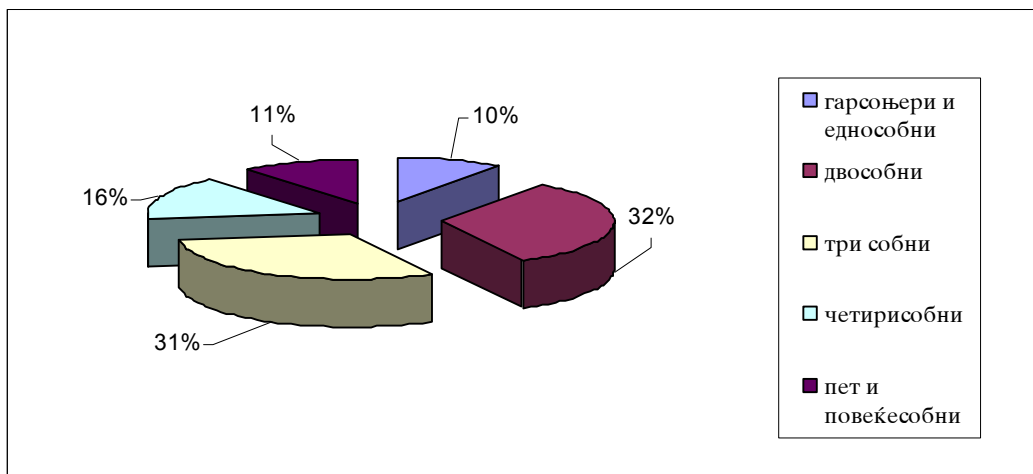
Табела 68. Станови по број на соби

Година	Вкупно станови	Видови на станови				
		гарсоџери и еднособни	двособни	три собни	четири собни	пет и повеќесобни
2004	6431	650	2147	1946	980	708
2005	5010	499	1871	1442	728	470
2006	6493	647	1831	2350	970	695
2007	5820	587	1808	1606	1024	795
Вкупно	23754	2383	7657	7344	3702	2668

*податоци се земени заклучно со 2007 год. презентирани во Статистички годишник 2008 г.

Според статистичките податоци (Статистички годишник од 2008 год.) во 2007 год. има тенденција на изградба на двособни и трособни станови и споредбено со податоците од ППРМ трендот понатаму продолжува.

График 32. Станови според број на соби

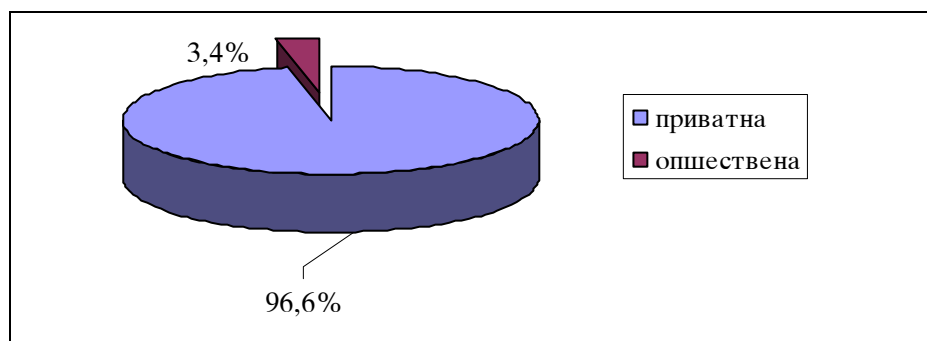

Табела 69. Станови според вид на сопственост

Година	Вкупно станови	Сопственост	
		приватна	општествена
2004	6431	6069	362
2005	5010	4789	221
2006	6493	6405	88
2007	5820	5676	144
Вкупно	23754	22939	815

*податоци земени заклучно со 2007 год. презентирани во Статистички годишник 2008 год.

График 33. Станови според вид на сопственост

Во однос на сопственичките односи, може да се констатира доминација на приватната сопственост. Така, од вкупниот број изградени станови кој во период од 2004-2008 година изнесува 23.754 станови, околу 96,6% односно 22.939 стана се во приватна сопственост, додека во државна сопственост овој процент е помал и изнесува 3,4 % или околу 815 станови.

5.3.4. Јавни функции

Промените во политичкиот, општествениот, економскиот и демографскиот развој имаат мошне сериозни влијанија врз понатамошното користење на просторот. За таа цел се утврдуваат нови соодноси и нормативи за користење на просторот за порационална изградба во сферата на сите *јавни функции* на општествено-економскиот развој на Републиката, и истите се вградени во

Законот за просторно и урбанистичко планирање (Сл.весник на РМ бр.24/08-пречистен текст), Правилникот за поблиска содржина, размер и начин на графичка обработка на урбанистички планови (Сл. весник на РМ, бр. 78/2006) и Правилник за стандарди и нормативи за урбанистичко планирање (Сл. весник на РМ, бр. 78/2006, Сл. весник на РМ, бр. 140/2007, 12/09) и подзаконските акти.

Анализа за остварување на Просторниот план на Република Македонија во период од јуни 2004 год. до декември 2008 год. во дејностите на *јавните функции* се следни:

Образовна дејност

Основно образование: Со Просторниот план на Р. Македонија, за планскиот период до 2020 год. се предвидува со **основно образование** да биде опфатен целиот контингент на население, односно деца на возраст од 7-14 години во основните училишта, во кои наставата ќе се одвива исклучиво во една смена. Корисна површина по ученик до 2020 год. се предвидува да изнесува 7м²/ученик. Основни училишта треба да постојат во сите населби.

Според статистичките податоци во учебната 2007/2008 год., мрежата на **основни училишта** во редовното воспитување и образование во Републиката опфаќа 997 училишта во кои се воспитуваат и образуваат 220.833 ученици односно околу 80% од вкупниот број деца на возраст од 5-15 години (276.668). Во однос на начинот на одвивање на училишната настава, таа се одвива во една смена со просечен училишен простор 2,13м²/ученик. Во однос на податоците за учебната 2004/2005 год. бројот на основни училишта во 2007/2008год. е намален за 1,3%. Училиштата се соочуваат со бројни суштински проблеми кои носат обележја на неадекватна разместеност на објектите во просторот, висока концентрација во развојните центри, недоволна опременост на објектите со потребните содржини, објекти и терени од областа на спортот и физичката култура и сл.

Средно образование: Основни определби со ППРМ кои треба да се остварат во планскиот период до 2020год во однос на средното образование се: целосна опфатеност на младината на возраст од 15 - 19 год. и можност за изведување на наставата во една смена. Норматив за одредување на потребната површина е 8 - 10 м²/ученик.

Според податоците за учебната 2007/2008год. во државен сектор евидентирани се редовни 111 средни училишта со вкупно 95.301 ученици, што изнесува 59% од генерацијата на возраст од 15-19 години (162.091деца). Во 2007/2008 год. од вкупниот број на средни училишта (111) во приватен сектор евидентирани се (6) училишта за средно образование.

Во однос на учебната 2004/2005 год. бројот на средните училишта во 2007/2008год. е зголемен за 11%. Корисната површина по ученик изнесува 2,47м². со незначително зголемување во однос на корисната површина на ученик за 2004 год. Доколку се споредат податоците од Просторниот план на Република Македонија каде корисна површина по ученик треба да изнесува 8-10м² по ученик, може да се констатира дека сеуште не е задоволен потребниот норматив.

Високо и вишо образование: Вкупниот број на студенти во Високо образование на територијата на Републиката на универзитетите во Р. Македонија во учебната 2007/2008 год. изнесува 62.440 студенти што во однос на 2004/2005 год. е зголемување од 29,40% или 14.188 студенти повеќе.

На државните факултети во 2007/2008 год. евидентирани се 50.985 студенти и нивниот број е поголем за 22,46% во однос на бројот на студенти на приватните факултети (11.455 студенти).

Корисната површина изнесува 2,34 м² /студент во државен сектор и во однос на 2004/2005 год. е намалена за 5%, но споредбено со предвиденото со Просторниот план на Република Македонија каде корисна површина по ученик треба да изнесува 8-10м² по студент, може да се констатира дека нормативот не задоволува.

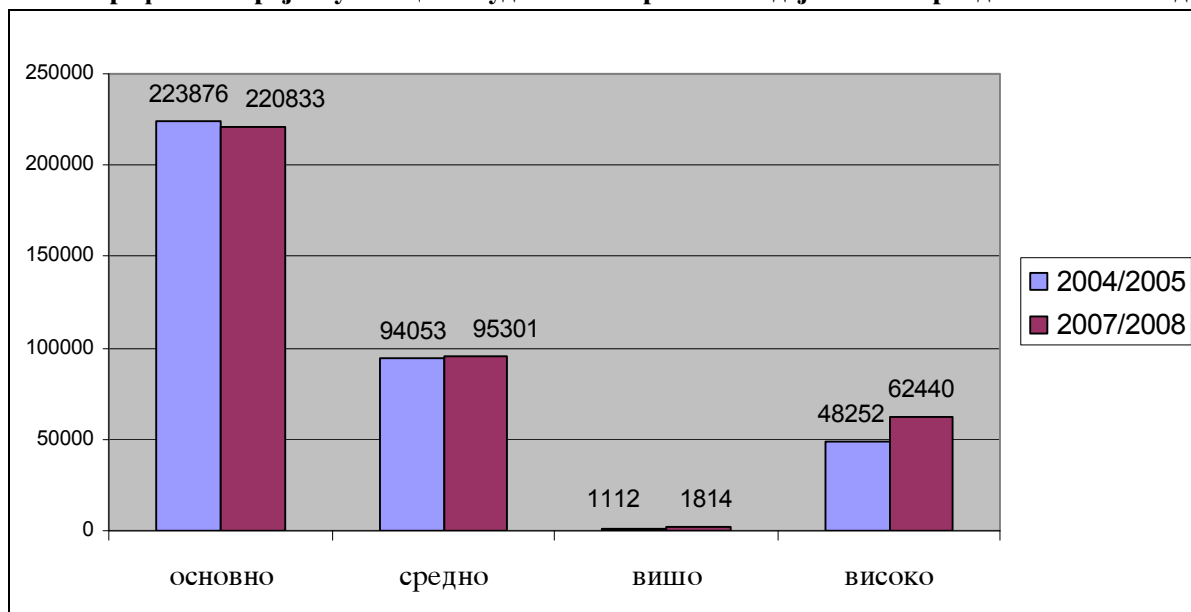
Во областа на вишото образование на територијата на Републиката во 2007/2008 год. настава посетуваат 1814 ученици во три стручни школи и тоа во Битола, Штип во Скопје. Од вкупниот број на ученици (1814) во државен сектор евидентирани се 1760 ученика додека во приватен сектор 54 ученика. Во однос на учебната 2004/2005 год. имаме зголемување за 58,27% ученици во државен сектор.

Табела 70. Број на училишта , ученици, студенти во образовната дејност во период од 2004-2008год.

Државни школи												
Учебна година	Основни училишта			Средни училишта			Високо стручни школи			Високо образование		
	училишта	ученици	М ²	училишта	ученици	М ²	школи	ученици	М ²	Факултети	студенти	М ²
2004/2005	1010	223876	522919	100	94053	233731	1	1112	1122	38	48252	119501
2005/2006	1005	235185	-II-	101	93908	-II-	1	1276	-II-	36	47092	-II-
2006/2007	1000	228207	-II-	104	93763	-II-	3	1338	-II-	43	50767	-II-
2007/2008	997	220.833	522.919	105	94.545	233.731	2	1760	1122	44	50.985	119.501
Приватни школи												
2004/2005	-	-	-	-	-	-	-	-	-	13	2812	-
2005/2006	-	-	-	-	-	-	-	-	-	13	2056	-
2006/2007	-	-	-	-	-	-	2	53	-	13	9900	-
2007/2008	-	-	-	6	756	88895	1	54	200	34	11.455	23.979
Вкупно	997	220833	522919	111	95301	322626	3	1814	1322	78	62.440	143.480

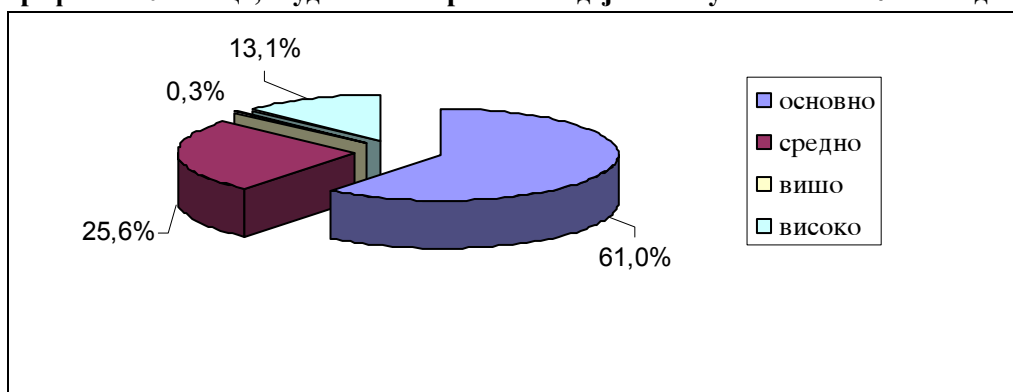
Извор: Статистички Годишник 2008год. , Статистички преглед 484, 592 , 570

График 34. Број на ученици и студенти во образовната дејност во периодот 2004-2008 год.

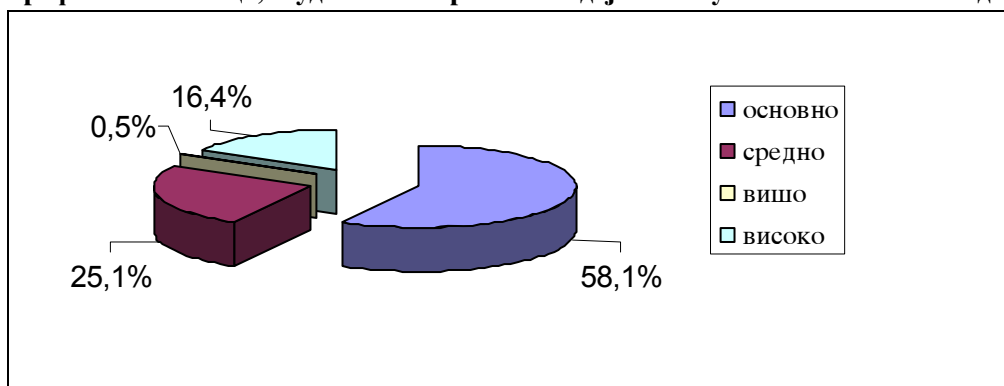

Вкупниот број на ученици и студенти вклучени во образовниот процес за учебна 2004/2005 год. изнесува 367.293, од кои во основно образование вклучени се 61%, во средно 25,6%, во високо образование 13,1%, додека во вишо 0,3%.

График 35. Ученици, студенти во образовната дејност во учебната 2004/2005 год.

График 36. Ученици, студенти во образовната дејност во учебната 2007/2008 год.

Вкупниот број на ученици и студенти вклучени во образовниот процес за учебна 2007/2008 год. изнесува 380.388, од кои во основно образование вклучени се 58,1%, во средно 25,1%, во високо образование 16,4%, додека во вишо 0,5%.

Анализата покажува дека процентот во високото и вишо образование е во пораст но сепак не ги задоволува потребните нормативи согласно ППРМ.

Министерството за образование и наука во јули 2004 год. има изработено Национална програма за развој на образованието во Република Македонија со која се дава поддршка на проекти кои имаат за цел унапредување на условите во образованието, како поддршка на развојната ориентација на државата кон глобалните интеграциски процеси на европско и глобално ниво за период од 2005-2015год.

За подобрување на условите за едукација и работа во образовниот процес Министерството за образование и наука во својата годишна програма предвидува повеќе градежни активности (изградба и реконструкција на училишни објекти во основното и средното образование) и истата треба да се спроведе во планскиот период.

Табела 71. Програма на Министерство за образование за градежни активности во основните и средни училишта по општини

Основни училишта			Средни училишта		
Скопје	опис	М ²		опис	М ²
Аеродром					
ОУ' Димитар Македонски в	реконструкција и санација на училишен објект				
ОУ' Ѓорѓи Пулевски в	санација на топловодна мрежа				
ОУ' Лазо Ангеловски в	санација на објект				
Бугел					
ОУ' св. Климент Охридски в	реконструкција				
ОУ' Гоце Делчев в s. Qubanci	реконструкција и санација				
Гази Баба					
ОУ' Глигор Прличев вЖелезара	реконструкција и санација на училишен објект				
ОУ' Наум Наумовски Борчег	реконструкција и санација на училишен објект				
ОУ' Вера Јоциќ вМацари	реконструкција и санација на училишен објект				
ОУ' Бајрам Шабани vs. Грушино и Арачиново	реконструкција на објект				
ОУ' П.П. Његош вК. Идризово	замена на прозори*				
Ѓорче Петров					
ОУ' Димитар Беровски в	реконструкција и санација				
Карпош			Карпош		
ОУ' Јан Амос Коменскиг	продолжување со изградба на ново објект со завршување	2000 м ² П+1	СОУ Гимн.г Зефљуш Маркуг	продолжување со изградба на ново објект со завршување	2500м ² П+2
ОУ' Ибе Паликуќаг	реконструкција и санација на училишен објект		СОУГС .г Никола Каревг	реконструкција	
Кисела Вода					
ОУ' Св. Климент Охридскигс. Драчево	реконструкција и санација на училишен објект				
ОУ' Златан Стремацг	санација на објект				
Центар					
ОУ' Кирил и Методиг	замена на столарија		ДСПУ .г Лазар Лиценовски в	реконструкција и надградба	
ОУ' Песталоциг	реконструкција				
Чаир					
ОУг 7ми мартг	продолжување со изградба на ново објект со завршување	2000 м ² П+1			
ОУг Рајко Жинзифовг	санација на кров				
ОУг Петар Здравковски Пенког	реконструкција и санација на училишен објект				
ОУг Јане Санданскиг	санација на подови				
Шуто Оризари			Шуто Оризари		
			Ново учи.лиште во Шуто	Подготвителни активности	2100 м ²

			Оризари	училиште со физк.сала	П+1
Сарај					
ОУг Бајрам ШабанигКондовоПУ Долно Свиларе	реконструкција на кров и подови				
ОУг ДритагПУ Копаница	завршување на две училници				
ОУг Емин Дуракугс. Буковиќ	реконструкција на објект				
Битола			Битола		
ОУг Гоце Делчевг	реконструкција и санација на училишен објект		СОУг Д-р Јован Капаузиг	замена на столарија	
ОУг Ѓорѓин Сугаревг	реконструкција и санација на училишен објект		СЗУг Кузман Шапкаревг	реконструкција	
ОУг Кирил и Методијг	реконструкција и санација на училишен објект				
ОУг Браќа миладиновци с.Добрушево Могилаг	санација на кров				
ОУг Славе Лумбарковскиг Новаци	реконструкција на училишен објект				
Богданци			Богданци		
			СОУг Богданциг	замена на столарија	
Велес					
ОУгСтојан Бурчевски Буриданг Иванковци	продолжување со изградба на ново објект	1000м2П и П+1			
ОУг Даме ГруевгГрадско ПУ Кочилари	реконструкција на објект				
ОУг Кирил и Методијг	реконструкција и санација на училишен објект				
ОУг Маца Овчароваг	реконструкција на парно греење				
Виница					
ОУгСлавчо Стојменскиг	реконструкција и санација на училишен објект*				
ОУг Никола Парапуновг Драгобраште	реконструкција и санација на училишен објект*				
ОУгКочо Рацинг Блатец	репарација на парен котел				
Гостивар			Гостивар		
ОУгИсмаил Кемалиг ПУ Бабин дол	продолжување со изградба на ново објект	450 м ² П+1	СОУгГостиварг	реконструкција со доградба на училници	
ОУгФаик Коницаг Дебреше	продолжување со изградба на ново училиште	640 м ² П+1			
Демир Хисар					
ОУгГоце Делчевг ПУ Света	санација на објект				
Делчево			Делчево		
			СОУгМетоди М. Брицог	реконструкција на училишен објект	
Кавадрги					
ОУг Пере ТошевгРосоман	замена на столарија				
ОУг Лазо Мицев Ралег	топловодно греење				
ОУг Гоце Делчевг	реконструкција и санација на училишен објект*				
Кичево			Кичево		
ОУгСанде Штерјоскиг Кичево	одпочнување со со активности за изградба	1420 м П+1	СОУ в Мирко Милескигс. Житоше	Довршување на градежни работи	1000 м ² П+1

Кочани				
ОУ Раде Кратовче в	реконструкција и санација на училишен објект			
ОУг Мирче Ацевг. Староец	реконструкција			
Крива Паланка				
ОУ Х.Т. Карпош в Ранковце, ПУ Псача	реконструкција на кров*			
ОУ Х.Т. Карпош в Ранковце	реконструкција на кров*			
Криво Гаштани				
ОУ Јане Смургоски в ПУ Бела Црква	довршување на започната реконструкција*			
ОУ Манчу Матак в	реконструкција и санација на училишен објект			
Крушево				
ОУ Никола Карев в с. Алданци	реконструкција и санација на училишен објект*			
Куманово		Куманово		
ОУг Магдалена Антоваг	реконструкција и санација на училишен објект*	СОУг Перо Наковг	изработка на ограда	
ОУг Толи Зордумис ПУРжановце	реконструкција на училишен објект	СОУг Наце Буѓониг	реконструкција на објектот	
ОУг Антун Чајупиг с. Отља	реконструкција на кров			
Македонски Брод		Македонски Брод		
ОУг Св. Климент Охридскиг	реконструкција на кров	СОУг Св. Наум Охридскиг	реконструкција на објектот	
Охрид				
ОУг Братство и Единствог објект Крст Џамија и с. Кошиште	реконструкција на објект (фасада, столарија, тротоар)			
ОУ Дебарцаг Пу Велмеј	санација на објект			
Петровец				
ОУг Кочо Рацинг	реконструкција и санација на училишен објект			
Пехчево				
ОУг Ванчо Китановг	реконструкција и санација на училишен објект			
Пробиштип		Пробиштип		
ОУг Кирил и Методијг Злетово	санација на објект	ОУг Наум Н. Борчег	реконструкција на кров	
Прилеп		Прилеп		
ОУг Горче Петровг с. Пешталеве	Реконструкција на објектот довршување	ОУг Горче Петровг	реконструкција на кров	
ОУг Климент Охридскиг с. Пешталеве	реконструкција и санација на училишен објект			
ОУг Гоце Делчевг	санација на парно греење*			
Радовиш		Радовиш		
ОУг Орце Николовг Ињево	реконструкција и санација на училишен објект	ОУг Коста Сушиновг	реконструкција на кров	
ОУг Коста Рацинг Подареш	реконструкција на објект (кров и подови)			
ОУг Кирил и Методијг Ораовица	санација на кров и подови			
Ресен				
ОУг Браќа Миладиновциг Царев двор	реконструкција и санација на училишен објект			
Струга		Струга		

ОУ'Гоце ДелчевГПодгорци	продолжување со изградба на ново училиште	750 м ² П+2	ДСУ'т Нико Несторг	реконструкција на училишен објект	
ОУ'Екрем Јакупиг Корошишта	реконструкција на кров		ДСУг Ибрахим Темог	реконструкција на училишен објект	
ОУ'св. Климент Охридскиг Драслајца ПУ Ложани	реконструкција(тавани, подови, зидови)				
Струмица			Струмица		
ОУ'Минуш Турновскиг Ново Село	довршување на кров		СОУг Јане Санданскиг		
ОУ' Никола Вапцаровг	реконструкција и санација				
ОУ'Гоце Делчев вВасилево ПУС ушево	реконструкција на училишен објект				
ОУ'Гоце Делчев в Босилово ПУРобово	реконструкција на објект				
ОУ'Кирил и Методиј в ИловицаПУСекирник	реконструкција и санација				
ОУ'Кирил и Методиј в ИловицаПУТурново	довршување на кров				
Студеничани					
ОУ' Наум ФрашеригПУ Моране	реконструкција и санација на училишен објект*				
ОУ' Наум ФрашеригСтуденичани	реконструкција и санација на училишен објект*				
ОУ' Алија АвдовиќгПУ Црн Врв	реконструкција на објект*				
Свети Николе			Свети Николе		
ОУ' Даме ГруевгПУ Амзабегово	санација на плафони, подови, електрика		УСО' Кочо Рацинг	замена на столарија зграда 1	
ОУ' Гоце ДелчевгСв. Николе	реконструкција на кров				
Тетово			Тетово		
ОУ'АбдилФрашеригБоговиње	продолжување со изградба на ново училиште	3000 м ² П+1	СОУг Моша Пијадег	замена на столарија и поправка на фасада	
ОУ'Братство Миѓени вДреновец	продолжување со изградба на ново училиште	2000 м ² П+1	СОУг 8ми септемвриг	санациони поправки	
ОУ'Скендре Беј вЦепчиште	продолжување со изградба на ново училиште	1200 м ² П+1			
Теарце					
ОУ'Екрем Чабеј в с. Слатино	реконструкција на училишен објект				
ОУ'Исмаил Кемали в Нераште	реконструкција на училишен објект				
ОУ'Лирија вЖеровјане	санација на објект				
Зајас					
ОУ'Гоце ДелчевГПодгорци	довршување на изградба	2000 м П+1			
Штип			Штип		
ОУ'Димитар Влахов внас Баби	реконструкција и санација на училишен објект*		ДМг Сергеј Михајлов	довршување и реконструкција на кров и санација на објект	
ОУ'Страшо Пинџур вКарбинци, ПУ Долни Балван	реконструкција на училишен објект*				

Здравствена дејност

Постојниот систем на Здравствена заштита воспоставен е со Законот за здравствена заштита ("Сл. Весник на Р. Македонија бр. 38/91, измени и дополнувања во Сл. Весник на РМ, бр. 46/93, 55/95, 10/2004, 84/2005, 111/05, 65/2006, 5/2007). Овој Закон во времето на донесување вовеле повеќе значајни новини со цел да обезбеди поефикасна, подостапна, поквалитетна, порационална и континуирана здравствена заштита на населението.

Европската унија има поставено јасни стандарди и норми за врвна здравствена заштита на своите граѓани. Во последните години со проширување на Унијата се наметна потреба за унифицираност на минималните обврски на секоја држава-членка, како и на сите држави кандидати за членки на ЕУ. Овие норми, критериуми и обврски важат и ќе важат и за Република Македонија која што мора да ги имплементира во своите реформи и нови закони.

Сегашниот период во кој се наоѓаат сите дејности меѓу кој и здравството се карактеризира и со фаза на донесување на низа закони од областа на здравствената дејност, нејзиното реструктурирање со дефинирање на обврзувачка здравствена заштита за целокупното население, нејзиното порационално организирање и развој на комплементарно приватно здравство.

Во дејноста на здравството и здравствената заштита на територијата на Републиката постои поширока мрежа на здравствени организации кои делуваат во областа на **примарната и секундарната и терцијалната здравствена заштита.**

Мрежата на евидентирани здравствени организации согласно ППРМ изнесува вкупно 144 организации распоредни во примарно, секундарно и терцијарно ниво. Ориентациони нормативи за квалитетна здравствена заштита предвидени со ППРМ се 550-600 жители/лекар, 6,7-7,4 болнички постели/1000жители.

Според последните статистички податоци (Статистички годишник 2008 год.), за 2006 год. евидентирани се вкупно 6496 здравствени работници од кои 5134 лекари, 1175 стоматолози и 187 фармацевти. Вкупен број на болнички постели изнесува 9440 постели.

Табела 72. Број на здравствени работници, постели од 2004 до 2006 год.

Година	Жители	Вкупно здравствени работници	Здравствени работници			Постели
			лекари	стоматолози	фармацевти	
2004	2.032.000	5946	4490	1134	322	9699
2005	2.037.000	5303	4392	706	205	9575
2006	2.040.000	6496	5134	1175	187	9440

Компарацијата на статистичките податоци за период 2004-2006год.и предвидените со ППРМ за плански период до 2020 год. упатува на следните констатации:

- бројот на жители /лекар предвидени со ППРМ за 2020 год. изнесува 550-600 жители/лекар додека реализираната во 2004-2006 год. 453-397жители/1лекар односно 2,2- 2,5 лекари/1000жители;
- бројот на жители /стоматолог предвидено за 2020 год. 2.000-2.500 жители /стоматолог, додека реализираната во 2004-2006 год. изнесува 1790-1737 жители/1лекар, односно 0,55-0,57 стоматолози /1000жители;

- бројот на болнички постели на 1000 жители предвидени за 2020год.изнесува 6,7-7,4болнички постели/1000жители, додека за 2004-2006год.изнесува 4,8- 4,6 болнички постели /1.000 жители.

Во однос на дефинираните ориентациони нормативи за квалитетна здравствена заштита предвидени со Просторниот план, може да се констатира дека реализацијата не се движи во рамките на прогнозите, но овие дејности се соочуваат со бројни проблеми во развојот, како изградба и опремување на современи капацитети посебно во вонградските подрачја.

Социјална заштита

Дејноста на социјалната заштита се врши преку организации за социјална заштита и организации за згрижување и воспитување на деца од предучилишна возраст(детски градинки).

Табела 73. Организации за социјална заштита

Вид на установа	2004 год.		2005 год.		2006 год.		2007 год.	
	организации	корисници	организации	корисници	организации	корисници	организации	корисници
организации за сместување на деца без родители и родителска грижа(детски домови, домови за доенчиња и мали деца)	2	208	3	250	3	264	3	280
организации за згрижување на лица со посебни потреби,	3	566	3	552	3	521	3	502
заводи, установи за згрижување и образование на деца и млади со воспитно социјални проблеми	2	111	2	96	2	92	2	89
установи домови за возрасни лица.	4	492	4	483	4	481	4	481
Вкупно	11	1377	12	1381	12	1358	12	1352

*Статистички годишник 2008

Анализирајќи ги статистичките податоци за 2004-2007 год. бројот на установи за социјална заштита изнесува 11-12установи, со вкупно 1377-1352корисника.

Согласно ППРМ, за објектите од социјален карактер за деца без родители и за стари лица се планираат по 3 места на 1000 жители со мин. 15 м² на површина на објектот по корисник и мин. 30 м² на комплексот по корисник.

Во анализираниот период број на места/1000 жители за објектите наменети за сместување на деца без родители изнесува 0,84место/1000жители додека за домови за стари лица 1,4лица/1000жители со што не се задоволени предвидените потреби согласно ППРМ.

Организации за згрижување и воспитување на деца од предучилишна возраст: При димензионирањето на мрежата на установите во предучилишното воспитување и образование како дејност од посебен општествен интерес, со Просторниот план на Р. Македонија планирано е да се опфати 70% од децата на предучилишна возраст (или околу 6% од населението) со стандард од 9 м² бруто

површина по дете, односно со отворени простори 30м²/дете за детски јасли односно 35м² по дете за детски градинки.

Табела 74. Организации за згрижување и воспитување на деца од предучилишна возраст

Вид на установа	2004 год.		2005 год.		2006 год.		2007 год.	
	организации	корисници	организации	корисници	организации	корисници	организации	корисници
Комбинирани детски установи(јасли, градиники, Забавиште при преучилишна организација)	51	21198	51	20967	51	21525	51	20564
Забавишта при основни училишта	258	15194	-	-	-	-	-	-
Вкупно	309	36392	51	20967	51	21525	51	20564

*Статистички годишник 2008

Согласно статистичките податоци во 2007 год. во 51 јавни установи за згрижување и воспитување на деца (детски градинки) згрижени се 20.564 деца, односно бројот на деца во однос на 2004 год. е намален за 43%. Во однос на вкупниот број на деца кој треба да биде опфатен во 2007год. бројот на деца кој се опфатени во детските градинки изнесува 1% со што не е задоволен нормативот согласно согласно ППРМ (6% од вкупниот број на население во Р. Македонија). Финансирањето според Законот за основно образование (Сл.весник на РМ број 63/2004) на забавиштата при основните училишта и ученичките домови е преку Министерство за образование и наука, додека ученичките домови за деца со посебни образовни потреби се финансираат комбинирано преку Министерство за труд и социјала и Министерство за образование и наука.

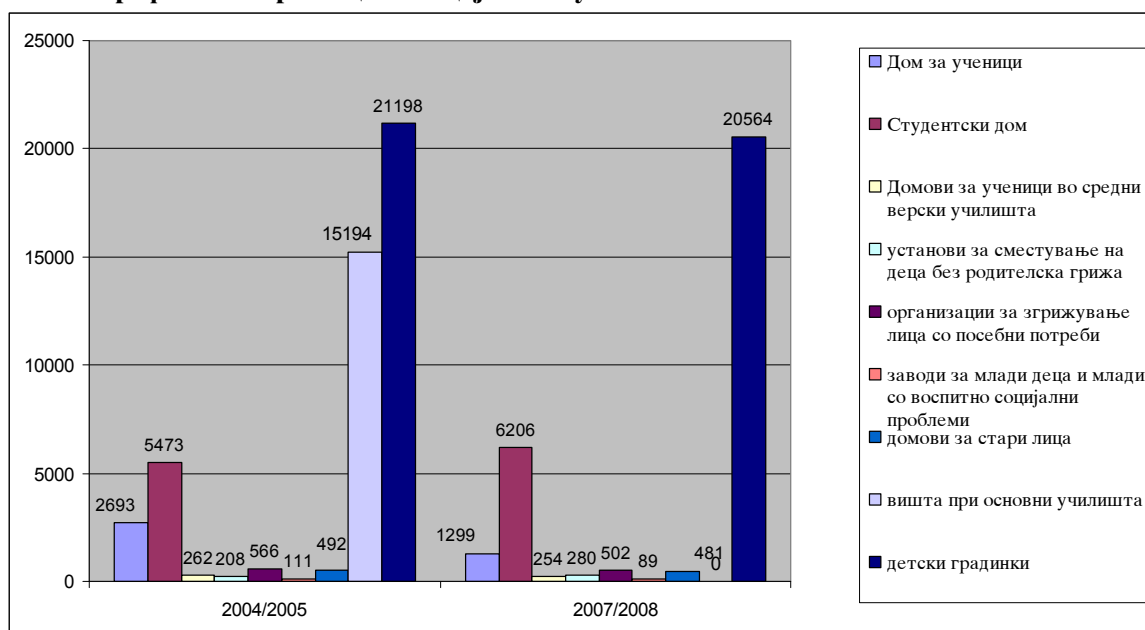
Ученички и студентски домови: Домовите обезбедуваат сместување, исхрана и воспитување на ученици и студенти за време на школувањето, вон местото на постојано живеење на родителите-издржувателите. Тие се класифицирани во: Домови за ученици и студенти и Домови за ученици во средни верски училишта

Табела 75 . Ученички и студентски домови

Вид на установа	2004/2005год.		2005/2006год.		2006/2007год.		2007/2008год.	
	организации	корисници	организации	корисници	организации	корисници	организации	корисници
Дом за ученици	31	2693	29	1967	27	1756	24	1299
Студентски дом	8	5473	11	6180	10	5981	14	6206
Домови за ученици во средни верски училишта	2	262	2	270	2	254	2	254
Вкупно	41	8428	42	8417	39	7991	40	7759

*Статистички годишник 2008

График 37. Корисници во социјалните установи

Согласно статистичките податоци во 2007/2008год. во 41 установи (ученички, студентски домови и домови за средни верски училишта) евидентирани се 7759 корисници што во однос на 2004 год. е намалување за 8%.

Анализата покажува дека бројот на ученички и студентски домови не задоволува односно има потреба од изградба на нов студентски дом.

Дејности на културата

Во наредниот период до 2020 год. согласно ППРМ секоја од населбите треба да има *библиотека, кино и дом на културата*, а ако постои интерес и економска основа во некои од населбите и музеј, галерија, театар и дом на младина.

Табела 76. Дејности на култура

Година	Библиотеки		Професионални театри		Кина		Музеи	
	број	книжевен фонд	Број	посетители	број	посетители	број на комплекси	инвентирани предмети
2004	85	3.115.000	11	268000	19	303000	*	*
2005	-П-	-П-	12	282000	21	98000	*	*
2006	-П-	-П-	12	228000	18	96000	16	489459
2007	72	3.129.000	13	232000	16	131000	*	*

*нема податоци

Извор : Статистички годишник 2008

Библиотечна дејност : Мрежата на библиотеки која се предвидува до 2020 год. треба да ги опфати не само градските населби, туку и селските населби со норматив од 1 до 2 книги по жител.

Статистичките податоци (Статистички годишник 2008 год.) кажуваат дека оваа дејност е застапена во 72 библиотеки кои располагаат со книжен фонд од 3.129.000 книги, односно 1,54книги/жител. Во однос на 2004 год. бројот на

библиотеки е намален за 18%, но не е намален бројот на книжевниот фонд со што е задоволен нормативот од 1-2книги/жител согласно ППРМ.

Театарска дејност: Во 2007 год. евидентирани се 13 професионални театри што во однос на 2004 год. е зголемување за 15%. Во кинотечната дејност за 2007год. евидентирани се 16 кина и во однос на 2004 год. бројот на кината е намален за 18%.

Физичка култура

Согласно ППРМ на територијата на Р. Македонија евидентирани се (166 спортски сали од кои 138 во училиштата, 20 олимписки отворени базени, 11 затворени базени, 35 фудбалски стадиони, 292 фудбалски игралишта, 1018 отворени спортски терени за ракомет, одбојка, кошарка, мал фудбал, 31 тениски игралишта, 5 атлетски патеки и др. Сè понагласените потреби за развој на физичката култура во планскиот период предвидено е да се одвива преку државните, локалните и приватни иницијативи со подобрување на постојните капацитети и градба на нови.

За периодот до 2020 год. развојот на физичката култура треба да се одвива во објекти чиј капацитети ќе овозможат посета на 20-25% од жителите со просечен норматив од 5 м² по жител. Најголем приоритет на Владата на Република Македонија на полето на спортот е обнова на спортската инфраструктура како темел за идно развивање на спортот во Републиката и тоа преку изградба на 35 спортски сали и 50 фудбалски игралишта.

Програмата за изградба на спортските сали фудбалски игралишта е со цел да ја ублажи состојбата од дефицит на спортски објекти и да создаде базни услови за стратешко профилиран правилен развој на младите во Република Македонија.

Агенцијата за млади и спорт е задолжена помошните фудбалски игралишта да ги изгради во сопственост на Општините. Проектот за помошните фудбалски игралишта се состои од: локација со димензии 120ц80м во која се вклучени фудбалски терен со димензии 105ц68м со пропратни објекти: соблекувални, трибини, ограда и осветлување. Локации на кои во моментот се врши изградба на помошни фудбалски игралишта се во општините: Прилеп, Ранковце, Св. Николе, Битола, Гостивар, Горче Петров, Могила, Пробиштип, Градско, Радовиш, Росоман.

Спортски Сали со програмата се предвидени во : Македонски брод, Берово Пехчево, Валандово, Илинден Горче Петров (Ново Село), Чешиново-Облешево, Сарај, Демир Хисар, Куманово, Гази Баба (Маџари), Брвеница, Свети Николе, Липково (Слупчане), Боговиње (Жеровјане), Пробиштип-Злетово (Злетово), Кисела Вода, Горче Петров, Ново Село, Битола, Градот Скопје (универзитет Св. Кирил и Методиј, општина Аеродром), Штип (универзитет Гоце Делчев), Тетово (Државен универзитет), Скопје (општина Центар - факултет за физичка култура, (Аеродром Центар, Бутел, Радишани, Кисела Вода, Гази Баба) Тетово (Порој), Маврово (Ростуше) Кичево, Крива Паланка, Струмица (Куклиш), со димензии 48x24м, опремени со спортска опрема за следниве спортови: мал фудбал, ракомет, кошарка, одбојка, пинг-понг, тенис, гимнастика, и др.

Во октомври 2007 год. е започнато со реализација на програмата на Владата со почеток на изградба на првата спортска сала во Општина Гази Баба вон нас. Маџари на површина од 1500 м² со 500 седишта со комплетна опрема за кошарка фудбал, тенис и гимнастика.

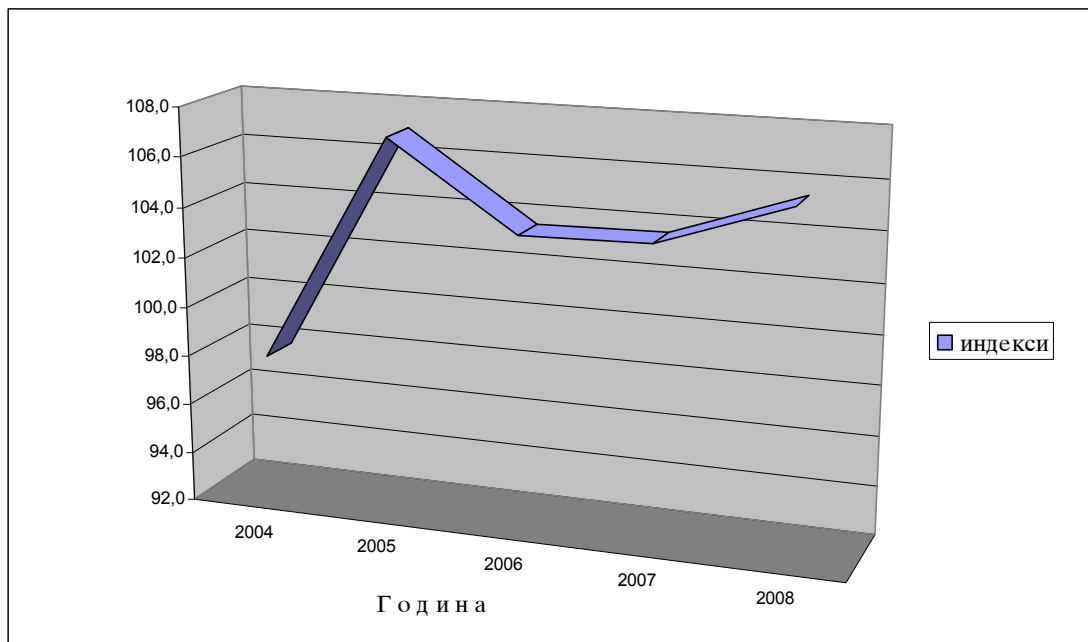
5.3.5. Развој и размешеност на индустријата

Процесот на глобализацијата на економијата особено индустријата ја наметнува потребата за брзо интегрирање во меѓународните текови на нашата индустрија преку превземање посебни мерки и остварување соодветни политики. Глобализацијата на економијата и концептот на индустриска конкурентност се основните компоненти на економската политика на развиените земји.

Република Македонија како мала и отворена земја во нејзините напори за развој и просперитет на индустријата е условена не само со производствените фактори туку и со степенот на отвореност и нивото на економска соработка со светот. Македонската индустрија во изминатиот период се карактеризира со ниска конкурентност.

Структурата на економски активности во Република Македонија значително се измени во периодот на транзиција. Уделот на индустријата значително опадна, од околу 45% во раните 90-ти до околу 25 % во 2008 година. За разлика од 2004-та година, кога индустриското производство имаше негативен раст (види график), во наредните години тоа забележа тренд на пораст. Во втората половина на 2008 година глобалната економска криза имаше реперкусии врз македонското индустриско производство коешто особено во последниот квартал од годината се соочи со сериозни проблеми во однос на обезбеденост со порачки, залихите на сировини и материјали, како и тековните набавки на сировини и репроматеријали беа под нормалното ниво, додека залихите на готови производи беа неоправдано високи.

График 38. Верижни индекси на индустриско производство во периодот 2004-2008 година

Во структурата на индустриско производство доминира производството на прехранбени производи и пијалоци, производството на облека, производството на основни метали, производството на производи од други неметални минерали и производството на тутунски производи и ферментација на тутун. Овие

индустриски гранки остваруваат околу 50% од вкупното индустриско производство.

Во изминатиот период во структурата на индустриското производство ниско е учеството на гранките кои имаат карактер на носители на развојот, кои се пропульзивни и кои овозможуваат вклучување во меѓународната економска соработка. Не задоволува и учеството на производството кое е извозно ориентирано наспроти учеството на гранките кои се високо увозно зависни. За извозните производи кои се пласираат на светскиот пазар постои силна конкуренција и најчесто тоа се производи со ниско додадена вредност. Планската определбата за диверзификацијата на производната структура и асортиман на индустриското производство изостанува. Тоа и понатаму се карактеризира со базно-суровинска зависност, со доминантно учество на трудоинтензивните дејности.

Во структурата на индустриски гранки сè уште се присутни базичната, тешката индустрија, индустријата која бара големи количини на енергија, вода и неквалификувана работна сила наспроти определбата за развој на индустриски гранки со компаративни предности на локалните подрачја: природни ресурси, местоположба, квалификувани работници, пазар, капитал и традиција со препознатлива физиономија на подрачјето .

Во изминатите години на транзиција, вклучително и анализираниот период од 2005 до 2008 година, не е остварена определбата од Просторниот план за преориентација на производството спрема барањата на пазарот и најновите достигнувања на науката и технологијата и за реструктурирање преку проширување на производството со нови производи со повисок степен на доработка врз основа на што може да се обезбеди зголемување на доходот, акумулацијата и извозот.

Техничко технолошкиот прогрес претставува најдинамичен фактор на општествениот прогрес и битен предуслов за натамошен техничко-технолошки, економски и вкупен општествен развој. Зголеменото и порационално користење на светските технолошки достигнувања и на современата научна мисла во синергија со домашните достигнувања во оваа сфера се стожерниот фактор за динамизирање на индустрискиот развој. Нивото на техничко технолошка развиеност на земјата покажува не само стагнација туку и забележително заостанување во споредба со технолошката развиеност на другите земји во Европа. Постојните технологии во најголем дел увезени, заради долгогодишната употреба, се економски и физички застарени и истрошени.

Согледувањата во анализираниот период за можностите за обезбедување средства за финансирање на развојот укажуваат дека постојат големи ограничувања како од домашни извори така и од странство. Потребниот обем и интензитет на нови вложувања може да се задоволи во мал дел од домашната акумулација на стопанските субјекти во земјата, деловните банки во земјата би можеле да обезбедат дел од потребните средства, додека останатиот дел е неопходно да се обезбеди преку странски инвестиции, по пат на странски директни вложувања, заеднички вложувања со странски партнери и користење на комерцијални и финансиски кредити од меѓународни финансиски институции.

Изразито високата лимитираност на средствата за инвестиции бара нивно вложување во пазарно ефикасни и флексибилни мали и средни капацитети со мала капиталointензивност кои се извозно ориентирани и брзо даваат ефекти.

Во овие услови, покрај јакнењето на продуктивноста на стопанските субјекти во индустријата, од посебно значење за идниот развој е побрзото организирање и вклучување на слободните парични средства и другите потенцијали на населението врз економски критериуми во производни дејности преку штедење, директни вложувања, обврзници, акции и други форми.

Во однос на развојната определба за поставеност на индустријата врз принципите на одржливиот развој и стандардите на заштита на животната средина, останува констатацијата за потребата од санација на постојната состојба со отстранување на причините за загрозеност на просторот и околината од производните процеси и превентивна примена на постојните мерки за спречување на ризикот од појава на одредени несакани последици врз животната и работна средина.

Индустријата е стопанска дејност со основно тежиште производство на производи за финална и интермедијарна потрошувачка. Но истовремено таа е еден од најзначајните извори на загрозување на квалитетот на животната средина. Влијанието на индустријата врз животната средина се огледа низ процесот на користење на природните ресурси (суровини, енергија, вода), емисија на загадувачки материи во еколошките медиуми (воздух, вода, земјиште) и продукција на отпад.

Смалувањето или елиминирањето на негативните влијанија на индустријата врз животната средина подразбира развој на нови процеси и технологија на производство и модификација на еколошките перформанси на готовите производи. На тоа обврзува и поттикнува сè построгата законска регулатива во областа на животната средина, постојаниот притисок за воведување на еколошкиот квалитет на производот, притисокот на јавноста за смалување на емисијата на загадувачки материи и рационализацијата на потрошувачката на енергија.

Управувањето со животната средина во областа на индустријата треба да се одвива на ниво на сектор, ниво на претпријатие и ниво на поширока и потесна просторна целина.

Современите процеси на развој на материјалното производство, во период на транзиција кон одржлив развој и пазарно стопанисување, базираат на новите пристапи на вклучување на еколошките преференци во планирање на индустрискиот развој и негова алокација и разместување. Тоа ја наметнува потребата од промени во методологијата на планирање на индустриските инвестиции, при што поголема тежина треба да добие улогата на просторот и животната средина. Еколошките проблеми се значајни за функционирањето и деловното работење на претпријатијата, но и за урбаното подрачје, локалната заедница, регионот и националниот и меѓународен простор.

Просторната разместеност на производните и на нив комплементарни услужни дејности според концепцијата на развој и разместеност на индустријата се темели на поставената определба на организација на производните дејности на принципот на концентрирана дисперзија, со поставување на мрежа на просторно одвоени помали стопански комплекси и понатамошен развој и користење на поголемите планирани простори за стопански цели (индустриски зони, зони за мало стопанство, сервисни зони), што е истовремено во насока на остварување на определбата од Просторниот план за планска организација на намените и функциите во просторот на Државата.

Регионалната нерамномерност во разместувањето на производните сили и фондови, останува и понатаму карактеристика на просторната структура на индустријата, условена првенствено со разместеноста на природните потенцијали, развојот на населбите и инфраструктурните системи. Постојната просторна структура се карактеризира со локациона зависност од ресурсната основа, геопрометните и геополитичка положба и можноста за доток на капитал, надолполнета со изградената структура, традиција и човечки потенцијал. Тука се надоврзува и парадигмата на одржливиот развој, според која индустрискиот развој треба да се усогласи со можностите, ограничувањата и обврските за заштита на просторот.

5.4. Сообраќај и врски

5.4.1. Сообраќајна инфраструктура

Со Просторниот план на Република Македонија е предвидено основните патни коридори да ги следат традиционалните правци во насока север-југ (коридор 10), односно исток-запад (коридор 8), што се вкрстосуваат во просторот помеѓу градовите: Скопје, Куманово и Велес.

Дел од магистралните патишта треба да формираат три основни патни коридори кои треба да станат компатибилни со системот на европските патишта (ТЕМ).

На автопатската и магистралната патна мрежа се надоврзуваат регионалните патишта, што заедно со локалните категоризирани патишта ќе ја сочинуваат патната мрежа на Република Македонија.

Развој на железничкиот систем се базира на потребата за модернизација и проширување на железницата во целина, како и поврзување на железничката мрежа на Република Македонија со соодветните мрежи на Република Бугарија и Република Албанија.

Железничката мрежа на Република Македонија, во планскиот период треба ја сочинуваат:

- Магистрални железнички линии од меѓународен карактер
- Регионални линии
- Локални линии

Како основни железнички коридори со Просторниот план на Република Македонија се предвидуваат:

- во насока север-југ (коридор 10)
- во насока исток-запад (коридор 8)

Планот на железничката мрежа до 2020 год., што претставува фаза кон дефинитиваната реализација, предвидува изградба на приближно 120 км нови железнички линии.

Густината на покриеноста со железничка мрежа, во целната 2020 год., треба да изнесува 3,18 км на 100 км² од територијата на Републиката.

Воздушните патишта во Република Македонија се интегрален дел од европската мрежа на воздушни коридори со ширина од 10 наутички милји во кои контролирано се одвиваат прелетите над нашата територија.

Примарната аеродромска мрежа во Република Македонија треба да ја сочинуваат вкупно 4 аеродроми за јавен воздушен сообраќај, и тоа во Скопје, Охрид, Струмица и Битола. Аеродромот во Скопје да се оспособи за прием и отпрема на интерконтинентални авиони (со продолжување на постојната полетно-слетна патека, или со изградба на нов аеродром на друга локација), аеродромот во Охрид да се реконструира во повисока-II категорија, а новите аеродроми што се предвидуваат во Струмица и Битола да бидат со доминантна намена за карго транспорт на стоки.

Секундарната аеродромска мрежа се предлага да ја сочинуваат сегашните 5 реконструирани и технички доопремени спортски аеродроми и вкупно 15 аеродроми за стопанска авијација, од кои 7 нови. Покрај тоа треба да се уредат и околу 20 терени за дополнителен развој на воздухопловниот спорт и туризам во согласност со меѓународните прописи за ваков вид на аеродроми.

Врз основа на горе изнесеното анализата на остварување на Просторниот план на Република Македонија во делот сообраќај и врски, во периодот од јуни 2004 до декември 2008 година би изгледал вака:

1. Период јуни-декември 2004

Во период јуни-декември 2004 година изградени се вкупно 96,19 км или 21,69 км регионални сообраќајници и 74,5 км локални, или има реализација од 1% во однос на проекцијата предвидена со Просторен план на Република Македонија.

За железничкиот и воздушниот сообраќај не се доставени податоци за промени.

2. Период јануари-декември 2005

Во период јануари-декември 2005 година изградени се 29,23 км магистрални, 9,75 км регионални сообраќајници и 169,352 км локални или вкупно 208,332 км, или има реализација од 2,15% во однос на проекцијата предвидена со Просторен план на Република Македонија, додека густината на покриеност достигнала 38,00 км/100 км²

Изразено во проценти реализирани патишта во 2005 год. во однос на предвидени до 2020 год.

- магистрални 2,96%,
- регионални 0,31%
- локални 2,80%

Густината на покриеноста со патна мрежа е зголемена за 0,81% во однос на 1995 год. и истата веќе во 2005 год. го надминала планскиот период за 2020 год.

Во 2005 год. нема изградено ни еден км железничка пруга, што значи дека густината на покриеноста на територијата на Македонија (25.713 км²) со железничка мрежа останала иста 2,7 км на 100 км².

Во 2005 година од областа на воздушниот сообраќај нема реализирано објекти кои би довеле до промена на просторот.

3. Период јануари-декември 2006

Во Република Македонија во 2006 година изградени се вкупно 227,13км од кои магистрални 21,83км, регионални 39,33км, локални сообраќајници 165,97км. 12,46км се во тек на реализација. Исто така дел од магистралните и регионалните патишта се надградени и санирани.

Густината на покриеноста со патна мрежа (однос меѓу вкупно изградени километри на 100 км² од територијата на Република Македонија 25.713 км²) уште во 2005 год. го надминала планскиот период за 2020 год.

Во 2006 год. нема промени во просторот во однос на железничката мрежа.

Во 2006 година од областа на воздушниот сообраќај реализиран е само Секунарен радар во реонот на аеродром Охрид.

4. Период јануари-декември 2007

Во Република Македонија во 2007 година изградени се вкупно 94,73 км од кои магистрални 8,35 км, регионални 5,75 км, локални сообраќајници 80,63 км. Исто така дел од магистралните и регионалните патишта се надградени и ревитализирани.

Бројот на реализирани магистрални сообраќајници во 2007 е многу помал од оној во 2006 и 2005 година и истиот изнесува само 28,56% во однос на 2005 година или 38,25% во однос на 2006 година.

Реализацијата на регионални сообраќајници во 2007 година во однос на 2005 година изнесуваат 58,97%, а во однос на 2006 година само 14,62%.

Реализирани се 47,61% локални сообраќајници во 2007 година во однос на 2005 г. и 48,58% во однос на 2006 г.

Или во 2007 година се реализирани само 45,47% сообраќајници во однос на 2005 година и 41,71% во однос на 2006 година, или од предвиденото до 2020 г. со Просторниот план 0,98%.

Густината на покриеноста со патна мрежа (однос меѓу вкупно изградени километри на 100 км² од територијата на Република Македонија 25.713 км²) уште во 2005 год. го надминала планскиот период за 2020 год.

Во 2007 год. нема реализирано ниту еден км железничката пруга и нема никакви промени во просторот во воздушниот сообраќај освен изработените студии за аеродром "Александар Велики" во Скопје и "Св. Апостол Павле" во Охрид.

5. Период јануари-декември 2008

Во Република Македонија во 2008 година изградени се вкупно 198,10 км од кои магистрални 10,85 км, регионални 19,39 км, локални сообраќајници 167,86 км. или 2,04% од проекцијата предвидена со Просторниот план на Република Македонија.

Бројот на реализирани магистрални сообраќајници во 2008 е помал од оној во 2006 и 2005 година, а поголем во однос на 2007 година за 30%.

Реализацијата на регионални сообраќајници во 2008 година во однос на 2005 година и 2007 година е поголема, а помала од 2006 година.

Бројот на реализирани локални сообраќајници во 2008 година е помал споредбено со 2005 година, а поголемо во однос на 2006 година и 2007 година.

Густината на покриеноста со патна мрежа (однос меѓу вкупно изградени километри на 100 км² од територијата на Република Македонија 25.713 км²) уште во 2005 год. го надминала планскиот период за 2020 год.

Во 2008 год. нема изградено ни еден км железничка пруга, што значи дека густината на покриеноста на територијата на Македонија (25.713 км²) со железничка мрежа останува иста, 2,7 км на 100 км².

Во 2008 година од областа на воздушниот сообраќај нема реализирано ниту еден проект кој директно или индиректно влијае на промените во просторот.

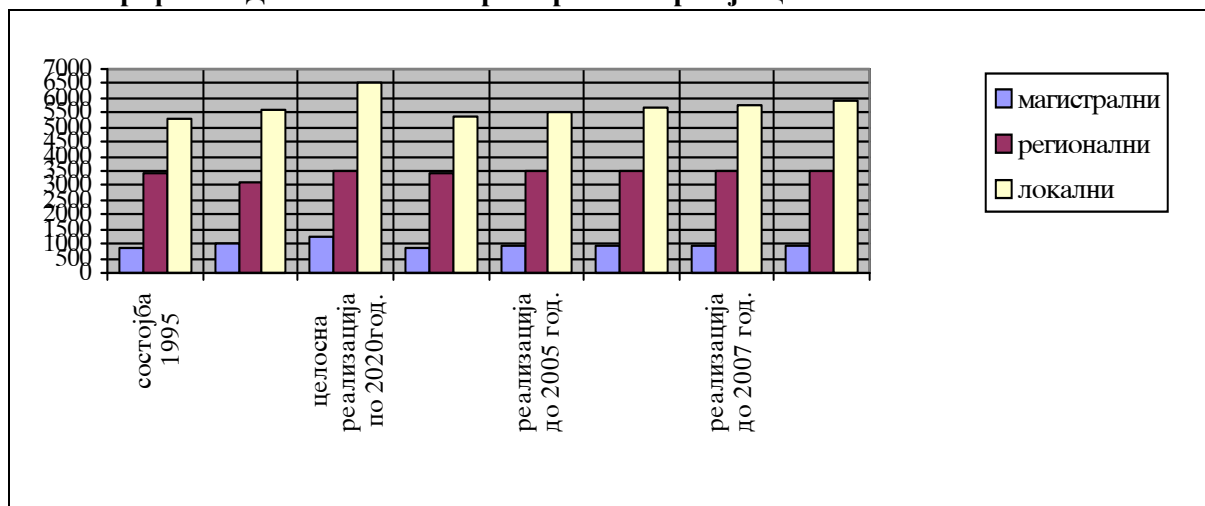
Во следната табела даден е синтезен приказ на реализираната должина на категоризирани сообраќајници по години.

Табела 77. Должина на категоризирани сообраќајници (км)

Сообраќајници	Состојба од 1995 г.	Проекција до 2020 год.	Целосна реализација по 2020год.	Реализирани патишта во 2004 год.	Реализирани патишта во 2005 год.	Реализирани патишта во 2006 год.	Реализирани патишта во 2007 год.	Реализирани патишта 2008 год.
магистрални	879	987	1.250	/	29,23	21,83	8,35	10,85
регионални	3.438	3.100	3.500	21,69	9,75	39,33	5,75	19,39
локални	5.256	5.600	6.500	74,50	169,352	165,97	80,63	167,86
вкупно:	9.573	9.700	11.200	96,19	208,332	227,13	94,73	198,10

Во однос на планските определби дефинирани со концептот за Развој на патниот сообраќај утврден со Просторниот план на Република Македонија може да се заклучи дека обемот и нивото на развој на патниот сообраќај во 2005 и 2006 година се движел со позабрзано темпо во однос на 2007 година, односно реализацијата е околу 50% во однос на 2005 и 2006 г. Во 2008 г. има повторно реализација приближна на 2005 и 2006 год.

График 39. Должина на категоризирани сообраќајници

Република Македонија има површина од 25.713км², така што густината на покриеноста со патна мрежа која е однос меѓу изградените км патишта и вкупната територија на Република Македонија изразена во км² по години е дадена во следната табела:

Табела 78. Остварена густина на патната мрежа на категоризирани патишта

Сообраќајници	Состојба од 1995 г.	Проекција до 2020 год.	Целосна реализација по 2020год	Состојба 2005 год.	Состојба 2006 год.	Состојба 2007 год.	Состојба 2008 год.
Густина вкупно км/100 км ²	37,2	37,7	43,8	38,0	38,9	39,28	40,05
Вкупно изградени патишта (км):	9.573	9.700	11.250	9.781	10.006,57	10.101,30	10.299,40

Во однос на планската определба за проширување и модернизација на железничката мрежа, во периодот од 2004 до 2008 година не се остварени планските определби што може илустративно да се види на следните табели:

Табела 79. Должина на железничка мрежа (км)

Сообраќајници	Состојба од 1995 г.	Проекција до 2020 год.	Целосна реализација по 2020год.	Реализација во 2006 год.	Реализација во 2007 год.	Реализација во 2008 год.
железничка мрежа (км)	700	820	1.100	0	0	0

Табела 80. Остварена густина на железничка мрежа

Железничка мрежа	Состојба од 1995 г.	Проекција до 2020 год.	Целосна реализација по 2020год	Состојба 2006 год.	Состојба 2007 год.	Состојба 2008 год.
Густина вкупно км/100 км ²	2,7	3,18	4,3	2,7	2,7	2,7
Вкупно железници (км):	700	820	1.100	700	700	700

Во анализираниот период развојот на железничката мрежа останал на исто ниво од 1995 година.

Воздушниот сообраќај нема промени во просторот од 1995 год. освен што има промена на сопственичката структура.

5.4.2. Комуникациски и доставни системи

Фиксна телефонија

Бројот на телефонски претплатници, активните телефонски линии како и реализираните импулси во фиксната телефонија е во постојано опаѓање. Стагнацијата во фиксната телефонија е заради зголемувањето на употребата на мобилната телефонија и интернетот, услуги кои во истиот период забрзано се развиваат. Вкупниот број на активни телефонски линии во 2008 година во однос на 2004 година е намален за 1,6 пати додека кај ISDN линиите намалувањето е за 1,2 пати.

Табела 81. Број на фиксни телефонски линии по години

	2004	2005	2006	2007	2008
Активни линии	714102	651856	652868	647436	445931
ISDN линии	18173	18386	18971	19319	15460

Табела 82. Вкупен број (во илјади) на телефонски импулси во минути по години

	2005	2006	2007	2008
Фиксна телефонија	2000411	1750932	1583895	1301789
Јавни говорници	14978	4042	2711	1926

Во текот на периодот од 2005-2008 бројот на телефонски импулси во фиксната телефонија е помал за 54% додека кај јавните телефонски говорници бројот на импулсите е помал за 278%.

Мобилна телефонија

Бројот на корисниците во мобилната телефонија во последните години рапидно се зголеми. Во 2008 година во однос на 2004 година зголемен е бројот на претплатници за 1,97 пати, така да во Р. Македонија во 2008 година бројот на претплатници во мобилната телефонија се изедначи со бројот на населението. За ова голем придонес даде либерализацијата на пазарот, односно воведувањето на третиот оператор во мрежата, така да голем дел од населението поседува по два мобилни апарати и се претплатници на два различни оператори.

Табела 83. Број на претплатници во мобилна телефонија по години

	2004	2005	2006	2007	2008
Број на претплатници	997756	1261328	1417031	1805565	1967531

Табела 84. Вкупен број (во илјади) на СМС-кратки пораки и импулси во минути по години

	2005	2006	2007	2008
СМС-кратки пораки	192016	290289	270278	597152
Мобилна телефонија	451422	675297	1220917	1752356

Истовремено зголемено е и користењето на мобилните телефони. Во 2008 година во однос на 2005 година бројот на регистрираните импулси е зголемен за 288% додека бројот на испратени SMS-кратки пораки е зголемен за 211%.

Интернет мрежа

Голем и динамичен развој е забележан во интернетот во Р. Македонија во последните години. Интернетот наоѓа се поголема примена во секојдневниот живот на граѓаните. Бројот на интернет корисниците во 2008 година во однос на 2004 година е зголемен за 12,75 пати. При тоа во последните години, заради големата понуда од кориснички пакети има зголемено користење на широкопојасниот интернет. Така во 2008 година во однос на 2006 година бројот на интернет корисници (широк опсег) е зголемен за 4,9 пати.

Табела 85. Број на интернет корисници по години

	2004	2005	2006	2007	2008
Вкупно претплатници	68798	92361	267990	416423	877513
Широк опсег			36798	99746	180211

Радио-дифузна мрежа

Радиодифузна мрежа во Р. Македонија забележа натамошен развој. Во мај 2007 година, според податоци од Советот за радиодифузија 52,1% од домаќинствата во РМ биле приклучени на кабловска мрежа. Само на класична терестријална антена биле приклучени 39,5% од домаќинствата, 8% имале сателитски приклучок додека 0,4% воопшто не поседувале телевизиски приемник.

Македонската радиодифузија во периодот од 2005-2008 година има изградено седум репетиторски пунктови. Со тоа, на територијата на Р. Македонија има 121 објект од кои 103 се сопствени, а 18 објекти им припаѓаат на општинските радиостаници. Вкупниот број на емисиони уреди е над 350 со различна емисиона сила (од 5W до 1600kW). Предавателите и репетиторските објекти се поставени на различни коти (од 110м до 2601м), а заради нивниот број

и местоположба создаваат можност за добро покривање со радио и телевизиски сигнал на територијата на Р. Македонија и пошироко. Покриеноста на населението со радио сигнал е следна:

- со среднобранови мрежи 98%
- со ултракратки мрежи 75%

или според програмите на Македонското радио:

- Радио Скопје (И програма) - СБ мрежа 98%; УКБ мрежа - 50%
- Радио 2000 (ИИ програма) - УКБ мрежа 70%
- Програма на јазиците на националностите - СБ мрежа 55%; - УКБ мрежа 50%
- Радио Култура - СБ мрежа 50%; - УКБ мрежа 50%
- Радио Билјана - СБ мрежа 85%; - УКБ мрежа 30%

Покриеноста на населението со телевизиски сигнали е следна:

- I ТВ програма 96%
- II ТВ програма 92%
- III ТВ програма 50%

Според Просторниот план на РМ во 2020 се планира покриеност од 99% на населението на Република Македонија со радио и телевизиски програми со ниво и квалитет на сигналите според меѓународно пропишаните технички норми како и вкупно изградени 239 објекти.

За следење на работата во комуникацискиот сектор, согласно со стандардите за електронски комуникациски мрежи на Европската унија, во 2005 година формирана е Агенцијата за електронски комуникации која што ја следи состојбата на пазарот во Р. Македонија. Со својата работа Агенцијата треба да ги заштити правата на корисниците, да обезбеди пристап и користење на јавните комуникациски мрежи применувајќи ги принципите на објективност и транспарентност.

Според податоците од Советот за радиодифузија на РМ во 2008 година регистрирани се 52 оператори на јавни комуникациски кабелски мрежи од кои што пет оператори се регистрирани за работа на целата територија на Р.Македонија.

Зголемен е бројот и на регистрираните трговски радиодифузни друштва кои емитураат свои програми на територијата на Р. Македонија. Според податоците на Советот за радиодифузија на РМ поделени според подрачјето и нивото на опфат на гледаност (слушаност) во 2008 година регистрирани се:

- на државно ниво 21 телевизии и 3 радија,
- на регионално ниво 10 телевизии и 16 радија,
- на локално ниво 47 телевизии и 49 радија.

Од вкупниот број на телевизии кои емитураат програми на државно ниво, преку сателит работат 16 телевизии.

Поштенска мрежа

Во 2008 година согласно Законот за поштенски услуги, формирана е Агенција за пошти на Р. Македонија која како независно регулаторно тело во областа на поштенските услуги, определува механизми за следење на обезбедувањето на универзална поштенска услуга, почитување на правилата и

заштитни мерки, формира цени и врши контрола. За либерализација на поштенскиот пазар, јакнењето на конкуренцијата Агенцијата во 2008 година издадени седум Стандардни дозволи-лицанци додека во процедура се осум лиценци за даватели на услуги.

Најголем субјект во поштенскиот сообраќај и понатаму е АД за поштенски сообраќај "Македонска пошта"-Скопје.

На територијата на Р. Македонија во текот на 2008 година евидентирани се вкупно 317 поштенски единици што во однос на 2005 година е зголемување за два објекта. До 2020 година, според Просторниот план на РМ, се планира вкупниот број на поштенски единици да изнесува 424.

Табела 86. Број на писмоносни пратки и пакети (во илјади) по години

	2004	2005	2006	2007
Писмоносни пратки	32258	31936	32026	34943
Пакети	198	207	212	243

Во периодот од 2005 година до 2007 година бројот на писмоносните пратки е зголемен за 9% додека во истиот период бројот на пакети е зголемен за 17%.

5.5. Заштита и унапредување на животната средина, природното и културното наследство и развој на туризмот

5.5.1. Животната средина

Република Македонија како земја кандидат за членство во Европската унија, во периодот од 2004 до 2008 година бележи голем напредок во усогласување на законодавството во областа на заштита на животната средина со препораките од земјите членки на ЕУ.

Во периодот 2004-2008 година во областа на заштита на животната средина се донесени следните законски и подзагонски акти:

- Закон за животна средина (Сл.в. на РМ бр.53/05; бр.81/05, бр.24/07 и бр.159/08);
- Закон за заштита на природата (Сл.в. на РМ бр.67/04, бр.14/06 и бр.84/07);
- Закон за квалитет на амбиентниот воздух (Сл.в. на РМ бр.67/04 и бр.92/07);
- Закон за управување со отпадот (Сл.в. на РМ бр.68/04, бр.71/04, бр.107/07, бр.102/08 и бр.134/08);
- Закон за заштита од бучава во животната средина (Сл.в. на РМ бр.79/07);
- Закон за заштита и спасување (Сл.в. на РМ бр.36/04, бр.49/04 и бр.86/08);
- Закон за води (Сл.в. на РМ бр.87/08).

Воздух

Со цел избегнување, спречување и намалување на штетните ефекти од загадувањето на амбиентниот воздух врз човековото здравје и животната средина како целина; обезбедување на соодветна информација за квалитетот на

амбиентниот воздух; спречување и намалување на загадувањата кои предизвикуваат промена на климата и одржување на квалитетот на амбиентниот воздух таму каде што е добар и подобрување во другите случаи, во септември 2004 година е усвоен Законот за квалитет на амбиентен воздух, а во јули 2007 година усвоен е Законот за изменување и дополнување на Законот за квалитет на амбиентниот воздух со што истиот е целосно хармонизиран со ЕУ регулативите за воздух.

По донесувањето на Законот за квалитет на амбиентен воздух, во јуни 2005 година усвоена е Уредбата за гранични вредности за нивоа и видови на загадувачки супстанции во амбиентниот воздух и прагови на алармирање, рокови на постигнување на граничните вредности, маргини на толеранција за гранична вредност, целни вредности и долгорочни цели (Сл. весник на РМ, бр. 50/05) која е целосно хармонизирана со ЕУ директивите и Законот за квалитет на амбиентен воздух. Уредбата за гранични вредности се применува од 01.01.2007 година. Со цел одредување на маргините на толеранција или времето за постигнување на дадената гранична вредност, како и правилна интерпретација подготвено е упатство за користење на гранични вредности.

Правилник за методологија за инвентаризација и утврдување на нивото на емисии на загадувачките супстанции во атмосферата во тони годишно за сите видови дејности, како и други податоци за доставување на Програмата за мониторинг на воздухот во Европа (ЕМЕП). Во склоп на меѓународните договори од областа на воздухот, односно во согласност со Конвенцијата за прекуграничен пренос на загадувањето на воздухот (CLRTAP) и протоколот за мониторинг на воздухот во Европа - ЕМЕП, подготвена е програма за инвентаризација на загадувањето CORINAIR (CoR Inventory for Air Emission). Оваа програма има развиена единствена номенклатура и методологија (SNAP-Selected Nomenclature of Air Pollution) за приказ на основните загадувачки супстанции, сулфур диоксид, азотни оксиди, јаглерод моноксид и тотални суспендирани честички. Користењето на оваа номенклатура е со цел да се добие компатибилност, споредливост и транспарентност на нашите податоци со податоците од земјите членки на ЕУ.

Правилникот за критериумите, методите и постапките за оценување на квалитетот на амбиентниот воздух (Сл. весник на РМ, бр.82/06) се применува од 01.01.2008 година.

Мониторингот има суштинска задача во рамките на управувањето со животната средина и претставува основа за превземање на мерки за заштита од загадувањето и средство кое се употребува за подобрување на квалитетот на воздухот во животната средина. Мерењето на квалитетот на амбиентниот воздух го вршат следните институции:

– Министерството за животна средина и просторно планирање

Во рамките на Министерството за животна средина и просторно планирање постојат 15 автоматски мониторинг станици за квалитет на амбиентниот воздух. Во Скопје се поставени 5 мониторинг станици за квалитет на воздухот и тоа по една во Карпош, Центар, Лисиче, Гази Баба и една станица за следење на загадувањето од сообраќајот поставена во дворот на Ректоратот на Универзитетот "Св. Кирил и Методиј". По две станици се поставени во Битола и Велес, а по една станица има во Кичево, Кочани, Куманово, Тетово, Кавадарци и с. Лазарополе.

– Заводите за здравствена заштита:

- Завод за здравствена заштита - Скопје, има воспоставено мониторинг мрежа за мерење на концентрациите на SO₂ и црн чад на 7 мерни места во градот: ДДД, Димо Хаџи Димов, Панорама, Пивара, Срничка, Усје и ЗЗЗ.
- Завод за здравствена заштита - Велес, врши мерење на концентрациите на SO₂ и црн чад на 3 мерни места во градот: Нова Населба, Биро за вработување и Населба Тунел.

Управа за хидрометеоролошки работи врши мерење на концентрациите на SO₂ и црн чад на 9 мерни места во Скопје (АМСМ, Автокоманда, Драчево, Ј.Б.Тито, Карпош IV, Ново Лисиче, УХМР, Универзитетска библиотека и Завод за овоштарство) и во 10 други градови во републиката: Берово, Битола, Тетово, Гевгелија, Куманово, Охрид, Прилеп, Штип, Велес и с.Лазарополе.

Компаниите кои доставуваат податоци за самомониторинг на квалитетот на воздухот во својата околина се: РЕК Битола и ОКТА¹.

Вода

Во периодот од 2004-2008 година, редовно се вршеше мониторинг на квалитетот на водите во Охридското, Преспанското и Дојранското Езеро и квалитетот на водите на 11 поголеми водотеци во Републиката, и тоа: р.Треска, р.Лепенец, р.Вардар, р.Пчиња, р.Брегалница, Крива Река, Елешка Река, Црна Река, р.Струмица, р.Црни Дрим и р.Радика, согласно **RIMSYS (River Monitoring SYSTEM)** програмата. Кај нас, за жал, сеуште не е воспоставена мониторинг мрежа за следење на квалитетот на подземните води во Републиката, во однос на физичко-хемиските и биолошки параметри.

Почва

Во Република Македонија сеуште не е воспоставена мрежа за континуирано следење на квалитетот на почвата. Анализите на квалитетот на почвата се вршат повремено и на одредени локации, преку мерење на концентрацијата на хемиските елементи застапени во истата. Во недостаток од релевантна законска регулатива, при анализите, концентрациите на хемиските соединенија утврдени во примерокот почва се споредуваат со препорачани максимално дозволени концентрации за соодветниот елемент или соединение. Реалната состојба на терен покажува дека се повеќе се нагласува потребата од донесување на соодветна законска регулатива која ќе ја третира почвата како посебен медиум на животната средина.

Бучава

Проблематиката во однос на штетната бучава која се емитира во животната средина во Република Македонија во периодот од 2004 до 2007 година била регулирана со Законот за спречување на штетната бучава (Сл. весник на СРМ, бр 21/84), кој не бил доволно оперативен и применлив бидејќи не бил во согласност со постојната регулатива на ЕУ. Врз основа на овој Закон не се

---

¹ Извор: Годишен извештај од обработени податоци за квалитетот на животната средина, 2004, 2005, 2006

донесени подзаконски акти за регулирање на штетната бучава во зависност од различните извори на бучава како што се моторни возила, авиони, железнички сообраќај, градежни машини, апарати за домаќинство и други извори на бучава.

Согласно Спогодбата за стабилизација и асоцијација меѓу Република Македонија и Европската Унија, Националната програма за приближување на националното законодавство кон европското законодавство и препораките од Извештајот за ревизија на состојбите во животната средина (ЕПР), Владата на Република Македонија во 2007 година донесе Закон за заштита од бучава во животната средина (Сл.в. на РМ, бр.79/07). Законот за животна средина (Сл. в. на РМ, бр.53/05, бр.81/05 и бр.24/07) е во целост усогласен со легислативата на ЕУ и претставува основа за донесување на подзаконска регулатива за бучава.

Подзаконски акти од областа на заштита од бучава во животната средина донесени во периодот од 2004 до 2008 година се:

- Правилник за формата и содржината на жигот на Државниот инспекторат за животна средина, овластениот инспектор за животна средина на општината и општината во градот Скопје и овластениот инспектор на градот Скопје (Сл. весник на РМ, бр.112/07);
- Правилник за гранични вредности на нивото на бучава во животната средина (Сл. весник на РМ, бр.147/08);
- Правилник за примената на индикаторите за бучава, дополнителни индикатори за бучава, начинот на мерење на бучава и методите за оценување со индикаторите за бучава во животната средина (Сл. весник на РМ, бр.107/08);
- Правилник за поблиските услови во поглед на потребната опрема која треба да ја поседуваат овластени научни стручни организации и институции како и други правни и физички лица, за вршење на определени стручни работи за мониторинг на бучава (Сл. весник на РМ, бр.152/08) и
- Правилник за локациите на мерните станици и мерните места (Сл.весник на РМ, бр.120/08).

Согласно податоците во Годишните извештаи од обработени податоци за квалитетот на животната средина во периодот од 2004 до 2008 година, состојбата со мерењата на штетното влијание на комуналната бучава врз експонираното население е следната:

Во тек на 2004 година вршени се мерења на комунална бучава од страна на Републичкиот завод за здравствена заштита преку воспоставена мерна мрежа во Скопје (14 мерни места) и во Битола (4 мерни места).

Мерењата кои ги врши Централната лабораторија за животна средина се инцидентни и затоа не е воспоставена мрежа на мерни места. Сите резултати од мерењата добиени од Централната лабораторија за животна средина се обработени во Македонскиот информативен центар за животна средина согласно Националната класификација на дејности. Најчесто се вршени мерења на нивоа на бучава предизвикана од: преработувачка индустрија, хотели и ресторани, услужни активности, трговија и друго.

Согласно постојната законска регулатива, податоците од мерењето и следењето на нивото на бучава се доставуваат до Министерството за животна средина и просторно планирање, Македонски информативен центар за животна средина. Добиените податоци се обработуваат и така обработени, подоцна се

доставуваат до релевантни институции, јавноста и останати заинтересирани субјекти.

Во тек на 2005 година вршени се мерења на комунална бучава од страна на Републичкиот завод за здравствена заштита преку воспоставена мерна мрежа во Скопје (14 мерни места), Битола (4 мерни места) и Кичево (7 мерни места).

Не се објавени податоци за бучава во Годишниот извештај од обработени податоци за квалитетот на животната средина за 2006 година.

Во тек на 2007 година вршени се континуирани мерења на нивото на комуналната бучава од страна на Градскиот завод за здравствена заштита Битола на 8 мерни места. Од Септември 2007 Градскиот завод за здравствена заштита Куманово започна со мерење на нивоата на бучава на 10 мерни места, на иницијатива на Републичкиот завод за здравствена заштита и Министерството за животна средина и просторно планирање, и како потреба согласно барањето на ЕУ Директивите.

Особено е значајно да се истакне дека во текот на 2007 година Министерството за животна средина и просторно планирање оствари соработка со Републичкиот и Градските заводи за здравствена заштита. Целта на соработката беше да се дефинираат мерните места за бучава во поголемите градови и да се воспостави континуиран мониторинг.

Предложен е единствен начин на вршење на мерењата и пресметка на основните индикатори, согласно европската легислатива за бучавата, сè со цел да се добијат компарабилни резултати. Со одредувањето на основните параметри за нивото на бучавата и со примена на посебни софтвери може да се изврши моделирање на бучавата во градовите и да се изврши проценка на негативното влијание на комуналната бучава.

Податоци за нивоата на бучава за 2008 година не се доставени од страна на градските заводи за здравствена заштита до Министерството за животна средина и просторно планирање.³⁶

Општа

Согласно планските определби во Просторниот План на Република Македонија, предвидени за реализација до 2010 година, и согласно достапните податоци добиени од информативните листови доставени до единиците на локалната самоуправа на општините во Републиката, меѓу другите активности се издвојуваат следните активности и промени во просторот настанати во периодот 2004-2008 година: рекултивација на депонијата Вардариште; оградување на постојната депонија во Општина Веница лоцирана на 3,5км од градот, со бетонски столбови и поцинковано плетиво до висна од 1,90м и должина од 600м; изградба и пуштање во употреба на санитарната депонија во Русино - Гостивар; изградба на нова депонија за одлагање на неопасен отпад на локалитет "Црквинска река" во Општина Делчево; изградба на временна депонија за комунален и градежен отпад на локација глиниште Раковец - североисточно од село Чашка; чистење на селски депонии во околните населени места во Маврово

---

³⁶ Годишниот извештај од обработени податоци за квалитетот на животната средина за 2008 година се уште е во фаза на обработка, поради што не сме во можност да ги вклучиме и презентираме соодветните податоци.

и Ростуше и уредување со насип на земја и отпаден материјал во слоеви на локацијата на која беше поставена депонијата во месноста Трештена скала во Општина Штип.

Природа и биолошка разновидност

Република Македонија од своето осамостојување се стреми да изгради стабилна политичка и економска заедница, со правен систем кој ќе овозможи брза интеграција во Европската Унија и во пошироката меѓународна заедница.

Кон основната стратешка цел на државата се придружуваат и посебните секторски цели, а една од нив е воспоставувањето квалитетна заштита на животната средина во целина и обезбедување основа за подобрување на квалитетот на живеење. Во рамките на оваа цел, вклучена е и заштитата на биолошката разновидност и нејзиното одржливо користење, а во процесот на нејзината реализација Република Македонија ратификуваше повеќе конвенции: Конвенцијата за биолошка разновидност (1997), Конвенцијата за заштита на мочуриштата што се од меѓународно значење како живеалишта на водните птици (1997), Конвенција за заштита на дивиот свет и природните живеалишта во Европа (1997), Конвенција за заштита на миграторните видови диви животни (1999). Овие конвенции, заедно со меѓународните договори превземени по пат на сукцесија од поранешната СФР Југославија, се дел од националното законодавство и претставуваат правна основа за заштита на биолошката разновидност.

Изработката на Стратегија на државата за заштита на биолошката разновидност била наметната како обврска кон Конвенцијата од една страна, но и како потреба за трасирање на правците и идентификација на приоритетите во таа област, од друга страна. Активноста започната во 1998 година резултирала со изработка на Студија за состојбата со биолошката разновидност во Република Македонија (2003 година) и Стратегија и акционен план за заштита на биолошката разновидност на Република Македонија (2004 година).

Студијата содржи преглед на состојбата со биолошката разновидност во државата од аспект на видовата и екосистемска разновидност, степенот на проученост на одделните растителни и животински групи, нивото на нивна загрозеност, користењето на биолошките ресурси во стопански цели, како и различните видови влијанија, кои на директен или индиректен начин го загрозуваат нејзиниот опстанок.

Стратегијата, како стратешки документ го дефинира интегралниот пристап во заштитата и одржливото користење на компонентите од биолошката разновидност, додека Акциониот план дава преглед на специфичните акции кои треба да се реализираат во функција на постигнување на главната и основните цели, утврдени во Стратегијата за биолошка разновидност.

Глобалните климатски промени имаат силно влијание на компонентите на животната средина. Биолошката разновидност како најдинамичен сегмент на животната средина е постојано изложена на влијанијата на климатските промени и реагира соодветно на сопствените адаптациски капацитети. Правецот на прилагодбите, миграциите и сукцесиите на различни компоненти на биолошката разновидност на одредено подрачје или поширок регион зависат од многу фактори. Меѓу најзначајани се разнородноста, диференцијацијата, зонирањето, богатството и комплексноста или слични параметри на одделните компоненти на биолошката разновидност.

За да се постигне целта 8 од Киевската резолуција за биодиверзитет, во јануари 2005 година започна проектот SEBI2010 (Streamlining European 2010 Biodiversity indicators) кој се темели на тековните активности за развој на кохерентна европска мониторинг програма, вклучувајќи ги и основната група на индикатори за биодиверзитет. Идејата за негово развивање беше да се воспостави конзистентност, на глобалните, регионалните, ЕУ и националните индикатори.

Мониторинг на одредени компоненти на биолошката разновидност во Македонија сеуште не е воспоставен, иако тоа претставува обврска од Законот за заштита на природата (Службен весник на РМ, бр. 67/04). За сега постојат само неколку спорадични случаи на организиран и континуиран мониторинг на одделни видови (рис, мршојадци, видови од Охридското Езеро) од кои некои се во фаза на подготовка. Овие фрагментарни мониторинзи ги спроведуваат некои невладини организации. Во таа смисла, може да се каже дека за мониторинг на влијанијата на климатските промени врз биодиверзитетот воопшто не може да стане збор.

За таа цел и со оглед на значењето на ваквиот тип мониторинг, Владата на Република Македонија ги усвои Националните индикатори за животна средина во кои се вклучени три индикатори за заштита на природата и биолошката разновидност и тоа: индикатори за заштитени подрачја, разновидност на видови и за загрозуени и заштитени видови.

Основни обележја на биолошката разновидност во Република Македонија се богатството и хетерогеноста на видовите и екосистемите и високиот степен на реликтност и ендемизам. И покрај фактот што диверзитетот на флората и фауната се уште не е целосно проучен, сепак, според расположливите сознанија, покажува огромно богатство - над 18.000 таксони од флората, фунгијата и фауната, од кои над 900 се македонски ендемити. Високата стапка на ендемизам претставува посебна одлика на македонскиот биодиверзитет.

По своето значење, определено пред сè, според територијалната застапеност, богатството на видовиот и генетскиот диверзитет, еколошката функционалност, економската вредност и слично, како клучни екосистеми се издвојуваат шумските, сувите тревести, планинските и водните екосистеми. Во РМ не е направена систематизација на екосистемите. Исто така многу малку е направено за дефинирање на основните типови на живеалишта и нивно усогласување со европската номенклатура.

Во Република Македонија се уште не се изготвени национални Црвени листи на растенија, габи и животни.

Во Светската црвена листа на IUCN вклучени се 72 таксона виши растенија од Република Македонија од кои 19 се локални ендемити. На анексите на Бернската конвенција се наведуваат 12 видови виши растенија.

Основно обележје на фауната е високиот степен на таксономска разновидност, кој е претставен со 9339 видови и 228 подвидови или вкупно 9567 таксони. Во Европската црвена листа на животни - рбетници вклучени се 113 видови од кои: 30 видови риби, 66 видови птици, 16 видови цицачи и 1 вид од влечугите. Од вкупно 20 ендемични видови риби од Република Македонија, 17 видови се вклучени во категоријата на глобално загрозуени видови.

Вкупниот број на идентификувани "Емералд" видови (во согласност со Резолуција број 6 од Бернската конвенција) на територијата на Република Македонија изнесува 165 видови, од кои: 6 видови животни - безрбетници, 12

видови риби, 3 вида водоземци, 7 видови влечуги, 115 видови птици, 17 видови цицачи и 5 вида растенија.

Независно од бројните истражувања, за најголемиот број ендемични видови, не постојат доволно информации за рецентниот статус на нивните популации и директните закани кои го загрозуваат нивниот опстанок.

5.5.2. Природно наследство

Заштитата на природата подразбира грижа и одржување на одредени, избрани површини или објекти на живата или неживата природа, кои поради нивните специфични природни вредности посебно стручно ги вреднуваме и просторно ги ограничуваме.

Најефикасен инструмент на системот преку кој е можно уредување и заштита на природата, претставува просторното планирање.

Просторното планирање треба да овозможи долгорочен и одржлив социоекономски развој, преку функционална примена на расположивиот простор, одржливо користење на природните ресурси, заштита на животната средина и истовремено следење на трендовите што ги наметнува современиот начин на живот.

Согласно Просторниот план на Република Македонија, според степенот на досегашната истраженост и стручно-научните сознанија, во Република Македонија се регистрирани 265 локалитети кои според своите карактеристики и природни вредности се ставени или ќе бидат ставени под соодветен режим на заштита.

Табела 87. Преглед на заштитни групи до 1999 година

Заштитна група	Број на подрачја заштитени до 1999 год	Површина во ha	% во однос на површина на Р. Македонија (2.571.300 ha)
НП	3	108.388	4,22
СПР	2	12.730	0,49
ПППК	2	2.038	0,08
ОРЖВ	14	2.647	0,10
СП	48	58.084	2,26
ВКУПНО	69	183.887	7,15

До 1999 година под заштита се ставени 69 објекти (подрачја) со површина од 183.887 ha или 7,15% од територијата на Република Македонија.

Табела 88. Преглед на заштитни групи до 2008 година (категоризација по стар Закон)

Заштитна група	Број на подрачја заштитени до 1999 г.	Број на подрачја заштитени до 2000 г.	Број на подрачја заштитени до 2005 г.	Број на подрачја заштитени во 2006 г.	Број на подрачја заштитени во 2007 г.	Број на подрачја заштитени во 2008 г.	ВКУПНО	Површина во ha на нови заштитени подрачја од 1999 до 2008 година
НП	3	-	-	-	-	-	3	-
СПР	2	-	2	-	-	-	4	125,00
НИПР	-	-	-	-	-	-	-	-
ПППК	2	-	-	-	-	-	2	-
КП	-	-	-	-	-	-	-	-
ППР	-	-	-	-	-	-	-	-

ОРЖВ	14	-	-	-	-	-	14	-
СП	48	4	3	2	-	1	58	8437,7
ВКУПНО	69	4	5	2	-	1	81	8562,7

До 2008 година под заштита се ставени 81 објект (подрачја) со вкупна површина од 8562,7 ха. Преку различни степени на заштита до 2020 година треба да бидат заштитени следните категории на објекти: 5 национални паркови со вкупна површина од 188.196 ха, 8 строги природни резервати со површина од 13.682 ха, 38 научно-истражувачки природни резервати 11.836 ха, 6 предели со посебни природни карактеристики 13.966 ха, 1 карактеристичен пејзаж 200 ха, 26 посебни природни резервати 5.155 ха, 14 одделни растителни и животински видови 2645 ха и 167 споменици на природата со вкупна површина од 62.886 ха. (Сите овие категоризации се по стариот Закон за заштита на природните реткости).

**Табела 89. Преглед на заштитни групи до 2020 година
(категоризација по стар Закон)**

Заштитна група	Број на предложени подрачја кои треба да се заштитат до 2020 год.	Површина во ха на подрачја кои треба да се заштитат до 2020 год.	% во однос на површина на Р. Македонија (2.571.300 ха)	Вкупен број на подрачја (заштитени и предложени) до 2020 год.	Површина во ха на заштитени и предложени до 2020 год.	% во однос на површина на Р. Македонија (2.571.300 ха)
НП	2	79.808	3,104	5	188.196	7,32
СПР	4	827	0,032	8	13.682	0,53
НИПР	38	11.836	0,460	38	11.836	0,46
ПППК	4	11.928	0,464	6	13.966	0,54
КП	1	200	0,007	1	200	0,008
ППР	26	5.155	0,200	26	5.155	0,20
ОРЖВ	/	/	/	14	2.645	0,10
СП	110			167	62.886	2,45
ВКУПНО	185			265		

Од утврдените простори и објекти за заштита во Просторниот план на РМ, посебна предност се дава на Националните паркови, особено на предложените за прогласување, Шар Планина и Јакупица, со оглед на специфичноста на природните вредности и значењето што тие го имаат за регионите во кои се наоѓаат. До 2020 година под заштита предвидено е да се стават под заштита 5 национални паркови (Маврово, Пелистер, Галичица, Јакупица и Шар Планина) со вкупната површина од 188.196 ха, односно зголемување од сегашните 108.388 ха за 79.808 ха нови површини. Во овие пресметки не е вклучена Јабланица иако согласно Стратегијата и акциониот план за заштита на биолошката разновидност на Република Македонија планирано е прогласување на Јабланица за Национален парк. Ова доведува до заклучок дека е евидентна потребата од измена и дополна на Просторниот план на Република Македонија.

Природните резервати (строги природни резервати, научно-истражувачки природни резервати, предели со посебни природни карактеристики, карактеристични пејзажи и посебни природни резервати) се следната категорија на природни објекти кои по своето значење и површина се од посебен интерес во заштитата на одредени природни појави, процеси и објекти. За заштита се предложени вкупно 93 локалитети од кои денес се заштитени 20 објекти, а четири

се прогласени како строги природни резервати (Езерани со површина од 2080 ha, Тиквеш со површина од 10.650 ha, Локви - Големо Коњари со површина од 50 ha и Плоче - Литотелми со површина од 75 ha).

До усвојувањето на ПП на РМ вкупната површина на заштитени строги природни резервати била 12.730 ha, а до крај на 2020 треба да се заштитат уште 952 ha, или вкупно 13.682 ha. Но веќе до крај на 2008 година се заштитени 125 ha, така што за заштита остануваат уште 827 ha. Нагласуваме дека строгите природни резервати Локви-Големо Коњари и Плоче-Литотелми во ПП на РМ се земени со површина од по 25 ха, а се заштитени со површина од 50 ха Локви-Големо Коњари и 75 ха Плоче-Литотелми или повеќе од предвиденото за 75 ха. Поради тоа вкупната површина на заштитени строги природни резервати до 2020 година ќе биде поголема од предвидената со ПП на РМ.

Наведените бројки укажуваат на отстапување на предвидувањата утврдени со Просторниот план на Р. Македонија во однос на површините утврдени за заштита на горенаведените заштитени строги природни резервати.

Спомениците на природата претставуваат најбројна група на природно наследство на територијата на Република Македонија со вкупно 167 објекти кои треба да се заштитат до крај на 2020 година. До крај на 2008 година се заштитени 58 објекти. Меѓу нив се разликуваат неколку подгрупи на споменици и тоа: геолошко-палеонтолошки или минералошко-петрографски, геоморфолошки, хидролошки, ботанички, дендролошки и зоолошки.

Со Просторниот план на Република Македонија вкупната површина на заштитени споменици на природата била 58.084ха, а до крај на 2020 година предвидено е да се заштитат уште 4.802 ха, или вкупно 62.886 ха. Но од 1999 година до крај на 2008 година веќе се заштитени 8.437,7 ха (Река Белешница - 4180 ха, Мајдан - 1 ха, Орлово Брдо - 1 ха, Маркови Кули - 3500 ха, Смоларски Водопад - 700 ха, Куклица - 55.7 ха), така што површината за заштита е надмината само со овие 6 нови заштитени споменици на природата. Со ПП на РМ за овие 6 споменици на природата, за заштита била предвидена површина од само 2310 ha (Маркови Кули и Куклица). Разликата меѓу предвидената и заштитената површина во хектари е 6.127,7 ha.

Вкупната површина на подрачја заштитени и предложени за заштита до 2020 година ќе изнесува повеќе од предвидената со ПП на РМ (298.566 ха).

Во периодот од 2005 до 2008 евидентирани се следните промени и превземени се следните активности од областа заштита на природното богатство:

Со оглед на краткиот временски период од донесување на новиот закон за Заштита на природата од 04 октомври 2004 година, во 2005 година се направени задоволителни активности и подготовки за понатамошно ревалоризирање и ново евидентирање на целото природно наследство во Република Македонија. Превземени се бројни активности од областа на погигање на јавната свест за заштита на природното богатство, особено во областа на образованието.

Во тек на 2005 година во областа заштита на природното богатство се превземени активности за спроведување на новата законска регулатива, ревалоризација на заштитените подрачја. Забележени се почетоци на отпочнување на препрогласување на заштитеното подрачје Смоларски водопад во Ново Село и внесување на нов заштитен предел Опсерваторијата во с.Кокино.

Министерството за животна средина и просторно планирање согласно член 187 од Законот за заштита на природата ("Службен весник на РМ бр.67/2004 и 14/2006) во 2006 година ја отпочна постапката за ревалоризација на

заштитените подрачја, заштитени пред денот на отпочнувањето на примената на Законот и почна со изготвување на нови акти за прогласување. Спроведена е постапка за прогласување на локалитетот Смоларски Водопад и локалитетот Маркови Кули за заштитени подрачја. Исто така отпочната е процедура за прогласување на дел од планината Пелистер за заштитено подрачје во категоријата Национален парк, потоа за прогласување на пештерата Слатински Извор и локалитетот Куклица кај Кратово за заштитени подрачја.

Во тек на 2007 година извршена е ревалоризација на природните вредности на Националниот парк Пелистер и спроведена е постапка за повторно прогласување на дел од планината Пелистер за заштитено подрачје, во категоријата Национален парк. Во однос на законската регулатива во месец декември 2007 година е донесен Законот за прогласување на дел од планината Пелистер за Национален парк, со кој се утврдени нови граници на Националниот парк Пелистер, така што површината на паркот изнесува 17.150 ха.

Спроведена е постапка за прогласување на локалитетот Куклица за заштитено подрачје, во категоријата споменик на природата. Предлогот за донесување на Закон за прогласување на локалитетот Куклица за споменик на природата со Предлог - Закон е во собраниска процедура.

Отпочнати се активности за повторно прогласување на локалитетот Плоче Литотелми за Строг природен резерват. Изготвена е информација за потребата за повторно прогласување на локалитетот Плоче Литотелми за заштитено подрачје во категоријата строг природен резерват. Информацијата е доставена на мислење до министерства и научни и стручни институции.

Во тек на 2008 година Собранието на Република Македонија го донесе Законот за прогласување на локалитетот Куклица за споменик на природата (Сл.в. на РМ, бр.103/08) како ново заштитено подрачје со кое се проширува националната мрежа на заштитени подрачја.

Владата на Република Македонија ја прифати одлуката за прифатливоста на предлозите за повторно прогласување на локалитетите: Плоче - Литотелми и Локви - Големо Коњари за заштитени подрачја во категоријата строг природен резерват. Исто така Владата на Република Македонија ги усвои Националните индикатори за животна средина во кои се вклучени три индикатори за заштита на природата и биолошката разновидност и тоа: индикатори за заштитени подрачја, разновидност на видови и за загрозени и заштитени видови.

Посебно внимание при заштитата на природното наследство треба да се обрне на начинот, видот и обемот на изградбата што се предвидува во заштитените простори за да се одбегнат или да се надминат судирите и колизиите со инкотабилните функции. За таа цел е неопходно почитување на следните принципи:

- зачувување на доминантните карактеристики на постојната природна состојба;
- оптимална заштита на просторите со исклучителни природни вредности;
- унапредување на вредностите на природното наследство;
- минимално водење и изградба на техничката инфраструктура во простори со природни вредности;
- рационална изградба на рекреативната инфраструктура;

- лоцирање на ризични функции и содржини надвор од чувствителните природни екосистеми.

Посебна задача во наредниот период претставува продолжувањето на инвентаризацијата и проучувањето на заштитените и загрозените видови флора и фауна во рамките на трајниот програм на заштита на генофондот и работата на Црвената книга на Македонија. Планираниот развој на информацискиот систем на Република Македонија да го вклучи и развојот на информацискиот систем за заштита на природата, како дел на овој систем.

5.5.3. Заштита на културното наследство

Со донесување на Законот за култура, новиот Закон за заштита на културното наследство (2004 год.), подзаконските акти, закони за ратификација на меѓународни конвенции преку кои македонскиот правен систем ќе биде усогласен со европскиот, воспоставени се нови правила на однесување во областа на заштитата културното наследство.

Факт е дека во текот на 2005 год. нема промени во просторот од аспект на недвижното културно наследство, но се случуваат значајни промени во перцепцијата на културното наследство.

Со формирање на Управата за заштита на културното наследство почна процесот на консолидација во сите аспекти од заштитата.

Согласно чл. 175 од Законот за заштита на културното наследство, во наредните три години ќе се изврши ревалоризација на целокупното недвижно културно наследство на територијата на Република Македонија.

При следењето на промените во просторот од аспект на недвижното културно наследство за 2006 год., се констатира дека промените во најголем дел се однесуваат на ревалоризација на недвижното културно наследство, изработка на елаборати за валоризација на недвижни културни добра чија процедурата е во тек и изработка на заштитно-конзерваторски основи, кои претставуваат документациона основа за третманот на културното наследство во просторните и урбанистичките планови. Во овој период статусот на заштитено добро го изгуби еден објект, еден објект доби статус на културно наследство во опасност, а три објекти добија статус на привремено заштитени добра. Овие промени се дел од веќе започнатиот процес за воспоставување суштински афирмативен однос кон културното наследство.

Започнатиот процес на ревалоризација на целокупното недвижно културно наследство продолжува во континуитет во текот на 2007 година, како и изработката на елаборати за валоризација на недвижни културни добра, заштитно-конзерваторски основи, кои претставуваат документациона основа за третманот на културното наследство во просторните и урбанистичките планови.

Ревалоризацијата се одвива со темпото од предходната година, при што статусот на заштитено добро го изгуби еден објект, еден објект доби статус на културно наследство во опасност, три објекти добија статус на привремени заштитени добра и еден објект доби статус на значајно културно наследство. Меѓутоа изработката на заштитно-конзерваторски основи се интензивира и во 2007 година во тој период се изработени заштитно-конзерваторски основи за 20 урбанистички планови и еден просторен план.

Значајно е да се нагласи дека во оваа година Собранието на Република Македонија го усвои Законот за прогласување на Старата скопска чаршија за

културно наследство од особено значење, како прв закон од овој вид во Република Македонија. Во фаза на изготвување е и Законот за прогласување на Старото градско јадро Охрид за културно наследство о особено значење.

Современ позитивен тренд во доменот на заштитата на културното наследство се почетоците за воспоставување на Информативен систем за културно наследство.

Во текот на 2008 година продолжува континуирано позитивниот тренд на промени од претходните години кои во најголем дел се однесуваат на ревалоризација на недвижното културно наследство, изработка на елаборати за валоризација на недвижни културни добра и изработка на заштитно-конзерваторски основи преку кои се вклучува заштитата на културното наследство во просторните и урбанистичките планови, што е во корелација со стратегијата и целите зацртани во Просторниот план на Р. Македонија.

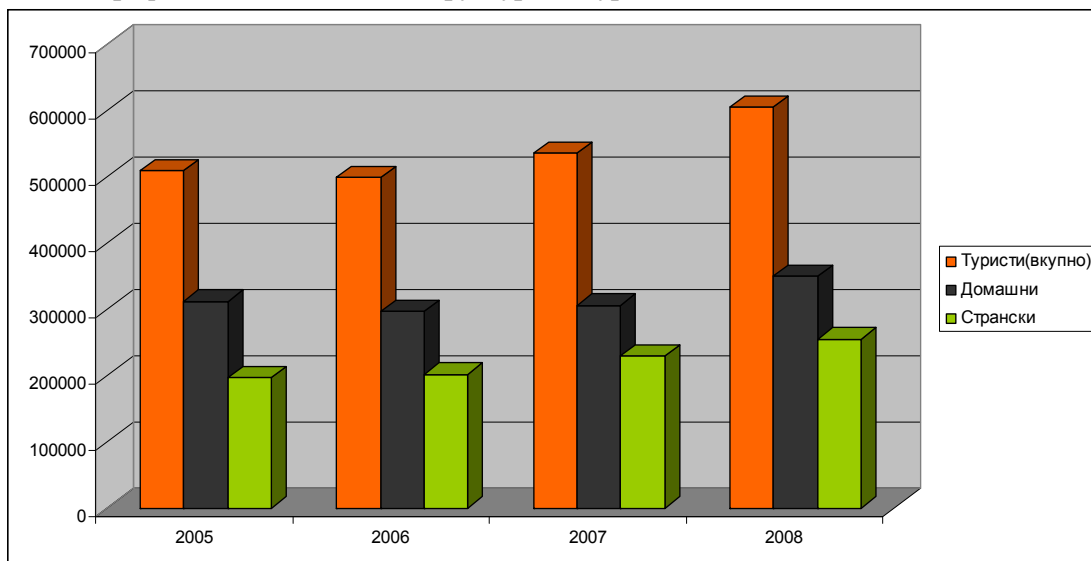
Процесот на воспоставување Информативен систем за културно наследство продолжува со цел да овозможи достапност на брзи и точни информации, база на релевантни податоци за културното наследство и неговата заштита, што претставува голем чекор за ефикасно поврзување со специјализирани и општи системи, мрежи на национално и меѓународно ниво.

5.5.4. Развој на туризмот и организација на туристичките простори

Развојот на туризмот во изминатите четири години на просторот на Државата во кој што се утврдени туристички подрачја со меѓународно, национално, регионално, локално и транзитно значење не ги оствари определбите дефинирани со Просторниот план на Република Македонија за интензивирање на развојот и активирање на нови простори со туристичко значење.

Потребни се дополнителни активности и инвестиции за динамизирање на оваа исклучително значајна област за зголемување на атрактивноста на просторот и амбиентот за претприемачите и создавање перспектива за развој на туризмот во локалната и национална економија.

Графикон 40. Динамика и структура на туристичка посетеност

Табела 90. Туристичка посетеност по години

Туристи	Година			
	2005	2006	2007	2008
Вкупно	509706	499473	536 212	605 320
Домашни	312490	297116	306 132	350 363
Странски	197216	202357	230 080	254 957

Во изминатите четири години бројот на туристи бележи осцилации. Во 2006 година вкупниот број туристи опаѓа, додека во 2007 и 2008 година бележи тренд на зголемување со годишни стапки од 7,4% за 2007 и 13,3% за 2008. Според расположивите податоци, бројот на странските туристи бележи тренд на зголемување од 197 илјади во 2005 година на 230 илјади во 2007 година, за во 2008 бројката да достигне 258 илјади, додека домашните варираат од 312 илјади во 2005, до 306 илјади во 2006 и 349 илјади во 2008 година.

Во однос на планските определби дефинирани со концептот за Развој на туризмот и организација на туристичките простори утврден со Просторниот план на Република Македонија може да се заклучи дека обемот и нивото на туристичката понуда заостанува зад реалните рецептивни можности и потенцијали во просторот. Наместо брзиот пораст предвиден со Просторниот план во кој беа планирани до крајот на 2020 година околу 110000 легла, во периодот од 2005 до 2007 година³⁷ бројот на леглата континуирано се намалува од 72637 во 2005 година на 70 898 во 2007 година, што претставува 64,5% од вкупно планираните до крајот на планскиот период.

Истотака се забележува отстапување и на бројот на реализираните ноќевања во однос на планските проекции. Имено со Просторниот план е предвидено до крајот на 2020 година ноќевањата да достигнат бројка од околу 7,5 милиони од кои 70% се предвидени за домашните туристи, а остатокот од 30% ноќевања за странските туристи. Во периодот од 2005 до 2008 година реализираните ноќевања по години бележат падови и пораст. Во 2006 година бројот на ноќевања бележи намалување во однос на претходната година, додека наредните две години ноќевањата бележат тренд на пораст и во 2008 година реализирани се вкупно 2235520 туристички ноќевања што претставува 29,8% од планските предвидувања до 2020 година.

Сепак, како позитивна промена може да се издвои зголемениот процент на учество на странските туристи во вкупниот број на посетители во 2008 год. кој изнесува 74% наспроти планските предвидувања од 70% до крајот на планскиот период.

За наредниот период неопходни се интензивни активности за воспоставување проактивна политика на Државата во сите сегменти кои имаат влијание врз пораст и унапредување на туристичката понуда и зголемувањето на вкупните ефекти од оваа стопанска дејност врз вкупната економија на Р. Македонија. Туристичката валоризација е втемелена на сознанието за природниот амбиент, создадените вредности и нивните атрактивни атрибути кои ќе обезбедат за туристичкиот производ најдобри ефекти. Компаративни

³⁷ Во текот на изработката на Годишниот извештај за спроведување на Просторниот план на Република Македонија во 2008 година, немаше објавен податок за број на легла за 2008, заради што во анализата е земен податокот за 2007 година, објавен во СГ во 2008 година од ДЗС.

предности на амбиенталните, културните, природните, сообраќајните и други подрачја се предуслов за динамизирање на оваа перспективна стопанска дејност во македонската економија.

5.6. Заштита од воени разорнувања, природни и техничко-технолошки катастрофи

5.6.1. Заштита од воени загрозувања

Политиката на заштита на населението од воени разорнувања, изразена преку просторното и урбанистичкото планирање е насочена во два основни сегмента:

- планирање и уредување на простори погодни за евакуација на населението и материјалните добра и
- планирање и изградба на засолништа.

Проценката на степенот на загрозеноста на одделните локални урбани структури, заснована врз општата оценка и зоните на загрозеноста на Републиката и според констатираните потреби, како и определување на натамошна политика (и конкретни локации) за изградба на нови засолништа ја изготвува и ја спроведува Дирекцијата за заштита и спасување.

Основ за изградба на засолништа

Со одредбите на Законот за просторно и урбанистичко планирање е пропишана обврската, просторните и урбанистичките планови да содржат плански мерки за заштита од воени разорнувања, што подразбира анализа на состојбата со засолништата во урбаниот опфат и нивната валоризација.

Обврската на планирање и изградба на засолништа заради заштита на населението од воени разорнувања во станбените, стопанските, деловните, јавните и другите видови на градежни објекти е уредено со повеќе закони и подзаконски акти.

Според податоците од информативните листови добиени од единиците на локалната самоуправа, во периодот 2005-2008 година не е изградено ниедно јавно засолниште.

Врз основа на напред наведеното може да се заклучи дека одредбите за изградба на јавни засолништа не се почитуваат воопшто од единиците на локалната самоуправа, иако на тоа се и законски обврзани според Законот за заштита и спасување, чија примена започна од 01 јануари 2005 година.

Специфичноста на областа за заштита и спасување ја наметнува потребата во наредниот период сериозно да се пристапи кон примената на законската регулатива за изградба на засолништа, со оглед на фактот дека со донесените уредби подетално е разработена оваа материја и во однос на надлежностите на Советите на општините и градоначалниците и во однос на инвеститорите при проектирањето и изградбата на објектите.

5.6.2. Заштита од природни катастрофи

За успешно функционирање на **заштитата од природни и елементарни катастрофи** во процесот на урбанистичко планирање потребно е да се превземат соодветни мерки за **заштита од пожари**, односно евентуалните човечки и материјални загуби да бидат што помали во случаи на пожарите.

Во процесот на планирање потребно е да се води сметка за конфигурација на теренот, степен на загрозеност од пожари и услови кои им погодуваат на пожарите: климатско-хидролошките услови, ружата на ветрови и слично кои имаат влијание врз загрозеност и заштита од пожари.

Заштитата од пожари опфаќа мерки и дејности од нормативен, оперативен, организационен, технички, образовно-воспитен и пропаганден карактер, кои се уредени со Законот за заштита и спасување (Сл.в. на РМ бр.36/04) кој е во согласност со директивите на Европска Унија, како и Уредбата за спроведување на заштитата и спасувањето од пожари.

Според пополнетите информативни листови доставени од единиците за локална самоуправа и од Дирекцијата за заштита и спасување во текот на 2007 година без забележани исклучително голем број на пожари во вкупно 38 општини, додека во 2008 година беа забележани помал број на пожари во вкупно 31 општина.

5.6.3. Заштита од техничко-технолошки катастрофи

Едно од можните и неопходно потребни превентивни мерки за заштита од **техничко-технолошки катастрофи** е планирањето, кое преку осознавање и анализа на состојбите и опасностите од можните инциденти, во одржувањето на инсталациите и опремата, треба да создаде прифатлив однос кон животната средина. Притоа основните методолошки постапки за планирање и уредување на просторот се:

- оценка на состојбите на природните компоненти на животната средина и степенот на загрозеност од појава на технички катастрофи;
- оценка на оптовареноста на просторот со технолошки системи со одредено ниво на ризик;
- анализа на меѓусебната зависност на природните услови и постојните технолошки системи;
- дефинирање на нивото на постојниот ризик при редовна секојдневна работа на технолошките системи и при појавата на инцидентни случаи;
- процена на загрозеноста на луѓето и материјалните добра;
- утврдување на критериумите за избор на оптимална варијанта на заштита врз основа на проценетиот степен на загрозеност.

Заради постигнување на целосна заштита на луѓето, материјалните добра и потесната и пошироката животна средина постојат три нивоа на преземање на сигурносни, превентивни мерки:

Прво ниво: ги вклучува сите мерки кои се преземаат во одржувањето на опремата и инсталациите, заради сигурно користење на опасни материјали во технолошките процеси и одбегнување на технолошки катастрофи.

Второ ниво: се однесува на сите мерки кои треба да обезбедат ограничување на емисијата како последица од пожар, експлозија или ослободување на хемикалии.

Трето ниво: вклучува мерки кои се преземаат за заштита на животната средина во смисол на ограничување на ефектите од емисија на опасни материји, или последици од пожар и експлозии.

Според податоците од достасаните информативни листови, во 2008 година нема евидентирано техничко-технолошка хаварија додека во 2007 година евидентирана е само една техничко-технолошка хаварија во Рудникот Тораница во општина Крива Паланка.

6. ЗАКЛУЧНИ СОГЛЕДУВАЊА ЗА 2008 ГОДИНА

6.1. Економски основи на просторниот развој

Македонија како мала земја со отворена економија, во која надворешната трговија учествува со висок процент во БДП, ја прави осетлива на надворешните влијанија и промени, заради што од втората половина на 2008 година се соочува со последиците од глобалната финансиска криза. Но сепак и во 2008 година макроекономската стабилност во земјата успешно е одржана. Девизниот курс на денарот е стабилен, а инфлацијата е во контролирани рамки. Интензивните структурни и институционални реформи ѝ овозможиле на Македонија да оствари повисок и одржлив економски раст кој е во согласност со планските определби утврдени со Просторниот план на Република Македонија.

Според проценетите податоци објавени од Државниот завод за статистика³⁸ објективно може да се очекува стапката на реален пораст на македонската економија за 2008 година да изнесува 5,0% што претставува релативно висока стапка во однос на рецесијата која ги зафати економиите на земјите во регионот и пошироко како последица на глобалната криза. Проценетата стапка на економски развој од 5,0% кореспондира со проектираните стапки на годишен пораст на БДП од 5,3% односно 5,1%³⁹ утврдени со Просторниот план на Р. Македонија врз основа на планските развојни сценарија (оптимистичко и песимистичко) на просечен годишен пораст на БДП до 2020 година. Поттикнувачи на економскиот развој и двигатели на растот на БДП во 2008 година се дејностите од областа на индустријата и услугите поради нивното доминантно учество од околу 42% во создавањето на Бруто домашниот производ.

Проценетиот пораст базира на остварените резултати во текот на 2008 година на стабилен девизен курс, контролирана стапка на инфлација, пораст на индустриското производство, зголемена стапка на вработеност, но при сè уште мошне висок број на невработени лица што претставува круцијален проблем на македонската економија.

Состојбата на пазарот на работна сила во Република Македонија и во 2008 година е сè уште неповолна и се карактеризира со ниска стапка на активност, ниска стапка на вработеност и висока стапка на невработеност.

Согласно постојната законска регулатива во областа на просторното и урбанистичко планирање, просторната организација на стопанството во текот на 2008 година се остваруваше по методот на концентрирана дисперзија во рамки на постојните урбанистички планови за градовите, односно на селата во чии рамки се предвидуваат површини за стопанска намена или во просторот утврден со урбанистичките проекти и со урбанистички планови вон населени места со стопанска функција каде се предвидува изградба на стопански комплекси

---

³⁸ Бруто домашен производ, Соопштение број 3.1.9.01 од 27 март 2009, ДЗС.

³⁹ Студија "Економски основи на Просторниот план на Република Македонија", група автори, Економски факултет-Скопје, 1998 год.

најчесто со една производна дејност и можности за проширување со комплементарни дејности.

Според доставените⁴⁰ информативни листови од извештајните единици, во текот на 2008 год. во 18 единици на локална самоуправа донесени се урбанистички планови со кои се обезбедува простор за стопанска намена, а во вкупно 21 општини евидентирани се промени во просторот. Најголем број од новоизградените објекти или објектите во градба се од областа на деловните и трговските дејности, потоа следат производните дејности.

Наведените промени во просторот укажуваат за заложбите на единиците на локалната самоуправа како носители на економскиот развој за своите подрачја, во услови на пазарно стопанисување и процес на децентрализација, своите политики да ги ефектуираат преку изработка и усвојување на урбанистичка документација со која се создаваат просторни-локациски услови за градба и отварање на нови стопански објекти со цел зголемување на бројот на вработената работна сила и поттикнување на развојот на локалната и национална економија.

Овие промени ја потврдуваат определбата утврдена со Просторниот план на Република Македонија за дисперзија на стопанските содржини и во просторите каде до сега не биле создадени услови за развој на други дејности освен на земјоделските активности.

Според годишните извештаи добиени од единиците на локалната самоуправа за 2008 година евидентирани се промени во просторот во вкупно 21 општини. Најголем број од новоизградените стопанските капацитети се од областа на деловните и трговски дејности.

6.2. Користење и заштита на природните ресурси

6.2.1. Земјоделско земјиште

Имајќи ги предвид критериумите за користење на земјоделското земјиште, очекуваните можности за вложување на капитал во примарното производство (долгогодишни насади и развој на сточарскиот комплекс), како и трендот на досегашниот развој, се проценува дека со промената што е предложена да се оствари до 2020 год. ќе се оствари оптимално користење на земјоделското земјиште.

Според расположивите податоци⁴¹ кои се однесуваат на 2007 година, а кои што нема да претрпат големи промени во 2008 година, Република Македонија располага со 1077235 ха земјоделско земјиште. Односот помеѓу обработливите површини (526477 ха) и пасиштата (549860 ха) е 48,7% во однос 51,04%. Овој однос кореспондира со зацртаните плански предвидувања за 2020 година со кои соодносот помеѓу обработливите површини и површините под пасишта е предвиден на 49% наспроти 51%.

Во структурата на обработливото земјиште доминираат површините под ораници и бавчи со 431608 ха или 82%, овоштарниците зафаќаат површина од

---

⁴⁰ Доставени се одговори на Информативниот лист од вкупно 52 единици на локалната самоуправа.

⁴¹ Статистичка публикација, бр. 584 "Полјоделство, овоштарство и лозарство, 2007"

13400 ха или 2,5%, лозјата 22665 ха или 4,3% и остатокот од 58804 ха или 11,2% од вкупното обработливо земјиште се површини под ливади.

Според објавените претходни податоци⁴², земјоделското производство во 2008 година, во однос на 2007 година, се очекува да биде зголемено за 6,9%.

Вкупното производство на житни растенија во 2008 година е значително зголемено во однос на 2007 година, а производството на инустриски растенија, во 2008 година, во однос на претходната година, се проценува дека е намалено за 3,9%.

Во областа на овоштарството, во 2008 година, во однос на 2007 година, се проценува зголемување на производството за 12,0%.

Вкупното производство на грозје во 2008 година изнесува 247 990 тони, или за 18,3% повеќе во однос на оствареното производство во 2007 година.

Според процените, во 2008 година во однос на 2007 година, се очекува зголемување и кај добиточното производство и тоа за 3,6%.

Земјоделството е мошне значајна област во стопанството на Република Македонија во која според Пописот за земјоделство во 2007 година околу 167 992 лица биле ангажирани во земјоделскиот сектор од кои 24812 лица со полно работно време.

Во последните години земјоделскиот сектор се соочува со значајни структурни и правни реформи особено во процесот на усогласување на националното законодавство со европското и воспоставување и зајакнување на институционалната структура во областите кои ги уредува Заедничката земјоделска политика. Европските интеграциски процеси се основа за зајакнување и создавање на конкурентен земјоделски сектор согласно на барањата на Европската унија. Во таа насока ресорното министерство во оваа област (Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство) вовеле политики, мерки и механизми за спроведување на развојните процеси во земјоделското производство и пазари, земјишната политика. Реформските процеси се темелат на Националната стратегија за земјоделство и рурален развој 2007-2013 година, усвоена во 2007 година. Во документот е дефинирана основата, насоките и мерките на политиката за земјоделство и рурален развој, како и за институционален развој и обединување на националните приоритети во рамките на сеопфатната агенда за интеграција во ЕУ.

Со цел да се надминат постоечките проблеми Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство превзема одредени активности поврзани со креирање на политика во земјоделството во рамките на кои во 2008 година беше донесена Програма за финансиска поддршка во земјоделството со која се предвидуваат финансиски средства кои ќе се користат според точно утврдени намени, критериуми и услови.

6.2.2. Шуми и шумско земјиште

Според податоците добиени од ЈП Македонски шуми, на ниво на Р. Македонија во 2008 реализирано е пошумување на 3255 ха и тоа во следните општини: Берово, Пехчево, Крива Паланка, Кратово, Штип, Кочани, Радовиш, Винаца, Струмица, Валандово, Гевгелија, Демир Капија, Кавадарци, Прилеп,

---

⁴² "Претходни статистички податоци за Република Македонија, 2008 година", ДЗС, декември 2008

Велес, Свети Николе, Битола, Демир Хисар, Крушево, Ресен, Охрид, Струга, Дебар, Кичево, Македонски Брод, Гостивар, Тетово, Скопје, Куманово, Делчево, Пробиштип.

Врз основа на анализата на добиените податоци и информации за 2008 година од извештајните единици за следење на реализација на Просторниот план на Република Македонија, во областа на користење на земјиштето, може да се констатира следното:

- Јавното претпријатие согласно Програмата за проширена репродукција на шумите за 2008 година и договорите склучени со Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство ги реализираше следните активности:
  - пошумување на голини и ерозивни земјишта 380 ха;
  - пошумување во рамките на акцијата "Ден на дрвото" 2.560 ха;
  - мелиорација на деградирани шуми 99 ха;
  - нега на шумски култури 540 ха;
  - санирање на опожарени шуми со пошумување 315 ха;
  - изработи "Оперативен план за заштита од пожари", 26 Посебни планови за стопанисување со шуми и 50 Посебни ловностопански планови.
- Според податоците добиени од извештајните листови пополнети од страна на единиците за локална самоуправа пренамена на непродуктивни површини во продуктивни е реализирана само во општина Македонска Каменица на површина од 12ха;
- Пошумување е извршено во 16 општини на вкупна површина од 522.4 ха.

Просторниот план на Република Македонија предвидува дека пошумувањето во шума и вон шума до 2020 година треба во просек годишно да изнесува 6522 ха. Во 2008 година извршено е пошумување на 522,4 ха (според податоците од општините), односно 3255 ха (според податоците на ЈП Македонски шуми), што претставува 8% односно околу 50% од годишниот просек предвиден со Просторниот план на Р. Македонија.

6.2.3. Минерални сировини

Геолошките истражувања и експлоатацијата на минерални сировини во Република Македонија се регулирани согласно Законот за минерални сировини (Службен весник на РМ бр. 24/07 и 88/08), а се во надлежност на Министерството за економија. Геолошките истражувања согласно Законот се реализираат преку Годишна програма за вршење на Основни геолошки истражувања и Годишна програма за вршење на Детални геолошки истражувања. Основните геолошки истражувања се во реализација на Министерството за економија, а се со цел обезбедување на геолошки подлоги за потребите на Државата. Детални геолошки истражувања како и експлоатацијата на минералните сировини се реализираат преку концесии за вршење на детални геолошки истражувања и концесии за експлоатација на минерални сировини, а се во ингеренции на концесионерите.

Врз основа на пополнетиот информативен лист доставен од страна на единиците на локална самоуправа⁴³ и од министерството за економија, во текот на 2008 година издадени се дозволи за геолошки истражувања, односно се остваруваше експлоатација на минерални сировини во следните општини:

- Од Министерство за економија дадена дозвола за детални геолошки истражувања на минерални сировини: Олово и Цинк во Општина Македонска Каменица со површина од 84,2 ха;
- Општина Новаци локација Брод Гнеотино, руда Јаглен, површински коп, површина од 10 ха;
- Општина Новаци локација Рек . Постоечка состојба од 16113 ха;
- Општина Чешиново - Облешево локација над село Спанчево 8,13ха Туф ова е постоечка ситуација од 1999 година;
- Општина Чашка, површина од 2090,7 ха постоечка ситуација од 2006 година;
- Општина Пробиштип 452,92 ха;
- Општина Долнени Минерална сировина Мермер, локалитет Бела пола с. Небрегово 70 ха;
- Општина Долнени Минерална сировина Мермер, локалитет Самарница 2 с. Небрегово 90 ха 2002 год.;
- Општина Долнени Минерална сировина Мермер, локалитет Самарница 1 с. Небрегово 98 ха 2003 год.;
- Општина Долнени Минерална сировина Гранит, локалитет Сурик с. Дупијачани 92 ха 2002 год.;
- Општина Долнени Минерална сировина Гранит, локалитет Мраморски рид с. Небрегово 300 ха 2003 год.;
- Општина Долнени Минерална сировина Подземна вода, локалитет с. Лажани 1.92 ха 2006 год.

6.2.4. Водни ресурси и водостојанска инфраструктура

Во изминатата 2008 год. започнати се малубројни активности за реализацијата на планските определби од областа на водите и водостопанството, зацртани со Просторниот план на Р.Македонија.

Најзначајно е целосното завршување на акумулацијата "Лисиче" на реката Тополка. Браната е целосно изградена, извршен е технички прием и предадени се во употреба придружните објекти на браната. При етапното полнење на акумулацијата вршено е геодетска и хидротехничка оскултација на браната која покажала дека изведбата и функционирањето на браната е во согласност со проектираното.

За целосно искористување на хидролошкиот потенцијал на сливот на река Тополка изграден е и зафат на вода и довод од Врановска Река до акумулацијата "Лисиче".

---

⁴³ За изработка на Годишниот извештај за спроведување на Просторниот план на Република Македонија во 2008 година, доставени се информативни листови од 52 ЕЛС.

И во текот на 2008 год. продолжуваат активностите за изградба на повеќенаменскиот водостопански објект ХС "Злетовица"

Повеќенаменскиот проект ХС "Злетовица" е проект од висок приоритет за реализација во Р. Македонија, со кој ќе се овозможи водоснабдување на преку 100.000 жители, наводнување на 3.100 ха обработливи површини и годишно производство на електрична енергија од $56,40 \times 10^6$ KWh.

Согласно програмата за работа во текот на 2008 год. реализирани се следните активности:

- 1) Активностите за изградба на камено насипната брана "Кнежево":
  - Почнато е со уредување на влезната и излезната градба на опточниот тунел;
  - Завршено е пробивање на пристапниот пат до зафатот на Кучевишка Река кој е започнат во 2007 год;
  - Завршени се истражните работи и изграден е пристапниот пат до шахтен преливник;
  - Изградба на лимниграфска станица на Емиречка Река;
  - Вградување на инструменти за оскултација на браната;
  - Отпочнување со насип на браната;
  - Отпочнување со вградување на асфалтно јадро на браната;
  - Поставена е вертикална сигнализација и еластична одбојна ограда на пристапниот пат (изграден во 2007 год.);
- 2) Од предвидените зафати и доводни цевководи за водоснабдување реализирано е:
  - Целосно е поставен цевководот од Злетово кон Горни Балван во должина од 22,274 км;
  - Поставен е цевководот од Горни Балван кон Свети Николе во должина од 24,606 км или 99% од вкупната должина (во текот на 2007 год. изградени се 6 км или 53% од вкупната должина);
  - Целосно е поставен цевководот од Горни Балван кон Штип во должина од 11,008 км;
  - Произведени се сите цевки за водоснабдување на Свети Николе и Штип;
  - Дислоцирање на Кратовскиот цевковод во делот од телото на браната, ископан е ров во должина од 480 м (90%) и поставени се цевки во должина од 400 м (75%) од вкупната должина;
  - Започнато е со ископ за ров за и поставување на цевководот за водоснабдување на Лозово, изведено е 1860 м или 17% од вкупната должина;
  - Завршени се градежните работи за изградба на зафат 1 за водоснабдување на Пробиштип со Злетово (активности започнати во 2007 год);
  - Продолжени се активностите за изградба на зафат 3 за водоснабдување на Штип и Свети Николе (активности започнати во 2007 год);
  - Завршена е изградбата на далекуводот од зафат Кратово заедно со пристапниот пат за негово одржување;
  - Се работи на археолошки ископувања кои се наоѓаат по должина на трасата на цевководот за водоснабдување.

Во тек на градба е браната "Св. Петка" на реката Треска. Намената на акумулацијата е: израмнување на водите од ХЕЦ "Козјак", производство на електрична енергија и обезбедување вода за индустријата во градот Скопје и за наводнување на Скопско Поле. Реализацијата е почната во 2006 год.

Во областа на водоснабдувањето активности се превземени претежно на локално ниво за реконструкција и проширување на уличната мрежа или завршување на градежните работи кои се отпочнати во изминатите години.

Во изминатата година завршена е изградбата на водоснабдителниот систем во селото Арачиново каде изградбата е започната во 2004 год., во општина Ѓорче Петров во селото Никиштане и во општина Петровец завршена е изградбата на водоснабдителните системи за селата Коњари и Чифлик, активности започнати во 2007 год.

Во општина Долнени на РВС "Студенчица" приклучени се селата М.Мраморани и Куглешево.

Во општина Пехчево на ВС "Пехчево" приклучени се селата Чифлик, Умлена и Робово.

Позначајни активности за изградба на нови регионални водоснабдителни системи или проширување на постоечките, со што би се решило водоснабдувањето на поголем број населени места во изминатата 2008 год. не се превземени.

За заштита на водотеците и подземните води од загадување од отпадни води претежно во тек се работи кои се започнати во изминатите години.

Во општина Ѓорче Петров изградени се колекторите и во фаза на изградба се секундарните мрежи во селата Волково, Кисела Јабука и Стопански Двор.

Во општина Валандово во Пирава изграден е колекторот и секундарната мрежа во вкупна должина од 9,6 км.

Во општина Велес започната е градба во селата Г. Оризари, Иванковци и Бузалково. Исто така започната е градба и во општините Долнени -с. Долнени, Липково - с. Слупчане и Лозово- с. Дорфулија.

За заштита од штетните дејства на водите поплави и порои Дирекцијата за заштита и спасување во текот на 2008 год. превзема акција за чистење на реката Вардар по целиот тек од Вруток до Гевгелија во должина од 40 км.

Од страна на самите општините превземени се активности со кои локално се решаваат проблемите како што е чистење на речните корита или регулации на порои во границите на урбаните опфати.

Во областа на наводнувањето значаен проект е изградбата на системите за наводнување во Јужниот регион на реката Вардар. Во 2008 год се очекуваше дека ќе отпочне со реализација на градежните работи од втората фаза, изградба на системи на површина од 3.904 ха во Миравци, Удово, Валандово, Грчиште, Кованци, Негорци/Прдејци, Паљурци и Гевгелија, но предвиденото не е реализирано.

Во општина Другово изградена е микроакумулација на р. Гардалејца, КО М. Доленци, со зафатнина од 5000 м³ која е наменета за наводнување на околните површини.

6.2.5. Енергетски извори и енергетска инфраструктура

Република Македонија е силно енергетски зависна, ги увезува сите потреби на нафта, на природен гас, на одредени количини на јаглен и електрична енергија. Тоа претставува голем товар за трговскиот дефицит на земјата. Во 2008 година увозените количини изнесуваат 43,6% во вкупната потрошувачка на енергија. Со Просторниот план на Р. Македонија во 2010 год. по сценарио на најмал (ниска) и најголем стопански развој (висока варијанта), планирано е сопственото производство во вкупното да учествува со 64% односно 67%.

Развојната стратегија на енергетиката во РМ треба да биде насочена кон поефикасно искористување на домашниот јаглен и хидроенергијата и другите обновливи извори на енергија, природниот гас, а не треба да се отфрли можноста за употребата на нуклеарна енергија.

Снабдувањето со електрична енергија е сериозна работа и зависна од многу предуслови: од стручните луѓе, од временските (не)прилики, техничката спремност на целиот систем и др. Со потпишување на Атинскиот меморандум за либерализација на пазарот на електрична енергија, кој треба да заврши до 2015 година, ќе се создаде пазарен амбиент кој ќе оневозможува создавање на монополи, но истовремено се наметнуваат примена на строги правила за заштита на животна средина. Отварањето на енергетскиот пазар ќе биде и голем предизвик на компаниите, бидејќи ќе се соочат со голема конкуренција, висока цена на енергија, неефикасно трошење на енергија и сл.

Експертите препорачуваат инвестиции во производствениот сектор. Се препорачува изградба на нови капацитети за производство на електрична енергија, како и рехабилитација на блоковите на РЕК Битола и ТЕЦ Осломеј, подготвување на ТЕЦ Неготино за работа на гас или на јаглен кој би се увезувал од надвор. Изградбата на големите хидроцентрали Чебрин и Галиште, Бошков Мост, Луково Поле, Градец, малите хидроелектрични како и гасните централи-топлани во Скопје, во многу ќе ја подобрат состојбата во енергетскиот сектор во Македонија.

Во однос на искористувањето рудниците и енергетските извори, со Просторниот план на Р.Македонија, во 2010 год. (ниска варијанта) планирано е да се активира рудникот Живојно, термоелектраната во Неготино да се прилагоди на работа на природен гас, да се изградат ТЕ-ТО Скопје и хидроцентралите Бошков Мост, Козјак и Матка-2 (Св.Петка). Од планираните објекти единствено е реализирана хидроелектраната Козјак.

Кога во Македонија се допремија првите количини на природниот гас, изградбата на гасоводот беше прогласена за приоритет, меѓутоа нерешените сопственички односи меѓу приватните компании и државата го успорија влезот на природниот гас кој требаше да ја олесни и поефтини енергетската иднина во Македонија. Природниот гас е далеку најблагородното гориво од сите фосилни горива. Од еколошка гледна точка природниот гас е чисто гориво и испушта многу низок степен на штетни материи, сулфурот е сведен практично на нула, заради што е погоден за користење во урбаните средини. Во Р. Македонија е изграден магистрален гасовод од македонско-бугарската граница до Скопје, кој што е дел од меѓународниот транзитен гасоводен систем Русија-Романија-Бугарија-Македонија, но не се изградени дистрибутивната мрежа и термоцентрали топлани. Една од причините за ова состојба е и ниската цена на електричната енергија заради што таа се користи за загревање на домовите. Но,

најголем дел од градовите во Р. Македонија немаат друга алтернатива бидејќи немаат системи за топлификација.

Планираната количина на природен гас за 2010 година, според Просторниот пан на Р. Македонија, е димензионирана на $1230 \times 10^6 \text{ nm}^3$ што е за оклу 10 пати повеќе во однос ва потрошувачката во 2008 година која изнесуваше $120 \times 10^6 \text{ nm}^3$.

Гасификацијата на градовите, односно изградбата на дистрибутивната мрежа не е едноставна работа. Потребно е да се најде стратегиски партнер кој ќе биде заинтересиран да ја финансира изградбата. Првичните процеси започнаа во неколку градови: Скопје, Куманово, Крива Паланка и др. Светската економска криза во изминатата година ги стопира и одложи реализацијата на гасификацијата во градовите. Во 2009 година ќе биде изработена Физибилити студијата за развој на гасоводната мрежа во Р. Македонија. Ова студија треба да ги даде идните решенија за развој на мрежата, економската и финансиската оправданост за изградба на гасоводната мрежа, да ги дефинира стратегиските услови и фази на временска реализација на гасоводниот систем. Првичните анализи покажаа дека во Р. Македонија има потреба од природен гас и повеќе отколку што поддржува сегашниот капацитет на магистралниот гасовод. Веќе се работи на регионално поврзување преку еден план за нов гасовод кој што ќе може да се снабдува со гас од различни извори за да не се случи повторно гасна криза како во 2008 година. Има повеќе најави за големи гасоводи во соседството: Јужен поток, Набуко, Син поток, Бел поток и други, но овие гасоводи ја заобиколуваат Република Македонија.

Изградбата на нуклеарна електрана во Р. Македонија е како алтернатива на можните термоелектрани на јаглен со подземен коп. Во блиска иднина, заради исполнување на обврските и намалување на стакленичките гасови според протоколот од Кјото, може да се случи цената која треба да се плати за централите на јаглен да биде превисока за да можат тие да опстојуваат. Во тој случај замената на фосилните со нуклеарни горива за производство на електрична енергија станува императивна потреба. Во Македонија на неколку локалитети има регистрирано појава на нуклеарно гориво.

Во однос на планираната потрошувачка на течни горива според Просторниот план на РМ во 2010 година се планираше (според ниската варијанта на развој) увоз на 1.375.000 тони сива нафта, увоз на 3968 тони бензин и дизел гориво, а Рафинеријата ОКТА се очекуваше да работи со 55% од својот проектиран капацитет за преработка на 2.500.000 тони сива нафта. Во 2008 година увезени се 1.069.297 тони сива нафта како и 88.794 тони нафтени деривати, а Рафинеријата преработи 1.112.016 тони нафта, односно 44% од својот проектиран капацитет.

Заради зависноста како и високата цена на нафтата, истражувањата и употребата на алтернативните горива станаа многу значајни. Во Европската Унија и светот има сè поголем интерес за инвестирање во обновливи извори на енергија. Зголемената употреба на обновливите енергии, секако со соодветни олеснувања и со економски поттикнувања од страна на државата, се голем потенцијал во стратегијата на механизмот за чист развој во земјата. Македонија има над 250 сончеви денови но нема стратегија за искористување на сончевата енергија и е на почеток за нејзино користење, најмногу заради досегашната ниска цена на електричната енергија. Во изминатите години има парцијално влегување на инвеститори во одредени региони на Македонија каде инвестираат без до крај

да се испита јачината на ветерот, деновите кога има ветер и на која висина е ветерот. Потребно е да се направи физибилити студија за инвестирање во енергијата на ветерот и искористување како енергетски потенцијал. Во Европската Унија се стимулира користењето на обновливи извори на енергија од фондови кои се формираат со оданочување на корисниците нафта, бензин кои што исфрлаат јаглен диоксид.

Во Република Македонија во тек е изготвување на Стратегија за обновливи извори на енергија во која ќе биде даден и целниот процент на искористување на обновливите извори на енергија до 2020 година. Република Македонија е една од земјите кои ја основаат Меѓународната агенција за обновлива енергија, која сеуште не е оперативна, а нејзината улога е да биде движечка сила во меѓународната соработка во областа на обновливата енергија. Таа ќе ги поврзува искуствата и знаењата, ќе овозможи олеснување на трансфер на најновите технологии меѓу своите членови за сите видови на обновлива енергија, ќе организира, води и обезбеди пристап до база на податоци за обновлива енергија. Освен тоа, нејзината дејност ќе биде да соработува со останатите организации на меѓународно ниво.

Република Македонија како членка на Меѓународната агенција за обновливи извори на енергија (IRENA) ќе има придобивки од идното функционирање на оваа меѓународна агенција. Ќе може да има бенефит од користењето на квалитетни информации во правец на што поголемо развивање и користење на обновливите извори на енергија, ќе се афирмира како земја која ги поддржува иницијативите за што поактивно преземање мерки за одржив начин на користење на енергијата и зачувување на животната средина преку спречување на климатските промени. Ќе има и поголема можност за привлекување на инвестициите во областа на обновлива енергија, а сигурно и домашните компании би имале полесен пристап до новите технологии од оваа област.

Со Просторниот план на Република Македонија учеството на алтернативните извори на енергија се очекуваше во 2010 година (според ниската варијанта на развој) да изнесува 1,3% во вкупната потрошувачка на енергија. Во 2008 година учеството на алтернативната енергија е симболично и изнесува 0,35%.

Поголемо значење треба да се даде на заштедата на енергија. Со подобрување на ѕидните и покривните конструкции на јавните и објектите за домување со дополнителни термоизолации и со замена на дотраени прозорци, можат да се остварат големи заштеди на енергија и намалување на потрошувачката за 50%. Искористувањето на сончевата енергија како највисока примена на енергетската ефикасност најдобро се остварува преку изградба на таканаречените "пасивни куќи" кои се вистински штедачи на енергија.

Македонија има неповолна структура на индустријата од аспект на енергетската ефикасност, со изразено висока потрошувачка на енергија споредбено со економската моќ. Притоа, како резултат на долгогодишното заостанување на цената на електричната енергија големо е учеството на електричната енергија во однос на останатите енергенти. Ова укажува дека, паралелно со јакнење на економската моќ со повисоки стапки на раст на бруто домашниот производ, треба со засилени мерки да се подобрува енергетската ефикасност. Заштедата на енергија треба да се посматра како нов извор на енергија. Особено внимание треба да се посвети на електричната енергија. Пазарната цена на електричната енергија ќе доведе до поефикасен електроенергетски систем и до нејзина поинтензивна замена со природен гас, со

нафтени деривати и со обновливи извори на енергија. Со поголемо користење на комбинираниите постројки за природен гас за производство на електрична и топлинска енергија како со големи така и со средни и мали капацитети исто така ќе се подобри енергетската ефикасност.

Во однос на интерконективните водови, Операторот на електроенергетскиот систем МЕПСО во своите среднорочни и годишни развојни планови ги стави конекциите со Албанија (за која што има изработено физибилити студија од SEETEC Balkans со учество на KESH-Албанија, НЕК-Бугарија, TERNA-Италија и МЕПСО-Македонија) и втората 400kV врска со Косово. Со Просторниот план на РМ предвидени се конекциите од Скопје4 до Србија и Албанија (и двете се напуштени), од Дуброво кон Штип и Бугарија како и од Битола-2 кон Грција. Конекциите од Дуброво и Битола се реализирани со што значително се подобрија условите за размена на електрична енергија во Македонија и поширокиот регион на Балканот.

6.3. Население и организација на населбите и дејностите

6.3.1. Демографски развој

Досегашните истражувања укажуваат на постоење на неповолни трендови на некои демографски карактеристики, врз кои единствено може да се интервенира преку активната популациона политика, како: изразита регионална нерамномерност во растот на населението, природен прираст на населението повисок во однос на поразвиените европски земји, промени во старосната структура со тренд на зголемување на бројот на стари лица, нето стапка на репродукција на вкупното население различна кај постојните социо-економски и други структури, изразени разлики помеѓу урбаните и руралните средини и др.

Тргувајќи од определбата дека популациската политика преку систем на мерки и активности треба да влијае врз природниот прираст, се оценува дека за обезбедување на плански развој и излез од состојбата на неразвиеност, се наметнува водење активна популациска политика во согласност со можностите на социо-економски развој на Републиката. Во овие рамки треба да се води единствена популациска политика со диференциран пристап и мерки по одделни подрачја, со цел да се постигне оптимализација во користењето на просторот и ресурсите, хуманизација на условите за семејниот и општествен живот на населението, намалување на миграциите, како и создавање на услови за порамномерен регионален развој на Републиката.

Во прв ред населението треба да ја прифати неопходноста за менување на репродуктивното однесување и потребата од воспоставување нови норми при своето биолошко однесување, како предуслов за остварување на позначајни ефекти во наредниот период.

Демографскиот развој во Републиката покажува неколку карактеристични позитивни, но и негативни појави на кои треба да се влијае за да се реализираат бараните ефекти. Првата, значителна карактеристика претставува стапката на наталитет која во 2007 год. изнесуваше 11,1 % исто како и во 2006 година. Позитивните тенденции во демографскиот развој се манифестираат преку стабилизирање на стапката на морталитет (околу 9.6%) и намалување на смртноста на доенчињата и малите деца која во 2007 година изразено преку

стапка изнесува 11,5 %о што во однос на 2005 година изнесува 13,2 %о и бележиме намалување од 1,7 %о.

Забележителна негативна појава е нерамномерната распределба на популацијата во одделни региони и тенденцијата на натамошна поларизација. Имено, источните делови се карактеризираат со демографска стагнација, а западните со демографска експлозија.

Миграционото салдо во државата во 2007 година е позитивно. Имено вкупниот број на доселени лица изнесува 9804, додека вкупниот број на отселени изнесува 9662 што претставува позитивно салдо од 142 лица кои што се доселиле во Р. Македонија.

Според податоците за проценка на населението објавени во статистичката публикација "Статистички преглед 601" на крајот на месец декември 2007 година се проценува дека во Република Македонија вкупната популација ќе достигне бројка од 2.045.177 жители, од кои околу 25,7% се концентрирани во Скопје. Проценетата популација за 2007 година претставува 91,9% од планските предвидувања за бројот на населението во Република Македонија до крајот на 2020 година.

6.3.2. Урбанизација и мрежа на населби

Објективното согледување на трендовите на урбанизацијата и за 2008 година, како и до сега е ограничено поради:

- квалитативни недостатоци на доставениот материјал од извештајните единици (и покрај одзивот на 61,2% од вкупниот број општини и 78,3% од институциите надлежни за областите обработени во Просторниот план, дел од извештајните листови не се комплетно пополнети);
- некомплетност на соодветни официјални економски индикатори;
- промените кои резултираат од измена на административно-територијалната организација;
- непостоење на систематско следење на урбаниот развој преку соодветни индикативни показатели ниту на локално ниту на национално ниво.

И покрај објективните ограничувања, може да се констатира дека вкупните активности одат во насока на повисоко ниво на организираност и уреденост на просторот, односно повисок степен на урбан развој. Може да се констатира дека најдинамичните промени се случуваат на контактните простори на урбаните населби и надвор од населбите на рурални простори кои се погодни за развој на стопанство, туризам и други активности кои може да бидат основа за привлекување на инвестиции.

Динамиката и обемот на изработка на планска документација се уште не укажува на активности кои би можеле да имаат битно влијание во развојот, што пред сè е последица на неможноста за обезбедување доволно инвестиции за тие активности.

Урбаниот развој е сеуште во голема мера централизиран со главна одлика на висока популациска концентрација, концентрација на јавните функции и највисок степен на инфраструктурна уреденост во републичкиот центар. Последните неколку години политиката на државата се насочува кон

децентрализација на одредени функции од областа на образованието од републичкиот кон другите поголеми урбани центри (Тетово, Штип, Охрид). Се очекува ваквиот тренд да продолжи и да опфати и други функции.

Во односот помеѓу другите градски центри, се уште не се видливи активности за динамизирање на развојот преку селективно насочување на развојот. Во идниот период се очекува значителен напредок во оваа насока со донесување и реализирање на програмите за развој на планските региони, во рамките на кои се стимулира развојот на економски помалку моќните региони, а во рамките на самите региони во неразвиените подрачја.

Проширувањето на градското градежно земјиште и вкупно градежното земјиште во населбите дефинирано како плански опфат, се уште е актуелно и во најголем дел се реализира на сметка на продуктивно земјоделско земјиште. ЕЛС во иднина би требало да се фокусираат на поефикасно искористување на градежното земјиште во веќе дефинираните простори опфатени со планска адокументација.

Урбанизацијата во идниот период се очекува да се развива во услови во кои приватната иницијатива и пазарното стопанство ќе имаат уште позначајно место и насочувачка улога во долгорочниот просторен развој. Процесот на урбанизацијата, и понатаму ќе биде основна рамка за идната организација, уредување и користење на просторот на Републиката, но во согласност со настанатите промени и идните долгорочни развојни потреби на општествено-економскиот систем.

6.3.3. Уредување на селскиите населби и подрачја

За Република Македонија сè уште е актуелно постоењето на големи разлики во однос на популациската концентрација, економскиот развој, инфраструктурната опременост и квалитетот на живеење помеѓу урбаните и руралните населби.

Последните години од транзицискиот период, како резултат на општествено-економските промени, пазарните законитости и продорот на приватниот капитал, иницирани се значајни процеси на активирање на голем број рурални населби и подрачја преку развој на различни стопански дејности. Ваквите активности доведуваат до развој на нови, досега неактивирани туристички локалитети, како и до реактивирање на голем број напуштени или заостанати во развојот селски населби кои поседуваат квалитетни и разновидни ресурси за развој на класичниот и алтернативниот туризам.

Овие активности се иницирани со повеќе просторно-плански документи (Просторен план на Охридско-Преспанскиот регион, Просторен план на Скопскиот регион, Стратегија за регионален развој, Стратегија за рурален развој и т.н.) во рамките на кои особено внимание е посветено на развојот на руралните населби од аспект на нивна демографска ревитализација, поттикнување на економскиот развој, особено туризмот, подобрување на инфраструктурната опременост и подигнување на квалитетот на живеење. Исто така, дефинирани се и плански определби и конкретни активности во рамките на акционите планови за развој на посебно уредени стопански зони на рурални подрачја, надвор од населбите.

Периодот кој доаѓа се очекува натаму да ги развива и продлабочува овие првично иницирани активности, како преку подетална разработка на планските мерки, со документација од пониско ниво, така и со конкретни активности за мотивирање на руралното население за инвестирање во руралниот развој, едуцирање за аплицирање за странски донации и подигнување на свеста за вредностите на овие простори и можности за развој на продуктивни бизниси и на подрачјата кои се далеку од развиените урбанизирани подрачја.

6.3.4. Домување

Вкупниот број на станови во 2008 година врз основа на статистички податоци изнесува 725.499 станови што во однос на 2004 год. (701.745 стана) изнесува зголемување од 3,4%, односно за 23.754 стана. Доколку се направи споредба на планираниот станбен фонд за 2008 год. согласно ППРМ (695.464 стана) и остварените во 2008 год. (*725.499 станови) ова зголемување е 4,3% односно за 30.035 стана. Во однос на прогнозата (согласно ППРМ) за 2020 год. каде станбениот фонд треба да изнесува 725.076 станови, имаме надминување на предвидениот број на станови во 2008 год. односно динамиката на градба не ги прати предвидувањата.

Во однос на сопственоста доминираат станови во приватна сопственост. Во однос на видот на станови односно број на соби во станот од вкупниот број на изградени станови во период 2004-2008 год. (23.754 стана) најмногу доминираат двособни и трособни станови.

Во однос на сопственоста од вкупниот број на станови за 2008 год. (725.499), во приватна сопственост одпаѓаат 717.872 стана, во државна сопственост 7627 стана.

Согласно пресметките извршени врз основа на статистички податоци, реализацијата на изградени станови во 2008 год. (725.499) во однос на изградени станови во однос на 2007 год. е зголемена за 0,8%.

Врз основа на член 28 од Законот за домување („Службен весник на Република Македонија" бр.21/98, 48/00, 39/03, 96/04, 120/05 и 13/07) Владата на РМ донесе *Програма за изградба на станови со сопственост на РМ за 2008 год.* (Сл. Весник бр. 16/2008) во која програма е опфатено и изградба на *социјални станови* на територијата на Републиката.

Со програмата е планирана изградба на 22 објекти со 1101 социјални станови со вкупна површина од 44.559.61м² како и изградба 5 објекти со 243 стана за млади брачни парови со вкупна површина од 14.640,83 м² и нивна реализација до крај на 2009год. Според податоците од Јавно претпријатие за стопанисување со станбен и деловен простор во 2008год. реализирани се 236 социјални стана или (21,43%) од предвидените со програмата, додека станови за млади брачни парови реализирани се 46%. Реализацијата на преостанатите социјални станови сеуште е во подготвителна фаза (15-100%) и е различна во секој град каде е предвидена нивна изградба

Податоците што се доставени од страна на општините не се потполни и не ја покажуваат реалната слика на бројот на изградени станови од таа причина за меродавни ќе се земат во предвид бројот на станови согласно Статистичките податоци.

Анализирајќи ги горе наведените податоци може да се дојде до следниот заклучок дека:

- динамиката на изградба на станови во 2008 не ги прати предвидувањата согласно Просторниот план на Р. Македонија;
- во однос на основните показатели на стандардот на домување имаме повисоко ниво на стандард на домување;
- во планскиот период ќе дојде до појава на станбен суфицит како резултат на доста интензивна станбена изградба ;
- во однос на сопственичките односи, доминираат објекти во приватна сопственост;
- трендот на бесправно изградени објекти продолжува и покрај предвидени мерки за сузбивање на бесправната градба;
- изградбата на *социјални станови* не се одвива со предвидената динамика

6.3.5. Јавни функции

Заклучните согледувања во однос реализација за 2008 год. во дејностите на *јавните функции* по области е следната:

Образование

Основно образование: Мрежата на основни училишта во редовното воспитување и образование во Републиката според статистичките податоци во учебната 2007/2008год опфаќа 997 училишта во кои се воспитуваат и образуваат 220.833 ученици, односно околу 80% од вкупниот број деца на возраст од 5-15 години (276.668). Во однос на податоците за учебната 2004/2005 год. бројот на основни училишта во 2007/2008 год. е намален за 1,3%.

Дотраеноста на објектите и на инвентарот во *основните училишта* е еден од основните и подолго време присутни проблеми. Глобалната политика е насочена кон унапредување на основното образование во руралните и урбаните супстандардни подрачја и за оваа цел предвидено е да се изградат и рехабилитираат училишни објекти во основното образование, да се набави неопходната опрема, како и кон целосна компјутеризација на основните училишта. Министерството за образование во својата годишна програма за 2008год. има предвидено повеќе градежни работи на основни училишта во повеќе општини на територија од Р. Македонија. Програмата опфаќа продолжеток на изградба на веќе започнати со градење училишни згради, реконструкција и санација на постојни училишни објекти, обновување и поправка на инсталациите во објектите (водовод, канализација, парно греење).

Средно образование: Според податоците за учебната 2007/2008год. во државен сектор евидентирани се редовни 111 средни училишта со вкупно 95.301 ученици, што изнесува 59% од генерацијата на возраст од 15-19 години (162.091деца) .

Во однос на учебната 2004/2005 год. бројот на средните училишта во 2007/2008 год. е зголемен за 11%.

Трендот на реконструкција и санација на училишни згради и нивно опремување, посебно на кабинетите и лабораториите за практична настава, замена на столарија, поправка на кров. и.т.н.) кој е започнат во предходните години продолжува и во 2008год.

Високо образование: Вкупниот број на студентите во Високо образование на територијата на Републиката на универзитетите во Р. Македонија во учебната 2007/2008год. изнесува 62.440 студенти што во однос на 2004/2005год е зголемување од 29,40% или 14.188 студенти повеќе.

Податоците за 2008 год. говорат и дека бројот на студенти на државните факултети е поголем за 22,46% во однос на бројот на студенти на приватните факултети.

Во областа на вишото образование на територијата на Републиката во 2007/2008 год. настава посетуваат 1814 ученици во три стручни школи. Во однос на учебната 2004/2005год. имаме зголемување за 58,27% ученици и тоа во државен сектор.

Вкупниот број на ученици и студенти вклучени во образовниот процес за учебна 2007/2008 год. изнесува 380.388, од кои во основно образование вклучени се 58,1%, во средно 25,1%, во високо образование 16,4%, додека во вишо 0,5%.

Анализата покажува дека процентот во високото и вишо образование е во пораст, но сепак не ги задоволува потребните нормативи согласно ППРМ.

Здравствена дејност

Според последните статистички податоци (Статистички годишник 2008 год.), евидентирани се вкупно 6496 здравствени работници од кои 5134 лекари, 1175 стоматолози и 187 фармацевти. Вкупен број на болнички постели изнесува 9440 постели.

Табела 91. Број на здравствени работници, постели

Година	Жители	Вкупно здравствени работници	Здравствени работници			Постели
			лекари	стоматолози	фармацевти	
2006	2.040.000	6496	5134	1175	187	9440

Компарацијата на статистичките податоци за 2006 год.и предвидените со ППРМ за плански период до 2020 год. упатува на следните констатации:

- **бројот на жители /лекар** предвидени со ППРМ за 2020 год. изнесува 550-600 жители/лекар додека реализираната во 2006 год. изнесува 397 жители/1лекар односно 2,5 лекари/1000жители;
- **бројот на жители /стоматолог** предвидено за 2020 год. 2.000-2.500 жители /стоматолог, додека реализираната во 2006 год. изнесува 1737 жители/1лекар, односно 0,57стоматолози /1000жители;
- **бројот на болнички постели на 1000 жители** предвидени за 2020 год. изнесува 6,7-7,4 болнички постели/1000жители, додека за 2006 год. изнесува 4,6 болнички постели /1.000 жители.

Во однос на дефинираните ориентациони нормативи за квалитетна здравствена заштита предвидени со Просторниот план, може да се констатира дека реализацијата не се движи во рамките на прогнозите, но овие дејности се соочуваат со бројни проблеми во развојот, како изградба и опремување на современи капацитети посебно во вонградските подрачја.

Во здравството во тек се активности за трансформирање на постојниот здравствен систем во нов национален здравствен систем, кој треба да обезбеди повисока и поквалитетна здравствена заштита заснована врз реални можности на

плаќање. Во овие рамки, развојната инвестициона политика дава приоритет на инвестициите кои се ангажираат за совладување на најјургентните тековни проблеми во здравството, реконструкција и санација на постојните објекти, завршување на започнатите објекти и набавка на нова неопходна опрема.

Социјална заштита

Организации за социјална заштита

Социјалната заштита е систем на мерки, активности и политики за спречување и надминување на основните социјални ризици на кои се изложени граѓаните во тек на својот живот, за намалување на сиромаштијата и социјалната исклученост и за јакнење на неговиот капацитет за сопствена заштита. Во насока на подобрување на институционална и вон институционална социјална заштита, потребно е да се превземат активности за подобрување на условите за сместување на *стариите и изнемошени лица, инвалидизирани лица, децата и социјално исклучените категорији*.

Последните статистичките податоци (2007 год.) покажуваат дека се евидентирани 12 установи за социјална заштита со вкупно 1352 корисника.

Согласно ППРМ, за објектите од социјален карактер за деца без родители и за стари лица се планираат по 3 места на 1000 жители со мин. 15 м² на површина на објектот по корисник и мин 30 м² на комплексот по корисник.

Во 2008 год. број на места/1000 жители за објектите наменети за сместување на деца без родители изнесува 0,84 место/1000 жители додека за домови за стари лица 1,4 лица/1000 жители со што **не се задоволени предвидените потреби согласно ППРМ**, односно немаме голема динамика во изградба на организации за социјална заштита.

Организации за згрижување и воспитување на деца од предучилишна возраст

Политиката на развој во областа на заштитата на децата, во наредниот период, треба да биде насочена кон подобрување и осовременување на условите за згрижување на децата во рамките на предучилишното воспитание и образование. Во областа на детската заштита, приоритетните инвестициони активности треба да насочени кон реконструкцијата на постојните објекти, како и доградба на започнатите објекти.

Согласно статистичките податоци во 2007 год. во 51 јавни установи за згрижување и воспитување на деца (детски градинки) згрижени се 20.564 деца, што во однос на 2004 год. е намалување за 43%. Во 2007 год. бројот на деца кој се опфатени во детските градинки изнесува 1% од вкупниот број на население во Р. Македонија со што **не е задоволен нормативот** од 6% согласно ППРМ.

Култура

Во овој сектор развојната политика е насочена кон заштита на културно - историските споменици и обезбедување на услови за работа во институциите за културни дејности, инвестирање во работата на археолошките локалитети, изградба на нов театар во Скопје автентичен на стариот, изградба на нови музеи и изградба на концертна сала, како и реновирање и доизградба на верските проекти.

Библиотечна дејност: Статистичките податоци (Статистички годишник 2008 год.) кажуваат дека оваа дејност е застапена во 72 библиотеки кои

располагаат со книжен фонд од 3.129.000 книги, односно 1,54книги/жител. Во однос на 2004 год. бројот на библиотеки е намален за 18%, но не е намален бројот на книжевниот фонд со што е задоволен нормативот од 1-2книги/жител согласно ППРМ.

Театарска дејност: Во 2007 год. евидентирани се 13 професионални театри што во однос на 2004 год. е зголемување за 15%. Во кинотечната дејност за 2007 год. евидентирани се 16 кина и во однос на 2004 год. бројот на кината е намален за 18%.

Спорт и рекреација

За периодот до 2020 год. развојот на физичката култура треба да се одвива во објекти чиј капацитет ќе овозможи посета на 20-25% од жителите со просечен норматив од 5 м² по жител.

Во областа на основното и средното образование во 2008 год. започнато е со реновирање и реконструкција на постојните спортски сали.

Најголем приоритет на Владата на Република Македонија на полето на спортот е обнова на спортската инфраструктура како темел за идно развивање на спортот во Републиката и тоа преку изградба на 35 спортски сали и 50 фудбалски игралишта.

Програмата за изградба на спортските сали и фудбалски игралишта е со цел да ја ублажи состојбата од дефицит на спортски објекти и да створи базни услови за стратешко профилиран правилен развој на младите во Република Македонија.

Агенцијата за млади и спорт е задолжена помошните фудбалски игралишта да ги изгради во сопственост на Општините.

Проектот за помошните фудбалски игралишта се состои од: локација со димензии 120x80 во која се вклучени фудбалски терен со димензии 105x68 со пропратни објекти соблекувални, трибини, ограда и осветлување. Спортските сали се со димензии 48x24м, опремени со спортска опрема за следниве спортови: мал фудбал, ракомет, кошарка, одбојка, пинг-понг, тенис, гимнастика, и др.

Во октомври 2007 год. е започнато со реализација на Програмата на Владата со почеток на изградба на првата спортска сала во Општина Гази Баба вон нас. Маџари на површина од 1500 м² со 500 седишта со комплетна опрема за кошарка, фудбал, тенис и гимнастика.

Согледувања во однос реализација за 2008 год. во дејноста на јавните функции согласно Информативните листови од општините

Согласно Информативните листови доставени од 46 општини може да се заклучи дека на територијата на Република Македонија евидентирана е динамиката на изградба на објекти од областа јавни функции во околу 14 општини, што е показател на намалена активност во оваа област. Најголема динамика е забележана во дејноста на образованието додека во преостанатите дејности активност е незначителна.

6.3.6. Индустрија

Во просторната развојна структура на стопанството во Република Македонија, индустријата е клучен фактор кој делува поттикнувачки на развојот на другите дејности: земјоделството, шумарството, трговијата, градежништвото, сообраќајот, занаетчиството итн. Индустријата се јавува како потрошувач на

производите и услугите на овие дејности во фазата на нивна преработка и од просторен аспект претставува локациски фактор за развој на комплементарни дејности и капацитети со кои се заокружува целокупниот технолошки и репродукциски процес на производство. Развојот и разместувањето на индустриските дејности и капацитети во просторот претставува фактор за динамизирање и модернизација на локалната и национална економија.

Карактеристика на индустријата и во текот на 2008 година е недостигот и ограниченоста на сопствената акумулација и потребата за поинтензивен развој и менување на производната структура. Индустријата и натаму ќе биде упатена на користење дополнителна акумулација од странство.

Според тековната состојба присутно е сознанието за незадоволителното ниво на техничко-технолошкиот прогрес и знаење, потреба за нивна ревитализација, обемот и ефикасноста на инвестициите не задоволуваат, извозната насоченост и увозната зависност на производството се неповолни, обемот и квалитетот на работната сила не ги задоволуваат современите потреби и стандарди за интегрирање во меѓународниот економски простор.

Според претходните податоци⁴⁴ објавени од Државниот завод за статистика, индустриското производство на Р. Македонија во 2008 год. забележа пораст од 5,5% и покрај присуството на економската криза во глобални рамки и во соседството. Зголеменото индустриско производство во 2008 година произлегува од остварените позитивни движења во гранките кои имаат поголемо учество во структурата како што се: производството на прехранбени производи и пијалаци; производство на основни метали, производство на метални производи во металопреработувачката фаза, производство на машини и уреди; производство на хемикалии и хемиски производи, издавачка дејност, печатење и репродукција на снимени медиум ии др..

Отвореноста на македонската економија услови во втората половина на 2008 година и особено во последниот квартал од годината, да се почувствуваат последиците од глобалната економска криза преку намалување на производството во металургијата и најави за намалено производство во текстилната индустрија пред сè заради намалениот обем на побарувачка на светскиот пазар.

Негативните ефекти најпрво се рефлектираа во индустријата за производство на основни метал и текстилната индустрија. Високиот пад на цените на металите ги доведе компаниите од оваа индустрија во незавидна позиција. Во месец септември цените на никелот, цинкот, оловото и бакарот на светските берзи забележа осетен пад. Намалените цени на наведените производи на светските пазари како и намалената екстерна побарувачка за домашните производи доведоа до намалување на индустриското производство. Намаленото производство придонесе за отпуштање на работниците или нивно праќање на принуден одмор.

Индустриското производство сè уште се карактеризира со недоволна извозна ориентираност. Обемот на извозот се одржува на релативно ниско ниво. Идната производна активност во наредниот период треба да биде насочена кон извозот, со зголемување на пласманот на производите на надворешните пазари.

---

⁴⁴ Извор: Соопштение бр. 6.1.9.02, ДЗС

Индустијата во Р. Македонија не ги поседува во доволна мерка особините на високата технологија, усогласени со одржливиот развој: мала суровинска и енергетска интензивност, висока информативна и научна интензивност, високо учество на стручната работна сила, висока фрагментација на пазарот со специфични барања, високи вложувања во предкомпетитивни истражувања, сеопфатно влијание врз карактеристиките на голем број сегменти на социо-економскиот систем.

Во насока на надминување на постојната состојба и создавање перспектива за развој на оваа значајна стопанска област во економијата на Република Македонија, во Министерството за економија во текот на 2008 година беа преземени интензивни активности за подготовка на национален документ за индустриска политика како интегративна проактивна политика која ќе води кон зголемување на конкурентноста на економијата со дефинирани цели, приоритети, мерки и инструменти во создавање на конкурентна економија.

Истотака во текот на 2008 година беше донесена Програма за поддршка на кластерите со мерки за поддршка на компаниите за активно делување во кластери согледувајќи ја корисноста од здружување и создавање мрежа на кластери. Во рамки на вертикалниот аспект на индустриската политика подготвени се стратегии за развој на текстилната и челичната индустрија и во фаза на изработка е анализа на конкурентноста на македонската индустрија "Зелена книга на конкурентноста".

Во наредниот период неопходно е да се подигне степенот на финализација на производите, односно суровинските извори да се користат со што е можно повисок степен на финализација. Истовремено, во услови на пазарен начин на стопанисување неопходно ќе биде да се остварува перманентно следење на потребите и барањата на пазарот, односно треба да се создадат услови за брзо реагирање и прилагодување на промените.

Од локационен аспект, индустријата по својот карактер е дејност која претпоставува концентрација во определени точки (полови, оски и зони) на повеќе гранки кои користат заедничка инфраструктура и други заеднички служби и сервиси, што позитивно влијаат врз економските ефекти. Ваквата концентрација на индустријата со комплементарен карактер, едновременно е и најпогодниот облик за зачувување и унапредување на животната средина.

Согласно определбите утврдени со концептот за развој и разместеност на индустријата во текот на 2008 година, просторната разместеност на производните и на нив комплементарни услужни дејности се остваруваше по методот на концентрирана дисперзија. Определбата за алокација на производни капацитети во плански утврдени простори се реализира преку изработка на соодветна урбанистичка планска документација и уредување на планскиот опфат на просторот со производна намена.

Во текот на 2008 година продолжија активностите за изработка и усвојување на урбанистички проекти за две нови технолошки индустриски развојни зони: ТИРЗ "Прилеп" и ТИРЗ "Гевгелија" со кои се создава можност за брзо ефектуирање на новите инвестиции во областа на индустријата и други комплементарни дејности

6.4. Сообраќај и врски

6.4.1. Сообраќајна инфраструктура

Заклучок е дека во Република Македонија во 2008 година изградени се вкупно 198,10 км магистрални, регионални и локални сообраќајници, а 9,00 км се во тек на реализација.

Табела 92. Должина на изградени категоризирани сообраќајници (патишта) во 2008 год.

Сообраќајници	Реализирани во 2008 год. (км)
магистрални	10,85
регионални	19,39
локални	167,86
вкупно:	198,10

Табела 93. Отпочнати работи за изградба на сообраќајници во 2008 год.

Сообраќајници	Реализирани во 2008 год. (км)
магистрални	7,50
регионални	/
локални	1,50
вкупно	9,00

Во 2008 година е реализирана изградбата на приклучок на М-1 со Р-103, односно изведена е клучка "Прдејци".

Исто така извршена е дислокација на регионален пат Р-421 Кичево-Осломеј, стационача од 0+000 со км 2+99287, заради проширување на површинскиот коп на Рудник Осломеј-Запад.

Во 2008 год. нема изградено ни еден км железничка пруга.

Во 2008 година од областа на воздушниот сообраќај нема реализирано ниту еден проект кој директно или индиректно влијае на промените во просторот.

За наредниот период неопходни се интензивни активности за воспоставување проактивна политика на Државата во сите сегменти кои имаат влијание врз пораст и унапредување на делот на сообраќајна инфраструктура што би придонесло и за зголемувањето на вкупните ефекти и вкупната економија на Република Македонија.

6.4.2. Комуникациски и доставни системи

Вкупниот обем на услугите во комуникацискиот сообраќај во Р. Македонија во 2008 година е во пораст. Во однос на 2007 година има зголемување на бројот на телефонски импулси во мобилната телефонија за 43,5%, бројот на испратени СМС кратки пораки за 120,9%, а евидентиран е пад на бројот на телефонски импулси во фиксната телефонија за 21,7%. Најголем пад е регистриран кај повици од јавните телефонски говорници, за 34,7% во однос на 2007 година. Се очекува и во наредниот период натамошно зголемување на корисниците на мобилната телефонија за сметка на фиксната телефонија. Операторите се обидуваат да го задржат и зголемат бројот на претплатници со

нудење на разни кориснички пакети, врзување на повеќе комуникациски услуги во еден пакет со разни бенефиции и сл.

До 2020 година, според Просторниот план на РМ се очекуваше бројот на корисници во фиксната телефонија да изнесува 891.000. Според сегашниот број на 452041 активни телефонски линии и постојаната тенденција на намалување на бројот на претплатници може да се заклучи дека прогнозата нема да се оствари.

Генерално развојот на телекомуникациската мрежа се планира во согласност со новите техничко-технолошки трендови на развој на телекомуникациите, следејќи ги барањата и потребите на пазарот. Во наредниот развоен период главниот фокус ќе биде насочен во развојот на телекомуникациската мрежа за поддршка на широкопојасни услуги, особено во делот на пристапната мрежа со примана на ФТТН решенија со цел на корисниците да им се обезбедат атрактивни можности кои ќе го подобрат квалитетот на живеење и работење.

Мобилните оператори имаат обврска да создаваат висококвалитетен сигнал кој ќе биде достапен за сите корисници, во секое време и на секое место во Р. Македонија. Со своите развојни програми операторите се трудат да се создадат поволни предуслови за сестран и рамномерен развој на територијата на целата држава. При одредување на новите локации за инфраструктурните објекти за поставување на опремата се настојува да се зафаќаат мали површини, лоцирани на земјиште од послаба категорија (необработливо, непошумувано), а за кое има постоечки пристапни патишта.

Според Просторниот план на Р. Македонија до 2020 година се очекува покриеност од 98% од територијата и 100% од населението на Македонија како и густина од 25 мобилни телефони на 100 жители што е надмината пред повеќе години.

Во идниот период се очекува натамошно проширување на мрежата и поголема имплементација на 3Г и другите понапредни технологии. Третата генерација на комуникациски услуги се мултимедијални, овозможуваат големи брзини за видео и аудио содржини, симултан пренос на повици со кои корисниците имаат можност за мобилна канцеларија, видео конференција и сл.

Во Р. Македонија кон крајот на 2008 година интернет користеле над 44% од населението. Во однос од земјите од регионот пред Македонија се Словенија, Грција и Хрватска, а зад Македонија се Црна Гора, Бугарија, Србија и Албанија. Интернетот во Македонија има сè поголем број на корисници, зголемен е квалитетот и брзината на данлодирање, а има намалување на цената за користење. Според Просторниот план на РМ до 2020 година се очекуваше бројот на интернет корисници да изнесува 80.000. Ова бројка е надмината за 11 пати, што се должи на големиот развој на интернет комуникацијата во РМ.

Идниот развој на интернетот е насочен кон зголемување на протоците кон корисниците. Се очекува и натамошен развој на ADSL мрежата, како и неговите помоќни варијанти ADSL2, ADSL2+, како и поновите технологии VDSL и VDSL2, кои што се со многу поголеми брзини на пренос. Но, за да може да се реализираат овие технологии, потребно е да се изгради оптичка мрежа до крајните корисници за која што треба да се направат големи вложувања и трошоци. Македонски Телекомуникации во 2009 година ќе го реализира проектот "оптички кабел до дома" со кој ќе следува изградба на врвна телекомуникациска мрежа, со ултрабрз интернет пристап и поголем проток на

информации. Проектот ќе почне во урбаните области, почнувајќи со Скопје, Тетово, Битола, Куманово и Охрид, а подоцна постепено ќе се имплементира и во другите градови. Исто така се планира надградба на мрежата, инвестиции во помошни мрежи и сл.

Во последната деценија драматично ги променија технолошките, економските и регулативните услови за постоење на јавните радиодифузни сервиси. Тие се наоѓаат под поголем притисок на сè поголем број комерцијални радиодифузери, како и од новата радиодифузна регулатива која често му оневозможува на јавниот радиодифузер да биде конкуритивен на пазарот.

Поради сето ова, јавните радиодифузни сервиси развиваат нови стратегии за опстанок, кои се разликуваат од држава до држава зависно од специфичните услови на секоја поединечна земја, како што се на пр. големината на пазарот и законската регулатива. Засега и во блиска иднина, Македонската Радио Дифузија (МРД) сеуште е од исклучително значење за јавниот и културниот живот во Македонија. Оттука, опстанокот на МРД, како водечки радиодифузер во Македонија, зависи од тоа дали ќе може да се прилагоди на новите пазарни услови, дали ќе го прифати и како ќе ги искористи новите можности што ги нуди вртоглавиот развој на новите комуникациски и медиумски технологии.

Неопходно е во најскоро време МРД да се трансформира, во согласност со препораките на Европската Унија, и да стане независен јавен сервис отпорен на економско и политичко влијание. Клучот на разрешувањето на проблемите во МРД е воспоставување на модел за финансирање на јавниот сервис согласно принципите што ги воспоставува Европската Унија.

Според Просторниот план на РМ до 2020 година се очекува покриеност на 99% од населението во РМ со радио и телевизиски програм со ниво и квалитет на сигналите според меѓународно пропишаните технички норми.

Во 2009 година се очекува да започне со дигитализација во телевизијата. Целата територија на Р. Македонија ќе биде во можност да ги презема дигиталните телевизиски канали од сите национални терестријални (земски) телевизии. Со тоа и Р.Македонија ќе започне да го реализира преминот од аналогна во дигитална телевизија, обврска за земјите од Европска Унија која што Р. Македонија треба да ја спроведе до 2015 година.

Македонската радио и телевизија, покрај воведувањето на новите технологии, во своето работење и развој особено внимание ќе им посвети на модернизацијата и проширувањето на радиодифузните мрежи, за да обезбеди радио и ТВ сигналот да допре до сите оние за кои е наменет.

Агенцијата за електронски комуникации на РМ и Советот за радиодифузија ја следат состојбата и развојот на сите видови комуникациски услуги во РМ. Се грижат за обезбедување на слобода во изразувањето, независноста на медиумите, економскиот и технолошки развој на оваа дејност. Во 2008 година усвоен е Акционен план за имплементација на Стратегијата за развој на радиодифузната дејност, во кој се предвидени активности за нејзина практична имплементација. Акцент е ставен во барањето решение за воспоставување ефикасен систем за наплата на радиодифузната такса што е најсериозен проблем во областа на радиодифузијата во РМ нотирани од Европската комисија. За либерализација на пазарот, поефикасна заштита на конкуренцијата во радиодифузниот сектор и во идниот период ќе се следат рекламните практики на радиодифузерите, ќе се олеснуваат можностите за влез

на нови субјекти заради збогатување на разновидноста и квалитетот на програмата.

За да обезбеди непречено одвивање на внатрешниот и меѓународниот поштенски сообраќај, покрај зголемувањето на вкупниот број поштенски единици во Македонија, се планира подобрување на квалитетот и брзината на услугите во размена на меѓународни поштенски пратки (согласно стандардите на Европската Унија), обновување на поштенската технологија и маркетинг активности.

До 2020 година, според Просторниот план на РМ, се очекуваше вкупниот број на поштенски единици да изнесува 424. Сегашниот број на 317 поштенски единици, односно 75% од реализацијата на планот не дава оптимизам дека ќе се оствари планот.

Трендот на либерализација на поштенскиот Пазар, со својата правна рамка "Законот за поштенски услуги" овозможува јакнење на конкуренцијата и исполнување на обврските кои Р. Македонија ги има превземено во процесот на усогласување на домашното со Европското законодавство. Регулацијата на поштенскиот сектор според Европската комисија значи целосна реформа на поштенскиот сектор, а не само едноставна реформа на поштенскиот оператор кој ја нуди основната поштенска услуга. Со тоа ќе се јакне конкуренцијата на пазарот на поштенски услуги во Р. Македонија, ќе се обезбедат механизми за следење на обезбедувањето на универзалната поштенска услуга, на условите и квалитетот за испораката, формирање на цени и контрола на трошоци.

Агенцијата за пошти во 2008 година донесе Правилник за утврдување на подрачјата на единиците на поштенска мрежа на давателите на универзална поштенска услуга со кој што се утврдени критериумите за отварање, затварање и преселување на поштенските објекти, поставувањето на поштенските сандачиња на јавни места, утврдување на работното време на поштенските единици и др. Агенцијата има за цел да овозможи спроведување на процесот на либерализација на пазарот на поштенски услуги преку објективни и транспарентни процеси имајќи го секогаш во прв план јавниот интерес на потрошувачката на граѓаните на РМ.

6.5. Заштита и унапредување на животната средина, природното и културното наследство и развој на туризмот

6.5.1. Животна средина

Анализите на степенот на загадување во медиумите на животната средина на годишно ниво, вклучувајќи ги и мерките кои се превземаат за заштита на истите, овозможуваат увид во поврзаноста помеѓу индустрискиот развој, состојбата и квалитетот на животната средина, односно влијанијата врз здравјето на човекот, активно следење на евентуалните промени во медиумите и областите на животната средина и создаваат добра основа за креирање на одржлива политика за заштита на животната средина и подобрување на квалитетот на животот во иднина.

Во однос на состојбите и промените во просторот во областа на животната средина врз основа на расположивите податоци и информации може да се наведат следните финални согледувања:

Воздух

- Мониторингот има суштинска задача во рамките на управувањето со животната средина, тој претставува основа за превземање на мерки за заштита од загадувањето и средство кое се употребува за подобрување на квалитетот на медиумите и областите во животната средина.
- Мерењето на квалитетот на амбиентниот воздух го вршат следните институции: Министерство за животна средина и просторно планирање (15 автоматски мониторинг станици), Завод за здравствена заштита - Скопје (7 мерни места), Завод за здравствена заштита - Велес (3 мерни места) и Управа за хидрометеоролошки работи (19 мерни места). Во тек на 2008 година нема воспоставено нови мерни места.

Вода

Согласно **RIMSYS (River Monitoring System)** програмата, квалитетот на водотеците во Република Македонија се следи на 20 мерни места поставени на 11 поголеми водотеци во Републиката и тоа: р.Треска, р.Лепенец, р.Вардар, р.Пчиња, р.Брегалница, Крива Река, Елешка Река, Црна Река, р.Струмица, р.Црни Дрим и р.Радика.

Анализата на добиените податоци за квалитетот на површинските водотеци во однос на различни параметри ги даде следните резултати:

- Во однос на количината на растворен кислород во текот на 2008 година, на сите мерни места е регистриран квалитет на вода од I класа, со исклучок на мерните места Таор на реката Вардар и Скочивир на Црна Река;
- Во однос на петдневната биолошка потрошувачка на кислород на ниту едно мерно место во Републиката квалитетот на водата во површинските водотеци не одговара на води од I класа. Најмали вредности за ВРК5 се регистрирани на мерното место Шпиље на реката Црни Дрим, а најголеми вредности на мерното место Скочивир на Црна Река;
- Во однос на хемиската потрошувачка на кислород највисоки вредности се регистрирани на мерното место Скочивир на Црна Река, заради што водата на ова мерно место е од III класа.
- Најниска вредност во однос на концентрацијата на нитрити е забележана на мерното место Пелинце на реката Пчиња каде водата е со квалитет од I-II класа, додека сите останати водотеци имаат води со квалитет од III-IV класа;
- Во однос на концентрацијата на нитрати, сите водотеци имаат води со квалитет од I-II класа;
- Во однос на средногодишните концентрации на опасни и штетни материи не се евидентирани драстични промени на квалитетот на водотеците во однос на претходните години;

Анализата на квалитетот на водата во езерските води во Републиката е извршена преку евалуација на хигиенско-епидемиолошкиот статус на локалитетот, кислородните показатели (растворен кислород, сатурација и БПК5), физичко-хемиските и санитарно-микробиолошките параметри карактеристични за езерските води.

Анализата на добиените податоци за квалитетот на водата во езерата во Р. Македонија пред почетокот на туристичката сезона 2008 година ги даде следните резултати:

- Испитувањата спроведени на Преспанското Езеро покажуваат дека според физичко-хемиската анализа водата припаѓа на I - II класа, може да се користи за спорт и рекреација и во однос на претходните години е со подобар квалитет. Нивото на водата во Преспанското Езеро е намалено во однос на минатата година;
- Зголемувањето на нивото на водата на Дојранското Езеро продолжува и се одржува и во првите шест месеци од 2008 год. Анализата на квалитетот на водата во Дојранското Езеро покажува дека според бактериолошките показатели, на сите мерни места водата е со квалитет од I - II класа. Според физичко-хемиските параметри, поради зголемената матност, водата припаѓа на III-V класа. Според сатурацијата со кислород и присуство на фосфати спаѓа во IV класа. Во однос на количината на суспендирани материи и сув остаток езерото спаѓа во III класа. Според содржина на растворен кислород, НРК, ВРК5, нитрити, нитрати, хлориди, сулфати и манган водата припаѓа на I-II класа;
- Од извршените санитарно-хигиенски увиди на Дојранското Езеро во првата половина на 2008 година, утврдено е дека брегот е покриен со изумрени школки, а крајбрежниот појас е обраснат со трска и зелени водни растенија;
- Во водите во Охридското Езеро пред почетокот на туристичката сезона во 2008 година не е забележано присуство на фекално загадување (амонијак, нитрити и нитрати). Во однос на кислородните параметри (растворен кислород, сатурација и БПК5) анализата на мострите со вода покажува дека водите спаѓаат во I-II класа, односно можат да се користат за капење, рекреација и спортови на вода. Во однос на присуството на тешки метали (Zn, Cd, Pb и Cu) во сите испитани мостри забележана е многу мала застапеност на цинк. Бактериолошката анализа на земените мостри езерска вода покажува дека најверојатниот број на термотолерантни колиформни бактерии во 100 мл вода изнесува од < 2 - 110, што според Уредбата за класификација на водите, земените мостри одговараат на I и III класа.

Почва

Анализата на добиените податоци за квалитетот на почвите во текот на 2008 година ги даде следните резултати:

- И во текот на 2008 година се превземени антиерозивни шумски биомелиоративни и технички-мелиоративни мерки за заштита на почвите од деградација. Трендот за пошумување во сечиштата, вон шумските региони, камењарите и голините и посебно еродираните површини се задржува и во изминатата година;
- Сеуште не е воспоставена мрежа за мониторинг на квалитетот на почвите во однос на содржибната на тешки метали и пестициди;

- Во текот на 2008 година како индустриски контаминирани точки со висок ризик врз животната средина се издвоени Охис АД, Бучим - рудник за бакари МХК Злетово - топилница;
- Во однос на површината на која е потребно да се изврши ремедијација на почвата и количината на депозити за кои е потребно санирање или отстранување од почвениот покривач на приоритетно место се издвојуваат рудниците Бучим, Злетово и Саса;
- Во Република Македонија се повеќе се наметнува потребата од донесување на соодветен закон кој ќе ја третира почвата од повеќе аспекти како медиум на животната средина.

Бучава

- Мерењето и следењето на бучавата се потребни за постигнување и одржување на нивоа на бучава во животната средина во дефинирани области и под различни услови, со крајна цел да се заштити здравјето и добросостојбата на населението. Надлежни институции за мерење на нивоата на бучава и за мониторинг на бучавата во РМ се: Централната лабораторија на Министерството за животна средина и просторно планирање, Републички завод за здравствена заштита при Министерството за здравство и Заводите за здравствена заштита во Скопје и Битола и Кичево.
- Податоци за нивоата на бучава за 2008 година не се доставени од страна на градските заводи за здравствена заштита до Министерството за животна средина и просторно планирање.

Отпад

Анализата на добиените податоци за квалитетот на почвите во текот на 2008 година ги даде следните резултати:

- Депонијата Дрисла, која го опслужува Скопскиот Регион, е единствената депонија во Републиката на која се врши релативно добро управување со отпадот;
- Од сите постојни општински депонии во Републиката, единствено на депонијата Дрисла се врши регистрација на комуналниот отпад;
- Во текот на 2008 година во Општина Ресен регистрирана е најголема количина на одстранет мешан отпад од домаќинствата и индустрискиот сектор и најмала количина на комерцијален отпад. Во однос на биоразградливоста, од вкупната количина на депониран отпад во Општина Ресен во текот на 2008 година, биоразградливиот отпад учествува со 83,33%, или пет пати повеќе во однос на неразградливиот отпад;
- Во текот на 2008 година во Општина Велес регистрирана е најголема количина на одстранет мешан комунален отпад и шут од градежни акривности и најмала количина на отпад од средства за конзервирање и отпад од дрво;
- Во Општина Новаци во текот на 2008 година се депонирани вкупно 739 т инертен отпад (отпад од стругање и глодање на необоени метали);
- Од вкупната количина на отстранет отпад во Општина Новаци во текот на 2008 година, депонирани се приближно 42,3% отпад од минерално потекло и 57,7% цврст отпад од ремедијација на почви;

- Од вкупната количина на опасен медицински отпад во Републиката, само 35% се селектира, транспортира и инсинерира на депонијата Дрисла во Скопје. Останатиот опасен медицински отпад заедно со другиот медицински отпад се депонира на општинските или дивите (нелегални) депонии во Републиката.

Податоците за количината на депониран медицински отпад покажуваат дека опасниот медицински отпад учествува со 15% од вкупната количина на медицински отпад:

- Во ЈЗУ Универзитетски клиника, Завод и Ургентен центар - Скопје во текот на 2008 година се создадени вкупно 104,144т медицински отпад;
- Во ЈЗУ Јопшта болницав - Кичево во текот на 2008 година се создадени вкупно 1860т медицински отпад;
- Во ЈЗУ Јопшта болницав Општина Охрид во текот на 2008 година се создадени вкупно 7,775т медицински отпад.

Пазарот за рециклирање на пластика во Република Македонија сеуште не е развиен. Се врши собирање на тврда пластика и тоа HDPE, PVC, PP и PS (отпад од автомобилски батерии, цевки, сандаци, контејнери и друго). Отпадните автомобилски гуми сеуште не се рециклираат, иако постојат и можности и интерес за нивна инсинерација.

Биолошка разновидност

- Основни обележја на биолошката разновидност во Република Македонија се богатството и хетерогеноста на видовите и екосистемите и високиот степен на реликтност и ендемизам. И покрај фактот што диверзитетот на флората и фауната се уште не е целосно проучен, сепак, според расположливите сознанија, покажува огромно богатство - над 18.000 таксони од флората, фунгијата и фауната, од кои над 900 се македонски ендемити. Високата стапка на ендемизам претставува посебна одлика на македонскиот биодиверзитет.
- Во Република Македонија се уште не се изготвени национални Црвени листи на растенија, габи и животни.
- Во Светската црвена листа на IUCN вклучени се 72 таксона виши растенија од Република Македонија од кои 19 се локални ендемити. На анексите на Бернската конвенција се наведуваат 12 видови виши растенија.
- Основно обележје на фауната е високиот степен на таксономска разновидност, кој е претставен со 9339 видови и 228 подвидови или вкупно 9567 таксони. Во Европската црвена листа на животни - рбетници вклучени се 113 видови од кои: 30 видови риби, 66 видови птици, 16 видови цицачи и 1 вид од влечугите. Од вкупно 20 ендемични видови риби од Република Македонија, 17 видови се вклучени во категоријата на глобално загрозени видови.
- Вкупниот број на идентификувани "Емералд" видови (во согласност со Резолуција број 6 од Бернската конвенција) на територијата на Република Македонија изнесува 165 видови, од кои: 6 видови животни - безрбетници, 12 видови риби, 3 вида водоземци, 7 видови влечуги, 115 видови птици, 17 видови цицачи и 5 вида растенија.

- Мониторинг на одредени компоненти на биолошката разновидност во Македонија сèште не е воспоставен, иако тоа претставува обврска од Законот за заштита на природата (Службен весник на РМ, бр. 67/04).
- По своето значење, определено пред се, според територијалната застапеност, богатството на видовиот и генетскиот диверзитет, еколошката функционалност, економската вредност и слично, како клучни екосистеми се издвојуваат шумските, сувите тревести, планинските и водните екосистеми. Во РМ не е направена систематизација на екосистемите. Исто така многу малку е направено за дефинирање на основните типови на живеалишта и нивно усогласување со европската номенклатура.
- Независно од бројните истражувања, за најголемиот број ендемични видови, не постојат доволно информации за рецентниот статус на нивните популации и директните закани кои го загрозуваат нивниот опстанок.

Интегрирано спречување и контрола на загадувањето

Во текот на 2008 година се доставени⁴⁵ 29 барања за добивање на А интегрирана еколошка дозвола и 4 барања за добивање на Б интегрирана еколошка дозвола. Во текот на истата година се издадени две дозволи за усогласување со оперативен план:

1. “Фени Индустри” - с.Возарци - Кавадарци и
2. “Силмак” - Јегуновце - Тетово.

Оцена на влијанието врз животната средина

Во текот на 2008 година во Одделението за оценка на влијанието врз животната средина при МЖСПП е спроведена постапка за 5 Студии за оцена на влијанието врз животната средина од:

- 1) Изградба на инсталација за обработка и екстракција на индустриски отпад од депонијата на поранешната компанија Југохром-Општина Јегуновце;
- 2) Проект за управување со отпадни води на локално ниво, Општина Прилеп;
- 3) Колекторски систем со пречистителна станица за отпадни води за Берово;
- 4) Изградба на Автопат Е-75, делница Демир Капија - Смоквица, Коридор 10 и
- 5) Постапување на ветерници (ветров парк) во Крушево.

6.5.2. Природно наследство

Во областа на Заштита на природното наследство врз основа на расположивите податоци и информации од релевантните институции, може да се наведат следните финални согледувања за 2008 година:

- Собранието на Република Македонија го донесе Законот за прогласување на локалитетот Куклица за споменик на природата

⁴⁵ Извор на податоци од Одделението за интегрирано спречување и контрола на загадувањето - ИСКЗ при Министерство за животна средина и просторно планирање.

- (Сл.в. на РМ, бр.103/08) како ново заштитено подрачје со кое се проширува националната мрежа на заштитени подрачја.
- Владата на Република Македонија ја прифати одлуката за прифатливоста на предлогот за повторно прогласување на локалитетот Плоче - Литотелми за заштитено подрачје во категоријата строг природен резерват.
  - Владата на Република Македонија ја прифати одлуката за прифатливоста на предлогот за повторно прогласување на локалитетот Локви - Големо Коњари за заштитено подрачје во категоријата строг природен резерват.
  - Владата на Република Македонија ги усвои Националните индикатори за животна средина во кои се вклучени три индикатори за заштита на природата и биолошката разновидност и тоа: индикатори за заштитени подрачја, разновидност на видови и за загрозени и заштитени видови.

6.5.3. Културно наследство

Промените во просторот од аспект на недвижното културно наследство за 2008 год., како и во претходната година, во најголем дел се однесуваат на ревалоризација на недвижното културно наследство, изработка на елаборати за валоризација на недвижни културни добра чија процедура е во тек и изработка на заштитно-конзерваторски основи, кои претставуваат документациона основа за третманот на културното наследство во просторните и урбанистичките планови, што е во корелација со стратегијата за зачувување и заштита на културното наследство зацртана во Просторниот план на Република Македонија.

Во текот на 2008 година статус на привремено заштитени добра добија пет локалитети, еден објект доби статус на значајно културно наследство, а за три заштитени добра е донесено решение за престанок на заштитата. Собранието на Република Македонија го донесе Законот за прогласување на Старата скопска чаршија за културно наследство од особено значење (Сл. весник на РМ бр.130/08) во кој се прецизира режимот на заштита на целокупното заштитено подрачје и се овозможува спроведување на постапка за нејзина заштита и ревитализација.

Започнатиот процес за воспоставување Информативен систем за културно наследство продолжува со цел да овозможи достапност на брзи и точни информации, база на релевантни податоци за културното наследство и неговата заштита, што претставува голем чекор за ефикасно поврзување со специјализирани и општи системи, мрежи на национално и меѓународно ниво.

6.5.4. Развој на туризмот и организација на туристичките простори

Основната вредност на македонскиот простор од аспект на развојот на туризмот се постојните потенцијали и извонредни услови што ги поседува Републиката во однос на геостратешката поставеност, разновидноста на природни и создадени вредности на кои се надоврзува човековиот ресурс како основа за нови вложувања во оваа профитабилна дејност која што и во 2008 година не забележа задоволителни резултати во однос на можностите и потенцијалите со кои располага македонскиот простор.

Просторот на Р. Македонија согласно туристичката валоризација се карактеризира со исклучително богатство на природни и антропогени атрактивни туристички вредности. Со концептот за развој и организација на туристичките простори утврден со Просторниот план на Р. Македонија, дефинирани се десет туристички региони со 54 туристички зони. Во рамките на туристичките простори утврдени се околу 200 туристички локалитети со локално, регионално, национално, меѓународно и транзитно значење.

Расположивите податоци од Државниот завод за статистика базирани на објавените проценки⁴⁶ за остварениот бруто домашен производ во Република Македонија за 2008 година укажуваат на сè уште малите ефекти што се постигнуваат во развојот на туристичката дејност која што во создавањето на бруто домашниот производ на македонската економија остварува зголемување за 0,4 структурни поени во однос на 2007 година.

Според објавените податоци⁴⁷ на Државниот завод за статистика, бројот на туристите во Р. Македонија во 2008 година изнесувал 605320, односно за 12,9% повеќе во однос на 2007 година. Бројот на домашните туристи е зголемен за 14,4 % и достигна бројка од 350363 туристи, а бројот на странските посетители е зголемен за 10,8 % и се оценува дека ќе изнесува 254957 странски туристи.

Врз основа на ова бројот на ноќевањата за 2008 год. изнесува околу 2.235 520 или за 10,7% повеќе во однос на претходната година.

Реализирањето на предвидените активности и мерки со политиката за развој на туризмот во 2008 година резултираше со номинално зголемување на прометот за околу 14 % споредено со претходната година.

Во однос на планските определби дефинирани со концептот за Развој на туризмот и организација на туристичките простори утврден со Просторниот план на Република Македонија може да се заклучи дека обемот и нивото на туристичката понуда заостанува зад реалните рецептивни можности и потенцијали во просторот. Наместо брзиот пораст предвиден со Просторниот план во кој беа планирани до крајот на 2020 година околу 110000 легла, во 2007 година во сите видови сместувачки капацитети евидентирани се вкупно 70898 легла, што претставува 64,5% од вкупно планираните до крајот на планскиот период. Во однос на 2006 година бројот на легла е намален за 1,2% или 123 легла помалку⁴⁸.

Емитивни сфери кои имаат значително учество во вкупниот број доаѓања на странски туристи во 2008 година се: Бугарија, Грција, Србија, Албанија, Словенија, Хрватска, Турција, Холандија и други.

Значајна активност која беше спроведена во текот на 2008 година е имплементацијата на "Стратегија за развој на туризмот во Република Македонија" во чија активност е формирана Агенција за промоција и поддршка на туризмот на Република Македонија. Агенцијата е со седиште во Струга и е во фаза на организирање во делот на избор на управен одбор и други органи.

Според информативните листови на годишните извештаи добиени од локалната самоуправа за 2008 година во областа на туризмот и организација на туристичките простори евидентирани се промени во просторот во неколку

---

⁴⁶ Национални сметки, БДП, Соопштение бр.3.1.9.0.1, ДЗС

⁴⁷ Туризам, Соопштение бр.8.1.9.06, ДЗС

⁴⁸ Расположивите податоци за бројот на леглата се однесуваат за 2007 година, објавени во СГ за 2008, ДЗС.

општини. Објектите кои се во градба или се веќе изградени од областа на туризмот и угостителството се лоцирани во општините Струмица и Теарце.

Во текот на 2008 год. отпочната е постапка за изработка на урбанистички планови со кои се предвидува изградба и на објекти од областа на туризмот и угостителството во следните општини: Битола, Кочани и Липково.

Добиените податоци укажуваат на активирањето на локалните самоуправи во превземањето иницијативи за поттикнување на развојот на туризмот во своите подрачја. Но останува потребата за воспоставување проактивна политика на Државата во сите сегменти кои имаат влијание врз пораст и унапредување на туристичката понуда и зголемувањето на вкупните ефекти од оваа стопанска дејност врз вкупната економија на Р. Македонија.

6.6. Заштита од воени разорнувања, природни и техничко-технолошки катастрофи

6.6.1. Заштита од воени загрозувања

Тргувајќи од оценките за степенот на загрозеноста на оделни сегменти на територијата на Републиката од евентуалните воени дејства, евидентно е сознанието дека на најголемите разорнувања ќе бидат изложени Градот Скопје и другите градови и населени места, а тоа значи дека најголемите загуби и жртви ќе има во цивилното население, што впрочем и се случило во сите досегашни современи војни од глобален и локален карактер.

Проценката на степенот на загрозеноста на одделните локални урбани структури, заснована врз општата оценка и зоните на загрозеноста на Републиката и според констатираните потреби, како и определување на натамошна политика (и конкретни локации) за изградба на нови засолништа ја изготвува и ја спроведува Дирекцијата за заштита и спасување.

Основ за изградба на засолништа

Со одредбите на Законот за просторно и урбанистичко планирање е пропишана обврската, просторните и урбанистичките планови да содржат плански мерки за заштита од воени разорнувања, што подразбира анализа на состојбата со засолништата во урбаниот опфат и нивната валоризација.

Засолнувањето опфаќа планирање, изградба, одржување и користење на засолништата и други заштитни објекти и засолнување на населението, материјалните и културните добра на Републиката. Потребите за засолништа и други заштитни објекти, се планираат според прописите за просторно и урбанистичко планирање, а се предвидуваат во просторните и урбанистичките планови. Засолништата и другите заштитни објекти за заштита на населението се градат според местото на живеење, местото на работа, а на јавни места како јавни засолништа. Според отпорноста засолништата се градат како засолништа за основна, дополнителна и зајакната заштита. Обврска за изградба на засолништа за основна заштита имаат инвеститорите на објектите наменети за телекомуникации, телевизиски, радио и печатени медиуми, значајни индустриски и енергетски објекти, значајни сообраќајни објекти и објекти наменети за јавни здравствени служби, образованието и културата. Уредба за спроведување на засолнувањето (Сл.весник на РМ,бр.93/2005).

Според податоците од информативните листови добиени од единиците на локалната самоуправа, во текот на 2008 година не е изградено ниедно јавно засолниште.

6.6.2. Заштита од природни катастрофи

За успешно функционирање на заштитата од природни и елементарни катастрофи во процесот на урбанистичко планирање потребно е да се преземат соодветни мерки за заштита од пожари, односно евентуалните човечки и материјални загуби да бидат што помали во случаи на пожарите.

Во процесот на планирање потребно е да се води сметка за конфигурација на теренот, степен на загрозеност од пожари и услови кои им погодуваат на пожарите: климатско-хидролошките услови, ружата на ветрови и слично кои имаат влијание врз загрозеност и заштита од пожари.

Заштитата од пожари опфаќа мерки и дејности од нормативен, оперативен, организационен, технички, образовно-воспитен и пропаганден карактер, кои се уредени со Законот за заштита и спасување (Сл.в. на РМ бр.36/04) кој е во согласност со директивите на Европска Унија, како и Уредбата за спроведување на заштитата и спасувањето од пожари.

Во текот на 2008 година беа забележани голем број на пожари, но не како во изминатите години. Добиени се информации од вкупно 31 општина од единиците за локална самоуправа и од Дирекцијата за заштита и спасување.

6.6.3. Заштита од техничко-технолошки катастрофи

Едно од можните и неопходно потребни превентивни мерки за заштита од техничко-технолошки катастрофи е планирањето, кое преку осознавање и анализа на состојбите и опасностите од можните инциденти, во одржувањето на инсталациите и опремата, треба да создаде прифатлив однос кон животната средина.

Заради постигнување на целосна заштита на луѓето, материјалните добра и потесната и пошироката животна средина постојат три нивоа на преземање на сигурносни, превентивни мерки:

Прво ниво: ги вклучува сите мерки кои се преземаат во одржувањето на опремата и инсталациите, заради сигурно користење на опасни материјали во технолошките процеси и одбегнување на технолошки катастрофи.

Второ ниво: се однесува на сите мерки кои треба да обезбедат ограничување на емисијата како последица од пожар, експлозија или ослободување на хемикалии.

Трето ниво: вклучува мерки кои се преземаат за заштита на животната средина во смисол на ограничување на ефектите од емисија на опасни материји, или последици од пожар и експлозии.

Според податоците од достасаните информативни листови, во 2008 година нема евидентирано техничко-технолошка хаварии.

7. КАРТОГРАФСКИ ПРИЛОЗИ

Карта бр.1. "Изработени услови за планирање на просторот"

Карта бр. 2 "Новоизградени и стопански објекти во градба"

Карта бр. 3 "Урбанистичка документација (усвоена и во процедура)"

ГОДИШЕН ИЗВЕШТАЈ ЗА СПРОВЕДУВАЊЕ НА ПРОСТОРНИОТ ПЛАН НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ВО 2008 ГОДИНА

МИНИСТЕРСТВО ЗА ЖИВОТНА СРЕДИНА И ПРОСТОРНО ПЛАНИРАЊЕ

АГЕНЦИЈА ЗА ПЛАНИРАЊЕ НА ПРОСТОРОТ

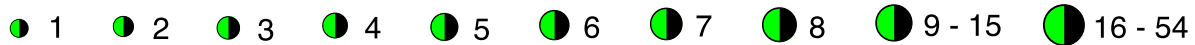
Тема:
Услови за планирање на просторот

Изработени услови за планирање

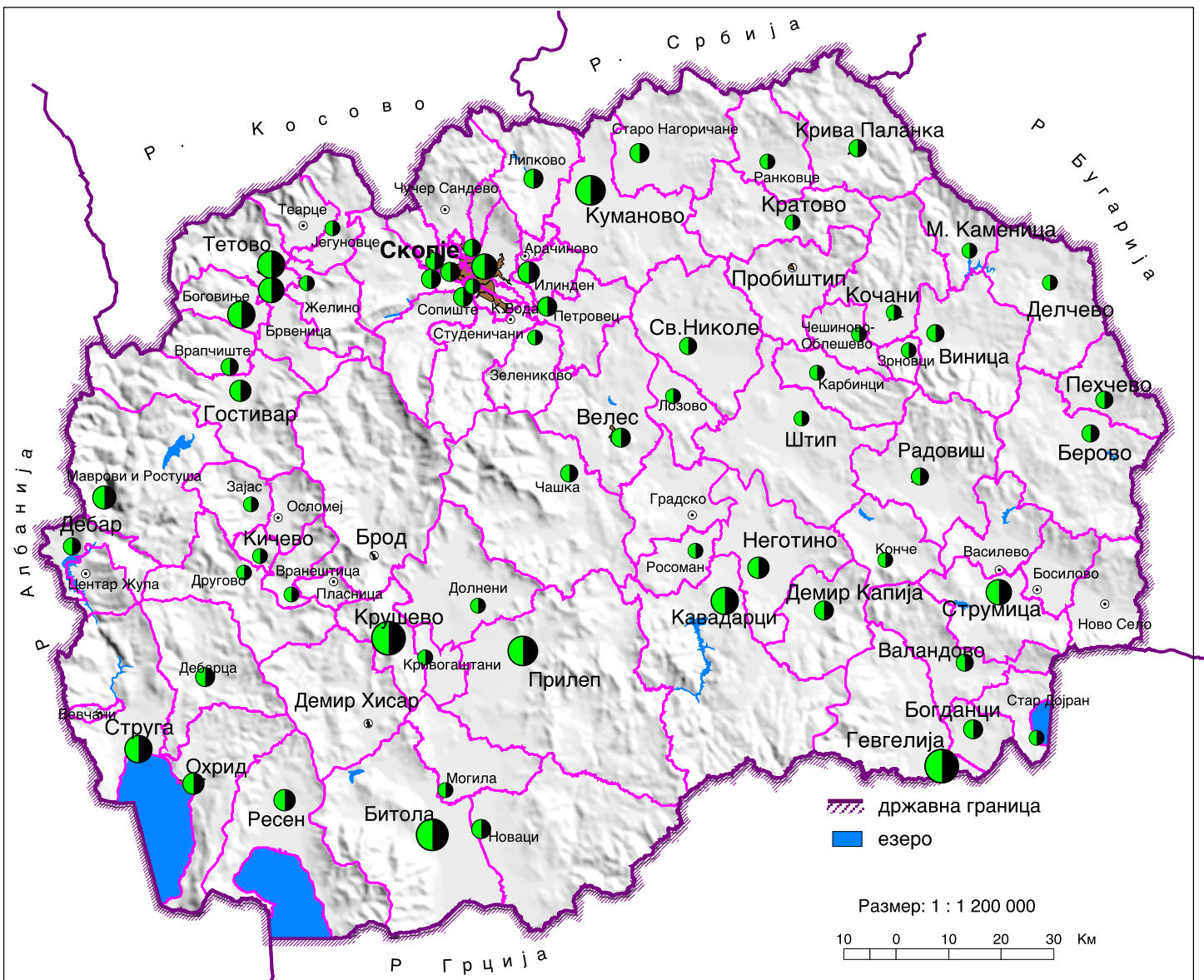
Карта бр. 1

Легенда:

Изработени услови за планирање

□ општинска граница

ГОДИШЕН ИЗВЕШТАЈ ЗА СПРОВЕДУВАЊЕ НА ПРОСТОРНИОТ ПЛАН НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ВО 2008 ГОДИНА

МИНИСТЕРСТВО ЗА ЖИВОТНА СРЕДИНА И ПРОСТОРНО ПЛАНИРАЊЕ

АГЕНЦИЈА ЗА ПЛАНИРАЊЕ НА ПРОСТОРОТ

Тема:

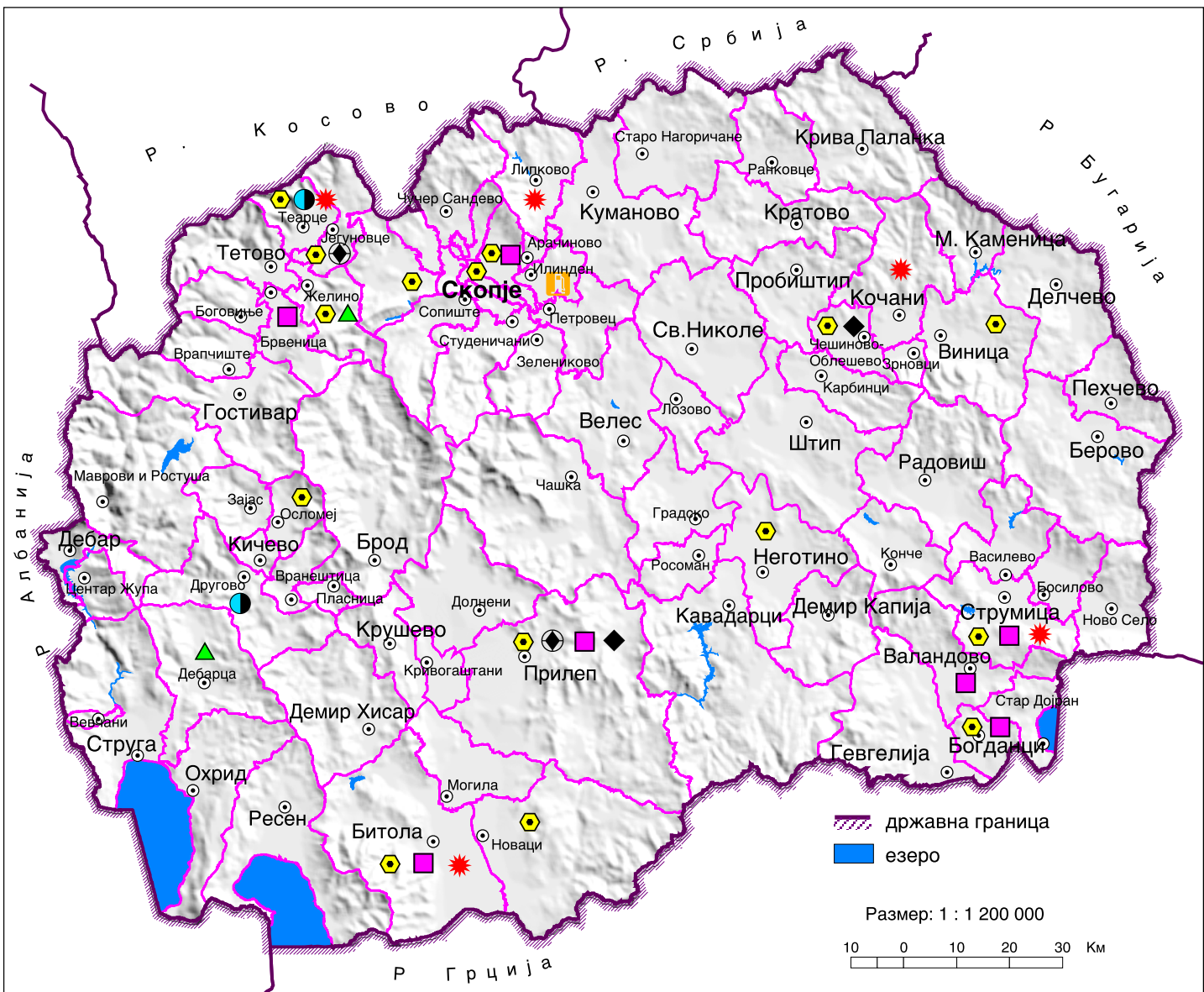
Развој и разместеност на стопански дејности

Новоизградени и стопански објекти во градба

Карта бр. 2

Легенда:

	производен капацитет		рибник		општинска граница
	туристичко-гостинелски објект		деловен објект		трговски објект
	фарма				

ГОДИШЕН ИЗВЕШТАЈ ЗА СПРОВЕДУВАЊЕ НА ПРОСТОРНИОТ ПЛАН НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ВО 2008 ГОДИНА

МИНИСТЕРСТВО ЗА ЖИВОТНА СРЕДИНА И ПРОСТОРНО ПЛАНИРАЊЕ

АГЕНЦИЈА ЗА ПЛАНИРАЊЕ НА ПРОСТОРОТ

Тема:
Урбанизација и систем на населби

Урбанистичка документација-(усвоена и во процедура)

Карта бр. 3

Легенда:

